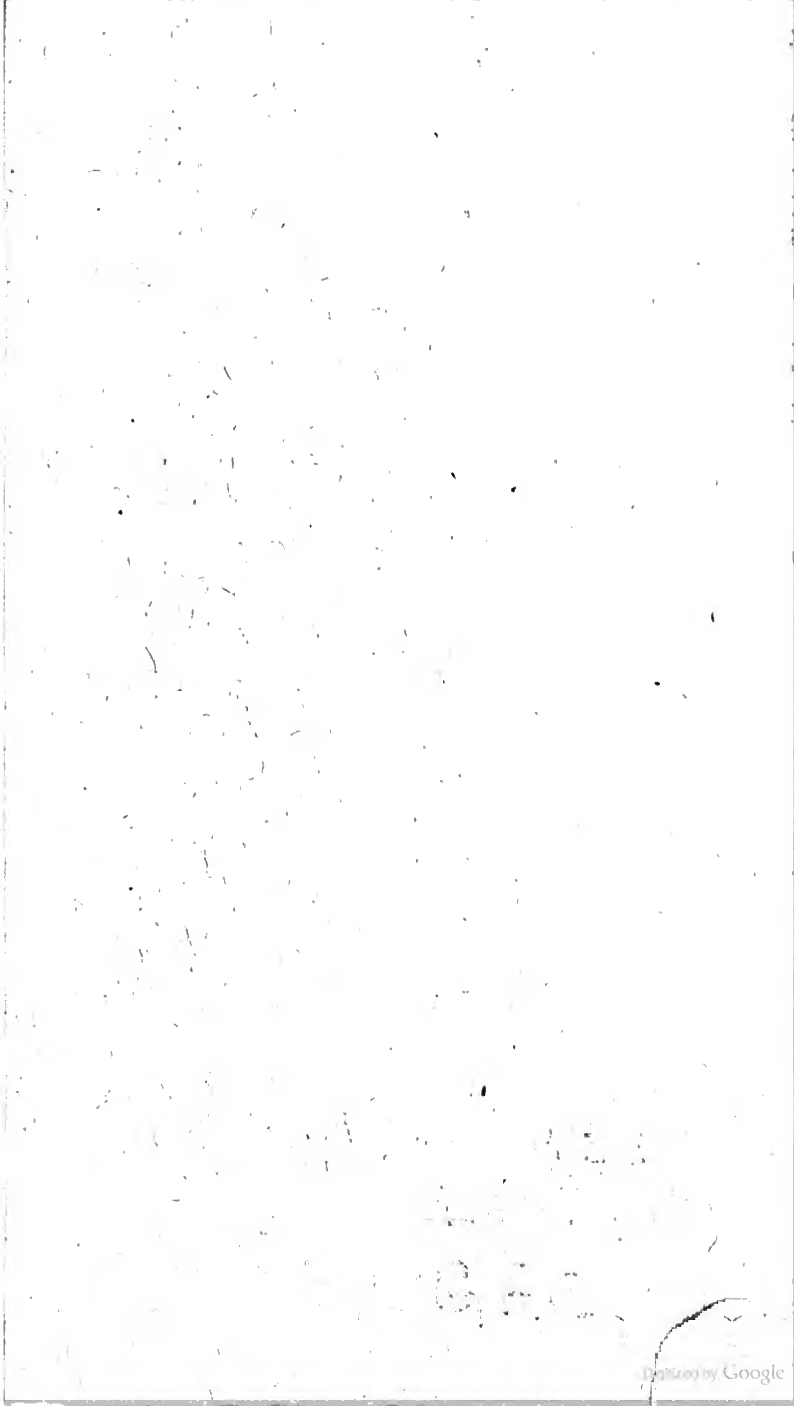

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

DRIE EN DERTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers, en egte Gedenkstukken, zamengesteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE EN DERTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
M D C C C I V.

AV

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VYF EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. Schikking daar in te houden, de Gewesten betreffende. Holland eerst beschouwd en waarom. Verslag van den staat der Geldmiddelen in Holland. Besluit tot het doen opbrengen van gemaakt Goud- en Zilverwerk in Holland. Aanmaaning aan de andere Gewesten om dit voorbeeld te volgen. Veele zyn daar toe ongereed, en omhelzen liever een ander Plan. Holland blyft 'er op staan en aandringen. Publikatie wegens het opbrengen van gemaakt Goud en Zilver. Nadere aandrang van Holland by de andere Gewesten. Tydsverlenging. Zorgdraagingen tegen de ontduikingen in die opbrengst. Hoe weinig in een Kist te Amsterdam ter vrye Inzamelinge gesteld werd opgebragt. Opbrengst van Gespen in 's Gravenhaage. Kist daar geplaatst. De toebrenging van het daar in geofferde. Hoe ontvangen. Veel Gouds en Zilvers opgebragt. De Burgeresse C. J.

XCV. BOEK.

XCV. BOEK.

STEENGRAFT *vergund, een Beker, den Admiraal* DE RUITER *weleer geschonken, te mogen uitzonderen van de gevorderde opbrengst. De Weduwe van de Luitenant Admiraal* J. A. ZOUTMAN *vry verklaard van het opbrengen des Gouden Deegens haaren Man vereerd.* J. G. H. HAHN *verwerft een Getuigschrift wegens een door hem opgebragt Zilveren Koelvat. De Burger* DENYS BOUWMAN *te Leyden verkrygt een dergelyk Getuigschrift. Verzoek van* F. BOGAARTS *afgeslaagen, zo hy de waarde niet betaald. De Regentessen van het Weeshuis te Alkmaar tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gemagtigd. Zo ook de Wed.* AMESHOFF. *Beleenbank in Holland opgericht. Loflyk gedrag van* J. J. A. GOGEL *by diens aanstelling als Commissaris. Maatregel ten opzigte van* GOGELS *voorslag genomen. Misbruiken der Beleenbank tegengegaan. Eene vrywillige Geldheffing geopend. Voorstel daar toe. De Betaaling der Intressen by Holland toegezegd. Reden van dit agterblyven. Waakzaamheid tegen valsche Recepissen. De Vrywillige Negotiatie heeft geen genoegzaamen opgang. Uitschryving van de groote Geldheffing. Veeler traagheid in de Opbrenging. Het Tydperk der Betaalinge verlengd. Voorstel der Urkenaaren ten dien opzigte. Besluit daar op. Agterlykheid in de betaaling tegengegaan. Nog kragtiger middelen voorgeslaagen. Nadere aandrang. In Friesland wordt de Geldheffing des voorleden Jaars voortgezet. Taal by de bekendmaaking hier van gevoerd. Uitzonderingen op de betaaling. Erkentenis der*

der gemaakte ſchulden. Vermindering van het Hoofd- en Familie-geld. Belasting op zaaken van Weelde. Bevel tot de opgave van Goud- en Zilverwerk. Ten welken einde. Dit gaat niet door. Eene Belasting van vier ten honderd der Bezittingen. Proeve van Lyfrenten by Stad en Lande genomen. Losrenten beproefd. Geldheffing van vier ten honderd uitgeſchreeven. Onwilligheid van zommigen in de opbrengſte. Hoe daar in voorzien. Zeeland ſchryft de opbrengst van Goud en Zilver uit. Uitgeputheid der kasſe Eene vrywillige Geldleening uitgeſchreeven, doet weinig af. Andere Redmiddelen, en eene Belasting van zes ten honderd. De Wisſelbank der Stad Middelburg herſteld. Geldheffingen in het Sticht. Overysſels geldelooze ſtaat. Wat men tot herſtel deedt, onder veel tegenkantings. Een vyftigſte Penning geheeven. Gelderlands toeſtand ten opzigte van de Geldmiddeleu Bezuinigingen in het Kwartier van Nymegen. Vergelyking van den ſtaat des Kwartiers van Nymegen met andere Kwartieren. Voorſtellen daar op gegrond. Tot eene Geldheffing in het Kwartier van Nymegen beſlooten. De andere Kwartieren konden tot geen Provinciaale Geldligting verſtaan. Hoe zeer dat van Nymegen zich des beklaagt. Het Valkenhof te Nymegen verkogt. XCV. BOEK.

Herinneringen en overwyzingen zonder tal, zouden den voet deezer bladzyde onzer *Vaderlandſche Historie* beſlaan, indien wy ophaalden en aanweezen, hoe in alle dee- 1705. Stoffe van dit Boek.

XCV. BOEK. 1795. deelen des Landbeſtuurs, en in alle Gewesten, Geldgebrek heerschte. De grootheid des gebreks, de buitengewoone middelen, aangewend om 't zelve te gemoet te komen en te vervullen, gepaard met veele byzondere omſtandigheden, maaken het noodig, de Naakomelingſchap te onderrigten van veele zaaken, die, hoe zeer ons en onze Tyd- en Lotgenooten, by grievende ervaarenisſe, bekend, in 's Lands Geſchiedenis verdienen bewaard te worden. Wy durven ons verzekerd houden, dat de Naaneef, ons Geſchiedblad leezende, verbaasd zal ſtaan, wegens de Vorderingen van geldigen onderſtand, over de Middelen daar toe aangewend, en de beantwoording daar aan door den Landzaat, die reeds, jaaren agter den anderen, zo veel in Koophandel, Zeevaard en Fabrieken geleden, en zo veel ſchats, meer dan gewoonlyk, hoe zwaar ook de algemeene Belastingen mogen weezen, in 's Lands ſtaag ledige ſchatkist geſtort hadt. Opofferingen, die te zwaarder vielen, en te drukkender waren, by eene meerendeels ſtilſtaanden, en alleszins belemmerden Koophandel, terwyl de anders winstgeevende Volkplantingen van den Staat, geen Voorraad opleverden, en deels onder vyandlyke overmagt moesten bukken, gelyk wy, eer dit Jaar der Omwentelinge ten einde liep, zullen moeten vermelden.

Schikking daar in te houden. Schoon de nieuwe Inrichting van het Algemeene Landsbeſtuur, als mede der byzondere Gewesten, veel veranderings in een

een en ander, te wege gebragt hadt, bleef de onderscheiding der Gewesten, wat de Geldmiddelen betreft, ten vollen stand houden, en zal, hoe zeer eene meerdere ondereenmenging, in andere opzigten, plaats grypende, ons aanleiding gave, om op een algemeener voet in onze Geschiedenisse voort te gaan, dit stuk vorderen, dat wy den Gewestlyken toedragt onderscheiden vermelden. Iets, te meer noodig, om dat men op verre naa, hoe zeer ook werkzaam tot het bekomen van Geld, denzelfden weg niet insloeg.

Holland eerst beschouwd en waarom.

Niemand verwondere zich, dat wy met *Holland* eenen aanvang maaken, dat Gewest, 't welk reeds zo lang en zo veel gedraagen hadt, en in het torsschen van dien last voortvoer op eene wyze, die verwondering verwekte, naayver ontvonkte, en intusschen, door eenen overweegenden invloed, welken het in de groote zaaken, thans in bewerking, volgens eeniger oordeel, te regt verkreeg, en naar anderer begrip zich aanmaatigde, by de eerstgemelden dank en by de laatstgenoemden ondank behaalde. Van wegen het wederstreevend *Friesland* heeft onze Geschiedenis reeds een en ander voorbeeld te boek geslaagen (*). Dan laaten wy ter zaak treeden, en de onaangenaame taak der veelvuldige Belastingen, ten tegenwoordigen Jaare, afwerken.

Reeds

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXXI. D. bl. 271 en 366.

XCV. BOEK.

1795.

Reeds te meermaalen gewaagden wy, in byzondere gevallen, van de Geldbehoefte deezes Gewests; dan uit een algemeen tafereel deswegen voor 't oog des Volks opgehangen, moeten wy de hoofdbeelden neemen, die ontzetting zullen baaren; doch teffens dienen om de maatregelen vervolgens genomen, te verfchoonen, zo niet te billyken.

Verflag van den ftaat der Geldmiddelen in *Holland*.

De Vertegenwoordigers des Volks van *Holland* betuigden, hoe uit de plegtig erkende Regten van den Mensch en den Burger voortvloeide, dat het Volk regt hadt, om van zyne Vertegenwoordigers opening te eifchen, wegens den ftaat van 's Lands Finantien, mitsgaders rekenfchap van het gebruik der opgebragte Penningen, het Committé van 's Lands Financie hadt des een hoofdzaaklyk verflag gedaan; zy deelden het den Ingezetenen mede.

Het bleek, dat zints 't Jaar MDCCLXXXVII, tot het tydftip der jongfte Omwentelinge, door buitengewoone Heffingen van allerlei foort van ongehoorde ruineufe Operatien, de een den ander onafgebrooken opvolgende, boven de Jaarlykfche Inkomften, eene fom van ruim *Tachtig Millioenen*, door de Ingezetenen in 's Lands Schatkist was opgebragt. Die fchat, behalven verfcheide andere nieuwe Belastingen, hadt niet in ftaat geweest, om de zaaken, naar behooren, gaande te houden, en eene geheele uitputting van 's Lands Kas te voorkomen.

„ Dan," dus luiden de eigene woorden, „ hoe

„ hoe zeer deeze ſchrikbaarende toeſtand XCV. BOEK. 1795.
„ van 's Lands vermogen natuurlyk de ge-
„ moederen van 's Lands voorige Regeer-
„ ders hadt behooren te neigen om op Vre-
„ de en Verzoening met de *Franſche* Natie
„ bedagt te zyn, was nogthans de drift,
„ om, onder het masker van gevaar voor
„ Godsdienſtige en Burgerlyke Vryheid,
„ de zaak der Koningen en der zoge-
„ naamde Grooten, te helpen volhouden,
„ zo ſterk en onverzettelyk geweest, dat,
„ byaldien het God niet hadt behaagd,
„ om de raadſlagen der Heerschzugt en
„ des Eigenbelangs te verydelen, in het
„ midden der droevigſte tooneelen van al-
„ gemeene verwoestinge, goed en bloed
„ by aanhoudenheid zou hebben moeten
„ worden opgeofferd, om de byzondere
„ inzigten van het Huis van *Oranje* en
„ der Hoven, welke met hetzelve zamen-
„ ſpanden, bevorderlyk te zyn; inzigten
„ waar van de bewyzen van agteren nog
„ zo veel duidelyker zyn geworden, naa
„ dat men te weeten is gekomen, dat
„ toen de nood aan de lippen was ge-
„ bragt, en de Godlyke Voorzienigheid
„ het onmogelyk gemaakt hadt om zich
„ langer ſtaande te houden, de Vrede
„ aan *Frankryk*, ſchoon met gereede op-
„ offering van onnoemelyke ſchatten, eg-
„ ter op geene andere voorwaarde door
„ hun is aangeboden geworden, dan met
„ behoud der voorige onbelemmerde uit-
„ oefening van het Stadhouderlyk Alver-
„ mogen, ten koste van den algemee-

XCV. BOEK. 1795. „ nen welvaard en het heil van 't Vader„ land (*).”

Met onnoemelyke Schulden was, ingevolge van dit gedrag, het Land overlaaden geworden, en waren de Finantieele vermogens tot zulk eene laagte gebragt, dat men, in het laatst des Jaars MDCCXCIV, tot eene soort van Papieren geld de toevlugt hadt moeten neemen.

Zedert January des Jaars MDCCLXXXVIII was de staat der Capitaalen van *Holland* agtereenvolgend met meer dan *zestig Millioenen* vermeerderd, en thans tot die verbaazende hoogte aangegroeid, dat tot de betaaling der Intressen, mitsgaders der Lyfrenten, en dertigjaarige Renten byna *twaalf Millioenen* noodig waren; om niet te spreeken van de Guarantien uit verscheiden hoofde van tyd tot gedaan, ten beloope van meer dan *zeventig Millioenen* Guldens.

Wel hadt *Holland* wegens uitgeschootene aanzienlyke Geldsommen, ten bedraage van meer dan *dertig Millioenen* in te vorderen; doch van wegen den slegten staat van de meesten der Schuldenaaren, was het zeer ligt te voorzien, dat dit Gewest nimmer, althans niet spoedig, aan haar agterweezen zou kunnen geraaken; van de invordering der daar op te goed zyn-

(*) Ten bewyze hier van voeren zy aan het IX. Art. der Secreete Instructie aan BRANTSEN en REPELAAR. Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVII. D. bl. 334. vergeleeken, wat de Geldaanbieding betreft, met het XXX. D. bl. 99.

zynde veelvuldige Intresſen was, in de tegenwoordige ſlegte geſteldheid der Geldmiddelen, weinig of geen baat te wagten. XCV. BOEK. 1795.

By het opneemen van den ſtaat der Kasſen van alle Ontvangers was gebleeken, dat de penningen daar den laatſten van Louwmaand voorhanden, byna *vier Millioenen* bedroegen, de Geld-recepisſen daar onder gerekend. Boven dien hadt *Holland* nog van voorige jaaren, agterſtallige Verpondingen te ontvangen, die inkomende omtrent 3400000 Guldens zouden bedraagen; ook moesten van de Middelen, over de Jaaren MDCCXCIII en MDCCXCIV geheeven, nog, naar voorige jaaren gerekend, één Millioen inkomen.

Dan dit een en ander, vergeleeken met den ſtaat der Schulden van het voorig Beſtuur, welke daar uit zouden moeten worden betaald, al kon 'er een daadlyk gebruik van worden gemaakt, zou op verre na niet toereiken om alle de gemaakte Schulden, en veroorzaakte behoeftens, te kunnen vereffenen.

Onmogelyk was het tot nog toe geweest den netten ſtaat op te maaken van alle de Schulden, voornaamlyk met betrekking tot de Generaliteits Lasten: dan voor zo verre zulks hadt kunnen worden nagegaan, beliepen de agterſtallige Schulden, waar voor de Ordonnantien ter Financie van *Holland*, by het aanvaarden des tegenwoordigen Beſtuurs, waren opgemaakt en aangenomen, zo voor de Land- als Zeemagt, ruim 230000 Guldens.

 Dee-

XCV. BOEK. 1795. Deeze werden dagelyks met nieuwe vermeerderd door den Raad van Staaten, uit het beloop der Staaten van Oorlog en der Petitien, waar in de voorige Regeering toegeſtemd hadt, en waar op *Holland* nog meer dan *negen Millioenen* ten agteren was. —— Aan agterſtallige Intresſen van voorige Jaaren hadt men nog 6400000 te voldoen. Als mede aan Generaliteits Intresſen over de Jaaren MDCCXCIII en MDCCXCIV, 348416. Mitsgaders aan Rantſoenen der Gemeene Middelen voor de Godshuizen en het Geestlyk Kantoor, geſchat op 300000 Guldens. Ook moest, wegens de agterſtallige Soldy der oude Militie, als eene oude ſchuld worden opgegeeven de ſom van 1400000 Guldens.

Geheel onberekenbaar waren de kosten, tot de binnenlandſche Verdeediging der Republiek beſteed, even zo die daar van het onmiddelyk gevolg zouden weezen, tot herſtel der geruineerde Vestingen, doorgeſtooke Dyken, tot aanvulling der ontledigde Magazynen, en aanſchaffing van zo veel verkwiste Krygsbehoeften, en eindelyk tot zo veele hoogloopende ſchaden, zo door de Onderwaterzettingen, als door de roof- en plunderzugt der *Engelſche* Benden, aan den Lande in 't gemeen, en aan de Ingezetenen in 't byzonder, toegebragt; al het welk, mitsgaders de verdere naadeelen, en verdere bezwaaren door de plotslyke inrukking der zo talryke *Franſche* Armée, en daar uit voortgeſprootene verpligting om dezelve, in

een zo ſtreng Saiſoen, van Inlegering, Leevensmiddelen, en Noodwendigheden te voorzien; als mede het in omloop brengen van Asſignaaten voor hunne volſtrekte benoodigdheden, veroorzaakte immers, als een noodwendig gevolg der onberaaden ſtappen van het voorig Beſtuur, dat hier nog noodwendig moet worden bygevoegd, 't geen zeker op verſcheide Millioenen zou moeten worden berekend. XCV. BOEK. 1795.

Met opzigt tot de gewoone ſtaat der Financie, voor zo verre die by raaming kon worden opgegeeven, was het jaarlyks Inkomen van *Holland* doorgaans *drie Millioenen* minder dan de gewoone Lasten en Uitgaven. Dan 'er was uitzigt, dat, byaldien de Staat van Oorlog, welke, zints den Jaare MDCCXCII tot over de *dertien Millioenen* hadt bedraagen, en het aandeel van *Holland* daar in omtrent 8300000 Guldens 's jaarlyks, behoorelyk herzien en op een min kostbaaren voet gebragt, dit *te kort*, in gewoone tyden, zo niet geheel weggenomen, althans aanmerkelyk zou verminderd worden: voor het overige zouden, door eene gepaste bezuiniging in de Gewestlyke huishouding, en eene verbetering in de heffing der Middelen, de drukkende lasten op veele noodwendige middelen van beſtaan, ten genoegen der Ingezetenen, minder drukkend kunnen gemaakt worden.

Dit alles breedſpraakiger ontvouwd hebbende, laaten de Proviſioneele Repreſentanten zich woordlyk in deezer voege hoo-

XCV. BOEK. — 1795.

hooren. „ Dat, gelyk aan den eenen „ kant, deeze onbewimpelde voordragt „ van den Staat der Geldmiddelen, naar „ hun inzien, genoegzaam was, om die „ geenen, aan welken het Volk van *Holland* het Opperbewind provifioneel hadt „ toevertrouwd, of in 't vervolg zou toevertrouwen, voor het tegenwoordig en „ voor de volgende Geflachten buiten „ verantwoording te ftellen, wegens die „ verbaazende Geldverfpillingen, welke „ byzonder in de laatfte jaaren van het „ gefubfifteerd hebbende Bewind hadden „ plaats gehad, en die, wel verre van „ ten nutte des Volks, ter verdeediging „ van zyne Vryheid, ter bevordering van „ de Commercie en Navigatie, Trafieken „ en Fabrieken, Kunften en Weetenfchappen, aangewend te zyn, alleen gediend „ hadden om den kostbaaren Zetel van „ den Stadhouder, en van het van zyn „ wil en wenken afgehangen hebbend „ Gouvernement, zo lang mogelyk, ftaande te houden. —— Dat zo ook, aan „ den anderen kant, deeze openlegging „ van den Staat der Financien, naar hun „ oordeel, het gefchikfte middel was om „ de Natie te overtuigen, dat, om het „ zo deerlyk vervallen Provinciaal Credit „ te herftellen, de noodige veerkragt aan „ alle de takken van het Publliek Beftuur „ te geeven, de wettige Schuldeifchers „ van den Staat, en hun, die den Lande „ hadden voorgefchooten, omtrent de zekere Inkomften van hun vlyt en bezui-

„ ni.

„ nigingen gerust te ſtellen, de noodige
„ aanmoediging en beſcherming aan de
„ Commercie en Zeevaard te verleenen,
„ en de Landmagt tevens op eenen reſpec-
„ tabelen voet te brengen, en te hou-
„ den —— dat 'er, om in dit alles promp-
„ telyk te voorzien, buitengewoone maat-
„ regels zouden moeten worden genomen,
„ zonder welke aan den opbouw van den
„ bloei en welvaard van het Vaderland
„ niet alleen, met geen hoop van een
„ gelukkig gevolg, zou kunnen gearbeid
„ worden; maar, zonder welke kragtdaa-
„ dige maatregelen en voorzieningen, het
„ zelve voor eenen geheelen ondergang
„ niet langer meer kon worden bewaard.

„ Dat zy derhalven vertrouwden, dat
„ het vrye Volk van *Holland* de onver-
„ mydelyke noodzaaklykheid daar van ge-
„ voelende, geene zwaarigheid zou maa-
„ ken, om des gevraagd wordende, door
„ Pecunieele Opofferingen, zyne Verte-
„ genwoordigers in ſtaat te ſtellen, zyne
„ opgenoemde gewigtige belangens te kun-
„ nen bevorderen, en alles voor een on-
„ herſtelbaar bederf te bewaaren; op dat
„ het gebouw der Vryheid verder kon
„ worden opgetrokken en voltooid, en
„ deeze onafhangelyke Republiek, geluk-
„ kig voor haare Bewoonders, nuttig voor
„ haare Bondgenooten, en geducht voor
„ haare Vyanden, kon worden gemaakt.
„ Terwyl het Volk van *Holland*, dat aan
„ ons deszelfs proviſioneele Repreſentatie
„ heeft toevertrouwd, ſteeds zal gelieven

„ te

XCV. BOEK. 1795.

„ te bedenken, dat de tegenwoordige „ ſtaat van zaaken, mitsgaders de maat- „ regelen, die daar uit noodwendig moe- „ ten voortvloeijen, aan het tegenwoordig „ Beſtuur geenzins te wyten zyn; neen, „ maar alleen de gevolgen zyn van het „ hier boven opgenoemde Syſthema, wel- „ ke het voorig Bewind, met alle hard- „ nekkigheid, tot op de laatſte oogen- „ blikken van deszelfs beſtaan, hadt vast- „ gehouden (*)."

Beſluit tot het doen opbrengen van gemaakt Goud- en Zilverwerk in *Holland*.

Eene openlegging van dien aart, met de daar by gevoegde bedenkingen, was de zeer hoorbaare voorſlag van een wel ſpoedig te wagtene Geldheffing. By het inbrengen van onderſcheidene Verſlagen den ſtaat van 's Lands Geldmiddelen betreffende, deedt de hooge nood bedagt weezen om een ſpoedig en daadlyk werkend mindel ter hand te neemen, en baarde het beſluit, dat het gemaakt Goud en Zilver der Ingezetenen van *Holland*, binnen een zekeren tyd, en onder behoorelyke bepaalingen en uitzonderingen, in 's Lands Schatkist zou worden geſtort. Deeze opbrengst zou ſtrekken in vermindering van de groote Finantieele Operatie, welke zou moeten gedaan worden: zodanig egter, dat die meerder in Goud en Zilver zou hebben opgebragt, dan hy voor het geheel zou moeten betaalen, van dit meerdere wedergave in Geld zou ontvangen.

De

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 4 Maart 1795.

De Provisioneele Representanten van *Holland* hadden dit niet vastgesteld, en vier Leden, STAPHORST, VAN SWINDEN, HOVENS en VOLLENHOVEN niet benoemd, of zy bepaalden tevens, 's anderen daags, deswegen hun Hoog Mogenden kennis te geeven: met wel uitdruklyke byvoeging, dat zy van de andere Gewesten het besluit tot denzelfden Patriottischen stap verwagtende waren; ten einde *Holland*, in deeze edelmoedige handelwyze, geene navolgers vindende, niet genoodzaakt zou weezen, de Bondgenooten verantwoordelyk te stellen voor de allernoodlottigste gevolgen, welke daar uit onvermydelyk zouden ontstaan, en dezelve aan hun eigen lot moeten overlaaten (*).

Aanmaaning der andere Gewesten om dit voorbeeld te volgen.

In eene Onderhandeling met de Gemagtigden uit hun Hoog Mogenden en van beide de Committés, openden die van *Holland* hunnen last, en toonden de noodzaaklykheid eener onverwylde voorziening van Geld. Alle de Leden waren des overtuigd; doch konden, ongelast zynde, niets bepaalds op zich neemen. Dit belette niet, dat, naa veel woordwisselings, het Plan tot het opbrengen van Goud en Zilver geleezen werd. Veel vondt men 'er tegen in te brengen. Meer neigings betoonende tot den voorslag van *Overysfel*, om drie of vier Leden uit hun Hoog Mogenden te volmagtigen tot het doen eener zo

Veele zyn daar toe ongereed en volgen liever een ander Plan.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 Maart 1795.

XCV. BOEK. 1795. zo min mogelyk drukkende Geldleening van niet boven de twaalf Millioenen, onder Guarantie der Zeven Provincien. Zes Gewesten ſtemden hier in toe, *Holland* nam het over (*).

Holland blyft 'er op ſtaan.

By eenen naderen last gaven de Afgevaardigden van *Holland* rondborstig te verſtaan, dat zy in het beraamen en vastſtellen van zodanig eene Geldligting volſtrekt niet konden komen; niet enkel, om dat 'er, in 't algemeen, zeer gegronde bedenkingen waren tegen dergelyke Geldligtingen; maar in 't byzonder, om dat dezelve, in de daad alleen ten laste van *Holland* zou loopen.

Zy voegden 'er, ten naderen aandrange, nevens, den verderen last „ dat de Pro-
„ viſioneele Repreſentanten des Volks van
„ *Holland*, overtuigd van den dringenden
„ nood om Penningen, en eenigzins zul-
„ lende te gemoete komen aan de vol-
„ maakte ontlediging van 's Lands Kasſen,
„ door die van het voorig Gouvernement,
„ welken ongetwyfeld gedagt hebben, dat
„ zy, van hunne throonen van geweld
„ afgeſtooten zynde, ten minſten moesten
„ tragten te zorgen, dat door de alge-
„ heele uitputting van 's Lands Geldmid-
„ delen, het ontwerp ter vestiging van
„ de Vryheid wel ras in duigen zou val-
„ len; — dat, zeggen wy, daar aan eenig-
„ zins te gemoet zullende komen, onze
„ Com-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 24 Maart 1795.

„ Committenten beginnen zullen met in „ *Holland* onder zekere bepaalingen, al „ het gemaakt Goud en Zilver op te ei- „ ſchen, en wy zyn bereid, Hoog Mo- „ gende Heeren! (vergunt my, dat ik „ hier de Vergadering van *Holland* per- „ ſoonifieere,) wy zyn bereid het ge- „ heele montant van deeze Patriottiſche „ Opeiſching, over welker noodzaaklyk- „ heid een ieder zich hebbe te troosten, „ als een gevolg van het voorig geweld, „ in de Algemeene Kas te ſtorten; in „ de blyde hoop en de billyke verwag- „ ting, zo wel als onder de uitdruklyke „ mits, dat ook de andere Bondgenooten „ gelyke maatregelen neemen, en dat „ men daar op een beſlisſend antwoord „ zal erlangen op den eerſten April aan- „ ſtaande.

„ Wy maaken geene zwaarigheid U „ Hoog Mogenden te zeggen, dat de „ noodige Publikatie daar toe nog heden „ ſtaat gearresteerd te worden, en wy „ zullen niet nalaaten dezelve, zo dra mo- „ gelyk, aan deeze Vergadering aan te „ bieden: voor het overige ons niet toe- „ laatende om maar eenigzins in twyfel „ te trekken, den yver en bereidwillig- „ heid van al het vrye Volk van *Neder-* „ *land* om hun meest al onnut, dikwyls „ ſchadelyk Goud en Zilver, aan Vryheid „ en Vaderland op te offeren, en ook „ aan uwe reſpective Committenten het „ onregt niet aandoende, om by voor- „ raad te betwyfelen hunne bereidvaar-

XCV. BOEK.

1795. Publikatie wegens het opbrengen van gemaakt Goud en Zilver in *Holland.*

„ digheid ter ſtyving van de Algemeene
„ Kas (*)."

Dat de andere Gewesten niet gezamenlyk in deezen maatregel traden, zal het vervolg uitwyzen, ſchoon een ander de voetſtappen van *Holland* drukte. De zeldzaamheid deezer Opbrengst, die ten voorboode van eene daar by aangekondigde groote Geldheffing diende, verpligt ons tot de hoofdzaaklyke opgave van den inhoud der Publikatie. Naa zich beroepen te hebben op de opengelegden, waaren en beklaaglyken toeſtand van *Hollands* Geldmiddelen (†), voeren zy tot drangredenen van deezen zonderlingen ſtap aan, behalven den nood, waar in het Vaderland zich bevondt, den dreigenden aanval van een Volk, dat voorheen Vriend der *Nederlanderen* in ſchyn, toen reeds zo veele nadeelen aan hun hadt toegebragt; en nu, als een openbaar Vyand, de noodige ſchikkingen beraamde om hun met geweld aan te tasten, en ware het mogelyk geheel te vernielen. —— Waar uit van zelve voortvloeide de noodzaaklykheid om de Land- en Zeemagt op een geduchten voet te brengen, en vooral eene Vloot uit te rusten, die geſchikt zou zyn om de Havens en Zeegaten te verdeedigen, den Vyand in zyne onderneemingen te beteugelen, den Handel in de *Oost-* en *Noord-*

zee

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 24 en 26 Maart 1795.

(†) Zie hier boven bl. 6.

ere, en na andere plaatzen, de benoodigde bescherming te verleenen.

Ten einde nu daar toe, als ook tot vereffening van de loopende Schulden, waar toe de gewoone Inkomsten, als die onder het voorig Bestuur, minder geweest waren, dan de Uitgaven, de noodige penningen te vinden, verklaarden de Representanten reeds van overlang bedagt geweest te zyn op zodanig een Plan, waar in de gegoede, naar maate van zyne gegoedheid, deel nam — en dus, om dat hy meerder missen kon, dan een minder vermogende, zonder egter daar door meerder te worden benadeeld, in evenredigheid ook meerder opbragt. Een Plan, waar door eene genoegzaame som zou worden verstrekt om de noodige uitgaven van den Oorlog goed te maaken, en, zo mogelyk, 's Lands Finantien zodanig te herstellen, dat zy gegronde hoop konden voeden, om nimmer meer in de onaangenaame noodzaaklykheid te zullen zyn, om eenigen buitengewoonen Last den Ingezetenen op te leggen; maar in tegendeel, in 't vervolg eenige der meest drukkende gewoone Belastingen te zullen kunnen verminderen. Iets waar in zy hoopten gemaklyker te zullen kunnen slaagen, indien deeze buitengewoone Geldheffing, welke zy genoodzaakt zouden weezen, binnen kort, te doen, met gemeenschaplyk overleg en medewerking van alle de Bondgenooten kon geschieden, gelyk zy ook reeds by dezelve hadden aangedrongen,

XCV. BOEK. 1795.

gen, om het Middel thans beraamd, onverwyld in hunne Gewesten ter hand te neemen.

Dan de dringende nood vorderde eene ſpoedige voorziening, hangende de raadpleegingen over dit gewigtig Plan. Het middel waar door de Ingezetenen het minst zouden gedrukt en tevens het geringſte bezwaar aan 's Lands Financien zou worden toegebragt, hadden zy bevonden te beſtaan in eene Opoffering, ten dienſte van den Lande, van al het ongemunt Goud- en Zilverwerk, dat de Ingezetenen bezaten, en dat alleen tot gebruik of vertooning van Weelde verſtrekte, dat in de daad een dood Kapitaal was, en den Bezitter geene Rente, hoe genaamd, opbragt: zo dat hy door het afſtaan van 't zelve aan 't Gemeene Land, niets verloor van de jaarlykſche Inkomſten, waar van hy, 't zy als Rentenier, het zy als Landman, het zy als Negotie en Neeringdoende, tot onderhoud van zich zelven, en van zyn Huisgezin, gebruik maakt: terwyl in tegendeel, dit Goud en Zilver door het Gemeene Land in Geld veranderd zynde, de hoeveelheid van Geld aanmerkelyk zou vermeerderen, en het Beſtuur in ſtaat zou ſtellen het noodige tot behoud en verdeediging van den Lande daadlyk te bezorgen.

Daar egter, langs dien weg, zommigen meerder zouden geeven, dan zy verpligt waren in de meergemelde Buitengewoone Heffing op te brengen, en deeze Opoffering ſlegts *by voorbetaaling* geſchiedde, zo be-

beloofden zy dat de Kwytbrief voor die Opbrenging uit te geeven, in de Geldligting, even als Geld, zou kunnen worden ingebragt; en indien deeze meerder mogt bedraagen, dan zodanig iemand gehouden was, in dezelve op te brengen, dit hem, in baaren Gelde, zonder eenige korting, zou worden terug gegeeven. Dewyl het oogmerk alleen was terstond een gedeelte der benoodigde Penningen in 's Lands Schatkist te bezorgen, zonder de Ingezetenen, op een oogenblik te noodzaaken, om groote Geldsommen op te schieten.

Eenige Uitzonderingen greepen 'er plaats als het Goud en Zilver; 't geen een tak van Koophandel uitmaakte; 't geen ten Kerkdienst verordend was; Lepels, Vorken, Messenhegten; als mede alles wat tot beslag van Meubilen diende, Vercieringen tot iemands dragt behoorende, mits voor ieder persoon, de waarde van Drie Honderd Guldens niet te boven gaande; alle Medailles, Legpenningen, en stukken vreemde Munten. Al het overige moest in Goud of Zilver, of in Gelds-waarde, worden opgebragt.

Het opgebragte werd, op kosten van den Lande gewoogen, en de juiste waarde van 't zelve bepaald. Aan den Ontvanger moesten getekende lysten worden overgegeeven, met opgave van het opgebragte, en de naamen der Opbrengeren: waar tegen hy een Kwytbrief zou afgeeven, overeenkomstig de bovengemelde bedoeling.

XCV. BOEK. 1795.

Wie, ten aanzien der opbrengst of aangaave eenig bedrog pleegde, zou het vierdubbelde der waarde van 't geen hy moest opbrengen, zonder eenige vergoeding, verbeuren, en als Bedrieger, in de openlyke Nieuwspapieren, getekend worden.

Nadere aandrang van *Holland* by de andere Gewesten.

Naa het beraamen en vastſtellen dier Publikatie, werden de Afgevaardigden uit *Holland* by de Algemeene Staaten gelast, dezelve te dier Vergadering in te brengen, en daar aan te dringen, dat alle de Bondgenooten tot deeze maatregel beſlooten, en wel, vóór dat Grasmaand ten halve verſtreeken was, het Beſluit der Gewesten uit te brengen; ten einde *Holland* niet genoodzaakt zou weezen het in dier voege opgebragte Goud en Zilver voor deszelfs byzonder belang en huishouding te beſtemmen; en ten voordeele van dezelve alleen te doen verſtrekken deeze zo aamerkelyke opbrenging van Goederen, als ingevolge van die Uitſchryving wederom door de goede Ingezetenen van *Holland* zou worden gedaan, tot onderſchraaging der om hulp en onderſtand roepende groote belangen des Gemeenen Lands (*).

Tydsverlenging.

Eéne maand was het Tydsbeſtek voor de Opbrenging geſteld, en eindigde dus die tyd met den zes en twintigſten van Grasmaand; dan werd dit tot den vyftienden van Bloeimaand verlengd, en teffens na-

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 26 Maart 1795.

nadere beschikking gemaakt op het gemaakt Goud en Zilver in de Banken van Leening (*). — De Municipaliteit van *Amsterdam*, deedt laater een voorslag, dat het ongemunt Goud en Zilver te dier Stede door Vreemdelingen in de Bank van Leening geplaatst, mogt worden uitgezonderd van de Publikatie tot het opbrengen van Goud en Zilver (†). — De veelvuldigheid en omslagtigheid dier Opbrengst maakte eene herhaalde verlenging van den tyd tot den vyftienden van Zomermaand noodig (§).

Zorg gedraagen tegen de ontduikingen aan die opbrengst.

Welhaast gaven zommigen blyk van hunne gezindheid om zich aan den Letter der Uitschryving te houden, en egter de vereischte opbrengst te ontduiken, daar zy hun gemaakt Zilverwerk tegen de uitgezonderde Lepels en Vorken verwisselden; ten einde alzo ontslaagen te zyn van 't zelve aan 't Algemeen belang op te offeren. Om deeze gedeeltlyke verydeling van het oogmerk der Publikatie, tegen te gaan, werden Dekens en Gildebroeders van het Goud- en Zilversmits Gilde, van hooger hand, aangeschreeven, om den verderen voortgang van die inhaalige en zelfzoekende handelwyze te stuiten (**). — An-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 2 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 15 Juny 1795.

(§) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 7 Mey 1795.

(**) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 7 April 1795.

XCV. BOEK. 1795. Anderen deeden het gewerkt Goud en Zilver versmelten. Hier tegen poogden de Provisioneele Representanten des Volks van *Amsterdam* te waaken, door alle Essayeurs, Goud- en Zilversmeeden en Kashouders te verbieden, om eenig gemaakt Werk van Goud of Zilver, dienende tot gebruik of vertooning van Weelde, te versmelten; ten ware hun daar by ter hand werd gesteld eene Acte van het Provisioneele Committé van Justitie der Stad, waar by de Stukken, hun ter versmeltinge aangeboden, verklaard werden als de zodanigen, die het vrystondt te versmelten (*). —— Te dier zelfde Stede waren veele Burgers en Ingezetenen nalaatig gebleeven in het opbrengen van Goud en Zilver; anderen maakten willekeurige uitzonderingen, en misbruik van de vergunning des Lyfcieraads tot de vastbepaalde som; daar zy, hun Lyfcieraad dezelve niet bedraagende, het aanvulden met ander ongemunt Goud en Zilver. Het Stadsbewind ging zulks door eene Bekendmaaking te keer (†). —— De Kasteleins en Logementhouders te *Amsterdam* en elders, uit hoofde hunner Kostwinninge, veel Zilverwerks bezittende, verzogten met de Zilversmeden en Kashouders gelyk gesteld, en ongehouden geagt te worden om hetzelve op te brengen (§).

Niet

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl 2619.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 3724.
(§) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 11 Mey 1795.

XCV. BOEK. 1795. Hoe weinig in een Kist te *Amsterdam* gesteld, werd ingezameld

Niet zelden worden 'er gevonden, die by Inzamelingen zich ongenegen betoonen voor eene bepaalde fom bekend te ftaan, ook die het voorkomen van nederigheid in die gevallen aanneemen; doch veel al is der zodanige gaave van weinig beduidenis, en *ftrekt* ten onlochenbaaren blyke, dat men zich daar door zoekt te onttrekken. Een nieuw bewys van deeze waarneeming leverde de Kist op, in de Kamer van het Committé Revolutionair te *Amfterdam* geplaatst, met herhaalde aanmaaning om door vrywillige offeranden van Gespen en andere onnoodige Gouden of Zilveren Vercierzelen, het zyne tot 's Lands beste toe te brengen. De grootfte fom was vyfhonderd vyftig Guldens door de *Joodfche* Tooneellisten byeengebragt, ter gelegenheid eener buitengewoone Tooneelvertooning. Zy vonden, by het overmaaken, reden om zich te beklaagen over de kleinheid der geheele Inzameling in eene zo zeer bevolkte Stad: meest was het gekomen van Burgers en Burgeresfen minst met tydlyke goederen bedeeld. Dit deedt hun fchryven, „ Mogt „ deezer voorbeeld de zodanigen doen „ bloozen, die niets voor het Vaderland „ over hebben, zich onder allerlei voor„ wendzels aan de geheiligde zaak des „ Vaderlands onttrekken, wier liefde tot „ hetzelve hun geen opofferingen kosten „ moet, en in ydel gefchreeuw beftaat! — „ Mogt het hun vernederen, wier fchat„ ten onvoldoende zynde aan hunne win-

XCV. BOEK. 1795.

„ zugt; voor geene edele daaden tot vestiging der dierbaare Vryheid zyn berekend, hun ten prikkel worden, tot meerder zugt voor hun Vaderland, indien zy anders, niet reeds te laag van ziel, noch voor verbetering vatbaar zyn!" (*).

Opbrengst van Gespen in 's Haage.

Eenige Opofferingen droegen het kenmerk van den geest dier dagen. Onder deeze verdient vermeld het bedryf eeniger Afgevaardigden uit den Burger Krygsraad, benevens Gecommitteerden van de Directeuren der Burger Societeit in *'s Gravenhaage*, die, ter Vergadering van *Holland* gehoor verzogt en bekomen hebbende, te kennen gaven, dat de vrye Krygsraad van het te lang verdrukte *'s Gravenhaage*, benevens Directeuren van gemelde Societeit, besllooten hadden om alle hunne Gespen op 't altaar der Vryheid te komen brengen, terwyl zy meenden op goede gronden te kunnen verzekeren, dat zulks eerlang door alle de Gewapende Burgers en Leden der Societeit stondt, gevolgd te worden. Met toejuiching werd dit geschenk ontvangen, en den Afgezondenen de eer der zittinge verleend.

Kist daar geplaatst. En de toebrenging van het daar

Men besloot eene Kist te plaatzen tot inzameling van zodanige vrywillige offeranden. Met deeze slaagde het beter dan te *Amsterdam*. Althans eene Commissie uit den *Haagschen* Krygsraad en Burger So-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3172. *Decreeten der Prov. Rep. van Holland* 1 July 1795.

Societeit bragten eerlang ter Vergadering van *Holland* de by hun ingezamelde vrywillige Giften van Schoengespen, verder Zilverwerk en Geld. De Burger C. P. Haagen by de overgifte het woord voerende, sprak, ,, Burgers Representanten! ,, Het is in naam der Burgers en Ingezetenen van *'s Haage*, die zich in Societeit vereenigd en onder het Vaandel ,, der Gewapende Burgermagt verzameld ,, hebben, dat wy, als hunne Afgevaardigden, dit vrywillig Offer op het Altaar des Vaderlands, in 't midden ,, deezer aanzienlyke Vergaderinge, overbrengen.

XCV. BOEK. 1795. in geoffderde.

,, Het is in aanmerkinge der behoeftens ,, van 's Lands Algemeene Kas, eene geringe Offerande, en zeker zouden zy ,, dezelve van meerder waarde hebben ,, doen zyn, waren zy niet door de knevelaaryen en afpersfingen van 's Lands ,, Onderdrukkers, zints jaaren, in hunnen ,, welvaart byna tot op het gebeente toe, ,, uitgemergeld. —— Dan, Burgers Representanten! zy zyn overtuigd, dat ,, Gylieden meer hunnen goeden wil, dan ,, wel de waardye van dit Offer, zult in ,, aanmerkinge neemen: te meer daar zy ,, U, door onzen mond, op het plegtigste verzekeren, dat zy allen bereid zyn ,, om de Cordaate Besluiten, die Gylieden, tot heil des Vaderlands, zult neemen, met alle onze vermogens te ondersteunen; dat wy, de handen uitgestrekt tot het Beeld van Brutus, ge-

,, zwoo-

XCV. BOEK. 1795. Hoe ontvangen.

„ zwooren hebben, om als vrye menschen „ het Vaderland te helpen, of te sterven."

De Voorzitter GEVERS beantwoordde zulks met deeze taal. „ Burgers! De Vergadering is getroffen door de gevoelens „ van egte Vaderlandsliefde, die gy aan „ dezelve door uwe voordragt, op het „ sterkste, hebt doen blyken, en neemt „ met dankzegging aan de Offers, die gy „ uit naam uwer Committenten by deezen komt doen, als blyken uwer Patriottischen yver.

„ Loflyk zyn uwe oogmerken, en ik „ kan U verzekeren uit naam van de Provisioneele Vertegenwoordigers van het „ Volk van *Holland*, dat daar van op de „ honorabelste wyze, melding zal gemaakt „ worden in derzelver Registers.

„ Ontvangt intusschen onzen opregten „ wensch, dat het uwe Persoonen, in „ alle uwe onderscheidene betrekkingen, „ steeds welga! De Opperzegenaar bekroone tevens uwe poogingen ten nutte van „ het Algemeen met zyne goedkeuring, „ en geeve U en alle regtgeaarte Vaderlanders, aan den band van Broederschap „ vereenigd, stoffe om zich te mogen „ verheugen in het spoedig daarstellen „ van Vryheid en Gelykheid, op onwrikbaare gronden, en daar uit voortvloeijende ongestoorde bloei en welvaart van „ dit ons Gemeenebest!"

Niet alleen werd dit een en ander algemeen toegejuichd, niet alleen beslooten des loflyk gewag, in het Dagblad der Verga-

gadering te maaken; maar dit zou geschieden met uitnoodiging aan alle Welgezinden, die het behoud van hun Vaderland, de vestiging der Vryheid, en de hier uit te wagtene bloei en welvaard van alle Ingezetenen ter harte ging, om dit voorbeeld, ter styving van 's Lands uitgeputte Schatkist naa te volgen. De eer der Zittinge werd de Afgevaardigden aangeboden en door hun aangenomen (*).

XCV. BOEK. — 1795.

Verbaazend groot was de opgebragte menigte Gouds en Zilvers. Uit aanzienlyke Huizen, en oude Familien, kwamen stukken te voorschyn, die langen tyd, om zo te spreeken, geen daglicht gezien hadden. Veelen, die door welvaard verrykt, Zilveren vaatwerk van veelerlei aart hadden aangetuigd, stapten 'er van af, en vergenoegden zich, als voorheen, niet min schitterend. Ligter konden, over 't algemeen, de laatstgemelden 'er van afstappen, dan de eerstgenoemden, aangemerkt de algemeene gehegtheid onzes landaarts aan de Goederen der Voorouderen. Eene gehegtheid, die in *Hollands* Noorderdeel byzonder heerscht. Noodzaaklykheid egter, om gereede Penningen te bespaaren, bragt by veelen eene Opoffering te wege, met

Veel Goud- en Zilverwerk opgebragt.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 15 April en 15 Mey 1795. Hier en daar werd dit voorbeeld gevolgd; en gaf zulks gelegenheid tot eene verandering in de Schoendragt, zo verre gaande, dat *Gespen* en geen *Strikken* te draagen, bykans voor een kenteken gehouden werd van geen Patriot te zyn, althans ten opzigte van Jonge lieden.

XCV. BOEK.

1795.

met een zugtend hart en betraande oogen nageoogd; terwyl anderen zich van deeze opbrengst, met gullen harte, kweeten, en de min gereeden aanmaanden hun voorbeeld te volgen (*).

De Burgeresse STEENGRAGT vergund een Beker, den Admiraal DE RUITER geschonken, te houden.

Deeze eigenste Goud- en Zilverheffing gaf gelegenheid tot eene menigte van voorvallen, waar mede het Landsbestuur gemoeid werd, en waar over het uitspraak deedt. Met het ophaalen van een en ander, ten voorbeelde, zullen wy ons vergenoegen. De Burgeresse C. J. STEENGRAGT, Weduwe van VAN DER GOLTZ, gaf by een Verzoekschrift te kennen, dat zy, gesprooten uit het Geslacht van den Luitenant Admiraal DE RUITER, onder haare bezittingen hadt een Gedenkstuk, zynde een Kop en Dekzel, deels van Porcelein, deels van Goud, door Staaten van *Holland* dien Vlootvoogd, in den Jaare MDCLXVII vereerd (†), en verlangde, ten aanziene van dit Gedenkstuk, niet te mogen vallen onder de gevorderde Opbrengst. Dit verzoek ontmoette eene gereede in-wil-

(*) De Heffing van Goud, Zilver en Munten vinden wy op de Algemeene Ontvangst deezes Jaars gesteld op *f* 7,166,275; met byvoeging; het ongemunte Goud en Zilver, zo aan Penningen tot Redemptie opgebragt, als het geen uit de Munte terugkeerde, voor 't derwaards gezonden materiaal, heeft ruim 400,000 meerder opgebragt, dan in de verantwoording gesteld is: spruitende dit different voort uit het byeenverzameld Goud in Staafjes verkogt, 't geen nader zal verantwoord worden, gelyk ook uit het geen nog in de Munte is.

(†) Zie BRANDT's *Leeven van* DE RUITER bl. 533.

willigging, als behoorende het gemelde Gedenkſtuk tot de opgegeevene uitzonderingen (*). XCV. BOEK.

1795.

De Wed. Zoutman vry verklaard van de Gouden Degen op te brengen.

De Weduwe van den Luitenant Admiraal J. A. Zoutman, Adriana Johanna van Heusden, gaf by een Verzoekſchrift te kennen, haare onkunde, of de Gouden Degen, wylen haaren Egtgenoot, door den geweezen Stadhouder, als Capitein Admiraal Generaal, ter gelegenheid van den Slag op *Doggersbank* in den Jaare MDCCLXXXI vereerd (†), onder het op te brengene moest gerekend worden. By het verzoek om onderrigt, gaf zy haare gereedheid te kennen om dit Gedenkſtuk aan het Vaderland op te offeren, zo het onder het opgeëischte Goud mogt behooren; doch verzogt als dan van de Vergadering van *Holland* een ſchriftlyk Bewys, 't welk haar, en haare Kinderen, altoos tot eene nagedagtenis zou kunnen dienen. — Hier op viel 't zelfde beſluit als in 't evengemelde geval (§).

Hahn verwerft een getuigſchrift wegens een Zilveren Koelvat.

Zodanig een Getuigſchrift werd verleend aan den Burger J. G. H. Hahn, die ten vollen gereed om het bedoelde Goud en Zilver zyner Bezittinge in 's Lands Schatkist te ſtorten, by een Verzoekſchrift betuigde, zich in verlegenheid te vinden, ten aanziene van zeker Zilveren Koelvat, ter waar-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 7 Mey 1795.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 334.

(§) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 8 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795. waarde van ruim zes honderd Guldens, diens Vader door de Curateuren der *Utrechtsche* Hoogeschoole vereerd, by het afslaan van een zeer vereerend en voordeelig Beroep na *Gottingen*, met een daar op passend Opschrift. Zeer eigenaartig was de begeerte deezes Zoons, om die Gedagtenis zyns Vaders te bewaaren, en de waarde daar van in Geld te vergoeden, byaldien anders zyne omstandigheden zulks raadzaam maakte; dan hy oordeelde het wyzer en beter deezen nutloozen klomp Zilvers in den Vaderlandschen smeltkroes te werpen, ingevalle dat geen behouden kon worden, 't welk de waarde van de gehegtheid aan dit stuk voor hem en de zynen uitmaakte. Dit oogmerk meende hy dat ten vollen kon bereikt worden, door het Koelvat ter smeltinge over te geeven; doch het Opschrift te bewaaren, 't geen kon geschieden, wanneer de Representanten van *Holland* hem des het daar toe genomen Besluit ter hand stelden, waar in het Opschrift letterlyk herhaald werd. —— Met eenpaarige toejuiching werd het verzoek des Burgers HAHN toegestaan (*).

D. BOUWMAN krygt een dergelyk getuigschrift. De *Leydsche* Burger DENYS BOUWMAN hadt, by de opbrengst van al zyn ongemunt Goud en Zilver, alleen daar van nog uitgezonderd, een Zilveren Theeketel, Komvoor en Theeblad, ruim vierhonderd Gul-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 April 1795.

Guldens in waarde, hem, wegens betoonde diensten aan den Ambagte van *Zoeterwoude* geschonken, met daar op passende *Latynsche*, hem vereerende Opschriften. Gaarne wilde hy ook deeze Stukken opofferen; doch ongaarne zou hy het doen, indien de Opschriften, door hem vermeld, en waar op hy altoos een byzonderen prys gesteld hadt, niet bewaard konden worden. Van die bewaaring verzogt hy een Staatsafschrift. Op eene hem vereerende wyze werd het verleend (*).

XCV. BOEK. 1795.

F. BOGAARDS, Klerk by het Committé van het Bondgenootschap te Lande, hadt een Zilveren Thee-servies van hun Ed. Mog. ontvangen, voor het vervaardigen van een Algemeen Register op de Besluiten des voormaaligen Raads van Staaten; hy betuigde zyn onvermogen om de waarde van dit Zilverwerk in Geld op te brengen; hy verzogt, uit hoofde van zyne gehegtheid aan dit Gedenkstuk zyns arbeids, verlof om het te behouden; doch het Besluit viel, dat hy de waarde diens Zilverwerks in Geld moest opbrengen, en dat hem een Besluit van dien aart als den Burger HAHN gegeeven was, zou worden ter hand gesteld (†).

Verzoek van F. Bogaards; afgeslaagen; zo hy de waarde niet betaalde.

Regentessen van het Burger Wees- en Armenhuis te *Alkmaar* dienden een Verzoek-

De Regentessen van het

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 6 Juny 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 April 1795.

XCV. BOEK.

1795.

Wees-huis te *Alkmaar* tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gemagtigd.

zoekschrift in, raakende eenig Zilverwerk, in haar bezit, onder de bepaaling, dat het nooit, ten ware de hooggaande nood van dit Armengesticht zulks vorderde, mogt veranderd, veel min verkogt worden. Men nam den raadslag in van den Hove, en besloot, dat aangezien het niet minder de pligt is der Ingezetenen, van in den nood des Vaderlands te voorzien, dan in den nood der Armen, het vermelde Zilverwerk wel deegelyk behoorde tot dat geen, 't welk, ten behoeve van 's Lands Finantien, gevorderd werd, en dat hetzelve (voor zo veel des noods) van het verband, daar op gelegd, ontslaagen was (*).

Zo ook de Wed. AMESHOFF.

De Weduwe van A. AMESHOFF, C. D. VAN PEENE, uit kragt van zekere Huwelyks Voorwaarde, zodanig Zilverwerk in gebruik hebbende, als 's Lands Publikatie vorderde, verzogt, daar van geen Eigenaresse zynde, dewyl het, by haar overlyden, moest komen aan de Erfgenaamen van wylen haaren Man, by Besluit der Vertegenwoordigeren, te mogen weeten, hoe met dit Zilverwerk te handelen om aan het heilzaam oogmerk van den Lande te voldoen. 't Zelve was, dat het, agtervolgens het Plakaat, moest opgebragt worden, en dat zy, voor zo veel des noods, daar toe werd gevolmagtigd (†).

De

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 3 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 13 en 26 Mey 1795.

De opbrengst van 't gemaakte Goud en Zilver ſtrekte gewis in mindering van, of lievere ter verrekening tegen de aangekondigde Geldheffing. De Vertegenwoordigers des Volks van *Holland*, wilden ook de zodanigen te gemoete komen, wier Bezittingen grootendeels beſtonden in zodanige Effecten of Goederen, welke, in de tegenwoordige tydsomſtandigheden, niet dan met zwaar verlies, ten Gelde gemaakt konden worden; en hun in ſtaat ſtellen, om in de te verwagtene Geldligting hun aandeel, of een gedeelte daar van, te kunnen opbrengen, zonder daar toe, met aanmerkelyke ſchade, zich van klinkende munt te moeten voorzien, en teffens zonder dat daar door werd vermeerderd, de omloop van 's Lands wegen, van Recepisſen, Promesſen en Asſignatien en andere Papieren Munt, welker nadeeligheid, in een Handeldryvend Land, ontwyfelbaar, en door de ondervinding maar al te veel gebleeken was. —— Deeze overweeging hadt aanleiding gegeeven om, voor een bepaalden tyd, een *Generaale Bank van Leening*, voor het geheele Gewest *Holland*, op te richten, binnen *Amſterdam*; daar beſtuurd door zes Commisſarisſen, die te dier Stede hunne vaste wooning zouden moeten hebben, of neemen. Op den eerſten van Hooimaand deezes Jaars zou dezelve geopend worden; en niet langer duuren dan drie agtereenvolgende Jaaren: kunnende de Effecten en Goederen, met

XCV. BOEK.

1795.

Beleenbank in *Holland* opgerigt.

XCV. BOEK.

1795. Gedrag van GOGEL, by diens aanstelling als Commissaris.

naame opgenoemd, tot Tachtig ten honderd, beleend worden (*).

De Representanten der Stad *Amsterdam* zouden een aantal van twaalf Persoonen benoemen, en de Vergadering van *Holland* zes Commissarissen uit hetzelve kiezen (†). Op het benoemde twaalftal bevondt zich de Burger J. J. A. GOGEL. Hy betuigde aan de Municipaliteit van *Amsterdam* zynen welmeenenden dank voor het vertrouwen, 't welk zy op hem hadden gelieven te stellen; maar schreef teffens, „dat „ hy, daar nimmer eenig beginzel van „ eigenbelang, de dryfveer zyner daaden „ was geweest; dat alle zyne poogingen „ alleen de herstelling der Regten en der „ Vryheid van het *Bataafsche* Volk be„ doelden, moest verklaaren, deeze Post, „ op den vastgestelden voet, niet te kun„ nen aanneemen; doch bereid te zyn, „ wanneer de keuze der Provisioneele „ Representanten op hem mogt vallen, die „ te zullen aanvaarden, indien dezelven, „ ten gelyken tyde, het daar aan gehegte „ Tractement van *drie duizend Guldens*, „ als een vrywillig Offer aan het Vader„ land, wilden aanneemen." —— „ Hy „ begreep," gelyk hy 'er byvoegde, „ dat „ het de pligt was van elk Burger, die „ zich in de mogelykheid bevondt van „ het

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 12 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 28 Mey 1795.

„ het algemeen van eenig nut, in deeze „ ontredderde ſituatie van het Vaderland, „ te kunnen zyn, daar toe, zo veel mo- „ gelyk, belangloos mede te werken. „ Indien hy eenige belooning mogt wen- „ ſchen, zou hy dezelve daar in vinden, „ als dit voorbeeld door veelen zyner „ Medeburgeren mogt worden gevolgd, „ en elk Lid der *Bataafſche* Maatſchappy, „ even zo bereid mogt weezen, naar zyn „ vermogen, het Vaderland te dienen."

Maatregel des genomen.

De keuze der Repreſentanten op hem gevallen zynde, zondt hy ter Vergaderinge van *Holland* een Afſchrift van die Verklaaring by de Municipaliteit der *Amſtelſtad* gedaan, zich daar aan houdende. Zulk een blyk van belanglooze dienſtvaardigheid voor den Lande kon niet anders dan lof wegdraagen. Gevoelig vonden zich de Volksvertegenwoordigers hier door getroffen; doch deeden 'er zich zeer in 't oog loopende redenen op, om die aanbieding, zo als dezelve lag, niet te aanvaarden: dan men was bedagt op het gereede middel in deezen, om den Burger GOGEL vry te laaten om het Geld, aan het waarneemen van deeze in de daad moeilyke post gehegt, naa de ontvangst, als een blyk van edelmoedigheid, den Vaderlande te kunnen opofferen (*).

Misbruiken der Beleen-

By de Bekendmaaking van het daarſtellen, als mede van de inrichting deezer Be-

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 8 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795. bank tegengegaan.

Beleenbank, hadden de Vertegenwoordigers des Volks van *Holland* het aan zich behouden, om, ten allen tyde, zodanige maatregels te mogen beraamen en vast te ſtellen, als zy, ten meesten nutte van dezelve, dienſtig of noodig zouden mogen oordeelen. — Welhaast vonden zy reden om by de Inſtructie door het Committé van Finantie voorgedraagen, op het beheer der Beleenbanke, nog eenige verbreeding te voegen, betrekkelyk tot de goede Orde, en alzo tot bevordering van het Credit deezer Inrichting (*). — Eerlang werden de Commisſarisſen gewaar, hoe baatzugtigen, van de Bankbilletten, zich tot geheel andere oogmerken, dan het oorſpronglyke, zogten te bedienen, en daar van zulk een voorwerp van Negotie en Agiotagie maakten, dat het Credit van de Bank gevaar liep, door de kunstgreepen van eigenbaatige Speculanten, onzeker en wisſelvallig te worden. Een misbruik, te keer gegaan door eene Publikatie, welke bepaalingen en ſchikkingen, tot weering van 't zelve, inhieldt (†).

Eene Vrywillige Geldheffing geopend.

De opbrengst van ongemunt Goud- en Zilverwerk, de daargeſtelde Beleenbank, ſtrekten tot voorbereiding van die meermaals aangeduidde groote Geldheffing, welke men zich voorſtelde als het middel om

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 6 July 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795.

om het Vaderland op eenmaal uit den nood te redden. Twee Plans, daar toe ingediend, werden, by onderzoek, niet voldoende bevonden (*). Dit bewoog het *Hollandsch* Beſtuur, nog eene nieuwe proeve te onderſtaan, om, ware het mogelyk, eene Geldheffing, tegen welke men, als tegen een hoogen berg opzag, geheel te ontgaan, of ten minſten nog eenigen tyd te verſchuiven. Men wilde bezien, wat men van de Vaderlandliefde der Ingezetenen, zonder dwang, zou kunnen verwerven. Ten deezen einde bepaalde het Beſtuur eene Vrywillige, en tevens zeer uitlokkende, Geldheffing, mede in verband gebragt met de groote, en ſtrekkende tot afkorting van ieders aandeel in dezelve. Dewyl dit Beſluit een der belangrykſte van het door de Onafhangelykverklaaring gevestigd Landsbeſtuur geweest is, ons de geſteltenis, en tevens de heerſchende geestdrift dier tyden, meer dan eenig ander, doet kennen, zal het ons niet verdrieten, daar van een eenigzins ontwikkeld verſlag te plaatzen.

XCV. BOEK. — 1795.

Voorſtel daar toe.

Met den aanvang herhaalen de Volksvertegenwoordigers het by de Afkondiging in Lentemaand reeds gezegde, hoe het, uit de erkende Regten van den Mensch en Burger voortvloeide, dat het Volk regt heeft om Opening van den ſtaat der Geldmiddelen des Lands te eiſchen,

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 29 Mey en 5 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795. ſchen, als mede Rekenſchap, wegens het gebruik van 's Lands Penningen. —— Dat, ingevolge daar van, een breedvoerig verſlag aan de Natie zou gedaan worden van ontzettend groote ſommen, door het voorig Beſtuur afgeperst, als mede van het gebruik van die Gelden gemaakt. Dan dit omſlagtig onderzoek was, door veele tusſchenkomende zaaken, vertraagd; doch zou onverwyld, nu de zaaken der Republiek tot zekere Vastigheid gebragt waren, met verdubbelden ernst, voort- en doorgezet worden.

Zy herinneren het Volk den arbeid, door hun, en de Bondgenooten, beſteed aan het daarſtellen van het zo onlangs getroffen Verdrag van Vrede en Alliantie met de *Franſche* Republiek, waar mede het voorig Beſtuur des Gemeenebests, zo onſtaatkundig als roekloos, zich in eenen verderflyken Oorlog hadt ingewikkeld; een Oorlog, waar door het zich zelven over hoop geworpen hadt; doch waar door ook tevens de Politieke of Nationaale Onafhangelykheid deezes Lands was verlooren gegaan.

Dit verlies was herkreegen door het getroffen en getekende Verdrag; daar door was het *Bataafſche* Volk herſteld in deszelfs Nationaale Vryheid en volkomene Onafhangelykheid. Zegeningen, waar van men zich de heilrykſte vrugten mogt belooven.

Doch zou men deeze vrugten plukken, werden daar toe, voor eerst, nog groote

op-

opofferingen vereischt, niet alleen om de hoogstnoodige uitgaven voor de Schulden en Behoeften der Republiek te kunnen daarſtellen; maar ook om te gemoet te komen aan de billyke Schavergoeding, welke aan de *Franſche* Republiek, wegens de beſteede Oorlogskosten, was toegeſtaan, en welke, binnen weinig maanden, moest voldaan worden. Ten opzigte van welke beide Hoofdartykelen de Vaderlandſche Trouw niet toeliet eenig meerder uitſtel te neemen; dan de noodzaaklykheid en de geſtelde Betaalings-tydperken medebragten.

Met het hoogſte genoegen hadden zy vernomen, hoe het *Bataafſche* Volk in 't algemeen, en het *Hollandſche* Volk in 't byzonder, het aangaan dier Verbintenisſe, met de kennelykſte blyken van goedkeuring, hadt toegejuicht. Dit gaf hun grond van vertrouwen op de bereidwilligheid der Natie om de kosten, tot voltooijing van dit zo heilzaam werk onvermydelyk vereischt, vaardig en ſpoedig op te brengen.

„ Geenzins," dus lieten zy zich woordlyk op dit ſtuk hooren, „ wilden zy ont-
„ veinzen, dat hier toe eene aanmerke-
„ lyke opbrenging van Penningen zou
„ vereischt worden; doch daar het ver-
„ mogen der Burgeren van deeze Repu-
„ bliek, en byzonder van deeze Provin-
„ cie, hoe veel ook zommigen mogten
„ geleeden hebben, nog zeer aanmerke-
„ lyk was, zou 'er ook tot eene finaale
„ wegneeming der ons zo lang gedrukt

XCV. BOEK. 1795.

„ hebbende rampen, en om alzo tot den
„ gewoonen gang der zaaken van dit Ge-
„ meenebest te komen, niets anders ver-
„ eischt worden, dan dat een iegelyk
„ Burger, naar evenredigheid van zyne
„ Bezittingen, een gedeelte van zyn ver-
„ mogen aan het dierbaar Vaderland op-
„ offerde. Welke Sacrifice nogthans, in-
„ dien dezelve eendragtig, en met warme
„ Vaderlandsliefde, geschiedde, voor een
„ byzonder Burger niet zo groot en zo
„ zwaar zou behoeven te weezen, of hy
„ zou dezelve wel ligtlyk kunnen misfen,
„ of door vlyt en naarstigheid, binnen
„ weinig tyds, genoegzaam te boven
„ kunnen komen. —— In allen gevalle,
„ welke waarde heeft toch Geld en Goed,
„ in vergelyking van eene Burgerlyke
„ Vryheid en Gelykheid, en van eene
„ Nationaale Onafhangelykheid? En hoe
„ zouden wy kunnen vermoeden, dat eene
„ Natie, die ons met haar vertrouwen
„ vereerd en van ons verwagt heeft, dat
„ wy haar eene binnen- en buitenlandsche
„ Vryheid en Gelykheid zouden bezor-
„ gen, onedelmoedig genoeg zyn zou om
„ ons in verlegenheid te laaten, nu het
„ aankomt op het daarstellen der midde-
„ len, zonder welke die Vryheid en
„ Onafhangelykheid niet kan verkreegen
„ worden?"

Zy deeden 's Lands Ingezetenen verder weeten, waarom geen der twee ingediende Plans, in openbaare druk uitgegeeven, voor als nog, door hun niet omhelsd

wa-

waren. —— Deeze Plans beſtonden in het invoeren van Papieren Geld; ook eene Uitſchryving van eene buitengewoone Geldheffing, het zy by eene opklimmende Quotiſatie, naar elks Goederen en Bezittingen; het zy door het opbrengen van een jaar Inkomen door elken Burger; het zy door het invorderen van een zestiende Penning.

De redenen, dat zy tot geen derzelven waren overgegaan, kwamen hier op neder. —— *Voor eerst* waren zy huiverig, om, op het voorbeeld van het voorig Beſtuur, dat door een vyf en twintigſte en vyftigſte, of tweemaal één honderdſte Penning, een ſchat van ruim tachtig Millioenen in 's Lands Schatkist geſtort hadt, een zestiende Penning uit te ſchryven; bovenal niet, alvoorens zy den ſtaat van 's Lands Finantien, en 't geen tot derzelver herſtel noodig was, konden openleggen; als mede welke middelen de Bondgenooten zouden gebruiken om met het Volk van *Holland* een geëvenredigd aandeel daar in te draagen; en eindelyk tot dat zy alles, ook het laatſte middel, beproefd hadden om te zien, hoe verre de Natie hun vrywillig zou willen te hulp komen. Zonder dit in agt te neemen, waren alle buitengewoone Belastingen willekeurig, en onder een Vry Volk niet te gedoogen: dan het laatſte middel mislukkende, zou zulks hun in de volſtrekte noodzaaklykheid brengen, en alzo in het regt ſtellen, om, tot behoud van Land en Volk, zonder

XCV. BOEK. der verdere bedenkingen, tot eene buitengewoone Belasting over te gaan.

1795. Wel hadden zy het volkomenst vertrouwen op de edelmoedige en vryheidlievende Natie, dat dezelve geene eigenlyk gezegde Belastingen, ſchoon zwaar, zou weigeren op te brengen, wanneer dezelve ſlegts wist waar toe dezelve gevorderd, en waar aan zy beſteed moesten worden, met een uitzigt op een volkomen herſtel van 's Lands Financie; doch zo lang zy van dat alles onkundig was, zo oordeelden zy al zo weinig raadzaam, tot de bepaalde invordering van een zeker gedeelte van elks Bezittingen te komen, als het de Natie gevergd kon worden, een al zulk gedeelte af te ſtaan, zonder te weeten, waarom men niet meer, of waarom men niet minder eischte.

Eene andere niet min gewigtige reden, waarom zy, tot nog, tot geene daadlyke Belasting of geforceerde Geldheffing, in dit Gewest, hadden kunnen verſtaan, vonden zy daarin, om dat de buitengewoone Uitgaven, welke gedaan zouden moeten worden, *Holland* niet alleen; maar het geheele Bondgenootſchap, aangingen. Zy oordeelden het de onredelykheid zelve, dit Gewest alleen te belasten met de betaaling van 't geen in den tegenwoordigen nood, door de geheele Republiek bekostigd moest worden. Derhalven oordeelden zy, met zulk eene Belasting, te moeten toeven tot dat alle de Bondgenooten daadlyk daar toe beſlooten, of dat dezelve door eene na-

de-

dere Vereeniging der thans nog Zeven onderscheidene en onafhanglyke Gewesten, van het Landschap *Drenthe* en de Generaliteits Landen, in eene Nationaale Conventie, waar toe een Plan vervaardigd en in openbaare druk uitgegeeven was, algemeen en over de gansche uitgestrektheid der Republiek werd ingevoerd, om door elken Burger, naar gelange zyner Bezittingen, gelyklyk gedraagen te worden; zonder welke geëvenredigde algemeenheid, eene ingevoerde Buitengewoone Belasting in *Holland*, voor dat Volk zo benadeelend zyn zou, dat zy niet hadden kunnen besluiten zulk eene ongelykheid voor hunne rekening te neemen.

Daarenboven waren zy terug gehouden van eene eigenlyk gezegde Belasting door eene overweeging, ontleend van het Beginzel, volgens het algemeen verklaard verlangen der Natie, by de Vergadering van *Holland* aangenomen, „ dat de Leden „ van het voorig Gouvernement, welke „ ons in deezen rampzaligen staat gebragt „ hadden, Schavergoeding aan den Lande „ en den Volke schuldig waren; en dat „ die Schavergoeding, zo dra mogelyk, „ op hunne Goederen, zou worden ver- „ haald." Duidelyk genoeg hadden zy in herhaalde Publikatien (*) het Volk van *Hol-*

(*) Dit staat op de Publikatie van 4 en 12 Feb. deezes Jaars. Man vergelyke hier mede wat wy wegens deeze *Schavergoeding* in onze *Vaderl. Hist.* XXXII. D. bl. 114. gezegd hebben.

XCV. BOEK. 1795. *Holland* doen zien, dat dit hun oogmerk was; doch op dit ſtuk hadden zy, voor als nog, tot geen voldoend beſluit kunnen komen. En daar de ſchuldige Leden van het voorige Gouvernement, zich niet alleen in *Holland*, maar ook in de andere Gewesten, bevonden, die even zeer als die in *Holland* woonden, verpligt waren Schavergoeding aan de Republiek te doen, als zy die in dat Gewest hun gezag zo jammerlyk misbruikt hadden, zo hadden zy, uit deezen hoofde, te minder tot eene Buitengewoone Belasting kunnen beſluiten. De natuurlyke billykheid eischte, dat de ſchuldige Verdervers van het Vaderland, en de Verkwisters van 's Lands Penningen, eerst hunne ſchuld aan de verongelykte Natie betaalden, zo veel naar reden en billykheid, in hun vermogen zou zyn; en dat dan eerst de Onſchuldigen, en zo veel geleden hebbende Natie zou opgeroepen worden om de aan hun toegebragte ſchade, door het afſtaan van een gedeelte van eens iegelyks eigendom, te herſtellen. Die billyke Schavergoeding diende aan de toekomende Belasting voor te gaan, of ten minſten dezelve te vergezellen.

Ondertusſchen bevondt het Vaderland zich in hoogen nood, en vorderde onverwylde hulp. De Voorwaarden des Verbonds met *Frankryk* moesten op zyn tyd voldaan — Zee- en Landmagt in een geduchten ſtaat gebragt worden, ter verdeediging van het Vaderland, den Koophandel, en den toevoer der noodigſte Leevens-

vensmiddelen. —— De opbrengst van het Goud- en Zilverwerk, en het veranderen van hetzelve in gereede Penningen, was een werk van een langwyligen omslag, en op verre na niet toereikende in de zo dringende als groote behoefte (*).

XCV. BOEK. —— 1795.

Geen ander middel schoot derhalven over, dan eene Proeve te neemen van de Vaderlandliefde der Ingezetenen, door het besluiten tot eene Vrywillige Negotiatie. Door dezelve werd ook, aan de Leden van het voorig Bestuur, en derzelver Aanhangeren, gelegenheid gegeeven, om zulke blyken van hunne genegenheid voor het Vaderland te betoonen, dat daar op, by eene door hun, in 't vervolg te geevene Schavergoeding, een billyk agt zou geslaagen worden; ten welken einde de Municipaliteiten volmagt kreegen om hunne Goederen van alle belemmeringen, daar op gelegd, zo veel noodig, te ontheffen.

Daar zy met deeze Inschryving alleen bedoelden, door een edelmoedig voorschot in staat gesteld te worden tot betaaling der meergenoemde Artykelen, verklaarden zy het hun opregt oogmerk te zyn, de Voor-

(*) Zy rekenden dat deeze behoefte, te zamen *Tachtig Millioenen* Guldens beliep, waar van ten minsten de grootste helft gedeeltlyk ten eersten, gedeeltlyk binnen weinig maanden, by de hand moest weezen, zou men de Republiek niet voor zo goed als verlooren moeten houden; terwyl die som, door een buitengewoone Vaderlandlievende pooging zamengebragt, toereikend zou weezen om dat dreigend onheil af te keeren.

XCV. BOEK. 1795. Voorschieters schadeloos te stellen by de Groote Geldheffing, zo door hunne Quitantien, tegen de volle waarde, aan te neemen, als het meerdere, dan hun geregtigd aandeel in dezelve, terug te geeven.

Voor één Jaar, of zo veel korter, als de Groote Geldheffing zou uitgeschreeven worden, bepaalde men de Inschryving. In dezelve kon men voldoen met één derde in Geld, twee derden in Bankbilletten, ten laste van de Beleenbank (*), of twee derde in klinkende Munt, en een derde in Recepissen, uitgegeeven tot Inwisseling der *Fransche* Assignaaten; als Geld werden gerekend de Kwytbrieven van het opgebragte Goud- en Zilverwerk. —— De Inschryvers zouden eene Rente van vyf ten honderd in 't jaar trekken. —— Ieder moest op een daar toe geschikt Billet tekenen de Som, welke hy opbragt, wanneer te betaalen, in ééns of op de vastgestelde tydperken, zyn Doop- en Familie-naam. Zy, die niets inschreeven, moesten egter hun Billet ondertekenen. Van deeze moesten de Municipaliteiten Lysten opmaaken en Afschriften overzenden aan den Ontvanger van hun byzonder District, en aan het Committé van Finantie, die dezelve, tot een algemeene Lyst gebragt, door den druk gemeen zou maaken. — Alle Voogden, Weeskamers, Diakonien, Administrateurs en Corporatien, die geagt konden

(*) Zie wegens de Beleenbank hierboven bl. 35.

den worden, in de te doene Belasting voor hunne Pupillen *enz.* te zullen moeten deelen, konden ook voor zo veel infchryven, als waar toe zy door de Municipaliteiten, of het Hof van *Holland*, zouden gevolmagtigd worden. De Kwytbrieven, uit deeze Geldopneeming fpruitende, zouden vry weezen van het Collateraal.

XCV. BOEK. 1795.

De Betaaling der Intresfen by *Holland* toegezegd.

By al het uitlokkende behelsde deeze Aankondiging, ten flot de Toezegging, der Renten van alle Effecten tot last van *Holland*, tegen den eerften van Hooimaand (*). Eene toezegging, die te aangenaamer klonk, en het hart te meer van klemmende beangstheid verligtte, naar maate het buitengewoon agterblyven duizend gisfingen hadt doen maaken, angftige uitzigten doen vormen, en de fchaarschheid van Penningen vergrootte.

Reden van dit agterblyven.

Deeze aangeduidde Betaaling der Renten werd eerlang gevolgd door eene byzondere Aankondiging, daar toe ftrekkende. Van deeze buitengewoone lange agterblyving gaf men rede. Hoewel, zints den aanvang der Omwentelinge, de Lasten, op den gewoonen voet, waren geheeven geworden, vondt men zich toen niet in de mogelykheid om de verfchuldigde Renten af te betaalen: deels van wegen de bekrompenheid van 's Lands kas: deels om dat men geen Gelden wilde afgeeven, vóór dat men den werklyken ftaat

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 11 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795. ſtaat der Kas kende; en deels dewyl het lot des Gemeenebest nog in twyfel hing. Doch nu deeze ſtaat der Kasſe opgenomen, en de Staatkundige Onafhangelykheid, door het Verbond met de *Franſche* Republiek, bevestigd was, beſloot het Landsbeſtuur tot de verwylde voldoening; verklaarde teffens alle de gemaakte Schulden van het voorig Beſtuur voor Schulden des Gewests; maar te gelyk, (en dit betrof de Obligatien van drie, vier en vyf ten honderd des jongstverſtreeken Jaars,) zonder het nieuwe Beſtuur aan de verpligting tot de betaaling van hooger Renten te onderwerpen, dan van de gewoone twee en een half ten honderd. Inzonderheid werd verordend, ten opzigte van de Geld-Recepisſen van Wintermaand deezes Jaars, dat derzelver Renten van vyf ten honderd, met het afloopen van Zomermaand, zouden eindigen: terwyl dezelve in de betaaling der uitgedrukte Lasten zouden blyven aangenomen worden (*).

Over

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 16 Juny 1795. Op deeze vermindering der Intresſen en de daar by gevoegde redenen vielen veele en gewigtige aanmerkingen. De Burger ZILLESEN, die vervolgens veel over 's Lands Financien en de Redmiddelen derzelven, op 't papier gebragt heeft, ſchryft deswegen; „ Het voorig Bewind als ver„ kwistend hier in te willen beſchuldigen, is, hoe „ zeer men de tegenwoordige orde van zaaken mo„ ge toegedaan weezen, ongegrond; het hadt, by „ tyde van Geldgebrek, het zelfde regt om tot „ hooger Intrest Geld te negotieeren, als het te„ genwoordig Beſtuur, en om die reden heeft men

„ ver-

Over de Invoering van dit Papieren Landsgeld spreekende, beschreeven wy hetzelve als uitlokkend voor de Winzugt, en vol gevaars, door gemaklykheid der naamaaking (*). Hoe wel gegrond deeze vrees was, bleek tegenwoordig, daar men eene menigte van valsche Recepissen gemaakt en in omloop gebragt hadt, tegen welk snood bedryf het Bestuur van *Holland* waakte door het aanstellen van Persoonen om de echte van de valsche te onderscheiden, en de strengste straffen te dreigen op het uitgeeven deezer valsche Papieren-munten (†).

XCV. BOEK. 1795. Waakzaamheid tegen valsche Recepissen.

Dan welke gunstige vooruitzigten het Landsbestuur zich ook mogt gevormd hebben, wegens de gereedheid der Ingezetenen om deel te neemen in de jongst voorgedraagene Geldleening, de ondervinding leeraarde welhaast, op het overtuigendst, dat de vulling van 's Lands tot den bodem toe geledigde Schatkist, langs dien weg, onvindbaar was. Tegen eenige voorbeelden van uitsteekenden yver, ten deezen aanziene, verschooven het de meesten, hoe-

De Vrywillige Negotiatie heeft geen genoegzaame opgang.

„ vervolgens ook goedgevonden, het daar omtrent „ bepaalde van de verminderde Intresfen in te trekken, en dezelve op den genegotieerden voet te „ laaten. Waarom? men berispte daaden van het „ voorig Bewind, daar men kort daar op, uit „ hoofde van Geldgebrek, zelfs in moest vervallen." ZILLESEN *Geschiedenis der Ommenteling* IV. D. bl. 300.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVIII. D. bl. 8.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 30 Mey 1795.

XCV. BOEK. 1795.

hoewel zy voor groote geldſommen inſchreeven, het betaalen tot de laatſte tydsbepaaling, of beſtondt de Inſchryving in Kwytbrieven wegens Goud en Zilver, of Recepisſen van Asſignaaten: waar door wel veel Papiers kwam; doch de Kas van Geld ſchaars voorzien werd (*). —— Van de Naamlysten der Inſchryveren, die in openbaaren druk zouden worden uitgegeeven, is nooit iets in 't licht gekomen, ſchoon wy van derzelver vervaardiging te meermaalen hoorden. Verſcheidene redenen zou men kunnen opgeeven van dit agterblyven; en daar onder zodanige, die veelen onzer Landgenooten niet tot eere zouden ſtrekken; daar zy met den monde voor Vaderland en Vryheid yverden; doch wanneer het op 't verleenen van daadlyken onderſtand aankwam, geen blyk altoos van dien yver gaven, ſchoon in ſtaat om meer dan woorden te geeven.

Uitſchryving der Groote Geldheffing.

Over deeze ſchaarſche vrywillige Opbrengst in gereede Penningen, beklaagde zich het Landsbeſtuur in den aanhef der

zo

(*) In de Lyst der Algemeene Ontvangst deezes Jaars vinden wy, dat deeze Vrywillige Geldheffing, zo in Papier, als in Geld, bedraagen hebbe *f* 16,144,964; met byvoeging, dat 'er ruim *Zestien Millioenen* verrekend worden; daar 'er ruim *Achttien* waren ingeſchreeven; doch dat het onderſcheid dier *Twee Millioenen* moet gevonden worden in de verkiezing der Intekenaaren, die geprefereerd hebben, 't nog verſchuldigde in de Vrywillige Negotiatie, naa de arreſtatie der geforceerde Negotiatie van zes per cent, in laatstgemelde leening, direct tefo u rneeren.

zo lang gedreigde groote Geldheffing, tot welke den tienden van Hooimaand besloo-ten en de Publikatie den zeventienden dier maand uitgevaardigd werd. Deeze Groote Geldheffing bestondt in eene ligting van de zestiende Penning, of wel van zes ten honderd van alle Bezittingen en Inkomsten. De Uitschryvers gevoelden te zeer de overeenkomst tusschen de Heffing nu bepaald, en die van de vyf en twintigste en vyftigste Penning onder het voorig Bestuur, van welke wyze van Geldheffing zy nog ons zeer onlangs den hoogsten afkeer betuigd hadden (*), om des geene melding te maaken, en het groot onderscheid by te brengen van de einden waar toe de voorige hadt moeten strekken, en waar toe de tegenwoordige moest dienen. De Penningen thans vereischt, waren ten uitersten noodzaaklyk, en stonden gebruikt te worden ter voldoening van eene, tot genoegen des Volks, op zich genomene Schuld, en voorts tot goedmaaking der onkosten, van welke 's Lands behoudenis afhing.

XCV. BOEK. 1795.

Dewyl het gebleeken was dat de opbrengst der wel een uitgeschreevene vyf en twintigste en vyftigste Penningen juist zo veel als thans vereischt werd, te weeten tachtig Millioenen, bedraagen hadt; en het zestiende gedeelte der Bezittingen van de Ingezetenen op even zo veel geschat kon worden, vonden zy hier in een nie-

(*) Zie hier boven bl. 39.

XCV. BOEK. 1795. nieuwen grond tot heffing van zes ten honderd. —— Dan van wegen het vooruitzigt eener nabyzynde Nationaale Conventie, oordeelden zy deeze Geldheffing slegts provisioneel te kunnen uitschryven; ten einde dezelve door zodanig eene als de Conventie zou goedvinden daar te stellen, te doen vervangen, en met dezelve te doen geconsolideerd worden.

Deeze Geldopneeming uit dit oogpunt beschouwd, en als een Voorschot der *Hollandsche* Natie aanmerkende, wilden zy den Deelneemeren de gewoone Rente van twee en een half ten honderd laaten trekken: terwyl de Kwytbrieven uit de Vrywillige Negotiatie spruitende, in dezelve zouden mogen en moeten gebruikt worden.

Niemand hoe genaamd, 't zy Persoon, 't zy Corporatie, was van dezelve uitgezonderd, dan alleen die Fondsen tot Godsdienstige einden bestemd, welke bewyzen konden tot deelneeming hier in onvermogend te zyn. Van alles, wat Eigendom genaamd kon worden, en van alle Inkomsten zes ten honderd van de zuivere waarde berekend, moest men volgens deswegen opgegeevene verordeningen, betaalen. Alleen stondt het vry Meubilen en Werktuigen, de waarde van vier honderd Guldens niet te boven gaande, af te trekken.

De Kwytbrieven van deezen Opbrengst zouden vervolgens aan eene Commissie uit de Municipaliteit, daar toe aangesteld vertoond, en den dag van die vertooning op de-

dezelve getekend moeten worden, zonder dat men nogthans het beloop openlag. Vervolgens moest eene andere talryker Commisfie, het vertrouwen der Burgery waardig, door de Municipaliteiten aangefteld worden. Ieder voor dezelve opontbooden, om zyn deelneeming in deeze Heffing te bewyzen, zou het vryftaan twee Leden uit dezelve te verkiezen, om hun den inhoud der Kwytbrieve, vergeleeken met den gemaakten overflag zyner Bezittingen, open te leggen. Deeze Leden zouden van zodanigen nader openingen vorderen, als zy noodig mogten vinden om de rigtigheid van de opbrengst te beoordeelen. —— Iemand bevonden wordende zyn verfchuldigd aandeel niet voldaan te hebben, zou hetzelve moeten aanvullen, en een vyfde deel van dat aanvulzel nog daar by voegen. De Commisfie zou, zo ras aan den inhoud van deezen voldaan was, hier van aan den Eigenaar bewys geeven, waar in egter geene fom mogt uitgedrukt ftaan. Iemand nogthans niet verkiezende, aan zodanig een onderzoek zich te onderwerpen, kon volftaan met het afleggen van den Eed, dat hy aan den inhoud voldaan hadt. — Eindelyk zou 'er nog eene Commisfie van Onderzoek, door de Municipaliteiten benoemd worden, aan welke de gemelde Verklaaringen zouden moeten worden vertoond. Deeze was verpligt naauwkeurige aantekening te houden van wie al, wie niet de gevorderde Penningen opgebragt hadt, de lysten daar van aan de

XCV. BOEK.

1795.

XCV. BOEK. 1795.

de Municipaliteiten overgeeven; ten einde door dezelve aan het Committé van Financie te doen toekomen.

Deeze Opbrengst kon geschieden in Geld, Bankbillietten, Quitantien van Goud en Zilver, of van de Vrywillige Negotiatie, of Recepisfen wegens Asfignaten: dezelve werd bepaald tot de drie Tydperken, alle nog, in dit Jaar vallende. En, om zeker te gaan, dat ieder, die hier toe onder de verpligtig lag, in dezelve zou deelen, moesten terftond, naa den afloop van elken termyn, by elk billietten rondgezonden worden, inhoudende de Verklaaring dat zy, ten opzigte van den afgeloopen termyn, zich van hun pligt gekweeten hadden (*).

Veeler traagheid in die opbrenging. Het Tydperk der Betaalinge verlengd.

Vóór de helft van Oogstmaand was gevorderd een derde gedeelte van de geheele Opbrengst; doch men ervaarde, dat veelen in gebreke waren gebleeven; 't zy dit uit nalaatigheid den oorfprong nam, door niet genoegzaam overreed te zyn van de algemeenheid der verpligting om deel aan deeze opbrengst te neemen; 't zy dezelve moest toegefchreeven worden aan byzondere bedoelingen, fchandelyke veronderftellingen, of ftrafbaare kwaadwilligheid, en het maaken van uitvlugten, in de tegenwoordige behoefte van penningen niet te gedoogen: om deezen te gemoet te komen, en teffens zorg te draagen, dat geenen

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 10 en 17 July 1795.

nen zich ongeftraft aan deezen last ont- XCV. BOEK.
trokken, verlengde het Beftuur van *Holland*
het eerfte Tydperk der betaalinge tot
den laatften der gemelde Maand; in 1795.
de Bekendmaaking alles ftrikter aandringende (*).

Voorftel der *Urkenaaren* wegens die Opbrengst.

Ter befchaaminge van veeler gedrag diende dat de *Urkenaaren*, die, ten deezen tyde, eenen Brief inzonden, bekend maakende, dat de Municipaliteit diens Eilands by de ontvangst der Publikatie, raakende de Vrywillige Geldopneeming daadlyk bedagt geweest was aan dat oogmerk te voldoen; dat zy, dewyl de Deelneemers weinigen zouden zyn, te raade waren geworden eene Liefdegift in te zamelen, in welke door byna alle Burgers, ter betooninge van hunne goedwilligheid, zo veel de bekrompenheid van hun vermogen toeliet, was opgebragt, bedraagende het geringe fommetje van Honderd en Vyftig Guldens. De Municipaliteit verzogt deeze pooging van een arm Visfchersdorpje aan te zien, even als of aan de Publikatie voldaan was; doch indien van hun eene naauwkeurige nakoming der Publikatie van de Geforceerde Geldnegotiatie, hun inmiddels toegekomen, gevorderd wierd, zouden zy, zo veel in hun vermogen was, daar aan voldoen, en aan een ieder het bygebragte weder terug geeven. Terwyl men dit fchryven aan het Committé van

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 20 Aug. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

van Financie overgaf, werd in het Dagblad van de goedwilligheid deezer Eilanderen, volgens besluit, loflyk gewaagd (*). Dan het Committé van Finantie, aan welke dit verzoek was in handen gesteld, bragt eerlang een verslag uit, dat, hoe zeer de bereidvaardigheid der Ingezetenen van *Urk* te pryzen ware, in dit hun voorstel en verzoek, om met die Gifte voldaan te hebben, niet kon getreeden worden (†).

Agterlykheid in de betaaling tegengegaan.

Het gegeeven uitstel of de Tydsverlenging der betaalinge van het eerste gedeelte deezer Heffinge, wel verre van aan het oogmerk te voldoen, gaf gelegenheid om te ontwaaren, dat niet alleen deezen en geenen, door het indienen van Verzoeken, onder allerlei voorwendzelen, de betaaling zogten te ontduiken, of uit te stellen; maar dat ook, op zommige Plaatzen, eenige Ingezetenen volstrekt weigerden, om de rondgezondene Billetten te ondertekenen, en daar door genoegzaam toonden zich aan hunne verpligting te onttrekken. Dit bewoog het Bestuur, om, by eene nadere Publikatie, toen de tyd van de tweede Termyn daar was, te verklaaren, dat zy niet alleen zeer ongereed moesten zyn om de Verzoeken van verschooning toe te staan; en dat dezelve, indien ze

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 27 Aug. 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 25 Sept. 1795.

ze niet bevonden werden op gegronde redenen te ſteunen, van de hand zouden geweezen worden; maar ook, te deezer gelegenheid, hunne Mede-ingezetenen, op het ernſtigst, te vermaanen tot het getrouwlyk opbrengen, en het ondertekenen der op nieuw rondgezondene Verklaaringen, en zich niet bloot te ſtellen aan de onvermydelyke gevolgen eener tegenovergeſtelde handelwyze: welke weder herinnerd werden, met byvoeging, dat die geenen, welke, by het te doene onderzoek, zouden bevonden worden, ongewillig of in gebreke gebleeven te zyn, om hunne verſchuldigde Opbrengſten, in tyds, te voldoen: dezelven verpligt zouden weezen die als dan nog op te brengen; en wel zodanig, dat die Opbrengſten geheel en al zouden komen en blyven, ten baate van den Lande, zonder dat hun daar voor eenige Obligatien, of Recepisſen, zouden worden ter hand geſteld. — Ten anderen, dat Perſoonen; die zich door hunne Onwilligheid verdagt gemaakt hadden, nimmer zouden worden toegelaaten om de deugdelykheid hunner Begrooting eenvoudig met Eede te bevestigen; maar in allen gevalle verpligt zouden zyn de geſteldheid van hunnen Boedel volkomen open te leggen, en daar toe door de noodige middelen zouden worden gedwongen (*).

Dit

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

Nog kragtiger middelen voorgeslaagen.

Dit alles baatte zo luttel, dat de tyd der betaalinge van het derde gedeelte op handen zynde, het Committé van Finantie een voordragt deedt om de kragtdaadige middelen jongst voorgesteld, met de daad te doen werken. Overeenkomstig hier mede viel het besluit des Bestuurs van *Holland*, om dit Committé, benevens dat van Algemeene Waakzaamheid, te gelasten en te volmagtigen, om aan zodanige Steden of Plaatzen, als dezelve zulks noodig oordeelden, aanschryving te doen, en tot onderzoek, of de Ingezetenen aan derzelver verpligting hadden voldaan, zodanige middelen in 't werk te stellen, als, naa voorafgaande raadpleegingen tusschen die beide Committés, zouden worden bepaald; en wyders, om, ten opzigte van de onwilligen, of gebrekigen, zodanige maatregels te neemen, als, naar de omstandigheden van Plaatzen en Persoonen, zouden worden vereischt. Terwyl die Committés, mitsgaders de Municipaliteiten en byzondere Committés van Waakzaamheid tot het daadlyk ter uitvoer brengen dier maatregelen, in naam des Volks van *Holland*, werden gevolmagtigd (*).

Nadere aandrang.

Alle deeze maatregelen, alle deeze poogingen, om voldoening aan de uitgeschreevene Geldheffing te verschaffen, hadden zo weinig uitgewerkt, dat, den tyd der derde en laatste Opbrengst voor handen zyn-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 27 Nov. 1795.

zynde, de Repreſentanten des Volks van XCV.
Holland de Ingezetenen, by de herinnering BOEK.
van de gedaane poogingen om 's Lands
Geldbehoefte vervuld te krygen, nogmaals 1795.
aanſpraaken, deels een verzagtende, deels een dringender taal voerende; immers, by de betuiging, dat alle zodanige Ingezetenen, welke, 't zy opzettelyk, 't zy uit misverſtand, 't zy uit eenigerhande andere oorzaake, buiten hun verlof of toeſtemming, in gebreke mogten gebleeven zyn, om op de eerſte of tweede Tydsbepaaling de gevorderde opbrengst te verſchaffen, verpligt bleeven daar aan ten allerſpoedigſten, en wel op den verlengden tyd van den laatſten dag deezes Jaars, te voldoen — betuigden zy, dat allen, die van hun opzet of misverſtand alzo terug gekomen zouden zyn, ontheeven zouden weezen van de boetedoeningen, by voorige Plakaaten vastgeſteld, en gehouden worden even of zy de verſchuldigde Opbrengſten ten bepaalden tyde gedaan hadden. — Dat, ingevolge hier van, een ieder zou kunnen volſtaan met aan daar toe geſtelde Perſoonen, op te geeven, dat, en hoe veel door hem, ter voldoening aan de Geldligting, thans in bewerking, was opgebragt, zonder onderſcheid of zulks in één, twee, of drie keeren was geſchied; waar mede overeenkomſtig het voorſchrift van den Eed veranderd werd.

Maar zouden zy de Ingezetenen, die, niet tegenſtaande deeze hunne nadere en laat-

XCV. BOEK. 1795. laatste minlyke schikking; doch tevens ernstige waarschuwing, in gebreke gebleeven waren om aan hunne verpligting te voldoen, niet alleen vervallen in de boeten en straffen voorheen vastgesteld; doch zy vermeerderden dit, by deezen, in zo verre, „dat, wanneer bevonden werd, „dat de Wanvoldoening opzetlyk, en ter „kwaader trouwe, was geschied, het „*Dubbeld* van hunne verschuldigde Opbrengsten, waar van zy in gebreke gebleeven waren, zouden moeten opleggen; op dien voet, dat het geen alzo „door hun zal worden opgebragt, geheel „en al zou komen ten profyte van den „Lande, zonder dat hun daar van eenige „Obligatien of Recepissen zouden worden ter hand gesteld; en dat de Boedels van de gedagte Persoonen, door „de Municipaliteiten of Regeeringen van „derzelver Woonplaatzen, immediaatlyk „zouden worden gesteld onder Sequestratie, en daar onder zouden moeten „blyven, tot tyd en wyle, dat, ten genoegen der Commissien in de respective „Steden of Plaatzen, tot het vooren gemelde Onderzoek aan te stellen, zou „zyn gebleeken, dat het *dubbel* montant „met de daad was voldaan, dat ook, „boven dien, zo men het noodzaaklyk „mogt oordeelen, zich van de Persoonen „der Gebrekigen, om hun tot voldoening „der voorschreevene Pœnaliteiten te verzekeren, dezelve, *de facto*, in gyzeling „zouden kunnen gebragt worden."

Ver-

Verder zou het de Committés in deeze XCV. BOEK. 1795.
zaak gelast, vry ſtaan, om, behalven de Commisſien tot Onderzoek door de Municipaliteiten benoemd, ook zodanige andere of nadere aan te ſtellen, als zy, ter bereiking van hun heilzaam oogmerk, dienſtig oordeelden. —— Verdagt gehoudene Perſoonen zouden door de Commisſien tot het afleggen van den Eed niet toegelaaten worden, vóór dat zy de redenen van verdenking aan de Committés van Financien en Algemeene Waakzaamheid zouden hebben opengelegd; deeze gegrond bevonden wordende, mogt men overgaan om de zodanigen, des noods, door middel van Gyzeling tot het openleggen van hun ſtaat te noodzaaken; doch wanneer het mogt blyken, dat zy aan het verſchuldigde voldaan hadden, werd de diepſte geheimhouding bevolen omtrent het geen hun langs dien weg was voorgekomen. —— Eindelyk kreegen meergemelde Committés in last, ten einde de onwilligen of kwaadwilligen te beter te kunnen ontdekken, byzonder te letten op de zodanigen, die in verdenking vielen van gebrekkigen opbrengst, eene meer byzondere oplettenheid te gebruiken, hoe door die Perſoonen met het tekenen en wedergeeven der Verklaaringen, de Geforceerde Negotiatie betreffende, was gehandeld (*).

De opbrengst deezer Heffinge, alleen in Gel-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Dec. 1795.

XCV. BOEK.

1795. In *Friesland* wordt de Geldheffing des voorleden jaars doorgezet.

Gelden en buiten de Kas van *Amsterdam*, bedroeg 8,901,019 Guldens (*).

Even als andere Gewesten hadt *Friesland* gedeeld in de buitengewoone Heffingen van het voorig Bestuur; schoon het, uit hoofde van eene betere gesteldheid der Landskasse, daar toe laater was gekomen. De Termynen ter betaalinge van twee ten honderd, waren op zo ruimen afstand van den anderen gesteld, dat de eerste in Zomermaand des verstreeken Jaars inviel, en de tweede eerst ten dien stonde van dit Jaar zou plaats hebben (†). Weinig dagten de Uitschryvers op den Lotwissel in den Lande, inmiddels voorgevallen; doch die door denzelven het Beheer deezes Gewests in handen gekreegen hadden, vonden het geraaden 't nog onbetaalde gedeelte dier Geldheffinge, ten voorstande hunner zaake, en tot ondersteuninge der Geldmiddelen, van de Ingezetenen deezes Gewests te vorderen, op te brengen tusschen den elfden van Bloeimaand en den zesden van Zomermaand.

Taal by de Be-

Zeer eigenaartig mogt men verwagten, dat de hervatte vordering dier Belastinge, tot

(*) Lyst van de Generaale Ontvang des Jaars 1795. Wy vinden hier by aangetekend; de zedert 15 Aug. laatstleden ingekomene Penningen van de geforceerde Negotiatie van 6 percent ten Kantore *Amsterdam*, zyn aldaar in eene afzonderlyke Kas gestort, ter betaaling van de Wisselbrieven, door de Kooplieden in de maand Augustus, en vervolgens geaccepteerd, en moeten dus op de Rekening van dit jaar verantwoord worden.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 4 enz.

tot zo tegenovergestelde einden, door Mannen op het voorig Bestuur fel gebeeten, gepaard zou gaan met eenen terugslag van eenen wel heftigen aart. De Provisioneele Representanten des Volks van *Friesland* deedt den Volke weeten — „ dat het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden*, ten gevalle van eenen ondankbaaren WILLEM DEN V. door deszelfs willekeurige Overheersching, veel al zyne Slaaven, moedwillig en strydig met het belang der Natie was ingewikkeld geweest in eenen Oorlog, enkel gevoerd om de Republikeinsche en Vaderlandsche Grondbeginzelen, die niet dan het heil der Maatschappy en van het geheele Menschdom bedoelen, zo mogelyk van de aarde te verdelgen; zo dat de Regeerders, ondersteund door eenen Stadhouder, die met Ampten op Ampten overlaaden, de ontzaglykste en ongehoordste Inkomsten, ten koste van het Volk van *Nederland*, en dus ook van dit Gewest, werden toegevoegd, en naa zich sleepte, ook hunne ingebeelde, doch voor hunne byzondere belangens alleen dienstige, magt, konden staande houden.

XCV. BOEK.

1795. kendmaaking hier van gevoerd.

„ Immers, was het de wederregtlykste daad, dat het *Vereenigd Nederland*, het welk zich der *Spaansche* Dwinglandy wel eer zo roemrugtig onttrokken hadt, en het welk men nu voorgaf Vry te zyn, al haare Magt en Schatten verspilde; ten einde aan de *Fransche* Natie

XCV. BOEK. 1795.

„ eene daad te betwisten, waar op dit „ Land zelve roemde; eene daad die ook „ voor het nu vrye *Frankryk* in niets „ minder bestondt, dan in de bewaaring, „ handhaaving en verdeediging van hun„ ne Welvaard, Bezittingen, Vryheid, in „ één woord, van de dierbaarste belan„ gens en geheiligste Regten van het ge„ heele Menschdom. —— Hoe weinig be„ taamde het den *Nederlander* te zeggen; „ *Ik ben Republikein; maar zal 'er my, met* „ *al myn Magt gewapend, tegen verzetten,* „ *dat ook myn Medemensch een Republikein* „ *worde!*

„ Zyn dan voorheen de schroomlykste „ Lasten, waar van men elders te ver„ geefsch een voorbeeld zoeken zal, be„ taald en opgebragt, en boven dien on„ gewoone Heffingen ingesteld, enkel om „ Willekeur, Heerschzugt, Weelde en „ Wellust van hunne Evenmenschen, „ veragtende Grooten, te ondersteunen, „ om Kennis, Kunsten, Weetenschappen, „ Koophandel en Zeevaard, mitsgaders „ alles, wat alleen het waare geluk van „ dit Volk bevorderen kon, te keer te „ gaan, of te onder te brengen — zyn, „ zeggen wy, tot bevordering van die „ onzalige eindens, uwe Schatten, tot hier „ toe, verspild en misbruikt, en 's Lands „ Kantooren van Geld ontledigd gewor„ den — welke Vaderlander gevoelt niet, „ dat 'er, ter bevestiging en handhaaving „ van eene pas ontlookene Vryheid, ter „ beveiliging van Koophandel en Scheep-

„ vaard,

„ vaard, wel eer de voornaame, doch nu XCV.
„ uitgedroogde bronnen onzer Welvaard, BOEK.
„ het herſtel eener byna tot niet gebragte
„ Landmagt, en tot aanvulling van ge- 1795.
„ noegzaam geledigde Arzenaalen en Ma-
„ gazynen, zeer groote en gansch onge-
„ woone Geldſommen vereischt en beſteed
„ moeten worden, die, by geene moge-
„ lykheid, uit de gewoone en ordinaire
„ Lasten te vinden zyn."

Uitzonderingen op de betaaling.

Op deeze gronden lieten zy de Uitſchryving van het betaalen van de tweede en laatſte Termyn der bovengedagte Geldheffing rusten; teffens betuigende, dat zy, by de vastſtelling daar van, zo veel in deeze tydsomſtandigheden doenlyk was, als een hoofdpligt, hadden in agt genomen, dat zy, zorg draagende voor het Algemeen Belang, de min begoedigden in 't geheel niet, en de andere zo evenredig en weinig, als hun doenlyk was, bewaard hadden. Allen, die geen twee duizend Guldens aan Hoofdſom bezaten; alle Amptenaars, wier posten geen vier honderd Guldens, in 't jaar, opbragten; alle Predikanten van de Gereformeerde Religie, en Leeraars van andere Gezindheden, wier jaarlykſche Bezolding niet boven de zes honderd Guldens beliep; alle Predikants Weduwen wegens hun Weduwengeld; alle Scholieren, met opzigt tot het geen zy uit Leenen genooten; alle dienstdoende Officieren, wegens hunne Militaire Posten, welker Jaarwedde niet boven de zes honderd Guldens, bedroeg en door *Fries-*

XCV. BOEK. 1795. *land* betaald werden, vonden zich van deeze Heffing ontslaagen. —— Schuldbrieven, rentende drie ten honderd, ten laste van *Friesland*, zouden voor de verschafte Gelden worden afgegeeven. — In de richtige opbrengst werd voorzien, door Strafbedreiging (*).

Erkentenis der gemaakte Schulden. Reeds hadt het tegenwoordig Bestuur van *Friesland* de Ingezeteuen gerust gesteld tegen alle verkeerde gerugten, die kwaadwilligen, ten deezen tyde, uit byzondere inzigten, tot ondermyning van 's Lands credit, mogten zoeken te verspreiden, door plegtig te verklaaren, dat zy alle Schulden, ten laste van *Friesland* opgelegd, voor Nationaale Schulden erkenden; met belofte van het doen der toegezegde Aflossingen. Alleen noodigden zy de Houders der Obligatien, welke dit jaar moesten worden afgelost, by de liefde voor Vaderland en Vryheid, uit, om hunne Penningen nog één jaar, ten dienste van den Lande, te laaten verblyven; met aanbod van eene halve Gulden Rente meer van ieder honderd dan de bepaalde (†).

Vermindering van het Hoofd- of Familiegeld. Ontheffing van Belastingen, boven al van de zodanige, die den minbegoeden drukken, is bykans altoos het doel by Omwentelingen, waar in het Volk deel neemt. De Vertegenwoordigers des *Frieschen* Volks waren niet alleen daar toe gene-

(*) Dit Plakaat is geheel voorhanden in de *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl 344–362.

(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl. 59.

negen; maar door hun Lastbrief verbonden, om die verligting, in de eerste plaats te doen stand grypen, omtrent de noodzaaklykste Leevensmiddelen. Eene opheffing van de halve Impositie op de eens gemaalene Rogge, tot Brood geschikt, was hun terstond voor den geest gekomen; doch daar deeze eene zeer geringe en naauwlyks voelbaare verligting voor de Minvermogenden zou aanbrengen, en eene verbaazende gaaping in 's Lands Inkomsten veroorzaaken, hadden zy daar van afgezien; en zich bepaald tot het maatigen eener andere Belasting, altoos als een der meestdrukkenden voor den behoeftigen, of met zuuren arbeid zyn Brood winnenden Burger, beschouwd, te weeten het halve Hoofd- en Familiegeld.

XCV. BOEK. 1795.

Belasting op zaaken van Weelde.

Dan, om in deezen tyd van schaarschheid aan Geld in 's Lands Schatkist, de gaaping, door eene meer bepaalde Invordering der gemelde Belasting, van welke thans ontheeven werden alle Hoofden van Huisgezinnen en andere Ingezetenen volgens de Lyst der Belastingen, beneden de zes honderd Guldens gegoed, aan te vullen, lagen zy eene gemaatigde Belasting op eenige Artykelen van Weelde; en dus van dien aart dat zy enkel den meer begoeden Burger troffen, en geene belemmering, hoe genaamd, aan Neeringen of Koophandel toebragten (*). Iets

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3293. Men zie over deeze belasting van *Hoofdgeld* den *Tegenw. Staat van Friesland* IV. D. II. St. bl. 396.

XCV. BOEK. 1795. Bevel tot de opgave van Goud en Zilver.

Iets naar de opbrengst des ongemunten Gouds- en Zilverwerks in *Holland* zweemende, ſtelden de Vertegenwoordigers des *Frieſchen* Volks voor, wanneer zy, 's Lands veel behoevenden toeſtand beſchreeven hebbende, met vermelding der aanleidende oorzaaken, hun aanmaanen tot het doen van edelmoedige, en der *Friezen* waardige, opofferingen. In den omloop was te weinig Gelds, dat zouden zy moeten vermeerderen; daar toe was Goud en Zilver noodig. Het Vaderland eischte dat men zich, ten behoeve van 't zelve, van het onnoodige ontdeedt. Ieder Ingezeten, (de Militairen, en anderen die zich voor een tyd in dit Gewest ophielden, mede begreepen,) hadt, binnen vyftien dagen, ter Secretarye van het Diſtrict zyns verblyfs te overhandigen eene naauwkeurige Lyst van alle Stukken ongemunt Goud en Zilver, niet tot zyn of der zynen Lyfdragt behoorende.

Ten welken einde.

Veelligt zou men denken, dat eene uitſchryving van daadlyke Opbrengst, hier op zou volgen; maar neen, zy verklaarden plegtig, dat het hun oogmerk geenzins was, om den Ingezetenen tot eenige Opbrenging van Zilver en Goud, renteloos en zonder eenige ſchadeloosſtelling of uitzondering, te verpligten; maar alleen op dat aan hunne Opvolgers zou kunnen blyken, welke middelen *Friesland* hadt, om, ingevalle van nood, het gemunt Geld, tot verbetering van den Handel te vermeerderen, zonder dat zelfs iemand iets

iets zou behoeven op te offeren van het geen hy gewoon was tot zyn lyfdragt te gebruiken. — Deeze vreemd klinkende vordering, ging gepaard met een verbod om eenig ongemunt Zilver of Goud buiten het Gewest te voeren, en eene bedreiging aan allen, die in gebreke zouden blyven of bevonden worden ter kwaader trouwe in de opgave gehandeld te hebben, dat zy, als verdagte Persoonen, die het Vaderland geen goed hart toedroegen, terstond in hegtenis genomen, en, naar bevind van zaaken, ten strengsten gestraft zouden worden.

XCV. BOEK. — 1795.

Dit gaat niet door.

Dan tegen deeze wel vreemde Uitschryving kwamen terstond, zo by Verzoekschriften, als anderzins, zeer gewigtige bedenkingen op, die de Representanten bewoogen, dit stuk nader te overweegen; bedenkingen, die mogelyk wel eenige veranderingen in het Plakaat ten gevolge zouden kunnen hebben: weshalven de gevorderde Lysten, op den voorheen bepaalden tyd, niet behoefden overgegeeven te worden; en zy die ze reeds gebragt hadden, dezelve weder te rug mogen neemen (*).

Eene Belasting van vier ten Honderd uitgeschreeven.

Hoe lang ook verwylende met het opleggen eener nieuwe Belastinge, was de aandrang om gereede Penningen, bovenal om aan de Honderd Millioenen der Scha- ver-

(*) Het eerste deezer Plakaaten was van den 19 Juny, en het tweede 29 Juny 1795 gedagtekend. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6539—6564.

XCV. BOEK. 1795. vergoedinge aan *Frankryk*, op den gestelden tyd, te voldoen, zo groot, dat de *Friesche* Volksvertegenwoordigers eene Geldligting uitschreeven, in welke ieder Ingezeten, mits tot zekeren som gegoed, vier ten honderd van het beloop zyner Bezittingen moest opbrengen, teffens gelegenheid geevende tot een vrywillig offer, ten behoeve van het Vaderland, in een daar toe staande Kist. De Beleggers, in deeze Geldheffing, zouden Schuldbrieven, drie ten honderd rentende, op *Friesland* ontvangen. —— Thans werd den *Friezen* gelegenheid gegeeven om, in den eersten en tweeden van de zes bepaalde Termynen, geheel, of ten deele, in Ongemunt Goud of Zilver te voldoen. —— Men stelde teffens voor om tot den zes en twintigsten van Wintermaand deezes Jaars, vrywillig Penningen aan den Lande te verschieten, tegen vier ten Honderd in 't jaar. Deeze Penningen zou de Geldschieter mogen verrekenen in zyne verschuldigde Opbrengst van de vyf en twintigste Penning; zodanig dat als dan de som niet minder bedroege, dan het verschuldigde voor alle de Termynen in de vyf en twintigste Penning; doch werd teffens vryheid gegeeven om op deeze wyze slegts zo veel te beleggen, als de helft van het verschuldigde beliep, in welk geval zy drie en een tweede ten honderd zouden genieten (*).

Schoon

(*) Deeze Uitschryving geschiedde den 22 van Oc-

1795.

Proeve van Lyfrenten by Stad en Lande genomen.

Schoon allerwegen Geldbenoodigdheid heerschte, sloeg men overal den zelfden weg niet in om daar in te voorzien. De Gelastigden in *Stad en Lande* tot het onderzoek welke de best mogelyke middelen waren, om aan de dringende behoefte van Penningen voor het Gewestlyk Kantoor te voldoen, oordeelden best geraaden eene Proef te neemen van eene Geldligting op Lyfrenten, met het regt van Tontine of Overleevering van den eerststervenden op den langstleevenden, groot 200,000 Guldens (*). Hoe veel voordeels dit ook mogt beloven, niet uitlokkend genoeg was het, om een toereikend getal van Intekenaaren te verwerven: weshalven den Intekenaaren vryheid werd gegeeven om derzelver opgeschootene Penningen, met den daar op verloopen Intrest, te ontvangen (†).

Losrenten beproefd.

Gelegenheid was 'er ook om die Gelden te laaten blyven ten Lands Kantoore, en des goedvindende, met byvoeginge van een derde in de Provinciaale Recepissen (§) te beleggen, in eene vervolgens ge-

October 1795, en de Eerste Termyn moest voor den 1. Jan. des Jaars 1796, en de volgende waren van twee tot twee maanden bepaald. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6539-6564.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3363.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795 bl. 5360.

(§) Een Millioen Guldens aan *Fransche* Assignaaten hadt men aldaar tegen Recepissen, ten laste van het Provinciaal Kantoor verwisseld. *N. Nederl. Jaarb* 1795. bl. 6612.

XCV. BOEK. 1795.

geopende Negotiatie van Losrenten ten laste van *Stad en Lande* tegen de jaarlyksche Rente van vier ten Honderd, waar van twee derden in klinkende munte zouden moeten opgebragt, en voor één derde in Provinciaale Recepisfen zou kunnen voldaan worden. —— Dan ook de daar in opgeschoote Penningen reikten niet toe om 's Lands Kas met zodanige middelen te voorzien, waar uit de thans onvermydelyke Uitgaven konden worden voldaan. Weshalven de Representanten, ten einde aan de Ingezetenen gelegenheid te geeven, om zich van de Recepisfen, welke zy, wegens gedaane Leverantien, ten dienste der *Fransche* Troepen in dat Gewest, voor Asfignaaten hadden ontvangen, zo veel mogelyk te ontdoen, goedgevonden, den Ingezetenen kennis te geeven, en te waarschuwen, dat deeze Negotiatie ter helft van Herfstmaand zou worden gesllooten; naa welken tyd de voordeelen daar by toegezegd, niet meer zouden plaats hebben, waarom zy, die voor den tyd der voleindinge, daar in deel namen, zouden kunnen volstaan met een derde der Penningen in Provinciaale Recepisfen te voldoen: en zou ook, ten hunnen opzigte plaats hebben, het bepaalde by de Uitschryving dier Geldleeninge, „ dat die „ Fournisfementen zouden verstrekken in „ vermindering of voldoening van zoda- „ nige Extraordinaire Contributie aan ge- „ reede Penningen, als de nood zou mo- „ gen vereischen, dat in het toekomstige „ nog

„ nog zou mogen of moeten worden ge- „ vorderd (*).” XCV. BOEK.

1795.

Geldheffing van vier ten Honderd uitgefchreeven.

Niet lang leedt het, of die tyd daagde op, en werd in *Stad en Lande* eene Geldheffing van vier ten honderd den Ingezetenen voorgefchreeven, van alle hunne Goederen en Bezittingen, met toezegging van Schuldbrieven, ten laste des Gewests, vier ten Honderd rentende. In de breedvoerige Afkondiging den vierden van Herfstmaand uitgevaardigd (†), was in algemeene bewoordingen gezorgd voor de rigtige opbrengst; doch hadden de Reprefentanten aan zich behouden, omtrent de nalaatigen en gebrekigen, die hun woord van eer en verpligting aan het Vaderland verzaakten, nadere fchikkingen te beraamen.

Onwilligheid van zommigen ter opbrengfte.

In een Land als ons Vaderland, welks welvaard, om niet te zeggen aanweezen, door het opbrengen van zwaare Belastingen moet in ftand gehouden worden, kan het niet uitblyven of Buitengewoone Geldheffingen zullen veelen onder den reeds drukkenden last nog meer gebukt doen gaan en zugten. By deeze algemeen werkende oorzaak van bezwaarlykheid in dusdanige opbrengften, en daar uit voortvloeiende agterlykheid, kwam de onwilligheid aan den kant der zodanigen, die in de veranderde Orde van zaaken in den Lande, geen genoegen namen. Beide dee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5359.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5905 *env.*

XCV. BOEK. 1795. deeze oorzaaken wrogten overal by de ten deezen Jaare uitgeschreevene Geldheffingen; doch by uitstek vondt zulks plaats in *Stad en Lande*. Althans de Gecommitteerden tot de Heffing van den eersten Termyn gaven hunne Lastgeevers te verstaan, „ met veel gronds van waarschyn„ lykheid, ja zelfs, ten opzigte van veelen, „ met genoegzaame kennis en weeten„ schap van zaaken, vernomen te heb„ ben, dat zeer veelen, of in 't geheel „ niet, of niet naar behoren, aan hunne „ verpligting voorneemens waren te vol„ doen."

Hoe daar in voorzien. Eene kundschap, welke de Vertegenwoordigers des Volks van *Stad en Lande* bewoog een naauwlettend oog te slaan op der Ingezetenen gedraagingen in dit stuk. Zy zagen, met genoegen, hoe zommigen aan hunne verpligting voldaan; doch vernamen, met leedweezen en verontwaardiging, dat anderen zeer gebrekkig daar aan, by de eerste Intekening, beantwoord hadden (*). Dit kwaad eener onduldlyke ongelykheid, den eerlyken man drukkende, tot ontheffing van den oneerlyken, gingen zy tegen, door te bepaalen, dat, wanneer de Lysten van Betaaling by hun zouden zyn ingekomen, eene Commissie zou worden benoemd om die

(*) De Uitschryving beval dat ieder Opbrenger in deeze Heffing, met zyne *Naamstekening* de grootheid der door hun gestelde som moest verklaaren voor zyn verschuldigd aandeel.

die Lysten te onderzoeken, en daar toe te mogen en te moeten inneemen de aanmerkingen en gedagten van die Persoonen, welke, zo in de Stad als ten Lande, tot het intekenen en ontvangen dier Contributien waren benoemd geweest, en ook van andere Persoonen, welke die Commissie zou oordeelen aan haar de noodige onderrichting en aanwyzing daar omtrent te kunnen bezorgen; ten einde te ontdekken, welken vermoedelyk in de betragting van hun pligt nalaatig waren gebleeven.

Deeze Commissie uit het gedaane Onderzoek, redenen meenende te hebben van gegrond vermoeden, dat 'er zodanigen waren, die hun richtig aandeel niet hadden opgebragt, moest des de Representanten kennis geeven: in welk geval aan zodanige Persoonen *Ordonnantien* zouden gezonden worden om daar op te betaalen zulke Sommen als waar voor de Representanten naar de ingekomene berigten omtrent de grootheid des Boedels van die geenen, welken te weinig hadden opgebragt, oordeelden, dat die Persoonen moesten worden aangeslaagen.

Zodanigen nogthans, die zich in dit geval mogten bevinden, en vermeenden een richtigen opbrengst gedaan te hebben, zouden zich by de Representanten kunnen vervoegen, en aan eene Commissie uit derzelver midden overgeeven een staat van hunnen Boedel, zodanig, dat zy die met Eede konden bevestigen: deeze met de

XCV. BOEK. 1795. de waarheid overeenkomftig bevonden zynde, zou zulks hun van de betaaling der Ordonnantie bevryden; doch wanneer als dan, of in 't vervolg, bevonden mogt worden, dat zy, met opzet, iets van den ftaat hadden agtergelaaten, of daar op een valfche opgave van Schulden gefteld, zouden zy, als Myneedigen, naar vereisch van zaaken, worden geftraft.

Ter voorkoming van de onaangenaamfte gevolgen werd aan die geenen, welken by de Aantekening eene te geringe opgave gedaan hadden, toegeftaan, en dus gelegenheid gegeeven, om vóór of by de betaaling van de eerfte Termyn, die te verbeteren, en door eene opregte opgave te herftellen (*). —— Wy zyn onderrigt, dat eenigen zodanige *Ordonnantien* kreegen, en derzelver betaaling niet ontgaan konden.

Zeeland fchryft de opbrengst van Goud en Zilver uit.

Zeeland, door eene zamenloop van omftandigheden, zo diep in fchuld gedompeld, ja als verzonken, gelyk wy dat Gewest, geduurende een reeks van Jaaren, befchouwden, hadt by de Omwenteling, ten opzigte van de Inkomften zeer veel, en meer dan andere Gewesten, verlooren. De Reprefentanten vonden zich dus in de noodzaaklykheid om redmiddelen te zoeken. Onder deezen bekleedde de eerfte plaats, dat zy de voetftappen van *Holland*, omtrent het vorderen van het gewerkt Goud en Zilver drukten (†).

Hoe

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 6655 *enz.*
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3222—3235.

Hoe uitvoerig het voorschrift wegens deeze Opbrengst, ook mogt weezen, vondt men 'er die, op deeze en geene wyze, zich daar aan onttrokken, of gebrekkig voldeeden, 't welk strikter bepaalingen noodzaaklyk maakte (*).

XCIV. BOEK. 1795.

Traag spoedde in *Zeeland* de opbrengst van het gewerkt Goud en Zilver, door onderscheidene omstandigheden, en hadt door menigvuldige verzoeken van uitzondering en verklaaring nog meer uitstels, en zulks te grooter, daar anderen het voldoen aan hunne verpligting van de beslissing op de ingediende verzoeken, vallende, deeden afhangen; terwyl de verandering van de Muntstoffe in *Zeeuwsch* Geld, nog een geruimen tyd vorderde eer men daar van het noodige gebruik zou kunnen maaken. Veele geldopbrengende vermogens van *Zeeland* stonden stil; die van het *Zeeuwsch Vlaanderen* waren, uit kragt van het Verdrag met *Frankryk*, geheel opgehouden. Terwyl men bezig was met het opmaaken eens verslags van den staat van 's Lands Geldmiddelen, gaf men, by voorraad, een treurig berigt, dat de opbrengst van de voorheen geheeven vyf en twintigste Penning niet alleen, doch daarenboven de aanzienlyke somme van 26360 Ponden Vlaams uit de Gewestlyke Kas verstrekt was aan de om geld schreeuwende *Oost-Indische Maatschappy* ter Kamer *Zeeland*. Van de vyftigste Penning of de zogenaamde Li-

Uitgeputheid der Kassen.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3974.

XCV BOEK. 1795.

Liberaale Gifte waren 270282 Ponden Vlaams besteed tot goedmaaking van de laatstgevoerden Oorlog. Op de beloofde Aflossingen der *Oost-Indische* Maatschappy, waren de uitzigten gering, en de verschootene Intressen bedroegen een groote somme. Men moest, uit dien hoofde, de opening van het Kantoor Generaal deezes Gewests nog eenigen tyd verschuiven.

Vrywillige Geldleening uitgeschreven.

In deezen nood volgden zy het spoor van *Holland*, en schreeven eene Vrywillige Geldligting uit, van welke de Deelneemers vyf ten honderd zouden trekken: en liet, zo min als in *Holland*, naa, om in 't slot van Schaavergoedingen des voorigen Bestuurs te spreeken (*). Zo gering was de toeloop om daar in deel te neemen geweest, dat de hoeveelheid op verre naa zo veel niet hadt kunnen bedraagen, als ter Inwisseling van de Papieren Munt, waar toe dezelve onder andere bestemd was, benoodigd ware.

Andere Redmiddelen en eene Belasting van zes ten Honderd.

Bovenal knelde de opbrengst van het verschuldigd aandeel in de Honderd Millioenen aan *Frankryk*. Dit kwam tot een uitersten van eene gevreesde gedwongene voldoening, by de Algemeene Staaten voorgeslaagen. —— Een redmiddel schonk de overvloedige Oogst, en schikkingen met het *Fransche* Staatsbestuur, om, voor de reeds vervallene termynen, door het leeveren van Tarwe, voor een redelyken prys,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3676.

prys, te voldoen (*). Dit ..middel uit eene oogenbliklyke verlegenheid, bragt verpligting mede, om geldig gestand te doen aan de daar by ingevoerde *Graan-recepissen*. Alles drong, om eene Geldheffing van zes ten honderd, op den voet van *Holland*, uit te schryven. Dan ten zelfden tyd beloofde zy de opening van het Kantoor Generaal der Provincie tot betaaling der verscheenen Renten, en de aanneeming der nog onafgeloste Papieren Munte (†).

De Wisselbank der Stad *Middelburg* was, wegens eene ontydige sluiting, in Slachtmaand des voorleden Jaars (§), in wancredit geraakt; dan kreeg men desaangaande, reeds in de volgende Lentemaand, een gerustsstellend berigt, en verzekering, dat dezelve, in Grasmaand weder geheel zou geopend worden, en tot voorige werkzaamheid komen (**).

De Wisselbank te *Middelburg* hersteld.

Holland hadt aan het *Sticht*, zo wel als *Zeeland*, den toon gegeeven; althans de Belastingen gingen daar bykans op denzelfden voet. By de Uitschryving eener Vrywillige Gifte stelden de Representanten de opoffering voor van ongemunt Zilver en Goud, met toezegging van Recepissen (††). Dan deeze proefneeming van der Burgeren vrywillige opbrengst hadt

Geldheffingen in 't *Sticht*.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D bl. 239.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7342.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 64.
(**) *Jaarb. der Bat. Repub.* II. D. bl. 272—276.
(††) *Jaarb. der Bat. Republiek* III. D. bl. 70.

XCV. BOEK. 1795. hadt een zo geringen opgang, dat zy welhaast het voetſpoor van *Holland* drukten met het uitgeeven eener Publikatie, ter opbrengst van het ongemunt Goud en Zilver, van ſoortgelyken aart als de *Hollandſche*; gevolgd van eene, die alles op dit ſtuk nader bepaalde, en eenige zwaarigheden uit den weg ruimde (*). Noch het een, noch het ander, hadt genoegzaam Geld in de Kas deezes Gewests geſtort om de behoefte te vervullen, zo dat zy in Wynmaand eene Opbrengst van de Vyftigſte Penning, tegen de gewoone Rente van twee en een half ten Honderd, uitſchreeven (†). By eenige Tydsverlenging in den Opbrengst dreigen de Repreſentanten Lyfſtraffe aan die poogingen te werk ſtelden om die Heffing kragtloos te maaken, of anderen tot het niet voldoen aan te zetten; terwyl zy, die nalaatig bevonden werden, op den bepaalden tyd hun verſchuldigde ſomme op te brengen, met een vyfde die zouden zien verhoogen, indien zy geen voldingende redenen van volſtrekte onmogelykheid konden aanvoeren. Allen die eenige Kerklyke of Wereldlyke Ampten bekleedden, Bedieningen waarnamen of Beneficien genooten, de Vyftigſte Penning, ten geſtelden tyde, niet opgebragt hebbende, zouden onmiddelyk verſtooken zyn van die Voordeelen, en gelyk alle nalaatigen onderhe-

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* III. D. b. 147. 168.
(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* V. D. bl. 157.

hevig zyn aan Regterlyken dwang (*). XCV. BOEK.

Geen der Zeven Gewesten of 't zelve hadt groote en gegronde reden van klagten van Geldgebrek en Uitgeputheid der Gewestlyke Kasse; klagten veel al op den zelfden toon gestemd, en by herhaaling aangeheeven; dan meer byzonder mogt het afgematte *Overyssel*, wegens dit lot, een jammerkreet doen hooren. De Representanten des Volks van *Overyssel* stortten deeze ter Vergadering hunner Hoog Mogenden uit, by gelegenheid, dat *Holland* aldaar, door eene buitengewoone Bezending, de Geldbehoeften van den Staat hadt opengelegd. Zy spraaken, op uitdruklyken last hunner Afvaardigeren, „ dat zy, krom gebukt onder alle de „ moeitens, lasten en aandoeningen van „ verdriet en hartzeer, die hun Provisioneel Bestuur vergezeld hadden, het zich „ egter voor eene kortstondige verligting „ toerekenden, dat dit Voorstel der Representanten van *Holland* hun eene geschikte gelegenheid aan de hand gaf, „ om voor hunne Medebondgenooten een „ Tafereel op te hangen van de situatie, „ waar in hunne ongelukkige Provincie, „ en derzelver geheel uitgeputte Ingezetenen zich bevonden — een Tafereel, „ dat, hoe zwart ook gekleurd, egter altyd nog te flaauw geschetst zou zyn, „ om de Representanten der andere Provincien, een toereikend denkbeeld te „ gee-

1795. *Overyssels* geldelooze staat.

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* V. D. bl. 327.

XCV. BOEK. 1795.

„ geeven van de rampen, die *Overysfel* „ drukten; en waar van het einde nog „ in het duister te zoeken was (*).” — Zy laaten 'er op volgen; „ Dat, indien „ hunne kragten in deezen geëvenredigd „ waren aan hunnen moed, yver en Va„ derlandsliefde, zy de redding des Va„ derlands, en van *Overysfel*, voor zeker „ zouden kunnen houden: dat zy alle „ de motiven, in de *Hollandsche* Propo„ fitie gepremitteerd, de hunne maakten; „ en dat het was om aan alle de Bond„ genooten een overtuigend blyk te gee„ ven; dat, hoe zeer oneindig meer ge„ drukt dan die Landschap; hoe zeer on„ eindig minder resfources hebbende dan „ dat commercieerend Gewest, waar van „ de Ingezetenen door duizende Kanaalen „ kunnen terug winnen al het Goud en „ Zilver aan den Lande opgefchooten, „ het geen hier eenmaal weggegeeven, „ of nimmer, of niet dan naa een lange „ reeks

(*) Wy hebben eenige byzonderheden des vermeld in onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 212. Het geheele Stuk, dit deerlyk lot, in een treffend fchildery afmaalende, is voorhanden in de *Jaarb. der Bataaffche Republiek* III. D. bl. 75 *enz.* behelzende *Eene Declaratie door Gedeputeerden van Overysfel, op uitdruklyken last van hunne Committenten, ter Vergadering van Staaten Generaal gedaan, ten opzigte der twee pointen, het eerste voorkomende in de Propofitie van den 16 April by hun Hoog Mog. door eene buitengewoone Commisfie uit de Vergadering der Provifioneele Reprefentanten des Volks van Holland ingebragt, raakende de Finantieele Behoeften van den Staat.*

„ reeks van Jaaren, konde worden terug „ verkreegen; hoe zeer het uitzigt alle „ hoop op ſpoedige en betere tyden moest „ doen verdwynen; egter, niet tegen- „ ſtaande dit alles de Proviſioneele Re- „ preſentanten des Volks van *Overysſel* „ vaardig waren, in den haaren te be- „ werkſtelligen alle buitengewoone Opof- „ feringen, zo met betrekkinge tot het „ ongemunt Goud en Zilver der Ingeze- „ tenen, als met relatie tot andere Geld- „ ligtingen, welke zy, naar den aart hun- „ ner Provincie, en den hun bekenden „ allerdrukkendſten toeſtand hunner onge- „ lukkig gewordene Medeburgeren, uit- „ voerlyk zouden vinden (*)."

Wat men terherſtel deedt onder veel tegenkantings.

Wat de Repreſentanten deezes Gewests daadlyk uitvoerden en poogden daar te ſtellen, geeven zy hun Hoog Mogenden te verſtaan, by een breedvoerigen Brieve, welks verkortte inhoud de geſteltenis in *Overysſel*, ten opzigte van de Geldbehoeften en de daar aangewende middelen van voorziening zal doen kennen. Zeer ras naa de Omwenteling, in Sprokkelmaand, namen zy de Proeve van eene Vrywillige Geldheffing, die geheel niet aan het oogmerk beantwoordde. Lang beraadſlaagden zy over eenig ander redmiddel: tot dat het gegrond vooruitzigt, dat het Gemee-ne-

(*) Men ontdekt hier trekken van misnoegen op *Holland*; misſchien deels veroorzaakt door het voorgevallene ten opzigte van hun Plan tot aanſchaffen van Geld. Zie hier boven bl. 15.

XCV. BOEK. 1795. nebest de Onafhangelykheid weder zou terugkrygen, hun tot daarſtellen der heffinge van een Vyftigſte Penning deedt beſluiten, in de verwagting dat dit redmiddel door alle de Leden der Landſchaps Vergadering greetig zou worden aangenomen; de groote meerderheid ſtemde hier in toe; doch eenige weinige Repreſentanten van het Platteland, benevens die van de Stad *Zwolle*, weigerden hier toe te verſtaan, zo men niet, binnen den tyd van zes weeken, middelen beraamde om de Leden der voorige Regeering, die tot het inrukken der *Pruisſen* hadden medegewerkt, en alle de zulken, die, naa het Jaar MDCCLXXXVII, tot den gelukkigen Ommekeer van zaaken, aan het roer der Regeering gezeten, den verderflyken Oorlog berokkend, of daar zich niet tegen verklaard, en dus ons Vaderland in zo kommerlyke omſtandigheden gewikkeld hadden, werd opgelegd, uit hoofde van hunne gehoudene handelwyze, daar door aan den Lande berokkende rampſpoeden en ſchadens, eene aanzienlyke ſom in 's Lands Schatkist te ſtorten; met byvoeging, dat, indien daar aan, binnen den voorſchreeven tyd, niet werd voldaan, zy hunne toeſtemming voor niet gegeeven hielden.

De meerderheid poogde die Leden te doen begrypen, dat deeze voorſlag te algemeen was, om te kunnen omhelsd worden, dat de Billykheid en het Regt veel voorloopig onderzoeks vorderde omtrent de

de schuld, der meer of min schuldigen: XCV.
terwyl zy haar bereidwilligheid betuigden BOEK.
om toe te stemmen in de strafoefening
der by onderzoek strafschuldig bevondenen, en wyders voorstelden, om Persoonen te benoemen tot het onderzoek der Gewestlyke Finantien, mitsgaders van al het geen die aantygingen betrof. 1795.

Die voorslag scheen eenigen invloed op de niet toestemmende Leden te maaken; men besloot eenpaarig, dat tot dit Onderzoek, met den aankleeve van dien, eene Commissie zou worden benoemd, gelyk daadlyk geschiedde, en die de werkzaamheden zou aanvangen, zo ras die Leden in de voorgeslaagene Vyftigste Penning gaaf zouden hebben toegestemd.

Afgevaardigden uit de *Overysselsche* Representanten na *Zwolle* vonden de Municipaliteit, het eerste Lid der Regeeringe dier Stad, daar toe niet ongeneegen; maar zo veel tegenstands by het Committé van Waakzaamheid en Toezigt, het tweede Lid der Regeering aldaar, dat zy, naa verscheide onderhandelingen, de toestemming der Stad *Zwolle* niet hadden kunnen verwerven.

De nadere besluiten, om de Commissie tot onderzoek der Financien en van het Gedrag der voorige Regenten daadlyk in werkzaamheid te brengen, dat met de betaaling van de tweede Termyn in de voorgeslaage vyftigste Penning, niet zou worden voortgegaan, voor dat die Commissie tot onderzoek aan het oogmerk zou

 heb-

XCV. BOEK. 1795. hebben beantwoord, hadden niets uitgewerkt om de wederstreevenden over te haalen. — Met de meerderheid in deezen te besluiten, oordeelden zy ongeraaden: dewyl zulks het Gewest aan allergevaarlykste gevolgen zou kunnen blootstellen (*). —

Een vyftigste Penning geheeven.

Dit alles bragt te wege, dat *Overysfel*, op dien tyd niet in staat was om eenige Penningen tot de algemeene Behoeften des Lands op te leveren, of het Krygsvolk, te hunner betaalinge staande, die te verschaffen: waarom zy des voorziening verzogten. Het geringe overschot van Geld, zou naauwlyks toereiken, om de verarmde Ingezetenen voor het allerakeligste van alle rampen, Hongersnood, te beveiligen. — Tot heden waren zy in staat geweest om eenige Municipaliteiten, die aan de *Fransche* Requisitien hadden moeten leeveren, uit de Gewestlyke Kas, te ondersteunen; doch dit, hun nu mede ontstaande, hadt zulks te wege gebragt, dat de Stad *Deventer* Geld hadt moeten opneemen ter voldoening aan die Requisitien; welke som die Stad verklaard hadt dat door het Gewest zou moeten worden overgenomen, eer zy in eenige Gewestlyke Geldligtingen zou toestemmen; en dus-

(*) Zy beroepen zich, ten bewyze, op eene Verklaaring van het Committé van Waakzaamheid en Toezigt te *Zwolle*, 't welk wy, by eene voorige gelegenheid, mededeelden in onze *Vaderl. Hist.* XXXII. D. bl. 110.

dusdanige voorbedingen hadt men van elders te wagten, alles tot vermeerdering van druk (*). — Dan deeze donkere wolk klaarde, naa verloop van eene kleine maand, op; wanneer, van wegen *Overysſel*, ter Algemeene Staatsvergadering, kennis werd gegeeven, dat het heffen van de Vyftigſte Penning eenpaarig in dit Gewest was vastgeſteld (†).

XCV. BOEK. 1795.

Gelderlands toeſtand ten opzigte van de Geldmiddelen.

Gelderland, *Overysſels* nabuur en lotgenoot in de opeengeſtapelde onheilen des Krygs, zo door de overwonnenen, als door de overwinnaars toegebragt, hadt alle reden om met dit Gewest een jammerkreet aan te heffen, en over uitgeputheid, in veelerlei opzigten, te klaagen (§). Schaarschheid aan Geld in 's Lands Kasſe ging 'er onvermydelyk mede gepaard, en de verdeeling in Kwartieren, ten aanziene der Gewestlyke Geldmiddelen elk op zich zelve ſtaande, maakte de bezwaarlykheid om in de Geldbehoefte, en de gevorderde toelaage tot den algemeenen nood des Vaderlands, te voorzien.

Bezuinigingen in hetKwartier van *Nymegen*.

Bezuiniging is het eerſte en gereedſte middel om in de ſchaarschheid ter hand geſlaagen te worden. Het Kwartier van *Nymegen* deedt zulks door noodlooze Bedieningen en Commisſien daadlyk geheel af te ſchaf-

(*) Deeze Brief was den 13 Juny 1795 gedagtekend, en is geheel voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795. bl. 4108 *enz.*

(†) 't Generaliteits Verſlag in de *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 14 July 1795.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 212.

XCV. BOEK. 1795.

schaffen; en ter vernietiging eene lyst van zogenaamde *Keuken-ampten* op te geeven; gepaard met eene Lyst van de Jaargelden en bykomende voordeelen aan de Kwartierlyke Ampten en Commissien verknogt, om te bezien welk een bezuinigenden voet in deezen zou kunnen gehouden worden (*).

Vergelyking van den Staat des Kwartiers van *Nymegen* met de andere Kwartieren.

Een staat der Finantien des Kwartiers van *Nymegen*, ging gepaard met eene voorbehoedende aanmerking, de Inkomsten betreffende, welke zeer groote Uitgaven hadden te bestryden, hier op nederkomende, dat dit Kwartier, van wegen deszelfs ligging, geenen zekeren staat op de jaarlyksche Inkomsten kon maaken. Het was van boven tot beneden zodanig gelegen, dat het van de zuidzyde van het Dorp *Mook* of *Heumen*, tot voorby *Gornichem*, met eene uitgestrektheid van omtrent twintig uuren, lag aan de Rivier de *Maas*; aan de noordzyde van *Pannerden* tot aan *Buuren* aan den *Neder-Rhyn* en *Linge*, en dat de groote Rivier de *Waal* van *Schenkenschans* tot genoegzaam aan *Gornichem* den loop hadt door het midden des Kwartiers. Dat die Rivieren, en voornaamlyk de *Waal*, in de Ampten van *Over-* en *Neder-Betuwe*, met de *Tielerewaard* aan de noordzyde; en in het Ryk van *Nymegen*, *Maas* en *Waal* en *Bommelerwaard* aan de zuidzyde, in vroegeren en laateren tyde zwaare doorbraaken en overstroo-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4210.

ftroomingen veroorzaakt hadden, tot onbegryplyke fchade van 's Kwartiers Inkomften en uitmergeling der Ingezetenen. —— Dat het onderhoud van omtrent honderd duizend roeden Dyks verbaazende fommen kostte. Hier by kwamen de ontheffingen en kwytfcheldingen van Lasten in veele gevallen, en verfchotten uit 's Kwartiers Kas. Zo dat, daar andere Kwartieren van *Gelderland*, met meerder of minder zekerheids, konden raamen, en de jaarlykfche inkomften en voortbrengzels hunner Landen, tot fterking van derzelver Geldmiddelen, het Kwartier van *Nymegen*, met betrekking tot de Rivieren, die langs en door hetzelve loopen, zich in die hachlyke omftandigheden bevondt, dat het geen den minften vasten ftaat kon maaken op de jaarlykfche voortbrengzelen van Vee en Velden, waar uit hetzelve egter, voor het grootfte gedeelte alleen beftondt.

Met dit alles paarden zich de nadeelen van den jongstgevoerden rampvollen Oorlog, waar in *Gelderland*, en het Kwartier van *Nymegen* boven al, hadt moeten deelen, waar door de Financieele Operatien niet alleen hadden moeten ftilftaan; maar ook 's Lands Kasfen volmaakt uitgeledigd waren. In deeze omftandigheden waren de Geldvorderingen om te voldoen in de lasten van het Bondgenootfchap onvermydelyk, de agterftallen in de loopende Soldyen, en het aandeel deezes Kwartiers in de Honderd Millioenen aan *Frankryk*, groot,

XCV. BOEK. groot, vorderden de uiterste poogingen, en het aanwenden van redmiddelen.

1795. Van deezen toestand, als mede van de bereidwilligheid des Kwartiers van *Nymegen*, om alle kragten in te spannen tot onderschraaging van de lasten des Bondgenootschaps, welke van een getrouw en welwillend, doch door de rampen des Oorlogs uitermaate vermaagerd gedeelte deezes Gewests, eenigzins te verwagten waren, gaven de Provisioneele Vertegenwoordigers van het Volk des Kwartiers van *Nymegen*, hun Hoog Mogenden by eenen Brieve kennis (*).

Voorstellen daar op gegrond. In schaarschen tyd rekent men naauwer dan anders; dit bewoog de Afgevaardigden van *Salt-Bommel*, ter Kwartiers Vergadering, voor te draagen; dat zy niet wilden ontkennen, (zonder zulks egter toe te stemmen,) dat de aanslag der Quota van dit Kwartier, zynde *f* 46-19-5 in de *f* 100, welke de Provinciaale Quota bedraagt (†), redelyk en evenredig mogt geweest zyn, ten tyde der beraaminge; maar men hadt in 't oog te houden, dat de Kwartier van *Zutphen* en *Veluwe*, toen zich in eenen vry min voordeeligen toestand bevonden, en dat van *Nymegen* in volle kragt, voor geene verbeteringen vatbaar was. Om hier van overtuigd te worden, hadt

(*) Deeze Brief was den 17 July 1795 gedagtekend.

(†) Het Kwartier van *Zutphen* droeg daar in *f* 21-18-1½, dat van *Veluwe* *f* 31-25½.

hadt men flegts het oog te vestigen op de uitgeftrekte Heidelanden in die beide Kwartieren, inzonderheid van *Veluwe*, ten dage der Quota-verdeelinge, dorre Heiden, thans in vrugtbaare Velden en Bosfchen herfchaapen; die haare inkomften aan den Lande opleeveren: terwyl daar door tevens het getal der Inwoonderen in die Kwartieren was vermeerderd, die dagelyks het hunne toebragten in de befchreeven Middelen, blykbaar uit den bloeiender ftaat der Geldmiddelen deezer Kwartieren, door minder Belastingen gedrukt dan dat van *Nymegen*.

Dat by eene Kwartierlyke Heffing, en de daar uit Kwartierlyke Betaaling der Quotas, deeze Landen, zo wel als de vermeerderde Ingezetenen, de balans deezer Kwartieren aanmerkelyk boven de bepaalde Quota doen overflaan; ten nadeele van het Kwartier van *Nymegen*, voor dusdanige verbeteringen niet vatbaar: waarom men niet behoorde voort te gaan om aan deeze thans onevenredige Quota te voldoen, met uitmergeling der Ingezetenen van het te zwaar belaste Kwartier.

Vergeefsch zou men hier tegen inbrengen, de meerdere vrugtbaarheid des Kwartiers van *Nymegen*, de oorzaak van deezen hoogeren aanflag: want dit eens toegeftemd zynde, zou de vraag vallen of het vrugtbaarder is, dan ten tyde van het opmaaken der Quotas. Daarenboven hadt die vrugtbaarheid, in deeze dagen, regtftreeks tegen de Ingezetenen des Kwartiers

XCV. BOEK. 1795. tiers gewerkt, en aan deszelfs vermogen geen geringen flag toegebragt. Kennelyk was het, dat de *Franſchen*, naa een geruimen tyd op de Grenzen gelegen, en aldaar alles opgeteerd te hebben, allereerst in het Kwartier van *Nymegen* waren doorgebrooken, en terſtond hunne ledige Magazynen, uit de volle voorraadſchuuren van den Landman, in het Kwartier van *Nymegen*, hadden voorzien, waar alles werd gevorderd, na *'s Hertogenbosch* en de *Meyery* vervoerd, tot onderhoud der daar liggende *Franſche* Armée. —— Dat de *Franſchen* voorwaards rukkende, het min vrugtbaare Kwartier van *Veluwe* vonden, nog boven dien geledigd door de *Engelſchen*, die den voorraad aldaar, ſchoon tegen betaaling, hadden verteerd. —— Dat het Kwartier van *Nymegen* als toen grootendeels in het benoodigſte voor de *Franſche* Armée voorzag, terwyl de *Tielerewaard* eerst aan de verwoestingen der *Engelſchen* was blootgeſteld geweest, en daar naa van rondsomme aan de Requiſitien der *Franſchen* hadt moeten voldoen: waar van geen der Ingezetenen, tot nog toe, eenige betaaling in 't allerminſte, hadt genooten. —— By dat alles kwam de ſchade, die de Ingezetenen van tusſchen *Maas* en *Waal*, de *Over-* en *Neder-Betuwe* en de *Thielerewaard* hadden geleden, door de Onderwaterzettingen, en die van *Thielerewaard* nog dagelyks leeden, en 't geen het Kwartier van *Nymegen*, als aan den eerſten aanval liggende, geleden hadt door

het

het Krygsvolk ter verdeediginge bestemd. — Wyders zou men bevinden dat de Hospitaalen door de *Franschen* te *Nymegen* en te *Bommel* gevestigd, tot hier toe, op eigene kosten dier Steden waren onderhouden, terwyl die, in het Kwartier van *Veluwe*, op het *Loo* en te *Dieren*, ten laste des Gewests, uit de Provinciaale Domeinen, het onderhoud genooten hadden. —— Eindelyk hadt geen der Kwartieren zo aanmerkelyk als dat van *Nymegen*, en bovenal de Stad van de gedwongen Assignaaten geleeden.

Op deeze gronden vestigden die van *Salt-Bommel*, den voorslag, dat by de twee andere Kwartieren behoorde te worden aangedrongen tot het doen van eene Algemeene Geldheffing over geheel *Gelderland*, welker geheele Opbrengst in de Gewestlyke Kas zou worden gestort, om daar uit, zonder de Kwartierlyke Quotas in agt te neemen, de geheele Quota van *Gelderland*, te betaalen zo in de Honderd Millioenen aan *Frankryk* beloofd, als in de Petitien voor de Zee- en Landmagt, als mede het Krygsvolk ter betaaling van *Gelderland* staande, zo verre deeze op te brengene Penningen zouden strekken: terwyl de algemeene Ontvangst, uit handen der aan te stellene Commissie, zo wel als de betaaling der Provinciaale Quota en Militairen, aan het Provinciaal Collegie zou kunnen worden opgedraagen; en daar van voorts door 't zelve behoorelyke verantwoording aan de Representanten van het

XCV. BOEK. 1795. het Volk van *Gelderland* worden gedaan; op dat dus den Volke mogt blyken, welk gebruik van de door hun opgebragte Penningen gemaakt was. —— Van dit alles zou opening aan 's Landschaps tafel worden gedaan.

De Afgevaardigden van *Salt-Bommel* stelden wyders voor, dat, indien onverhoopt de twee andere Kwartieren mogten weigeren in de voor te stellene Gewestlyke Geldheffing te treeden, waar uit eene Kwartierlyke Geldheffing onvermydelyk zou moeten volgen, het Kwartier van *Nymegen* in zulk eene Geldheffing niet meer dan *één derde* in de Gewestlyke Quota behoorde te betaalen, tot den tyd toe dat eene herziening, en eene nadere bepaaling der Kwartierlyke Quotas zou zyn geschied, en dus, in zodanig een geval, uit naam des Kwartiers van *Nymegen* daar van de noodige Verklaaring aan de twee andere Kwartieren te doen. Tot een voordragt van dien aart werd getreeden (*).

Tot een Geldheffing in het Kwartier van *Nymegen* besloten.

Het Kwartier van *Nymegen* besloot tot eene Geldheffing van twee ten honderd van ieders Bezittingen, tegen de Rente van drie ten Honderd (†). Deeze maatregel ontmoette egter eenigen wederstand ter Landschaps Vergadering. Eenige Dorpen in de *Thieler-* en *Bommeler-waarden* hadden verklaard onvermogend te zyn om in die buitengewoone Heffing te kunnen treeden,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4229—4236.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4914.

den, en aangedrongen op eene Vrywillige Geldleening, des noods tot de rente van zes ten honderd loopende. Men hadt reden om deeze weigering, wel op onvermogen gegrond, te houden voor het uitwerkzel van flinkſche inboezemingen; ten einde door twist en oneenigheden te verwekken, en dit allerbillykst middel, 't welk met eenpaarige ſchouders door alle Ingezetenen, naar ieders vermogen gedraagen wordt, ware het mogelyk buiten beſluit naar de orde van regeering, te houden. Het ontmoette een kragtloosmaakende wederſpraak.

De voorſlag des Kwartiers van *Nymegen* om, in den dringenden nood, tweemaal honderd duizend Guldens uit de Provinciaale Kas te leenen, en weder te betaalen by de laatſte Termyn der daar vastgeſtelde Heffing, werd door de twee andere Kwartieren billyk gekeurd en toegeſtemd.

De andere Kwartieren verſtaan in geen Provinciaale Geldligting.

Dan, noch het Kwartier van *Zutphen*, noch het Kwartier van *Veluwe*, in de voorgeſlaagene Landlyke of Provinciaale Geldheffing toeſtemmende, deedt het Kwartier van *Nymegen* den bovenvermelden voorſlag, wegens de betaaling van een derde gedeelte in de Provinciaale Quota (*).

Hoe zeer zich dat van *Nymegen* beklaagt.

Het Kwartier van *Nymegen* aangeſchreeven wegens de Aanneeming der Wisſels van *Amſterdamſche* Kooplieden ter betaalinge van de reeds verſcheenen Termynen in

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4942—4950.

XCV. BOEK. 1795. in de somme aan *Frankryk* verschuldigd, gaf hun Hoog Mogenden te verstaan, dat het Kwartier van *Zutphen* aangenomen hadt, vóór het uiteinde van Slachtmaand, deszelfs volle aandeel in de dertig Millioenen, ter beschikking van het Committé van het Bondgenootschap te Lande te stellen, en dat ook haar aandeel in de Tien Millioenen, het aanstaande jaar vervallende, tydig zou voldaan worden, als mede dat het Kwartier van *Veluwe* daar op orde hadt gesteld. Maar zy haalden in 't breede op wat het Kwartier van *Nymegen* geleden, en om den uitgeputten staat te gemoet te komen, eene vyftigste Penning uitgeschreeven hadt; doch zich genoodzaakt gevonden, de betaaling van den eersten Termyn niet vroeger dan den eersten van Wintermaand te bepaalen. Dan de geheele Opbrengst dier Heffinge, wilden zy bepaalen tot verzekering der Kooplieden en andere Ingezetenen van het Gemeenebest, die met hun vermogend Credit, tot behoud van het veege Vaderland, wel hadden willen tusschen beiden treeden, en om dezelve te storten in de Algemeene Kas, zich vleiende, dat uit de opbrengst van den eersten Termyn, benevens de 21000 Guldens, reeds ter beschikkinge van het Committé tot de Algemeene zaaken van het Bondgenootschap te Lande gesteld, in de Algemeene Kas, binnen twee of drie maanden, gestort zou kunnen worden één en een halve of twee Tonnen Gouds, en dat in 't geheel, naa af-

afloop der beide Termynen, ongeveer vyf Tonnen Gouds in dezelve zouden zyn opgebragt. XCV. BOEK.

1795.

„ Het griefde," luidt hunne taal, „ hun „ ondertusschen, met de gevoeligste aan- „ doening, buiten staat te zyn, om hun- „ ne volle Quota, in de dertig Millioe- „ nen, gelyk de twee andere Kwartieren „ hebben verklaard te zullen doen, bin- „ nen den bepaalden korten tyd, naa den „ dag der gemaakte engagementen daar te „ stellen; en daar door niet alleen onder „ magtige en gebrekhaftige te moeten „ worden geplaatst; maar ook gehouden „ te worden, als aanleiding te kunnen „ geeven tot ongelukkige gevolgen, die „ op het Kwartier van *Nymegen* zouden „ nederkomen; doch die wy niet kunnen „ afkeeren, en waar toe wy den bystand „ onzer Bondgenooten moeten inroepen."

De Vertegenwoordigers des Kwartiers van *Nymegen* beklaagen zich over de mislukte pooging om eene Algemeene Geldheffing over het geheele Gewest, daar te stellen, waar toe de twee andere Kwartieren niet hadden kunnen verstaan. Zy beloofden alles te zullen aanwenden, om zo ras, en zo veel mogelyk, hun aandeel te zullen opbrengen (*).

Het *Valkenhof* te *Nymegen* verkogt.

Om den *Gelderschen* Geweste Geld te verschaffen, werd voorgeslaagen, het overoud Gebouw, eeuwen lang voor de vernie-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5992—5998. Deeze Brief was den 28 Oct. 1795 gedagtekend.

nieling des Tyds bewaard, en 't geen nog eeuwen hadt kunnen verduuren, aan de vernieling van houweel en breekyzer over te geeven, het *Valkenhof* te *Nymegen*. De laatste hand was aan dit Gebouw geslaagen, om het ten geschikten verblyve voor het Stadhouderlyk Gezin te maaken, wanneer het, in den Jaare MDCCLXXXVI, *'s Gravenhaage* verlaaten hadt. Het *Fransche* Geschut hadt dit door oudheid eerwaardig Gesticht beschadigd. Men gaf voor dat de gelsommen, tot herstel noodig, de Domeinkas te veel zouden ontblooten: en oordeelde, dat dezelve daar en tegen merklyk kon aangevuld worden, wanneer men dit Gevaarte sloopte, en de onmeetlyke hoeveelheid van Duifsteen tot geld maakte. Sterk was dit lokaas. Een dubbel voordeel, ingevalle van verkoop. Het vonnis der verdelging werd met meerderheid van stemmen geveld; ondanks de billyke en met veele redenen bekleedde tegenverklaaring van de Stad *Nymegen*, en van het *Ryk* tusschen *Maas* en *Waal*. Niets kon zulks keeren: dewyl baatzugt, en misschien ook afgunst, dat *Nymegen* met zulk een gadeloos stuk van oudheid prykte, daar tegen instemden. Het gevaarte mogt niet meer gelden dan negentigduizend en vierhonderd Guldens vry geld, met byvoeging dat de oppervlakte of de grond van de Gebouwen, benevens de zogenaamde *Heidensche Kapellen* te behouden zouden zyn voor zeven duizend Gulden. Het Kwartier van *Zutphen*, 't welk zich

zich met anderen, waarſchynlyk Tonnen Gouds van den verkoop hadt voorgeſteld, wilde in den toeſlag niet beſluiten; doch de Afgevaardigden van de Stad *Nymegen*, met de hunnen 'er toe verſtaan, indien de zogenaamde *Reuzentooren*, waar men de merken van de Ryks- en Lands-dagen, door de *Frankiſche* Koningen en Keizeren daar gehouden, nog duidelyk zien kon, en twee *Romeinſche* Kapellen met de Hofpoort, voor welke de lyfſtraffen gewoonlyk werden uitgeoefend, en de ſchilderagtige ruïnen der Ringmuuren, die geen onderhoud behoefden, voor de beminnaars der Vaderlandſche Oudheden en van de Tekenkunst, in hun geheel, en buiten den toeſlag mogten blyven. Het Kwartier van *Veluwe*, waar van *Arnhem*, de mededingſter van *Nymegen*, de Hoofdſtad is, oordeelde dit te veel afgeſtaan, en kon alleen beſluiten tot den grond, en één, of zo mogelyk twee der *Romeinſche* Kapellen. Dit gevoelen werd gevolgd en de verkoop geſlooten. Men ſloeg de verdelgende hand aan dit Geſticht, en lag het in Herfstmaand des volgenden Jaars geveld. De tyd daar aan beſteed, en de handen, die 'er by aanhoudenheid aan werkten, van honderd tot honderd en vyftig Man, bewyzen, dat 'er eene onmeetlyke voorraad van Duifſteen voor handen was, en teffens bleek dit Gebouw nog eene vastheid te hebben, die eeuwen hadt kunnen tarten. De Grondvlakte is een Wandelplaats geworden, en de twee zoge-

XCV. BOEK. 1795. genaamde *Heidensche* Kapellen zyn staande gebleeven (*). —— Dit alles ingevolge van eene nadere overeenkomst op den voorslag van Gelastigden der Stad en het Schependom van *Nymegen*, om den Grond benevens de beide Kapellen over te neemen, voor eene som van tienduizend Guldens, te betaalen in Schuldbrieven ten laste der gemelde Stad: dewyl het regt van Jurisdictie op den grond van den Burg twyfelagtig geweest was, de Stad, zo wel als het Ryk, uit naame van de Landschap, daar van het bezit hadt (†).

(*) E. M. Engelberts *De Aloude Staat en Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden* IV. D. bl. 321. 325. 331. Men zie de stukken daar over gewisseld in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4898. 5446. en voor 't Jaar 1796. bl. 507—518. Kunstplaaten bewaaren de Afbeelding deezes verdelgden Gestichts. — Wel te regt schryft de Heer van Wyn, „ de eerwaardige, en, van den alverslinden„ den tyd zelve geëerbiedigde overblyfzelen van „ het Keizerlyk Paleis, zyn helaas! in onze ty„ den, (en hoe zal het de kunstminnende Nako„ melingschap gelooven?) door *Nederlandsche* han„ den gesloopt geworden" *Huiszittend Leeven* I. Deel by J. Allart.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 1508.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Wat reeds voorloopig in Holland ten voordeele der Fabrieken was onderſtaan. Poogingen van een Committé te Rotterdam ten dien einde. Klagten over de weinige vrugt. Bemoediging. Hoe Leyden het gebruiken van Inlandſche Stoffen voorſtaat. Verbod van Staatswegen wegens den Invoer van vreemde Kousſen. Wat de Vertegenwoordigers van Gelderland ten voordeele en ter bevordering van de Binnenlandſche Fabrieken voorſlaan. Frieslands bekrompener gedrag in deezen. Poogingen ten voordeele van de Kleine Steden, en het Platteland in Holland, wat de Fabrieken betreft. Voorſtel der Kooplieden van Amſterdam tot ſtuiting van verſpreide nadeelige gerugten den Handelſtaat deezes Lands betreffende. Voorſtellen van het Committé van Handel en Zeevaard Beſluit daar op. Bepaalingen, wegens den Uitvoer van Scheepsbouw-

XCVI. BOEK.

bouwstoffen en Schepen. Voorstellen den Franschen gedaan wegens den vryen In- en Uitvoer. Hollands sterke taal in deezen. Bepaalingen op dit stuk van wegen de Fransche Representanten. Plakaat van hun Hoog Mogenden daar mede overeenkomstig. Onderhandeling wegens de wedergave der Schepen met de Fransche Natie in Oorlog. Hoe zeer BLAUW *en* MEYER *te Parys dit stuk aandringen. Hoe deeze Gezanten voor andere Handelbelangen waakten. De Vischvangst in de Noordzee verboden. Onder zekere bepaalingen gebragt. Wat 'er wegens de Groote of Haringvisschery te doen viel. Bezorging van het uitvaaren der Haaringbuizen ten deezen Jaare. Nadere voorzorgen. Gesteldheid dier Collegien in het Noorder en Zuider Kwartier. Benoodigdheden tot die Visschery van 's Lands wege Verzoek daar toe betrekkelyk. Beklaaglyk Vertoog, wegens de Oost-Indische Compagnie. Behoeftige toestand.* BROUERIUS VAN DER VELDE, JOAN DU TOUR, GUILLAUME TITSINGH *en* CHRISTIAAN BEERESTEYN *van wegen Holland aangesteld tot opzigt der zaaken van de Oost-Indische Maatschappy. Deezer Verzoek. Hetzelve toegestaan. Voorstel om de Werklieden gedaan te geeven. Dit voorstel verworpen. Een ander redmiddel voorgeslaagen. Edelmoedig gedrag van* TITSINGH, *te dier gelegenheid. Voorziening in de Geldbehoefte. Verslag wegens den staat der Oost-Indische Maatschappye, in Zomermaand ingediend. Inhoud van hetzelve. Gelastigden tot het ontwerpen van een Plan ten beste der Oost-Indische Maatschap-*

ſchappye. Uitgebragt Plan. Inhoud van hetzelve. Hetzelve by Holland goedgekeurd. Berigt ter beſtrydinge van dit Plan. Het Plan, met eenige veranderingen aangenomen. Nadere vastſtellingen en bepaalingen. Het Octroy nog twee jaaren verlengd. Voorſtel van J. REDELINGHUIS, *wegens de Kaap de Goede Hoop. Gunſtige tydingen van daar ontvangen. De Engelſchen komen aan de Kaap de Goede Hoop, en eiſchen dezelve op voor den Prins* VAN ORANJE. *Die voorſlag verworpen. Oogmerk om de Kaap te verdeedigen. Uitwerking van dit berigt hier te Lande. Nadere voorſlagen van wegen de Engelſchen aan de Kaapbewoonders. Krygsbedryven. Daadiging. Wat onze Ministers* BLAUW *en* MEYER *te Parys doen by het berigt wegens de Overgaave van de Kaap de Goede Hoop. Hoe men in Frankryk zogt onze Oost-Indiſche Schepen te beveiligen. Vloot uit Frankryk gezeild. Geſteldheid in Batavia. Hoe de Engelſchen Ceylon vermeesteren. Malacca en Cochin aan de Engelſchen overgegaan. Beſluit om* E. LUCAS *met een Vlootdeel na de Kaap en de Oost-Indien af te vaardigen. Toeſtand der Bezittingen in de West-Indien. Voorſtel van* PIETER PAULUS, *wegens het Beheer der West-Indiſche Volkplantingen van den Staat. Directeuren van de Berbice vervoegen zich by de Municipaliteit van Amſterdam, wegens het Beheer dier Volkplantinge. Voorſtel om nog twee Perſoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen.* ABRAHAM VEREUL *en* JAN STAPHORST *daar toe benoemd. Tot de*

XCVI. BOEK.

XCVI. BOEK.

de verandering in het Beheer dier Volkplantingen besloten. Wat Zeeland bedingt en verwerft. Het Committé benoemd. Brief van WILLEM DEN V. *aan den Gouverneur van Suriname* JURIAAN FRANCOIS FREDERICI. *Voorstel, wegens het gehouden gedrag des Gouverneurs. Aandoening, welke 's Prinsen Brief verwekte. Besluit omtrent deezen Brief by Holland genomen. Besluit van hun Hoog Mogenden. Poogingen door de Engelschen ten opzigte van Demerary en Essequebo aangewend. Besluit aldaar om geen Engelschen in te neemen. Brief des Generaals* VAN GROVESTEINS. *Wat 'er voorviel naa het vertrek diens Gouverneurs. Nadere Brief door Engelschen gezonden. Hoe beantwoord door het toenmaalig Bestuur dier Volkplantingen. Gesteldheid aldaar. Gesteldheid te Curaçao. De Vice-Admiraal* BRAAK *na de West-Indien gezonden ter Regeeringsverandering.*

1795. Stoffe deezes Boeks.

Het Jaar MDCCXCV, zo ryk in groote lotgevallen den Vaderlande bejegend, zo overvloeijende in gebeurtenissen, op dit kleine, maar voor ons zo belangryke hoekje werelds, voorgevallen, zou, ondanks de Deelen, welke derzelver beschryving reeds beslaat, onvolkomen vermeld weezen, indien wy onze Geschiedpenne lieten rusten. Immers mag niet onvermeld blyven, welk het lot was van de Fabrieken en Trafieken, van den Koophandel, van de Zeevaard, en de Visscheryen, en bo-

bovenal moeten wy de aandagt wenden tot de Buitenlandſche Bezittingen van den Staat, welke niet konden misſen, in dien lotwisſel te deelen, en waar in zeer zonderlinge tooneelen, meestal van eenen den rechtſchaapen Vaderlander bedroevenden aart, werden opengeſchooven. Schryfſtoffe van eenen wydverſchillenden aart biedt zich, voor dit Boek, aan; deeze moge belangryker dan geene weezen, de meeste draagen den ſtempel der zonderlinge tydsomſtandigheden, en die daar mede niet getekend zyn, hebben veel al iets anders, 't welk dezelve ter ingedagtenishouding aanpryst.

XCVI. BOEK. —— 1795.

Voorloopig hebben wy iets te boek geſlaagen van de bemoeijingen in eenige Steden onzes Vaderlands, om de vervallene Fabrieken op te beuren, hoe *Leyden*, *Haarlem* en *Rotterdam* daar in, voorbeeldlyk uitſtaaken; terwyl, in dit Gewest, de uitbreiding en verbetering des Landbouws, voorgeſlaagen en daadlyk ter hand genomen werd (*).

Watreeds in *Holland* ten voordeele der Fabrieken was onderſtaan;

Het Committé van Fabrieken en Tafrieken te Rotterdam, beſtaande uit Burgers, met Stedelyk gezag bekleed, werkzaam om het loflyk en heilzaam doel te beſchieten, het doen herleeven van den algemeenen bloei en welvaard, ſpande alle poogingen in om narigten in te winnen, hoedanige Voortbrengzels, de Inlandſche Fabrieken en Trafieken opleverden; ten einde daar door de

Poogingen van een Committée te *Rotterdam*, ten dien einde.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 83.

XCVI. BOEK. 1795. de noodloosheid van buitenlandſchen toevoer te doen opmerken, en den Ingezetenen onder 't oog te brengen, hoe hunne meeste behoeften, zonder dien toevoer, konden vervuld worden. Ongelukkig vondt het reden om zich te beklaagen over de geringe uitwerkzelen, welke hunne poogingen en herhaalde uitnoodigingen te wege bragten.

Maar al te gegrond was het vermoeden, dat de oorzaak dier nalaatigheid, of liever onverſchilligheid, daar in moest gezogt worden, dat 'er reeds zo veel maalen Uitnoodigingen geſchied en Verbintenisſen aangegaan waren, om, by voorkeur, Inlandſche Voortbrengzels te gebruiken; doch welker vrugtloos- of kortſtondigheid, de meeste Fabrikanten, van nieuwe poogingen even weinig vrugts verwagtende, het der moeite niet waardig deeden rekenen, om aan de gedaane verzoeken, op eene meer voldoende wyze, te beantwoorden.

Klagten over de weinige vrugt. Met reden mogt dat Committé de oude klagt herhaalen, dat men, voor als nog, by den *Nederlander* weinig genegenheids bespeurde, om waarlyk en met de daad het welvaaren des Lands te bevorderen, door zyne Medeingezetenen hun beſtaan te doen vinden, in het door hunne nyverheid en kunde gewerkt goed, by voorkeuze, te gebruiken. Ziet men niet, vraagt het Committé, ter ſchande der Landgenooten, dat allerwegen vergeefsch gezogt wordt na Buitenlandſche Waaren? Beklaagt men zich

zich niet over de duurte van dezelve, uit hoofde van de Publieke omſtandigheden, en egter begeert men nog niet het geen Binnenlandsch gefabriceerd is; maar men ziet met veragting daar op neder; wyl het niet vreemd, noch fraay is voor het oog, alſchoon het nogthans, in deugd en weezenlyke waarde, het geliefkoosde vreemde verre overtreft (*). —— Met grond daar by

XCVI. BOEK. —— 1795.

(*) Hoe veel en wat de *Œconomiſche Tak*, ter bevorderinge van Inlandſche Fabrieken en Trafieken daargeſteld heeft, toont de Eerw. E. M. ENGELBERTS in zyne gedaane Redenvoering ter *viering van het vyf en twintigſte Jaar der Oprichting van den Œconomiſchen Tak, nu Nationaale Huishoudelyke Maatſchappy*; en wordt zulks nog nader, door de byzondere vermelding der Verrigtingen, met derzelver Uitſlagen, aangeweezen, door A. VAN BEMMELEN in eene Verhandeling, waar in hy dien Tak van alle zyden beſchouwd, geduurende deszelfs vyf en twintig jaar beſtaan. Dit Gedenkſtuk te *Haarlem* by A. LOOSJES Pz. ten jaare 1803 uitgegeeven, en terwyl wy dit ſchreeven ontvangen, verſchaft ons, ten aanziene van de Vaderlandlievende poogingen dier Maatſchappy, de voldoenendſte narigten, en verdient de opmerking van elk Vaderlander. — Wy kunnen niet nalaaten uit het laatstgemelde Stuk, eene en andere byzonderheid aan te haalen, wegens de dwaaze zugt onzer Landgenooten voor het buitenlandſche, met agteraanſtelling en veragting van het binnenlandſche. Immers VAN BEMMELEN voert daar van deeze beſchaamende bewyzen aan; „ De bedoeling der „ Maatſchappy was, te doen zien, (in derzelver „ boven opgehaalde verrigtingen,) dat men op „ den Vaderlandſchen Grond even goede voortbrengzelen kon daarſtellen, als by andere Na„ tien, en dat men dus niet verpligt was om elders „ te gaan zoeken, 't geen men hier even goed „ vinden kan. — De Maatſchappy kan dus wel lei„ den;

XCVI. BOEK. 1795. byvoegende, dat, zou een Fabrikant worden aangespoord om zyne te maakene Stoffen al die volkomenheid te doen verkrygen, die dezelve zouden kunnen hebben, zo

„ den; maar niet dwingen; wel onderrichten, maar „ niet gebieden; wel raaden, maar niet slaafsch „ doen volgen. Het kan der Maatschappye niet „ ten laste gelegd worden, zo 'er thans nog vee„ len gevonden worden, die den neus optrekken „ voor iets dat Inlandsch is, al evenaart het zelfs „ het Buitenlandsche. — Het is de schuld der „ Maatschappye niet, dat, wanneer zy eerst door „ aanmoediging de Pottenfabrieken in ons Vader„ land zo verre gebragt heeft, dat derzelver Pot„ ten die van *Frankfort* volkomen evenaaren; zo „ zelfs, dat 'er thans weinig of geen uit *Frank*„ *fort* meer in 't Land komen; dat, zeg ik, de „ Uitvinders van deeze Inlandsche Potten egter ge„ noodzaakt zyn, dezelve, onder den naam van „ *Frankfortsche* Potten, by veelen te verkoopen, „ zo zy niet met veragting wilden weggezonden „ worden. — Het is de schuld der Maatschappy „ niet, wanneer de Winkelier zich in de verplig„ ting bevondt, om van Kousfen, die nog voor „ weinig tyd te *Haarlem* gefabriceerd werden, „ het Merk van den Fabrikeur weg te neemen, om „ dat hy dezelve dan, (en niet in het andere ge„ val) greetig verkoopen kon, wyl men meende „ dat men *Engelsche* Kousfen kogt. — Het is de „ schuld der Maatschappye niet, wanneer zy elke „ vordering in het namaaken van *Engelsch* Aarde„ werk heeft aangemoedigd, en het daar in zo „ verre gebragt heeft, dat men verscheidene stuk„ ken van het *Engelsche* niet onderscheiden kan; „ dat men, zeg ik, dit nagemaakt *Engelsch* Aarde„ werk verachtlyk afwyst, als men daar op het „ Merk van den Fabrikeur vindt, terwyl men het „ zonder Merk greetig koopt, om dat men tus„ schen dit en het *Engelsche* geen onderscheid „ ziet. — Het is de schuld der Maatschappye niet, „ wanneer zy door aanmoediging het zo verre ge-

„ bragt

zo moest hy, door het vertier, als het loon van zyn yver en moeite, aangemoedigd worden. Hy moest kunnen ſtaat maaken, dat de meerdere kosten, door het meerdere vertier zouden vergoed worden, en dan kon hy zyne Fabriek verbeteren, en het werd der moeite waardig alles daar aan te koste te leggen. XCVI. BOEK. 1795.

Voorſtellen aangedrongen door deeze bemoedigende taal; „ Welaan dan, Medeburgers! laaten wy ons bevlytigen, „ om, Bemoediging.

„ bragt heeft, dat men hier te Lande de *Engelſche* „ Spelden volkomen namaakt, dat, zeg ik, de Fabrikeur, in zyn nog onlangs gegeeven berigt „ klaagen moet, dat zyne Spelden zeer veel in „ waarde verliezen, wanneer hy die op *Hollandſche* Speldebrieven ſteekt; terwyl zy, integendeel, alle voor *Engelſche* verkogt worden, als „ zy op *Engelsch* Papier geſtooken zyn. — Nog „ eens, het is de ſchuld der Maatſchappy niet, „ wanneer zy door herhaalde aanmoedigingen het „ *Hollandsch* Plaatdrukpapier aan het *Engelsch* „ heeft doen evenaaren, dat egter dit Papier niet „ geagt is, wanneer de Fabrikeur daar in zyn eigen „ naam doet leezen; terwyl hy integendeel buiten „ ſtaat is aan de veelvuldige Commisſien te voldoen, wanneer hy in dat zelfde Papier een verdichten *Engelſchen* naam plaatst." Dit laatſte was het geval van den Heer KOOL, Papier Fabrikeur op *Zaandyk*, hier breeder vermeld. „ Zulke „ daadzaaken," ſchryft de Heer VAN BEMMELEN, „ te moeten aanvoeren, doen moeite aan elk, die „ nog zyn hart voor zyn Vaderland voelt kloppen, „ om dat zodanig eene denkwyze, eene Natie kenſchetst, als zulk eene, die haare veerkragt byna „ geheel verlooren heeft, en omtrent welke men „ alle reden heeft om te vreezen, of dezelve nog „ wel lang als een afzonderlyk Volk zal kunnen „ beſtaan," bl. 66 enz.

XCVI. BOEK. 1795. „ om, is het mogelyk, het reeds zo „ lang ten ondergang hellende, doch nu „ vrygeworden Vaderland, ten top van „ glorie en luister op te heffen. Laaten „ wy den moedeloozen en onder zwaare „ lasten zugtenden Fabrikant tragten op „ te beuren, om zyne kwynende Fabriek, „ met lust, te herſtellen, en, als voor- „ heen, uit te breiden; of om nieuwe, „ voor onze behoeften noodige Fabrieken „ op te richten, en laaten wy ons daar „ door bevlytigen, om onze behoeftige „ Medeburgers een eerlyk en genoeg- „ zaam beſtaan te verſchaffen, en alzo „ toonen, het waare en weezenlyke Pa- „ triotismus, met daaden, te willen behar- „ tigen en uitoefenen. 't Kan niet anders „ zyn, of het moet dan allen man wel- „ gaan; de Koophandel, Zeevaard, en „ alle Neering en Hanteering zullen bloei- „ jen, en wy wederom tot dat toppunt „ van aanzien geraaken, dat ons, als „ voorheen, by onze Vrienden geagt, en „ by onze Vyanden geducht maaken „ kan (*)."

Niet

(*) By deeze Aanmoediging voegt het Committé eene Lyst van de haar opgegeeven Fabrieken in den Vaderlande. Zie de *Alg. Konst- en Letterbode* voor 1795. II. D. bl. 92 *enz.* Wy vinden byvoegzels hier op bl. 142 en 175. 't Zyn deeze opgaven, welke, hoe onvolkomen ook, dienen om den ſtaat der Fabrieken en Trafieken, ten deezen dage, eenigzins aan te wyzen, en te toonen, dat hoe vervallen, in vergelyking van voorige dagen, veele Fabrieken en Tafrieken ook waren, de opbeuring, onder voeglyke medewerking, niet hooploos was,

of

Niet vreemd dat de Provisioneele Raad der Gemeente der Stad *Leyden*, die zo zeer van den bloei der Fabrieken, wat derzelver welvaard betreft, afhangt, vroeg in de weere ware, om hunne Stadgenooten tot het gebruiken van binnen 's Lands gewerkte stoffen aan te zetten. De kwyning, het verval, ja bykans den geheelen ondergang der voorheen zo bloeijende Fabrieksneeringen ophaalende, als de bron van 't onheil, 't welk hunne Stad, in 't byzonder, trof, waar de nyvere handwerksman zich naauwlyks, met zyner handen arbeid, het onderhoud voor zyn Gezin kon bezorgen; 't welk mismoedigheid verwekte, en aanleiding gaf tot zedenbederf. —— *Zy* weeten dit aan het voorig Landsbestuur, als veronagtzaamende de bron van welvaard, door het bevoordeelen der uitheemsche Manufactuuren, of de Plakaaten daar tegen niet ter uitvoer brengende. Thans oordeelden zy den tyd des algemeenen herstels gebooren. In het vrye *Nederland* moest de Vryheid en het Volksgeluk bevestigd, het Nationaal Character gevormd, de aloude *Hollandsche* spaarzaamheid en arbeidzaamheid, en goede trouw, hersteld worden, en hier toe elk deugdzaam *Nederlander*, met zyn geheele vermogen, medewerken. Op deezen grond spoor-

XCVI. BOEK.

1795.

Hoe *Leyden* het gebruik van Inlandsche Stoffen voorstaat.

of eene ydele harssenschim, waar mede deezen en geenen in den Lande zich streelden, en toen de voorwerpen waren van de belaching der Voorstanderen van buitenlandsche gewerkte goederen.

XCVI. BOEK. 1795. ſpoorden zy hunne Medeburgers aan om zich met *Leydſche*, en althans met Inlandſche Manufactuuren, door Vaderlandſche handen bearbeid, te kleeden. De Raad mogt zich beroepen op het voorbeeld 't geen zy gaven, en zeggen *Volgt ons!* (*).

Tot eene ontzettende laagte waren de Fabrieken te *Leyden* gedaald, en vervielen by den aanvang van den Jaare MDCCXCV nog meer; dan de duurte der vreemde Manufactuuren, de moeilykheid om dezelve in te voeren, de behoefte van de Armée, en de *Franſche* Troepen in dienst der Republiek, gaven langzaamerhand, aan eene en andere een weinig opbeurens (†).

Verbod van Staats wegen wegens den Invoer van vreemde Kousſen.

Deeze mogt men zich, in uitgebreider maate, belooven, wanneer de Algemeene Staaten 's Lands Ingezetenen, naa betuigd te hebben, wy laaten hun zelve ſpreeken — „ Dat, naardien, zedert veele jaaren, het „ op onze welvaard in 't algemeen, en „ op onze Commercie in 't byzonder, zo „ afgunſtig *Engeland*, zich ſteeds beyverd „ hadt;

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl. 111. Deeze Publikatie was van 16 Maart 1795.

(†) Zie *Misſive van de Municipaliteit van Leyden aan het Staatsbewind der Bataafſche Republiek, betreffende den voormaaligen en tegenwoordigen ſtaat der Fabrieken.* Te *Leyden* by HERDINGH en DU MORTIER. Een Brief alzins leezenswaardig, om het beſchreielyk verval dier Fabriekſtad te leeren kennen, en in dit lot deelden alle Fabriekſteden. *Haarlem* mogt dezelfde jammerklagten, met reden, aanheffen, *Naarden* en *Utrecht* denzelfden toon ſlaan!

„ hadt, om door het in deeze Republiek XCVI. BOEK. 1795.
„ invoeren hunner Manufactuuren, (en
„ veele derzelven zonder aan eenige in-
„ komende Regten onderheevig te zyn,)
„ zich, ten nadeele van de goede Inge-
„ zetenen van dit Gemeenebest, te verry-
„ ken, niet alleen; maar ook byna ge-
„ heel meester te maaken, en door hier
„ in maar even zeer naar wensch te slaa-
„ gen, even daar door de lust en yver
„ te verdooven van de zodanigen binnen
„ deeze Republiek, welken voor zich
„ zelven Fabrieken hadden, of daar in
„ voor anderen werkten, en alzo het
„ hunne konden toebrengen, tot het in
„ stand houden en doen bloeijen van dee-
„ ze alzins zo voordeelige zaak —— en
„ naardien hier door teffens zeer veele
„ van hunne behoeftige Medeburgers,
„ buiten staat gesteld werden of bleeven,
„ om, het zy door het bereiden en spin-
„ nen van onze eigene inlandsche Wolle,
„ (waar van eene goede voorraad thans
„ voorhanden is (*),) het zy door het
„ bereiden, weeven, of soortgelyke Hand-
„ werken uit te oefenen, aan eenig be-
„ staan te geraaken, zo dat zy nu dik-
„ werf als Lediggangers, moesten komen
„ tot last van Armenkassen, welke nog-
„ thans

(*) Zy zouden 'er vry hebben mogen byvoegen, *veel verbeterd.* Men zie in de boven aangehaalde Redenvoering van den Eerw. ENGELBERTS en de Beschouwing van VAN BEMMELEN, wat 'er tot verbetering der Inlandsche Wolle gedaan is, door het invoeren der *Spaansche Rammen.* bl. 57, 87 en 119.

XCV. BOEK. 1795.

„ thans zeer fchraal voorzien waren, in „ evenredigheid van het toeneemend ge- „ tal der behoeftigen, dagelyks meer en „ meer uitgeput werden, eene voorzie- „ ning noodzaaklyk maakten, oordeelden „ zy die voorziening niet voordeeliger te „ kunnen gefchieden, dan door het aan- „ moedigen onder anderen der Fabrieken, „ als waar door dan ook tevens, aan on- „ zen baatzugtigen Vyand, een zeer ge- „ voelige fchade zou kunnen worden toe- „ gebragt," —— een Verbod uitvaardig- den, tegen den invoer van *Engelfche*, *Schotfche* en *Ierfche* Kousfen, van welke ftoffe ook gemaakt. Een Verbod door de zwaarfte Geldboetens, en by mangel van Geld, met openbaare Geesfeling bedreigd. Als mede tegen het houden in de Win- kels en het verkoopen derzelven, gepaard met eene opwekking aan 's Lands Ingeze- tenen, om zich van Inlandfche Stoffagien, zo veel mogelyk, tot hunne Kleeding te bedienen; ten einde daar door het vertier te vermeerderen, en de *Engelfche* Natie de gelegenheid te beneemen, om voortaan zich op hun eigen werk en meerdere kunde, zo wel als meerder voordeel, ten onzen fchade en nadeel, te beroemen. Fabriekeurs en Werklieden, worden elk in hun kring, aangemaand, het hunne ter bevordering van het vervaardigen der In- landfche Kleederftoffe aan te wenden. En beloofden de Algemeene Staaten, van hunnen kant, alles te zullen toebrengen, wat in deezen het Vaderlandsch vuur kon

op-

opwakkeren, en den voorigen bloei der Fabrieken, in dit opzigt, kon doen herleeven. Hier toe het Committé van de Administratie der *Fransche* Troepen in deeze Republiek volmagtigende en gelastigende, om, wegens de Inlandsche Fabrieken, voor zo verre die ten behoeve van het Gemeeneland, mogten noodig weezen, met de Fabrikeurs derzelven zodanige gunstige Overeenkomsten te maaken, als dezelven wel ten nutte van het Gemeeneland in 't algemeen; maar egter ook tot aanmoediging van de Fabrikeurs, zouden oordeelen te behooren, en zo door het terstond betaalen by de leevering, als door het tydig bekend maaken van het geen 'er voor den Lande noodig mogt weezen, den lust en moed om ten algemeenen nutte iets te onderneemen, aan te wakkeren (*).

XCVI. BOEK. 1795.

Gelderlands Vertegenwoordigers, zich verzekerd houdende, dat hun Gewest, door deszelfs ligging en andere voordeelige omstandigheden, ten hoogsten geschikt was ter uitbreiding niet alleen van den Landbouw; maar ook van de Fabrieken en Trafieken, moedigden eerlang hunne Medeburgers aan, om, niet minder dan de trotsche en afgunstige Inwoonder van *Groot-Brittanje* voor zyn Geboortegrond, van liefde voor het Vaderland te blaaken. De *Brit* toch, merkten zy te regt op, bezeffende dat dit de waare rykdom van den Staat, waar van ieder Lid is, en dus ook

Wat de Vertegenwoordigers van *Gelderland* in dit vak deeden.

(*) *Resol. van hun Hoog Mog.* 20 Nov. 1795.

XCVI BOEK. 1795. ook de zyne uitmaakt, acht niets te dierbaar, en heeft alles veil om de Fabrieken en Trafieken van zyn Eiland uit te breiden, en in bloei te brengen. Hier in zyn 't *aldaar* Regenten en Ingezetenen altoos eens. Met eene Nationaale veragting wordt hy aangezien, die zich kleeden of voorzien mogt met andere Stoffen, dan die bewerkt en bereid zyn in zyn Vaderland. Het is aan deezen wyzen maatregel, en dit, ten minsten hier in navolgenswaardig Volks-character, mede te danken, dat hun Koophandel in oneindige Takken wordt uitgebreid; daar zy met hunne eigene Producten die van andere Landen inruilen, en deeze wederom elders te markt brengen: terwyl zy hier door tot een trap van Magt en Rykdom gesteegen zyn, welke dien van de meeste andere Natien verre overtreft.

Naa dit tafereel van *Engeland* te hebben opgehangen, luidt hunne *Aanmoediging*, gelyk zy dit stuk met regt benoemden; ,, Welaan dan Medeburgers! Laaten ,, wy hun niet langer, door onze verliezen, ryk maaken; dat zy niet langer ,, op onze puinhoopen hun geluk vestigen. Neen: laaten wy liever duizenden handen en monden, die, in ons ,, eigen Vaderland, om werk en brood ,, roepen, zo veel in ons vermogen is, ,, beide tragten te verschaffen. Laaten ,, wy allen plegtig belooven, en ons verbinden by de liefde van ons Vaderland, ,, en die belofte onwrikbaar nakomen,

,, om

„ om alle Stoffen, zo tot onze verschil- XCVI.
„ lende Kleeding, als huislyk Cieraad en BOEK.
„ Gebruik noodig, voor zo verre die bin- ———
„ nen deeze Republiek kunnen verkree- 1795.
„ gen worden uit Inlandsche Fabrieken,
„ en uit geene andere, ons aan te schaf-
„ fen. —— De uitoefening van deezen
„ Pligt moge ons, in den beginne eenige
„ kleine opofferingen van gemak, cieraad
„ en gewoonten kosten; zy moge, in 't
„ eerst, ons eenigzins duurder te staan
„ komen, veelal zal de deugdzaamheid
„ dier Artykelen, tegen die meerdere duur-
„ te opwegen; en van dag tot dag zul-
„ len onze Vaderlandsche Fabrieken, in
„ getal toeneemende, door een ryk ver-
„ tier, ons eenen ruimen voorraad, tot
„ billyke pryzen, kunnen opleveren.

„ Geene Positive Wetten," vervolgen zy, „ zyn in staat om dat heilzaam oog-
„ merk volledig te kunnen bereiken; ten
„ zy elk Vaderlandlievend *Nederlander*
„ zyne Vertegenwoordigers in deezen te
„ hulpe kome, en aan winzugtige Koop-
„ lieden, door eene edele en standvastige
„ afwyzing van alles wat geen Vader-
„ landsch maakzel zy, (immers voor zo
„ verre dit eenigermaate in onze Repu-
„ bliek te krygen is,) derzelver hoop op
„ winst kragtdaadig te leur stelle, en hun
„ alzo noodzaake zich op het vertier van
„ Vaderlandsche Stoffen en Inlandsche
„ Fabrieken toe te leggen. —— Hoe
„ schoon, hoe voortreffelyk zullen de ge-
„ volgen deezer waare Patriottische daa-

XCVI. BOEK. 1795.

„ den niet alleen voor deeze Provincie „ zyn, indien ze flegts, cordaat en op den „ duur, worden ten uitvoer gebragt; maar „ hoe heerlyk ook voor onze geheele „ Republiek, wanneer, gelyk men reeds „ op verfchillende plaatzen begonnen „ hadt (*), deeze maatregel algemeen „ werd werkftellig gemaakt (†)."

Frieslands bekrompen gedrag in deezen.

Zeer ftak by deeze algemeene Vaderlandlievende Aanmoediging der gulle *Gelderfchen* af eene Publikatie, ten dien dage, door de Reprefentanten des Volks van *Friesland* uitgegeeven, bepaalende, dat *binnen dit Gewest* geene *buiten die Provincie* gemaakte Wolle Kousfen, Handfchoenen, Wanten of Mutzen, zo geweeven als gebreid, noch ook eenige Wolle Gaarens of Sayetten, op zwaare boeten zouden mogen worden ingevoerd: verbiedende naa het verloop van weinige maanden, in Winkel of Pakhuis te mogen hebben, veel min ten verkoop aan te bieden, de bovengemelde goederen en ftoffen (§).

Poogingen ten

Zints lange hadden de Kleine Steden en aanzienlyke Dorpen in *Holland* den druk der

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 83 en 84.

(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* VI. D. bl. 148.

(§) *Jaarb. der Bat. Republiek* VII. D. bl. 72. Men neeme in aanmerking, dat deeze Publikatie den 19 Jan. 1796 gedagtekend is, en vergelyke dat tydperk met de gebeurtenisfen in *Friesland* ten dien dage, en wy zullen den fleutel vinden van deeze Gewestlyke handelwyze. Men flaa terugge tot het XXXII. D. onzer *Vaderlandfche Historie* bl. 75. waar van wy vervolgens nog breeder zullen moeten fpreeken.

der grootere Steden meer of min moeten lyden. Men wilde, in deeze dagen van gelykheid, die ongelykheid weeren. Eene Commissie, aangesteld tot het opneemen der Bezwaaren van de Kleine Steden en het Platteland, deedt, onder andere, het Voorstel betrekkelyk eene Algemeene Vernietiging van alle Octroyen, en om tot het uitoefenen der Handwerken en Fabrieken, aan alle Inwoonderen ten Plattenlande, eene gelyke Vryheid te verleenen, als tot hier toe alleen aan de Inwoonderen der Steden vergund was. Deeze meermaals te vergeefsch getokkelde snaar, werd gehoord, en het stuk gesteld in handen der Committés van Algemeen Welzyn, van Financie en van Koophandel en Zeevaard (*).

XCVI. BOEK.

1795.

Voordeele van de Kleine Steden en het Platteland, wat de Fabryken betreft.

Niet lang, naa het daarstellen der Omwentelinge, hadt men buiten 's Lands, in onderscheidene plaatzen, verspreid, hoe in 't algemeen de Kooplieden en Handel dryvenden binnen *Amsterdam*, in hun vermogen zodanig verkort waren, dat aan hun, niet dan met het grootste gevaar, eenig vertrouwen kon gegeeven worden, en daar benevens den toestand des Vaderlands in 't algemeen, en van de grootste Koopstad in 't zelve, afgemaald, als zeer gevaarlyk tot het zenden van Schepen en Goederen. Dewyl deeze uitstrooizels zeer ver-

Voorslag der Kooplieden van *Amsterdam*.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 25 *Sept.* 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

verre bezyden de waarheid waren, namen de handeldryvenden te dier Markt van geheel *Europa* zulks zeer ter harte. Een aantal der voornaamſte Kooplieden en Makelaars vervoegden zich by de Vertegenwoordigers des *Hollandſchen* Volks, met ernſtig verzoek om te bewerken, dat, ten ſpoedigſten, by hun Hoog Mogenden zodanig eene voorziening mogt gedaan worden, waar door niet alleen deerlyke kwaade oogmerken, in het verſpreiden van ſlegte en geheel buiten de waarheid loopende gerugten, met grond werden tegengeſprooken en geheel vernietigd; maar ook dat voor Schepen van alle Volken, met welken wy niet in Oorlog waren, de Havens deezer Landen zouden blyven opengeſteld, waar door zy niet alleen konden overtuigd worden van de volſtrekte valschheid der uitgeſtrooide gerugten; maar ook te verzekeren, dat zy niets voor hunne Goederen te vreezen hadden, volkomen meester blyvende over dezelve, en beſchikking over hunne eigendommen; en dat alle zodanige Schepen, die, geduurende dit loopende jaar, in eenige Havens deezer Landen mogten binnen vaaren, zonder last te breeken, weder vry zouden mogen vertrekken, zonder onderheevig te zyn aan de betaaling der in- en uitgaande Regten, zo wel voor de Laading als de Schepen, en dat hunne Schippers, met hunne Schepen, in allen gevalle, verder zouden behandeld worden, als de Nationaale Schepen. —— Dit ſtuk werd in han-

handen gesteld van het Committé van Commercie en Navigatie (*). XCVI. BOEK.

Het was eene lang erkende en onlochenbaare waarheid, dat ons Vaderland, met den bloei of het verval van Fabrieken, van Koophandel en van Zeevaard, staan of vallen moest. Het ging even zeker, dat thans die voorheen vrugtbaare takken van bestaan en welvaard kwynden, dat veelerlei oorzaaken dezelve meer en meer verminderden, ja met eene geheele vernietiging dreigden. Wy beleefden een tydvak, waar in, naa het stillen der beroeringen in *Europa*, door de veranderde Regeeringsvorm in *Frankryk*, door de verovering van *Brabant* en *Luyk*, door de vernietiging der oude Handelverdragen, en vooral door de Opening van de *Schelde*, en door eene te hoopene vryere Vaard op den *Rhyn* en de *Maaze*, het geheele stelzel des Koophandels eene groote verandering zou ondergaan; eene verandering, die, daar zy oude Kanaalen van Handel verstopte, misschien nieuwe zou openen.

1795. Voorstellen van het *Committé van Handel en Zeevaard*.

In zulk een toedragt van zaaken was het pligt, en belang, dat de Bestuurders van een grootendeels door den Koophandel leevend Volk, in tyds, bedagt waren, om alle hunne vermogens aan te wenden, om die middelen, welke kunde, vlytbetoon, en de Voorzienigheid schonk, by

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 29 Maart 1795.

XC VI. BOEK. 1795. by onze ten Koophandel zo gunſtige ligging voegende poogingen aan te wenden, om die kwynende welvaard te doen herleeven en den Koophandel uit den diep vervallen ſtaat op te beuren, daar toe geene gepaste middelen onbeproefd te laaten.

Het Committé van Koophandel en Zeevaard, getrouw en volyverig in het waarneemen van die hoogstdierbaare Vaderlandſche belangen, oordeelde te regt, tot een voornaam onderwerp van zyne overdenkingen en beraadſlaagingen te moeten maaken, het uitvinden van middelen, die hetzelve geſchiktst voorkwamen, om, ware het mogelyk, niet alleen het tegenwoordig verval te herſtellen; den nayver onzer afgunſtige Nabuuren te verydelen; van het Bondgenootſchap met *Frankryk*, tot ons en der *Franſchen* nut, allen mogelyk voordeel te trekken, en niet alleen de afgeloopene Kanaalen van welvaard weder na onzen Vaderlandſchen bodem te geleiden; maar zelfs nieuwe derwaards heen te doen vloeijen.

Ter bereiking van zo loflyke en den Vaderlande heilzaame oogmerken, ſtelde het Committé in Herfstmaand den Repreſentanten des *Hollandſchen* Volks voor het benoemen eener Commisſie, deels beſtaande uit Leden dier Vergaderinge, deels uit Ingezetenen van de voornaamſte Koopplaatzen, en in den algemeenen Handel meest ervaaren.

Gaarne zag het Committé, met deeze ge-

gewigtige taak belast, de Leden met eenpaarige ſtemmen benoemd; althans behoorde 'er geen Lid in gevonden te worden, die niet algemeen voor Vaderlandlievend, belangloos en onpartydig, bekend ſtondt, en van alle Leden der Vergadering van Representanten daar voor gehouden werd. De verkoozenen behoorden, naar hun inzien, vryheid te hebben omtrent de Plaats hunner Zamenkomst, 't zy in den *Haage*, het zy in eene der Koopſteden van *Holland*, naar hunne keuze.

Die Commisſie zou haare werkzaamheden behooren te beginnen met het verzoek om de bedenkingen en raadgeevingen van alle Committés en Collegien van Handel in de Landen des geheelen Bondgenootſchaps; en voorts, zo verre het mogelyk was, het licht ontſteeken by alle kundige byzondere Kooplieden, Reeders, Fabrikeurs en Visſchers, en waar zy verder meenden noodige of nutte kundſchappen te kunnen opdoen.

De Inleveraaren van dit ſtuk, oordeelden eenige punten te moeten opnoemen, waar op zy inzonderheid de gedagten van deeze Collegien in perſoon zouden dienen in te neemen. Zy ſtipten, ten dien einde eenige der belangryke aan.

Als alle Lasten en Bezwaaren des Handels, onder welk eene benaaming ook voorkomende, zo veel mogelyk te verligten; daar by in 't oog houdende, dat 's Lands Inkomſten, voor als nog geene vermindering konden lyden; maar zelfs ver-

XCVI. BOEK. 1795. vermeerderd behoorden te worden. —— Dit vak was zeer wyd; doch moest tevens een der gronden opleveren, om ons in ſtaat te ſtellen tegen onze Nabuuren te markten. Thans, dit leedt geen twyfel, was de Handel zeer bezwaard en onderheevig aan veele voor 's Lands inkomen nuttelooze kosten. —— Ten deezen einde diende het aan de te benoemene Commisſie geoorloofd te zyn, van eenige jaaren herwaards de opgave te verzoeken van het ten naasten by beloop van alle inkomende en uitgaande Regten, Convoygelden, Licenten, Premien, binnen- en buitenlandſche Pasporten, Tollen, Ceeltjes, en met één woord van alles, dat door 's Lands handeldryvende Inwoonders wordt uitgegeeven. —— Op dit punt hadt het te onderzoeken hoe veel van die Gelden in 's Lands kas kwam, en hoe veel aan het groot getal van Beampten, van allerlei benaamingen, hangen bleef; en hoe veel 'er dus zuiver voor den Lande overſchoot.

Voorts kwam in aanmerking om den Handel van alle belemmeringen en ophoudingen te bevryden; en, zo veel mogelyk, te ontheffen van de zodanige, die, tot het voorkomen en beletten van bedriegeryen, van weinig of geen nut waren; doch den Koopman dikwyls van onberekenbaar nadeel, door altoos plaatsgrypend tydverlies, en niet zelden het bederf van Koopwaaren.

Veele zaaken, nog onbeſlist, dienden on-

onderzogt te worden. Als, of eenige Waaren dus lang voor Contrabande gehouden, zo moesten blyven, dan wel met zwaardere of min zwaare Regten behoorden belast te worden. —— Rype overweeging verdienden de aangevoerde bewyzen voor en tegen, of het den Lande nuttig en dus raadzaam zou weezen, in dit Gemeenebest, één of meer *Porto Francos* op te richten. —— Niet minder het bepaalen, welke voorregten men aan 's Lands eigene Scheepsbouw, Scheepvaard en Visfcheryen zou kunnen verleenen, zonder de Verbonden met Vreemde Mogenheden te kwetzen, dezelve omtrent deezen Lande ongezind te maaken, en langs dien weg de waare belangen van het Vaderland te benadeelen. —— Desgelyks verdiende overwoogen te worden, hoe verre de Geldligtingen voor vreemde Mogenheden of Volken, in ons Gemeenebest behoorden geoorloofd te zyn, of geheel verboden, of bezwaard zouden kunnen worden. —— Men moest de aandagt laaten gaan om te onderzoeken, welke Handelverdragen met andere Natien, ten grooten nutte van den Vaderlande, in dit misfchien daar toe gunftig oogenblik, zouden te maaken weezen.

Ongetwyfeld was het de post van dit Committé de beste middelen aan de hand te geeven om onze Fabrieken en Trafieken, op alle mogelyke wyzen, aan te moedigen en te herftellen. Naauwkeurig te onderzoeken, welke Artykelen wy tegenwoor-

XCVI. BOEK. 1795. woordig reeds maaken konden; waar toe wy eerlang in ſtaat zouden weezen; en wat wy nog volſtrekt uit andere Landen moesten trekken. —— Wyders wat van buitenlandſche Manufactuuren voor onzen Tranſit-handel nuttig was, en in hoe verre die tak van Handel, zonder onze binnenlandſche Fabrieken te benadeelen, kon toegelaaten en aangemoedigd worden.

De tegenwoordige tydsomſtandigheden, leeverden een uitſteekend bezwaar op door de Opening der *Schelde*. Ten deezen aanziene ſtondt te onderzoeken, hoe men best de nadeelen, welke de Opening dier Riviere onzen Koophandel dreigde, zou kunnen afwenden, en de vrye Vaart op die Rivier en de Wateren, daar mede gemeenſchap hebbende, ten voordeele van ons en onze Bondgenooten ons zou kunnen ten nutte maaken; „ Die opening," merkten zy op, „ moest ons de ſterkſte prikkel ter aan„ moediging van onzen Koophandel zyn: „ want blyven wy die verwaarloozen, zo „ zal zo zeker de bloei van *Antwerpen* „ op ons verval gevestigd worden, als „ weleer onze Koopſteden haaren wel„ vaard aan het verminderen van die der„ zelver Stad te danken hadden."

De aangepreezene Commisſie, ten opzigte van de aangeduidde, en daar toe betrekkelyke onderwerpen, de noodige kundigheden opgedaan hebbende, zou, huns oordeels, naa rype overweeging der zaaken, een beredeneerden Raadſlag moeten uitbrengen, dezelve te: Vergadering der Re-

Representanten des *Hollandschen* Volks, of aan de dan, zo te hoopen stondt, werkzaame Nationaale Conventie indienen, om daar uit eene keuze te doen, naar hun beste inzigt, tot heil van den Lande.

By het indienen van deezen Voorslag wilde het Committé niet onderzoeken of de Persoonen tot deeze Commissie benoemd, immers voor zo verre zy zich buiten de plaats hunner wooninge zouden moeten ophouden, eenig Daggeld behoorden te trekken; doch het vleide zich, dat 'er kundige Kooplieden zouden te vinden weezen, die gaarne, zonder bezolding, hun tyd aan dit gewigtig onderwerp zouden willen besteeden: terwyl zy, die na eene andere plaats dan die hunner wooninge, uit deezen hoofde, zouden moeten trekken, zich met de wedergave der Reis- en Teerkosten, zonder de beooging van eenig voordeel, zouden vergenoegen. — Eén Secretaris en één of twee Bedienden, waren onontbeerelyk, en dienden van 's Lands wegen eene redelyke bezolding te ontvangen. — Nuttig oordeelde het Committé, dat de Leden van deeze Commissie van alle andere Commissien wierden verschoond, aangezien, het werk hun aanbevolen, eenen geruimen tyd, genoegzaame bezigheden zou opleeveren; een arbeid, die alleen de inspanning van alle hunne vermogens zou vorderen en verdienen.

Besluit daar op.

Geen wonder, dat een zo belangryk voorstel de gevestigde aandagt der Verga-

 de-

XCVI. BOEK. 1795. deringe trok, geen wonder, dat men het in handen gaf der Committés van Algemeen Welzyn, om daar over, met dat van Koophandel en Zeevaard, nader te handelen, en de Vergaderinge met daar op gegronden raad te dienen: terwyl men het Voorſtel zelve op 's Lands Drukkerye, ter algemeene verſpreiding, liet drukken, en in het Dagblad plaatzen (*).

Bepaalingen wegens den uitvoer van Scheepsbouwſtoffen en Schepen.

Reeds in Lentemaand hadden de Algemeene Staaten, op raad van het Committé tot de zaaken der Marine, eene Afkondiging uitgevaardigd, by welke den Uitvoer van alles, wat tot aanbouw, herſtel en uitrusting van Schepen noodig was, als mede het in vreemde handen overbrengen van volbouwde Schepen, zich ten dien tyde in de Havens deezer Landen bevindende, als ook die 'er vervolgens zouden mogen aangebouwd worden, en daar voorhanden zyn, en aan Inwoonders van den Lande toebehoorden, verboden werd: met uitzondering egter van die byzondere gevallen, waar in zy bepaaldlyk hunne goedkeuring en toeſtemming zouden mogen geeven. Alles onder bedreiging der ſtraffen by 's Lands Plakaaten, tegen den uitvoer van verbodene Goederen geſteld (†).

Voorſtellen den *Franſchen* ge-

Te meermaalen deeden de Algemeene Staaten, kort naa de Omwenteling, *by de* Repræſentanten des *Franſchen* Volks, de nadruk-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 17 Sept. 1795.
(†) *Reſol. Gen.* 27 Maart 1795.

druklykste voorstellen, omtrent den vryen invoer, en onder behoorelyke voorzorgen van den vryen uitvoer van alle Goederen hier te Lande, met uitzondering van die, welke uit vyandlyke Havens kwamen, of na dezelve bestemd waren. —— Te meermaalen hadden zy die zelfde Representanten verzogt, dat zy ook van hunnen kant, tot een zo heilzaam oogmerk wilden medewerken, en alle de *Fransche* Burgerlyke en Krygsmagten te gelasten, om den in- en uitvoer van Goederen, geenzins zo als tot dien tyd toe, plaats hadt, te beletten; maar integendeel te bevorderen.

XCVI. BOEK. —— 1795. daan wegens den vryen uit- en invoer.

Onder andere wilde *Holland*, dat door hun Hoog Mogenden, met ronde en manlyke woorden, aan de *Fransche* Representanten kennis zou worden gegeeven, dat, byaldien zy voortgingen met te beletten, dat de *Hollandsche* Schepen, uit 's Lands Havens in Zee staaken, en op die wyze den geheelen Koophandel meer stremden, dan dat wy in de daad eenen Oorlog ter Zee voerden, 'er binnen korten tyd, hier te Lande, een Hongersnood zou moeten ontstaan, en het verder onmogelyk was, aan de gedaane Requisitien te voldoen: dewyl de meeste Artykelen over Zee uit andere Landen moesten gehaald worden; en dienvolgens aan te dringen, dat onverwyld door de *Fransche* Representanten, de Scheepvaard ter Zee, onder de noodige voorzieningen, werd opengesteld (*).

Hollands sterke taal in deezen.

Niet

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 26 Maart 1795.

XCVI. BOEK. 1795. Bepaalingen op dit ſtuk, van wegen de *Franſche* Repreſentanten.

Niet zonder vrugt waren deeze herhaalde voorſtellen, ter wegneeminge van die in den weg gelegde belemmeringen. Immers gaven de *Franſche* Repreſentanten ALQUIER en RICHARD, zich te *Amſterdam* bevindende, eene Bepaaling op dit ſtuk, om in 't *Fransch* en *Nederduitsch* gedrukt en aangeplakt te worden, van deezen inhoud. Dat zy Repreſentanten des *Franſchen* Volks, by het *Leger van 't Noorden* en in de *Vereenigde Nederlanden*, in overweeging genomen hebbende, dat het Committé van Algemeen Welzyn van de Nationaale Conventie, aan de Oorlogſchepen en Fregatten van de *Franſche* Republiek de nadruklykſte orders hadt gegeeven om de *Hollandſche* Koopvaardyſchepen te beſchermen; dat het *Bataafſche* Gouvernement ook maatregels genomen hadt om het uitzeilen en inkomen van de Schepen in de Havens deezer Landen te dekken; en dat de kragtdaadige werking deezer voorzorgen moest ſtrekken ter wegneeming van de voor den Handel zo rampſpoedige ſtremming en ongerustheden, beſlooten — Dat de Vaard, zo binnen als buiten 's Lands, van alle Havens, Rivieren en andere Wateren der Zeven Vereenigde Gewesten, geheel vry was — Dat alle uitvoer na *Groot-Brittanje* of eenige Havens, nu, of voortaan, in 't bezit van dit Ryk zynde, op bedreiging van voorbeeldlyke Sraffe, verboden werd — Dat de uitvoer van alle Oorlogs Ammunutie en Scheeps-materiaalen, zo als

als dezelve, in alle Verdraagen uitvoerig beschreeven worden, na alle Landen, uitgezonderd na *Frankryk*, verboden was. Derwaards zouden dezelve ook niet mogen worden gezonden dan met Borgtogt van de drie dubbele waarde, en voorzien van een *Acquit de Caution*, door den Consul van *Frankryk* af te geeven —— Dat alle gemaakte Wapenen, Buskruid en Salpeter, niet dan na *Frankryk*, mogten worden verzonden, en zulks alleen door de Binnenwateren, en voorzien met een dergelyk *Acquit de Caution*. Terwyl zy alle Civile en Militaire Magten, op hunne Verantwoording, gelasten, de hand te houden aan het wel ten uitvoer brengen van dit vastgestelde.

XCVI. BOEK. —— 1795.

Overeenkomstig hier mede vaardigden hun Hoog Mogenden een Plakaat uit, om in alle opzigten tot het oogmerk eens vryen Handels en Zeevaards mede te werken, zodanig dat aan den gemeenen Vyand geen voordeel en aan de *Fransche* Natie geen nadeel werd toegebragt (*).

Plakaat van hun H. Mog. hier mede overeenkomstig.

Der *Franschen* Zaakbezorger by de Algemeene Staaten, de Burger PINSOT, hadt met de tot die zaak gelastigden uit de Representanten des Volks van *Holland* vastgesteld, dat 'er een minzaam Verdrag zou getroffen worden, betrekkelyk de wedergave der Schepen en Laadingen toebehoorende aan Onderdaanen van Mogenheden met de *Fransche* Natie in Oorlog, en die zich

Onderhandeling wegens de wedergave der Schepen met de *Fransche* Natie in Oorlog.

(*) *Resol. Gen.* 17 April 1795.

XCVI BOEK. 1795. zich in *Hollandsche* Havens bevonden, ten tyde van den intocht des *Franschen* Krygsvolks, en welke men reeds hadt aangevangen, in beslag te neemen.

Hoe Blauw en Meyer te *Parys* dit stuk aandringen.

Onze Gezanten te *Parys* Blauw en Meyer, merkten, ten deezen opzigte by het *Committé de Salut Publicq* aan, dat men tot die overeenkomst niet getreeden was, dan om het geheel bederf des Koophandels te voorkomen, en de Ingezetenen der *Vereenigde Nederlanden* niet buiten staat te stellen om de buitengewoone Belastingen, hun afgevorderd, te betaalen. Het was handtastlyk, dat de Vyandlyke Mogenheden niets meer verlangden, dan een dergelyk voorwendzel te hebben, om, op hunne beurt, alle de eigendommen van byzondere Persoonen, in deeze Landen, welke zich in hunne Havens bevonden, in beslag te neemen. Het verlies 't welk de Onderdaanen deezer Mogenheden, in dat geval, zouden lyden, evenaarde op verre na de verliezen niet, welke de Ingezetenen van deeze Landen, zouden ondergaan. Zy verlangden overzulks, dat de overeenkomst met den Burger Pinsot aangegaan, zo ras mogelyk, bekragtigd en overeenkomstig daar mede alle inbeslagneeming opgeheeven, en die Schepen, met derzelver Laadingen, ter beschikking der Eigenaaren gelaaten werden.

Het leedt slegts weinige dagen, of zy ontvingen ten antwoord, dat de Leden van dit Committé zich terstond met die zaak zouden bezig houden, welke hun toe-

toeſcheen van het uiterſte aanbelang te weezen voor den Koophandel deezer Landen, en uit dien hoofde alleen al hunne aandagt verdiende: want niets 't geen den voorſpoed van de *Bataafſche* Republiek kon bevorderen, was hun onverſchillig (*).

Hoe zy voor andere Handelbelangen waaken.

Die zelfde Gezanten betoonden zich voor het handeldryvend Volk, welks belangen zy in *Parys* waarnamen, altoos volyverig. De *Hollandſche* Handelaars op *Keulen* genooten hun voorſpraak wegens de Goederen, welke zy derwaards gezonden, en, ſtrydig met het regt des Oorlogs, in Requiſitie geſteld waren (†).

DeVisch-vangst in de *Noordzee* verboden.

Zeer kort naa der *Franſchen* intocht hier te Lande, bleek, hoe zeer de gemeenſchap met *Engeland* aan den gang bleef door middel der Visſchuiten van verſcheide Zeedorpen op de Kust, 't welk aanleiding gaf om derzelver uitvaaren ter Vischvangst, op aandrang der *Franſchen*, volſtrekt te verbieden. Dit hadt een volſtrekte ſtilſtand der Visſcheryen onzer Strandbewoonderen ten gevolge. Hier door vondt dat gedeelte der Ingezetenen, 't welk in die Vischvangst alleen beſtaan en kostwinning vondt, zich daar van ontzet; zonder ſpoedige voorziening ſtonden die Zeedorpen geheel in de diepſte armoe-

(*) *Brief van* Blauw *en* Meyer *aan het Committé de Salut Publicq* 18 July 1795. *Met* het *Antwoord.* MSS.

(†) *Brief van* Blauw *en* Meyer *aan hetzelfde Committé* 27 July 1795. MSS.

XCVI. BOEK. 1795. moede te ſtorten; terwyl de Ingezetenen de gewoone vervulling van die ſmaaklyke tafelgeregten moesten misſen, en de *Roomschgezinden* het bezwaarlyk vonden, by dit Vischgebrek, de inſtellingen van hunne Godsdienstbelydenisſe te beleeven.

Onder zekere bepaalingen vrygeſteld.

Ter afweeringe van dit onheil dier Zeedorpen, en ter gemoetkoming aan die min en meer noodzaaklyke behoefte, traden de Vertegenwoordigers des *Hollandſchen* Volks met de zich hier bevindende Repreſentanten des *Franſchen* Volks en den Generaal PICHEGRU in overleg. Zulks baarde eene veroorlooving ter Vischvangst in de *Noordzee*; doch onder veele bepaalingen, die de tydsomſtandigheden, en het gehouden gedrag dier Dorpelingen, veelal het Huis van *Oranje* geneegen, niet alleen geraaden, maar noodzaaklyk maakten. Dan, hoe veel belemmerends hier uit ontſtondt, men was blyde, niet geheel verſtooken te zyn van het eenig middel des beſtaans. Zeer ſtrikt waren die bepaalingen; hoofdzaaklyk hier in beſtaande, dat alle Visſchers telken reize, als zy ter Vischvangst zouden in Zee loopen, zich te vervoegen hadden by den bevelvoerenden Officier, of op plaatzen waar geen Krygsvolk lag, by de Municipaliteit, om Pasporten te verzoeken; en dat zy die verkreegen hebbende, het onderzoek der Perſoonen en Schuiten, voor dat zy in Zee ſtaaken, gewillig moesten toeſtaan. — Wanneer, naa zulk een onderzoek, geene Brieven, Papieren, Koopmanſchappen of Goederen, dan

dan de noodige tot de reis, en geene Perſoonen, buiten de ten Vischvangst geſchikte, aan boord gevonden werden, zou men de verzogte Pasporten afgeeven, waar op de dus onderzogte Viſschersvaartuigen, zo ſpoedig mogelyk Zee moesten kiezen. — By de wederkomst moest 'er onderzoek van gelyken aart geſchieden, en weder uitvaarende, het Pasport vernieuwd of ſchriftlyk verlof gegeeven worden, om andermaal op hetzelve te mogen uitvaaren. — Volſtrekt was het den ter Vischvangst gaande verboden, Brieven, Papieren, veel min eenige Perſoonen, aan boord te mogen neemen, om dezelve aan eenig Schip of Vaartuig af- of over te geeven, of op deeze of geene plaats aan den wal te brengen, zonder van wegen de Repreſentanten daar toe uitdruklyk en ſchriftlyk gelast te zyn, en daar toe de vereischte Pasporten verkreegen te hebben. Perſoonen, die hun tot het tegendeel mogten tragten te verleiden, hadden zy, op hunne verantwoordelykheid, terſtond aan den Krygsbevelhebber, of Municipaliteit, aan te geeven en bekend te maaken, ten einde de zodanige in verzekerde bewaaring mogten genomen worden.

Alle Schippers en Bootsgezellen, onder die bepaalingen uitgevaaren, en niet binnen den behoorelyken tyd, terug gekomen, zonder eene voldoende verontſchuldiging, wegens hun agterblyven, te kunnen bybrengen — als mede, die aan de voorgeſtelde bepaalingen niet ſtiptlyk vol-

XCVI. BOEK. 1795. deeden, of zich, op eenigerlei wyze, tegen het bevolen onderzoek mogten verzetten, of de Verzoekers tot het medeneemen van Papieren of Persoonen niet aanhaalden, of op de gevorderde wyze bekend maakten, zouden niet alleen als Overtreeders en Wederstreevers van de heilzaame bevelen en oogmerken der Representanten; maar als Verraaders van het Vaderland, aangemerkt en gehouden, en zo wel als zulke Vaderlanders zelve, zonder oogluiking of aanzien van Persoonen, naar bevind van zaaken, aan den Lyve, en zelfs, naar maate van de verzwaarende omstandigheden, met den dood gestraft worden (*).

Wat 'er wegens de Groote Visschery te doen viel.

De Groote of Haringvisschery hadt van de *Franschen*, in den voorgaanden Jaare veel geleden. Groot was de schade aan de *Yslandsvaarders*, door deezen, toegebragt (†). Met vernieuwden moed en yver wilde men de Haringvisschery voortzetten. Het Collegie daar van was, by de Omwenteling vernietigd, en stondt vervangen te worden, door een *Committé tot de zaaken der Groote Visschery*. Op een Adres der gezamenlyke Deelhebberen, was den twaalfden van Bloeimaand, beslooten, dat zy toegang tot, en inzien zouden hebben van alle Boeken en Papieren daar toe behoorende. De Secretaris VAN HEEMSKERK was overleden, de Klerk VAN DER MAN-DE-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 152.

DELE weigerde hun den toegang niet; doch zy bevonden dien omslag van Boeken en Papieren te groot, om alles, naar eisch, na te gaan, en de tyd vóór het uitloopen der Haringbuizen zo kort aanstaande, dat zy bezwaarlyk de noodige Plakaaten, Waarschuwingen en Ordonnantien voor dezelve in gereedheid konden brengen.

Bezorging der uitvaart ten deezenjaare.

In eene nadere vervoeging by de Representanten des Volks van *Holland* hadden de Deelhebbers verzogt, onder den tytel van *Committé der Directie tot de zaaken van de Groote Visschery*, de werkzaamheden van het voorig Collegie te mogen uitoefenen, de Stuurlieden en het Scheepsvolk beëedigen, de Plakaaten en Orders op het stuk van de Haaringvaart, volgens oud gebruik, aan boord medegeeven. Zy hadden, onder goedkeuring der Vergadering, een Committé van tien Persoonen benoemd, om in *'s Gravenhaage*, op de minst kostbaare wyze, by een te komen; reis- en teerkosten vergoed te krygen, was hun dit jaar genoeg. Zy wilden, zonder eenige belooning, hun arbeid, ten nutte der groote Visschery, besteeden. De Mannen, die zo Vaderlandlievend dagten en hunnen dienst aanboden, waren, wegens *Vlaardingen:* TEUNIS BROBBEL, PAULUS DROSSAART, JOANNES VAN DER KEMP en PIETER WYNA — wegens *Maassluis* GOVERT DE HOEST, LAMBREGT SCHELVISCHVANGER en HENDRIK VAN DER END — wegens *Enkhuizen* THADE PAN en ANDRIES KLUPPEL — wegens de

Ryp

XCVI. BOEK. 1795. *Ryp* WILLEM BEK. Gunſtig werd dit aangenomen, en zy ſtelden, uit kragte van de volmagt hun verleend, tot Secretaris aan, den door veele jaaren in dit vak kundigen Burger PHILIPPUS BOUWMEESTER. Alles werd met dien ſpoed verrigt, dat de Haringſchepen, ten bekwaamen tyde, en met noodige voorzieningen, in Zee liepen.

Nadere voorzorgen. Naa het verſlag van deeze verrigtingen was 'er nog overig een Plan of Reglement, waar op een nieuw Committé van Directie tot de zaaken van de Groote Visſchery zou worden aangeſteld, om de noodige voorzieninge te doen, op dat geen kwalykgezinden, zorgelooze of eigenbaatzoekende Stuurlieden, Bootsvolk, Keurmeesters en Pakkers, en andere met het Haringwerk zich geneerende Perſoonen, door misbruik of verzuim, den roem der *Hollandſche* Haring zouden verminderen, en om alles aan te wenden om die Visſchery in ſtand te houden.

Hier over gaven zy hunne gevoelens op, wegens de Voorjaars Vergaderingen, ter richtige bezorginge van alles wat tot de Visſchery behoort. —— Zy ſpraaken van de noodzaaklykheid der twee zogenaamde Buis-convooyers, of liever Hospitaal-ſchepen; het gemis daar van was deezen Zomer eenigen op groot verlies te ſtaan gekomen. —— Ook behoorde tot de werkzaamheden van dat Committé het vastſtellen, veranderen, vernieuwen, of doen drukken en uitgeeven der Plakaaten, Ordon-

donnantien op de Haringvaart, het beëedigen der Stuurlieden en Matroozen, en wat verder aan den verkoop der Haring vast was.

XCVI. BOEK.

1795.

Gesteldheid van die Collegien in het Zuider en Noorder Kwartier.

Kosten vorderde een zodanig Committé. Zo in het Zuider als in het Noorder Kwartier toonden zy dat het aan toereikende Penningen ontbrak. Wegens het Noorder Kwartier bragten zy de bewysstukken te berde. Ten aanziene van het Zuider Kwartier ontbraken die door de weigering der overgaave van veele Papieren, door den geweezen Klerk VAN DER MANDELE; doch gingen de uitgaven, in de laatste tien jaaren, door dit Kwartier, die van het Noorder zeer verre te boven.

Men kon veele uitgaven vernietigen, en afschaffen, voornaamlyk in het Zuider Kwartier, blykens de kostbaare Maaltyden op de jaarlyksche Rekeningen gevonden, groove Geldspillingen aan zogenaamde Present-haaring, tot de duurste pryzen ingekogt, 't geen jaarlyks verbaazende sommen beliep. Op de rekeningen van het Noorder Kwartier vondt men geene zulke verspillende kosten, alles was daar uitgegeeven tot noodwendig onderhoud: weinige en bykans niet noemenswaardige bezuinigingen kon daar plaats grypen.

Die van het Noorder Kwartier hadden, ten opzigte van de Hospitaal-schepen, veel vooruit by die van het Zuider Kwartier. By het eerstgemelde was nog voorhanden een Buisconvoijer, geheel toegerust, een Magazyn en Comptoir, alle eigen-

XCVI. BOEK. 1795.

gendommen der Groote Visscherye: by het eerstgenoemde vondt men geene Magazynen, twee jaaren geleeden was de Buisconvooyer, met alle toebehooren, door een *Franschen* Kaaper weggenomen.

Benoodigdheden tot die Visschery van 's Lands wege.

Het bedoelde Committé tot bestuur der zaaken van de Groote Visschery kon, betoogden zy, noch bestaan, noch in werkzaamheid blyven, indien het der Representanten des Volks van *Holland* niet behaagde de gewoone en buitengewoone Onderstanden te verleenen; als den gewoonen van 6000 Guldens, ingevolge des Besluits van Lentemaand des Jaars MDCLXXX en van 400 tot wedergave van 's Lands Impositie voor de Hospitaal-schepen, en dat het dan nog te kort komende, als een buitengewoone tehulpkoming, 's jaarlyks uit 's Lands Kas zou worden voldaan.

Verzoek daar toe betrekkelyk.

De Inleeveraars van dit Vertoog, waar op wy wat breeder stilgestaan hebben, als schetzende de daadlyke gesteldheid van dit den Lande zo belangryk, en in eenige opzigten, veel verwaarloosd stuk, „ gevoelden," om hier hunne eigene woorden te bezigen, „ zeer wel, hoe bezwaarend een Pecunieel verzoek voor 's Lands „ Kas in deeze tydsomstandigheden en uitgeputten staat van dezelve, zyn moest; „ doch zy verzogten *deezen Jaare*, geene „ daadlyke voorziening in die Subsidien; „ dan alleen de wedergave van de noodige gemaakte kosten; maar alles voor „ volgende tyden, uit overtuiging van de „ belangrykheid der Haringvisscherye dee-

„ zer

„ zer Landen, byzonder voor deeze Provincie, daar duizenden van Ingezetenen in tyden van Vrede, een eerlyk bestaan by vonden, de Armenkasfen merkelyk verligting, en Kinderen reeds aan brood hielpen tot styving van der Ouderen Huisgezinnen; een tak, die een ongeloofiyken invloed hadt op het algemeene welzyn, en waar van de waardy nimmer zou gekend worden, dan by deszelfs verval, en daarom van ouds, en nog heden ten dage de GROOTE VISSCHERY genaamd, en aldus by onze Voorvaderen en ook by het voorig Bestuur als zodanig aangemerkt." —— Hier opgehaald hebbende de uitgeloofde en betaalde Premien voor elk Haringschip, 't welk na Zee ging, zo ter aanmoediging als ter gemoetkoming van de steeds klimmende kosten ter uitrusting om daar door de Belanghebbenden in staat te stellen om tegen Vreemden met de Haring te kunnen markten, en daar door teffens de Visschery te bewaaren; vervolgen zy —

„ Ja, Burgers Representanten! wy moeten het herhaalen, de Geintresseerdens zyn het alleen niet, die hunne voordeelen uit deeze Visscherye tragten te trekken, want de ondervinding heeft hun geleerd, hoe veel fataale en ongelukkige Jaaren, hun tot eene groote schade hebben getroffen; maar de nyvere Arbeidsman, Zeevaard en wat 'er meer betrekking op heeft, hebben altoos, zonder in de verliezen te deelen,

„ een

XCVI. BOEK. 1795.

„ een eerlyk bestaan en voordeel daar in „ gevonden."

Voorts toonden zy de noodzaaklykheid, dat, daar de Leden van het *vernietigde* Collegie in het Noorder Kwartier, *tot den* Jaare MCCCXCIV, behoorelyke Rekening en Verantwoording van Ontvang en Uitgave hadden gedaan; zulks mede van Penningmeesteren des Zuider Kwartiers werd afgevorderd, met overgave van alle de Papieren tot het Secretariaat van de Groote Visschery behoorende. Ondanks de zwaarigheid, welke zich aldaar opdeedt, door de Ineensmelting der twee Collegien van de Groote Visschery en dat der Pilotagie, behoorde hier in voorzien, en de noodige schikking tot het bekomen der Papieren tot de Haaringvangst betrekkelyk, gemaakt te worden.

Voorstel tot een Decreet deeze Visschery betreffende.

Naa dit voorgedraagen te hebben, gaven zy een Plan op van een Reglement, waar volgens voortaan, huns oordeels, een Committé tot de zaaken van de Groote Visschery zou moeten worden ingerigt. De Burgers P. GEVERS, VAN ZONSBEEK, DE KRUYFF en VAN DE VELDE, kreegen volmagt, om nevens het Provisioneele Committé van de Groote Visschery, dit Verslag te bekorten, des een Voordragt ter Vergaderinge te doen, en een *Concept-Decreet* voor te draagen, over den voet en wyze waar op een standhoudend Collegie van de Groote Visschery zou kunnen daargesteld worden, met bepaling van deszelfs werkzaamheden, 't welk in Slachtmaand tot stand kwam.

Het

XCVI. BOEK. 1795.

Besluit omtrent de Papieren van het Zuiderkwartier die Visschery raakende.

Het voorgedraagene betreffende de Papieren van het Collegie in het Zuider Kwartier, vondt zo veel ingangs, dat men onverwyld besloot, de Burgers BUYSKENS van wegen het Algemeen Welzyn, VAN LIENDER van wegens de Finantie, en CRENA van wegen het Committé van Zeevaard, te volmagtigen, om zich by het Committé de Marine te vervoegen, en hetzelve te verzoeken zommige Leden te willen gelasten, om zich, nevens eenige Gecommitteerden van het Provisioneel Committé tot de zaaken van de Groote Visschery, na *Delft* te begeeven, en van den Klerk VAN DER MANDELE over te neemen alle zodanige Papieren, Charters, Boeken en Gelden, als tot het voormaalig Collegie van de Groote Visschery en de Pilotagie behoord hadden, of daar toe eenigzins betrekkelyk konden geoordeeld worden; voorts van hem af te vorderen behoorelyke rekening en verantwoording, met uitdruklyken last, dat hy daar aan, zonder eenig uitstel, zou voldoen, en zelfs om, des noods, indien zulks door de Commissarissen mogt worden begeerd, of noodig geoordeeld, zich met Eede te zuiveren van niets hoe genaamd onder zich te houden (*).

Uitslag hier van.

De na *Delft* afgevaardigden volvoerden hun last, met het gevolg, dat op het verslag hunner verrigtingen, de Uitvoerders van

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 26 Aug. en 11 Nov. 1795.

XCVI. BOEK. 1795. van den Laatsten Wil van wylen den Secretaris HEEMSKERK by aanschryving gelast werden om de Boeken en Papieren, wegens de Groote Visschery en Pilotagie, onder hun berustende, binnen den tyd van veertien dagen, aan het Committé van Algemeen Welzyn over te geeven, en de Penningmeesters van de Groote Visschery en Pilotagie aan te schryven, om, op den vyftienden van Wynmaand, in *'s Haage* zich te vervoegen, ten einde, by de overgifte der Papieren en Gelden, rekening en verantwoording te doen (*).

Beklaaglyk Vertoog wegens de O. I. Comp.

Het behouden binnenkomen der *Oost-Indische* Vloote, in den Jaare MDCCXCIV, hadt wel eenige ruimte; doch geene redding, aan de *Oost-Indische Maatschappy* toegebragt. Dezelve bevondt zich in een staat, zo reddeloos als immer, blykens een Klaagbrief van de Heeren J. H. SCHORER en J. VAN DEN HOUTE, wegens *Zeeland* tot de zaaken dier Maatschappye afgevaardigd, en den zesden van Lentemaand des Jaars MDCCXCIV geschreeven, waar in zy den hoogstzorglyken toestand der Maatschappye blootlagen, veroorzaakt zo door het agterblyven der herwaards bestemde Schepen, het aanwassen der Schulden en Renten, als het aanhoudend gebrek van Zeevaarenden, zo wel hier te Lande als in de *Oost-Indien*. Een ingekomen stuk hun door Gecommitteerde beëedigde Hoofddeel-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 9 Sept. 1795.

deelhebbers uit de Kamers *Amsterdam* en *Zeeland*, ter hand gesteld, wees uit, dat de Compagnie het, des noods, tot het uiteinde van Hooimaand des gemelden Jaars zou kunnen gaande houden, indien eenige Posten van Uitgaaf werden afgetrokken, en de betaaling daar van, voor eenigen tyd, uitgesteld. Doch dan zouden twee punten van meer belangs, als onvermydelyke voorwaarden, moeten vaststaan, terwyl zonder die, de Maatschappy eerlang, en binnen zeer korten tyd, het zou moeten opgeeven; en niet alleen verpligt zyn met de dagelyksche Betaaling op te houden; maar ook genoodzaakt haare Werven te sluiten, en de gewoone Arbeidslieden af te danken.

XCVI. BOEK. 1795.

Deeze twee punten waren, *voor eerst*, dat, geduurende dit Tydvak, geene Geldspecien, op welker verzending de Compagnie, van het voorgaande Jaar nog twee Millioenen Guldens ten agteren was, met de uitgaande Schepen, na *Indien* zouden worden gezonden. —— *Ten anderen*, dat de betaaling van de verscheenen, en nog tot in de maand July te verschynen Intresfen, welke de Maatschappy aan de Staaten van *Holland*, en aan die van *Zeeland* verschuldigd was, mitsgaders van het beloop der honderdste en tweehonderdste Penning op de Actien, bedraagende tusschen de vyftien en zestien Tonnen Gouds, voor eerst zouden moeten worden uitgesteld, en tot een bekwaame gelegenheid opgeschort.

XCVI. BOEK. 1795. Naa aangemerkt te hebben, dat het niet zenden van Geld na *Indien* in de daad hetzelfde was, als, van nu af aan, aanſtalte maaken tot Ontbinding der Maatſchappy: terwyl het toeſtaan van het Tweede Punt van de tegenwoordige omſtandigheden en de geſteldheid der Gewestlyke Financien zou afhangen, beſluiten de Schryvers van deezen Brieve, dat, met al dien onderſtand voor het tegenwoordige, de zaaken van de Maatſchappy, naa het einde van July, dan evenwel niet gered waren: naardemaal het ten eenemaal onzeker bleef, of de verwagt wordende Goederen, zo dezelve al behouden mogten binnen komen, toereikend zouden weezen, om uit de opbrengst van dezelve de verdere noodige onkosten voor de Maatſchappy te kunnen vinden, welke tot de Voorjaars Verkooping van MDCCXCV betaald moesten worden; en waar voor zy, zo uit hoofde van de voortduurende Sterfte in de *Indien*, en het daar door veroorzaakt gebrek aan Zeevaarenden, als om dat de Hooge Regeering misſchien zwaarigheid zou maaken, de belaadene Schepen, by gebrek aan Convoyen, herwaards te zenden, ten uiterſten beducht waren (*).

Behoeftige toeſtand. Ondanks dit alles, ondanks het opbrengen van zes rykgelaadene t'huiskomende *Oost-*

(*) *Misſive van de H. H. Gecommitteerden wegens Zeeland tot de zaaken van de O. I. Comp. van den 6 Maart* 1795.

Oost-Indische Schepen in *Engeland*, ten dage der Omwentelinge (*), was de *Oost-Indische* Maatschappy nog in stand; doch in dien wankelenden, waar in dezelve zints jaaren, verkeerde, daar de opgehoopte schuld, de uitzigten steeds meer en meer verdonkerde (†).

XCVI. BOEK. 1795.

Onmiddelyk naa de Omwenteling was de Persooneele Commissie, in den Jaare MDCCXC, tot de zaaken der *Oost-Indische Compagnie* benoemd, ingetrokken, en tot het opzigt daar over waren door de Provisioneele Representanten des Volks van *Hol-*

Persoonen van wegen *Holland* aangesteld tot opzigt van de

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 125 *enz.*

(†) Men slaa het oog op deeze ontzettende Lyst van de agteruitvaard, zo als wy die vinden in het Rapport van 15 Juny 1795.

In 1782 kwam de Staat der Comp. ten agteren	20 Mill.
— 1783	26 —
— 1784	37 —
— 1785	40 —
— 1786	49 —
— 1787	59 —
— 1788	64 —
— 1789	74 —
— 1790	80 —
— 1791	92 —
— 1792	100 —
— 1793	107 —
— 1794	112 —

In ieder Kamer was het te kort komen den laatsten van Juny deezes Jaars;

Amsterdam	*f* 57983000
Zeeland	*f* 28163000
Delft	*f* 6676000
Rotterdam	*f* 7125000
Hoorn	*f* 6140000
Enkhuizen	*f* 6176000

XCVI. BOEK. 1795. Zaaken der O. I. Maatschappy, deezer Verzoek.

Holland aangesteld, de Burgers BROUERRIUS VAN DER VELDE, JOAN DU TOUR, GUILLAUME TITSINGH en CHRISTIAAN BEERESTEYN (*). Het leedt niet lang of deeze aangestelde Burgers vaardigden eenen Brief af aan den Voorzitter, met verzoek om volmagt van hunne Aanstellers, dat zy, in zaaken van gewigt, en die geen uitstel konden lyden, zodanig mogten handelen, als zy in gemoede, tot het bereiken der heilzaame bedoelingen der Vergadering van *Holland*, dienstig zouden oordeelen.

't Zelve wordt toegestaan.

Hier op viel het gunstig besluit, om dit Committé te volmagtigen, dat het, in zaaken die om spoed riepen, en waar in alle vertraaging gevaarlyk, of schadelyk, zou kunnen weezen, zodanig zou mogen handelen, en zulke maatregels neemen, als hetzelve, tot redding van de Compagnie, uit haare tegenwoordige ongelegenheden, door het aanwenden van de gereedste middelen, in den boezem der Compagnie zelve gevonden wordende, zouden oordeelen te behooren: zonder egter daar door hetzelve volmagt te geeven tot eenige beschikking over 's Lands penningen, dan naa vóór af daar toe gevraagd en bekomen verlof (†).

Voorstel om de

Weinig oogenblikken naa het ontvangen deezes blyks van vertrouwen, waar mede zy

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 202.
(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 Feb. 1795.

zy zich hoogst vereerd vonden, verſcheen eene Bezending van het Bewind der Maatſchappye by de Burgers, bekleed met die wydſtrekkende magt. Deeze ving het onderhoud aan met een zeer ſterk Vertoog des zo laag vervallen ſtaats der Geldmiddelen, dat men volſtrekt het Ambagtsvolk, waar van men de werkdagen, zedert langen tyd, merkelyk verminderd hadt, nu zelfs op dien voet niet aan 't werk kon houden, en betaalen; dat men daarom bedagt was geworden, den werktyd op de helft te verminderen, en 't zelve voorts te laaten leedig loopen. Een ſtap welken men niet hadt willen doen, zonder alvoorens daar over met de Perſooneele Commisſie geſprooken, en dier gevoelen vernomen te hebben.

XCVI. BOEK. 1795. Werklieden getdaan te geeven.

Geenen ingang vondt dit voorſtel. Hoe noodzaaklyk ook de hervormingen en verbeteringen in het Lichaam der Maatſchappy waren, kwam het de geraadpleegde Burgers zeer hard voor dezelve te beginnen van de Werklieden. Allerdrukkendst voor die Menſchen was zodanig eene beſnoeijing, en kon ter redding van de Maatſchappy geene noemenswaardige baate bybrengen. Zy hielden het voor eene wreedheid, in het tegenwoordig knellend jaargetyde, en by de duurte der eerſte levensbehoeftens. Zy hoopten het Bewind te zullen zien ſlaagen in de herſtelling der Maatſchappy, en wilden daar toe, van hunnen kant, alles aanwenden, hoe zeer zy ook ontmoedigd waren, door der-

Hetzelve verworpen.

XCVI BOEK. 1795. zelver allerdiepst verval; maar zouden nooit de hand leenen om dit te doen ten koste van honderden Huisgezinnen! Dat de Maatschappy het algemeene nut behoorde uit te breiden.

Vooraf verwittigd wegens het onderwerp deezes verzogten gesprek, hadden zy niet alleen daar over ryplyk kunnen nadenken; maar zich ook voorzien van het goeddunken hunner Principaalen ten deezen opzigte; en moesten diensvolgens betuigen, dat dezelven wel verre waren van te willen, dat het Werkvolk nog meerder in de Werkloonen werd gedrukt, het integendeel ten hoogsten billyk en menschlyk keurden, dat deeze ongelukkigen, wegens het reeds geledene, wierden te gemoet gekomen, ten minsten dat het niet langer op dien voet voortging, en dat derhalven het Werkvolk, naa den eersten Gelddag, weder tot het volle werk zou worden toegelaaten.

Een ander redmiddel voorgeslaagen. Fondsen waren hier toe noodig, dan zy vermoeden, dat 'er misschien by de Compagnie, even als by andere Corporatien, eenige voorhanden zouden weezen, welke anders tot byzondere gunstbetooningen van Dienaaren geschikt, naar hun inzien, niet beter konden besteed worden dan aan deeze Mededienaaren van de Compagnie; als dan zou zulks kunnen geschieden buiten bezwaar der Kasse zelve.

Ten deezen aanziene verzogten zy opening van zaaken. En, byaldien het mogt blyken, dat die aangeduidde Fondsen, tot dat

dat einde, niet lang zouden kunnen ſtrekken, dan zou de Maatſchappy, huns bedunkens, zich kunnen redden, op dezelfde wyze als elk byzonder Koopman, die wel Goederen, maar geen gereed Geld hebbende, zyne Goederen daar toe beſteedde, en of ten Gelde maakte, of beleende. Hadt de reeds op handen zynde Verkooping kunnen gehouden worden, dan zeker zouden 'er penningen weezen om in de tegenwoordige behoeften te voorzien: het zou daarom, by ontſtentenis van Geld, beter zyn, eenige van de eerstdaags te verkoopene goederen te beleenen, en van de Gelden dat gebruik te maaken, 't geen 'er van gemaakt zou geweest hebben, hadt men die Goederen reeds geleeverd.

XCVI. BOEK. 1795.

De Afgevaardigden des Bewinds namen het op zich om het noodig onderzoek te doen, daar van opening te geeven, en op de voorziening tot deeze uitgaven bedagt te zyn, en het Werkvolk, naa den eerſten gelddag, weder aan het volle werk te ſtellen.

De verandering door deeze ſchikking, ten opzigte van de Arbeidslieden, bekend geworden zynde, veranderden de treurige in blyde vooruitzigten, waar van zy de gevoeligſte blyken gaven, ten ſtreelenden genoegen van de bewerkers des geluks van dit nuttig en onontbeerlyk deel der zamenleevinge; zo dikwyls de eerſte ſlachtoffers van de ongelegenheden, die aanzienlyker en vermogender lieden treffen (*).

Aan-

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 23 Feb. 1795.

XCVI. BOEK. 1795. Edel-moedig gedrag van TITSINGH te dier gelegenheid.

Aan fchoone woorden en hoogklinkende voorftellen mangelt het zelden, veeltyds aan daar mede overeenftemmende daaden: dan hier ftemden daaden met woorden overeen. Een der Gecommitteerden, een Man die zich, in veelerlei opzigten, voornaamlyk het Zeeweezen betreffende, verdienstlyk gemaakt hadt by den Vaderlande, en veertig jaaren lang de zaaken der Compagnie, met eene byzondere bevlytiging, behartigde, die daar over fprak en fchreef, toen veelen zweegen, deedt, in dit tydsgewrichte, eene Vaderlandlievende daad, welke niet te vermelden, onverfchoonlyk zou weezen. Wy ftellen ze te boek met de eigene woorden van een zyner Medegecommitteerden, den Burger VAN DER VELDE. „ Gy hebt, zo even „ gehoord, dat de Commisfie niets hadt „ onbeproefd gelaaten om Penningen, tot „ byftand van de Compagnie, te bezorgen, niets is waaragtiger, en de Boeken van de Compagnie kunnen het getuigen; maar daar zy zwygen van de „ wyze, waar op dit onder andere is gefchied, en Gylieden niet onverfchillig „ zyt over daaden, die lof verdienen, „ mag ik Ulieden niet verbergen, dat ons „ Medelid, de Burger TITSINGH, by de „ onophoudelyke werkzaamheid, die hy „ zich, voor het behoud der Maatfchappye gedaan, blyft geeven, nog heeft „ gevoegd eene daad van belanglooze „ Menschlievenheid; wanneer hy naamlyk, uit zyne eigene Middelen, zonder

„ daar

,, daar voor eenigen Intrest of Pand te ,, vorderen, aan de Compagnie heeft op- ,, geschooten eene aanmerkelyke somme ,, Gelds, zo, om in den guuren Winter ,, het arme Arbeidsvolk, zo lang doen- ,, lyk, in het werk te houden, als ter ,, betaalinge van eenige behoeftige Credi- ,, teuren, en zulks voor zo lange als hy ,, die Penningen eenigzins zou kunnen ,, missen, of dat dezelve hem, uit de in- ,, komende Penningen, door de Com- ,, pagnie zouden kunnen worden te rug ,, gegeeven (*)."

Voorzieuing in Geldbehoefte.

Aanhoudend en dringend was en bleef de Geldbehoefte by de *Oost-Indische* Maatschappye, en het Committé tot de zaaken van 't zelve aangesteld, vondt welhaast zich in de noodzaaklykheid, om met het Committé van Financie in onderhandeling te treeden, over een gedaan voorstel, tot eene Geldopneeming in den thans allerdringendsten nood. 't Zelve was van oordeel, dat men dit verzoek zou kunnen inwilligen, mits dezelve, de som van 120 000 Guldens niet te boven ging, en de daar by voorgestelde vrydom van Collateraal, zich niet langer uitstrekte dan tot den eersten van Oogstmaand des Jaars MDCCXCVII. De Vergadering van *Holland* droeg hier in toestemming (†).

Ons

(*) *Rapport van de Gecommitteerden tot de zaaken van de Oost-Indische Compagnie, aan de Provisioneele Representanten van Holland* 15 Juny 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 15 April 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Ons Geschiedblad, van de hoogstbelangryke *Oost-Indische* Maatschappy gewaagende, heeft van tyd tot tyd, aangeweezen, hoe het, jaaren lang, niet ontbrooken hadt aan voorgeslaagene en deels aangewende redmiddelen, die geen baat aangebragt; doch, onder welker aanwending, de agteruitvaard toegenomen was (*).

Verslag wegens de Maatschappy inZomermaandingediend.

Het naa de Omwenteling aangestelde Committé, waar van wy gewaagden (†), gelast om den staat dier Handel Maatschappye te onderzoeken, diende, te midden van Zomermaand, een Verslag in, 't welk een meesterstuk mogt heeten, in styl naar het onderwerp geschikt, verre van het laage en even zeer verwyderd van dat zwellende, 't geen wy, ten dien dage, te meermaalen, in Staatsstukken aantroffen, en ten minsten genomen valsche welspreekenheid mogt heeten, en teffens in zaaken, daar de sluier, die voorheen vaak den waaren toestand dier Maatschappye bedekte, of slegts, met schroom, aan deeze en geene slip werd opgeligt, geheel wegnam.

Inhoud van 't zelve.

De taak, welke die Burgers zich voorstelden, geeven zy op met deeze woorden; „ In de eerste plaats, Burgers Representanten! zullen wy U doen zien, „ welk een steun deeze Maatschappy is „ van het Vaderland, zelfs te midden van „ haaren tegenspoed, zo wel met opzigt „ tot

(*) Zie de schets hier boven bl. 149.
(†) Hier boven bl. 150.

„ tot 's Lands magt na buiten, als deszelfs Finantieel bestaan, en het waare belang der Ingezetenen; en by die gelegenheid onderzoeken, of ook diezelfde voordeelen, op eene andere wyze, zouden kunnen behaald en behouden worden.

XCVI. BOEK. 1795.

„ Wy zullen, in de tweede plaats, voor Ulieden niet verbergen den Staat, waar in wy deeze voortreflyke Maatschappy, (welke naa het doorstaan van zo veele schokken en schuddingen, geduurende byna twee Eeuwen, en zo veele mishandelingen van Vyanden niet alleen, maar van Vrienden, egter nog niet geheel is bezweeken,) tot ons leedweezen bevonden hebben. En hoe zeer ook de ondervinding door alle tyden moge geleerd hebben, dat waarheid haat baart, verkiezen wy liever uw eigen voetspoor, ten opzigte van 's Lands toestand drukkende, met getrouwheid en naar waarheid, dien der Compagnie openlyk aan den dag te leggen, dan Ulieden te misleiden, in het oordeel, 't welk gy zult meenen, ten beste van het Vaderland, te moeten vellen, in vertrouwen dat onze Voorstellen daar door te meer ingangs zullen vinden by de deugdzaamen en wyzen, welken wy, met voldoening aan ons eigen geweeten, alleen zoeken te behaagen.

„ Wy zullen, in de de derde plaats, aan Ulieden niet onthouden, wat al, in de geduurig toeneemende veragtering

„ van

XCVI. BOEK. 1795. „ van de Compagnie, nopens de oorzaa-
„ ken daar van, en de middelen daar te-
„ gen, aan het Bewind is voorgefteld,
„ welk gebruik daar van door 't zelve is
„ gemaakt, en wat my meenen, dat, naa
„ dat de zaaken tot dat deerlyk verval
„ gekomen zyn, beproefd zouden kunnen
„ worden, om dezelve niet alleen daar
„ uit te redden; maar, onder den Godly-
„ ken Zegen, weder in bloei te brengen,
„ en te doen ftrekken tot eene fteun van
„ 't Vaderland, en zegen voor deszelfs
„ Bewoonders.

„ Eindelyk zullen wy, in de vierde
„ plaats, Ulieden voorftellen, wat wy
„ noodig oordeelen tot eene betere Orga-
„ nifatie van het Bewind, en middelen
„ om het aantal bedienden, hier benoo-
„ digd, tot eene naauwkeurige betragting
„ hunner pligten te verbinden."

Niet dan een verkorte fchets van 't geen wy, onder de opgemelde Hoofdzaaken, in dit geheel leezenswaardig ftuk aantreffen, duldt onze Gefchiedenis; doch eenige hoofdtrekken mogen wy niet onopgetekend laaten. —— Benevens andere voordeelen welke de *Oost-Indifche* Maatfchappy aanbrengt, worden, in de eerfte Afdeeling, opgegeeven de gelegenheid, welke dit Lichaam opleevert tot het onderhoud eens grooten aantal Zeevolks, het zy voor de Schepen, die het ten zynen dienfte huurt, het zy voor de bemanning der eigene Schepen en Zeemagt, welke zeer aanzienlyk is, en, volgens de laatfte

daar

daar van opgemaakte lyst, behalven eene zeer groote menigte kleine Vaartuigen, in honderd en tien Schepen beſtondt. —— Met voorbygang van mindere posten, die egter te zamen eenige Tonnen Gouds beloopen, wordt wyders aangetoond, dat de Admiraliteit alleen meer dan *Duizend Guldens* daags van de Maatſchappy geniet, behalven de groote Geldſommen, welke Uitgaande Regten opbrengen van Goederen, die, voor rekening van vreemde Natien, by de Compagnie worden ingekogt, mitsgaders de Inkomende Regten van de Goederen, in betaaling daar van herwaards gezonden: terwyl nog daarenboven de honderdſte en tweehonderdſte Penningen der Amptenaaren, der Actien, der Obligatien, mitsgaders het beloop der Belastingen op Waaren, daar aan onderhevig, de Waaggelden en zo veele andere, meer dan een half Millioen 'sjaars bedraagen. — Behalven de Voordeelen, welke de Maatſchappy het Gemeene Land aanbrengt, vinden wy hier aangeweezen, welke Voordeelen het Koophandeldryvend gedeelte des *Nederlandſchen* Volks trekt, uit eenen onophoudelyken omloop, het gevolg van den grooten aanvoer der uit *Indie* komende Goederen, van welke 'sjaarlyks voor meer of min Twintig Millioenen verkogt werden. Hier toe behooren de Voordeelen uit den aanbouw, toetakeling en uitrusting van Schepen, als mede der Manſchappen, zynde in den tyd van tien jaaren, te weeten van MDCCLXX tot MDCCLXXX, een

XCVI. BOEK. 1795. een aantal van ruim acht en zeventig duizend Koppen, zo Zeevaarenden als Militairen, met de uitgaande Schepen van hier na de *Indien* overgevoerd. —— Voorts wordt onder deeze Afdeeling beweerd, de volstrekte onmogelykheid, dat de Handel op de *Oost-Indien*, door middel van een eigenlyk gezegde Vrye Vaart, op den duur, door byzondere Persoonen, met eenen gelukkigen uitslag, kan worden gedreeven.

Het tweede Hoofdpunt wyst de bedroevende waarheid aan, dat de Maatschappy, in weerwil van de onmeetlyke Schatten, welke boven de te lande ingevoerde Goederen, in baaren Gelde, zedert den Jaare MDCCLXXXII tot MDCCXCIII, in haare Kas gestort zyn, door zo veele Negotiatien, Guarantien en Geldopschietingen op eene ontzettende wyze was ten agteren geraakt.

By het derde Hoofdpunt worden onderzogt de meerdere en mindere Middelen, door deezen en geenen, van tyd tot tyd, voorgesteld, ter Bezuiniging en Herstel van den vervallen staat der Maatschappye, als het afschaffen der zogenaamde uitdeelingen van Portien Speceryen; van de Jagten der Compagnie; van het Logement in *'s Gravenhaage*; het afzien van den aanbouw van eigene Schepen, en het overgaan tot het vaaren met gehuurde Schepen; het ineentrekken der zes Kameren; het afschaffen der Paketbooten; het verbeteren van de Gebreken hier te Lande in

in 't algemeen, en de verzending van Goederen op den eisch uit *Indie* in het byzonder; gelyk ook van de nadeelen, welke de Compagnie leedt door onoplettenheid op haare Scheepskosten; mitsgaders de verliezen door Inkoop en Verzending voor eigen Rekening van Goederen na *Indien*.

XCVI. BOEK. 1795.

Onder het laatste Hoofdpunt vinden wy opgegeeven wat 'er tot eene betere Inrigting van het Bewind der Maatschappye behoort in agt genomen te worden by de Heeren tot Bewindhebberen, en beëedigde Hoofddeelhebberen, en het geen verder omtrent de Bediendens behoorde stand te grypen, zou het der Maatschappye welgaan.

Dit alles, in 't breede, ontwikkeld hebbende, drukken de Gecommitteerden zich in deezer voege uit. „ De voorige Staats-„ Commissien hebben de bewoordingen „ uitgeput, om den Souverain tot de suc-„ cessive Geldleeningen te beweegen. „ Wy zouden, zo de voet van 's Com-„ pagnies Beheer dezelfde bleef, als toen „ veel al is geschied, eenen anderen weg „ inslaan. Wy zouden Ulieden afraaden „ dat Lichaam verder te ondersteunen, „ op dat uwe schade niet grooter wor-„ de; dewyl geen uittedenken Tresoir toe-„ reikende is, om de Depenses van het-„ zelve aan te vullen; maar de oorzaak „ van haar verval is bekend, en volgens „ den algemeenen Regel van Financie, „ ontwyfelbaar, dat dezelve nergens an-

 „ ders

XCVI. BOEK. 1795.

„ ders in gelegen is, dan in dat geene,
„ het welk by alle groote Huishoudens,
„ als uit den aart der zaaken voortvloeit,
„ naamlyk de meer en meer toeneemen-
„ de Geldverkwistingen, waar door de
„ Uitgaven de Inkomsten hoe langer
„ te meer te boven gaan. En zouden
„ wy ons dan niet mogen belooven, dat
„ het Bewind op de aangeweezene dub-
„ bel zal attent zyn, en door het kwaad
„ te doen cesseeren, zelve de geneezing
„ zich zal opdoen?"

Gelastigden tot het ontwerpen van een Plan ten beste der O. I. Maatschappy

Geene geringe voldoening schonk dit Verslag ter Vergadering van *Holland*; en de aandrang deezer Gecommitteerden, om de *Oost-Indische* Maatschappy met gereede Penningen by te staan, werd aan het Committé van Financie tot onderzoek, ter hand gesteld. Stoffe verschafte het gedaan Verslag, 't geen men besloot, ten voordeele van den Lande, te doen drukken, tot het voordraagen van eenige te neemen Besluiten, deeze groote zaak betreffende. De last om dezelve te ontwerpen werd aan de Burgers VAN DER VELDE, DU TOUR, TITSINGH en BEERESTEYN, de Inleeveraaren, opgedraagen; en aan hun voegde men tot deeze arbeid toe de Burgers P. PAULUS, P. GEVERS, S. J. WISELIUS, VAN LIENDER, LIEBEHERR, en J. VAN STAPHORST (*).

Uitge-

Onverwyld floegen deeze Burgers de han-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 15 Juny 1795.

handen aan dit omflagtig en netelig werk. Zy waren in Herfstmaand, gereed met een Stuk, 't geen zy oordeelden niet dan naa de rypste overweeging, en menigvuldige beraadslagingen, aan de Vergadering der Representanten des volks van *Holland* te moeten voordraagen: naardemaal zy overwoogen hadden, dat deeze allergewigtigste zaak niet slegts voor *Holland* en de Ingezetenen van dat Gewest in 't byzonder; doch daarenboven voor den algemeenen Staat der geheele Republiek, van de grootste aangelegenheid moest geagt worden, en ten vollen doordrongen waren hoe men, in deeze allergewigtigste zaak, niet ligtvaardig; maar met de hoogste en allerzorgvuldigste oplettenheid, moest besluiten. —— Zy oordeelden teffens, dat de gronden van het gunstig Besluit, 't geen de Vergadering van *Holland*, ten opzigte van de *Oost-Indische* Maatschappy, thans stondt te neemen, duidelyk en ontwikkeld behoorden te worden voorgedraagen, en daar by, gelyk zy woordlyk spraaken, „ wel uitdruklyk „ aangetoond, dat het geenzins het tegenwoordig wettig Bestuur deezer Landen; maar veel meer het voorgaande „ Despotiek Bewind geweest was, het „ welk, overtuigd van de onbestaanbaarheid der voortduuring van de tegenwoordige Directie over deeze Maatschappy, begreepen hadt, dat in deeze eene geheele verandering behoorde plaats te hebben." —— Zy hadden

XCVI. BOEK.

1795. bragt Plan.

XCVI. BOEK. 1795. verder begreepen, dat het getal van een-en-twintig Leden van een Committé, het welk aan het tegenwoordig Bewind der Maatschappy, ingevolge van het Decreet der Vergadering van *Holland*, zou behooren optevolgen, niet genoegzaam toereikende was, om alle deszelfs bezigheden behoorelyk te kunnen verrigten: weshalven zy dit getal met zeven Persoonen hadden moeten vermeerderen.

Inhoud van hetzelve. Wy zouden, daar wy, in voorgaande Jaaren, vry uitvoerig boekten wat deeze hoogstbelangryke Maatschappy betreft, ons schuldig maaken aan eene oneenpaarigheid met ons zelven, indien wy hier geene plaats gaven aan de gronden, waar op de Gelastigden hun voorgedraagen Besluit deeden rusten. Te meer moeten wy dit doen, uit hoofde van de Handelkundigheden, te deezer gelegenheid, bygebragt, en de ontdekking van veele voorheen verzweegene of slegts met den vinger aangeroerde gebreken. Voor eene geheele opgave is het stuk veel te uitvoerig. Zie hier de hoofdtrekken.

In de eerste plaats merken zy op, dat, onaangezien alle de poogingen, reeds zedert veele jaaren, door het voorig Gouvernement, van tyd tot tyd, hoewel gebrekkig, en in de daad onvoldoende, aangewend, om eene verbetering, niet slegts in het Beheer der Maatschappye te wege te brengen; doch, daarenboven, om haar verder, verval en eindelyken ondergang, door de onvoorbeeldigste ondersteuning van ont-

ontzettende Geldſommen te gemoet te komen, zulks nogthans, tot hier toe, van geene het geringſte gevolg was bevonden geworden, als zynde de Staat dier Maatſchappye, welke onder het wys Beſtuur haarer eerſte Oprichteren, en van derzelver vroegſte Opvolgeren, met het maatig Fonds van ſlegts zes Millioenen, tot het aanzienlyk toppunt van haar aanzienlyk vermogen was opgevoerd geworden, thans, zints naamlyk vyftien jaaren, tot een agterweezen geraakt was van niet minder dan elfhonderd en twintig Tonnen ſchats.

Wyders bragten zy onder 't ooge, dat alle Middelen van Herſtel, door het voorig Beſtuur ter hand genomen, en voornaamlyk beſtaande in het daarſtellen van Staats-commisſien; het toevoegen van een vyfde buitengewoon Departement, aan het plaatshebbend bedorven Beſtuur; het zenden eener kostbaare en onnoodige Commisſie na de *Indien*; het benoemen eener ſtandhoudende toeziende Commisſie uit den boezen van den Souverain van *Holland*; het onophoudelyk verſchaffen van Penningen, zo ten koste van den geheelen Staat, als van deszelfs byzondere Ingezetenen; het ſchaars en ongenegen beproeven van weinigbeduidende bezuinigingen; en eindelyk het bewerkſtelligen, in eenen geheel verkeerden en tegenſtrydigen zin van alle zodanige Middelen, als tot eenig wezenlyk Herſtel en Opbeuring van den deerlyk vervallen Staat van

XCVI. BOEK. 1795. Zaaken zouden hebben kunnen dienen, en tot niets anders hebben medegewerkt, dan om den val en ondergang van de Maatfchappy, in plaats van dezelve te gemoet te komen, in tegendeel, zo veel mogelyk, te verhaasten.

Verder toonden zy aan, dat de weezenlyke oorzaaken van het afneemen van den bloei der Maatfchappye, en het diep verval, waar toe zy eindelyk, in deeze laatfte jaaren, was gebragt, nimmer gezogt waren geworden in die bronnen, waar uit dezelve met de daad voortfprooten: voornaamlyk gelegen in het gebrek van tydige aandagt op de verandering van het gansche Handelweezen van *Europa*, en wel byzonder op de langzaamer hand toeneemende zamenloop des vlytbetoons van andere omliggende Volken, tot het dryven van dien Handel, welke de Maatfchappy, in vroegere jaaren van haar beftaan, geheel en alleen aan zich hadt weeten te bezorgen, en in welke zy zich, door den vlyt en nyverheid van haare toenmaalige Directeuren, op de verwonderenswaardigfte wyze, hadt weten te handhaaven. Doch welke aandagt, vlyt en nyverheid, in plaats van toe te neemen, in tegendeel, waren afgenomen naar dezelfde maate, waar in de wakkerheid en nyverheid van den Handelgeest by andere omliggende Volken was aangewakkerd en doorgebrooken; tot dat eindelyk de Directie van dit handeldryvend Lichaam langzaamerhand geheel was overgegaan en toe-

toevertrouwd geworden in handen van zodanige onkundige en onbevoegde Perſoonen, welke de toeneemende grootheid van andere handeldryvende Natien, met een onverſchillig oog, hebben zien gevestigd worden op den zigtbaar afneemenden bloei en welvaard der Maatſchappy, aan hunne zorg aanbevolen; en die verder voor niets anders wisten te zorgen, dan voor het behoud hunner Perſoonlyke Inkomſten, en der voordeelen of aangenaamheden, aan hunne Bedieningen, in gunſtiger tyden, vastgehegt, eindelyk eenſtemmig met het voorig Gouvernement, welks Gunſtelingen en Beampten zy te eenemaal geworden waren, geene andere middelen ter Redding hadden weeten by de hand te neemen, dan, gerugſteund door het gezag hunner heillooze Beſchermeren, de Schatkisten van den Staat, zo wel als die van deszelfs vermogende Ingezetenen, te openen, met geen ander vooruitzigt, dan om, zonder eenig weezenlyk nut ter herſtellinge van den toeſtand der Maatſchappye, beiden zo wel den Staat als deszelfs Ingezetenen, in den overweldigenden ſtroom van haare onvermydelyke ruïne, en volſtrekten ondergang, geheel en al mede te ſleepen en te bedelven.

Intusſchen was by het voorig Gouvernement niet onbekend gebleeven, dat het tegenwoordig Beſtuur der Maatſchappye even onbeſtaanbaar was met, als onbevoegd tot het vereischt wordende Beſtuur over deeze aanzienlyke Handel-Maatſchappy.

XCVI. BOEK. 1795. Ten bewyze hier van beriepen zy zich op de taal der *Hollandsche* Staats-Commissie, in de laatste jaaren, by eene en andere gelegenheid, gevoerd (*).

Daarenboven was het, uit het geheel gedrag van het tot hier toe plaats gehad hebbende Bestuur, ten vollen kennelyk, dat de tegenwoordige Bewindslieden, noch de weezenlyke gronden kenden, die ten grondslage van een gewenscht Herstel konden dienen, noch de bronnen, waar uit het verval voornaamlyk voortvloeyde; dat dezelve Directie, daarenboven, alleromslagstigst, en in evenredigheid van haare onkunde en onbevoegdheid, kostbaar en allerschadelykst was; en eindelyk, dat van zodanig een Bestuur voortaan nimmer eenig heil; maar in tegendeel verder de jammerlykste rampen voor dat Lichaam te duchten waren.

De grondslag van het gebouw, waar op de *Oost-Indische* Maatschappy gevestigd werd, was geheel en al van aart en natuur veranderd. Dezelve was, by de oprichting, en tot slegts voor weinige jaaren, aangemerkt, en by 's Lands Souverain beschouwd, als eene Maatschappy van Handelaars, welks Leden ieder voor zich een uitsluitend regt en aanspraak hadden op deszelfs Deelgenootschap en Bestuur, uit hoofde der alleen door hun in deeze Han-

(*) Hier worden de Rapporten in Maart van 15 Mey 1793. 14 Maart 6 Juny, 12 Sept. en 11 Dec. des Jaars 1794. woordlyk aangehaald.

Handelmaatſchappy ingelegde Particuliere Kapitaalen ten bedraage van een Fonds van zes Millioenen; doch aan welk Fonds, geduurende de laatſte jaaren, de Natie deel genomen, en eenen onderſtand verleend hadt, welke na genoeg twintig maalen het zuiver ingelegde Fonds der *Oost-Indiſche* Compagnie te boven ging, en van welke aanzienlyke op en bylaage, door den Souverain van *Holland*, ongeveer niet minder dan een Som van negentig Millioenen aan de Ingezetenen van den Staat was geguarandeerd geworden.

XCVI. BOEK. 1795.

Noch het belang van den Staat, noch dat der byzondere Ingezetenen, liet eenigzins toe om dit mishandeld en thans zo tot last geworden Lichaam te ontbinden; maar geboden veel eer, op een dringenden toon, alle kragten in te ſpannen om 't zelve te behouden, en, ware zulks mogelyk, in den voorigen bloei en aanzien te herſtellen. Men behoorde, over zulks, by de tegenwoordige raadpleegingen geenzins te denken aan het intrekken of vernietigen van het Octroy; maar alle mogelyke middelen, in tegendeel, aan te wenden om der Maatſchappye den ouden luiſter te rug te bezorgen, en haar te herſtellen in de mogelykheid, waar in zy zich, onder een kundig en ſpaarzaam Beſtuur, in haare bloeiendſte dagen, bevondt, om niet ſlegts aan alle haare verbintenisſen naauwkeurig te kunnen voldoen; doch daarenboven haar Vaderland, in den dringenſten nood, op

XCVI. BOEK. 1795. de kragtdaadigste wyze, te kunnen bystaan.

Uit al het aangevoerde bleek, huns oordeels, ten overvloede, dat, ingevalle men immermeer op een gewenscht Herstel van dit voor deeze Landen zo aangelegenst Lichaam zou kunnen hoopen, men ook daadlyk tot kragtdaadiger maatregelen zou moeten besluiten, dan tot hier toe was geschied; en dat men, in de allereerste plaats, „ zou behooren over te „ gaan," dit zyn de eigene woorden, „ om het geheel bedorven, onnut, en „ allerschadelykst geworden Bewind, het „ welk tot nog toe over de hoogstbe- „ langryke Maatschappy gevoerd wordt, „ geheel en al te vernietigen, en eene „ geheel andere Directie over dezelve aan „ te stellen, van welke men, met reden „ zou kunnen verwagten, dat dezelve „ niet slegts alle noodige middelen van „ Spaarzaamheid, daadlyk in het werk „ zou stellen; maar, daarenboven, eenen „ geheel nieuwen geest en leeven aan „ den Handel deezer Maatschappye by- „ zetten."

Overeenkomstig hier mede wilden zy de Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering gelast hebben, als het Besluit deezes Gewests, voor te draagen, de geheele omschepping des Bestuurs hoofdzaaklyk hier op neder komende.

Dat, onverminderd het Octroy, door hun Hoog Mogenden aan de *Oost-Indische* Maatschappy verleend, het tot hier toe plaats

plaats gehad hebbend Bewind over de geheele Maatschappy daadlyk te eenemaal zou worden vernietigd; met ontslag van alle deszelfs Leden, Ministers, en beëedigde Hoofddeelhebbers, en Bedienden; de laatsten egter hadden hunne posten, tot nadere beschikking, waar te neemen. In plaats van 't zelve, zou door hun Hoog Mogenden worden aangesteld *een Committé tot de Zaaken van den Oost-Indische Handel en Bezittingen*, bestaande uit *acht en twintig Persoonen.*

Dit acht en twintig tal, zou door hun Hoog Mogenden, uit alle de Gewesten, of wel uit de geheele Republiek, worden benoemd. *Holland*, als de Guarandeur van de voornaamste schulden der Maatschappy, zou *twintig* Persoonen voordraagen, *Zeeland drie*, en ieder der overige Gewesten één Lid, zorgdraagende om geschikte en bekwaame Leden voor te stellen.

De werkzaamheden van dit Committé werden in vier afdeelingen onderscheiden, en bepaaldelyk afgebaakend.

Om aan deeze werking in Departementen meer gemaks toe te brengen, zou 't aan ieder derzelven vrystaan eenen afzonderlyken Secretaris, onder den naam van Subsistut Secretaris, met de noodige Klerken en Bedienden, aan te stellen. Voorts zou het Committé zorg hebben te draagen, dat twee of drie van deszelfs Leden zich ter plaatze bevonden, waar tot hier toe de Kamers der *Oost-Indische* Compagnie

XCVI. BOEK. nie bestaan hadden, in *Zeeland* twee, te *Rotterdam* en *Delft* te zamen twee, zo ook te *Hoorn* en *Enkhuizen*.

1795. Voorts zouden hun Hoog Mogenden aanstellen een Advocaat Fiscaal, een Secretaris voor het geheele Committé, en een Visitateur Generaal.

Eindelyk zou het Committé zelve de Zittingen te *Amsterdam* moeten houden. De Voorzitter, moest alle acht dagen veranderen. Het zou bevoegd zyn om ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden, of die deezen opvolgden, te verschynen, zo dikwyls het zulks, voor zyn byzondere belangen, of ten dienste deezer Landen, noodig zou mogen oordeelen.

Dit Besluit moest, door de Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering voorgedraagen en ten sterksten aangedrongen worden: en zy moesten daar by uitdruklyk verklaaren, dit zyn de eigene woorden, dat, „ hoe zeer de „ Vergadering van *Holland*, doordrongen „ was van de aangelegenheid, om deeze „ aanzienlyke Maatschappy, ten nutte van „ het gemeene Vaderland, te moeten be„ houden, en langs dien weg de ruïne „ en elenden van duizenden der Ingeze„ tenen van dit Gemeenebest voor te ko„ men; en hoe zeer dezelve daarenbo„ ven, ten vollen, door de Rapporten „ van haare Gecommitteerden geconvin„ ceerd was, dat deeze gewigtige Maat„ schappy, door eene spoedige en zeer „ aanmerkelyke Pecunieele Subsidie, in

„ dee-

„ deezen haaren laatsten nood behoord „ geholpen, of, by gebrek aan dezelve, „ aan haar eigen lot geagt moest worden „ overgelaaten te weezen, egter niet ge- „ negen was om eenige verdere poogin- „ gen, tot onderstand van dezelve te be- „ proeven, alvoorens de overige Bond- „ genooten zich bereidvaardig zouden be- „ toond hebben, om in den by deezen „ geproponeerden maatregel, van wegen „ dit Gewest te consenteren en tot „ dezelve eenstemmig te concurreeren; „ laatende zy, by weigering van dien, „ alle de gevolgen daar van, ten eenen „ maale, voor rekening en verantwoording „ der in deezen onwillig zynde Bondge- „ nooten; met uitdruklyke betuiging, dat „ de Vergadering van *Holland* geheel en „ al ongehouden wil zyn aan al den jam- „ mer en elende, welke het gedrag der- „ zelven, in zodanig een geval, onver- „ mydelyk naa zich zouden moeten slee- „ pen. Wanneer, in tegendeel, de ove- „ rige Bondgenooten, gelyk zy billyk „ meent te kunnen en te moeten ver- „ wagten, met haar gelieven te concur- „ reeren tot het daarstellen der voor- „ schreeven maatregelen, en alzo van dus- „ danige middelen, die de gebreken, waar „ door de Maatschappy in den aller- „ elendigsten toestand gebragt was, een- „ maal radicaal zouden kunnen genee- „ zen; dat deeze Vergadering als dan „ volkomen bereid was, om al te doen, „ wat in haar vermogen is, om dezelve

„ Com-

XCVI. BOEK. 1795. „ Compagnie ſtaande te houden, en door „ het helpen fourneeren van Penningen, „ in ſtaat te ſtellen, tot het continueeren „ van haaren thans geheel ſtilſtaande Han„ del."

'tZelve by *Holland* goedgekeurd.

Het voorgedraagene Stuk, van hoe wydſtrekkend een uitzigt, en hoe zeer ook des tegenkanting te wagten ſtondt, werd by *Holland* goedgekeurd en een Staatsbeſluit (*).

Berigt ter beſtrydinge van dit Plan.

Schoon dit Plan van verandering des Beheers de goedkeuring van *Hollands* Repreſentanten weg droeg, en veelen in den Lande daar aan hun zegel hingen, hoorde men welhaast de ſtem der wederſpraake. De Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Zeeland*, 't zy over het beſlootene dier geheele omſcheppinge niet voldaan, 't zy zich wegens de gegrond of ongegrondheid nader willende vergewisſen, ſtelden 't zelve in handen van Gecommitteerde Bewindhebberen, uit de onderſcheide Kameren der *Algemeene Nederlandſche Oost-Indiſche Maatſchappye, ter Vergadering van Zeventienen*; ten einde hun van Berigt, in eene zaak van die aangelegenheid, te dienen.

Zeer uitvoerig was het Stuk ter wederſpraake. Wy zullen 't zelve ſchetzen. In de eerſte plaats ſtelden zy zich voor de waare oorzaaken aan te toonen van den agterlyken ſtaat der *Oost-Indiſche Maat-*

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 15 Sept. 1795.

Maatschappy, en hoe dit agterweezen moest worden beschouwd. Wel wilden zy bekennen, dat een oppervlakkig overzigt van den Staat der Maatschappye de gedagten hadden kunnen doen gebooren worden, om den oorsprong der onheilen in het Bestuur zelve te zoeken en dit, als *bedorven* en *allerschadelijkst*, af te maalen; dan zy vleiden zich de ongegrondheid van dit oordeel te kunnen doen blyken, en dat de groote veragteringen, welke, in de laatste jaaren, plaats gegreepen hadden, genoegzaam alleen toe te schryven waren aan oorzaaken, welker voorkoming buiten het bereik van het Bewind was geweest, en dus in 't byzonder de tegenwoordige toestand geheel toevallig en buiten schuld des Bestuurs was te voorschyn gekomen.

Ten dien einde haalen zy op den gunstigen staat, waar in de Maatschappy zich, by het uitbarsten van den *Engelschen* Oorlog, in den Jaare MDCCLXXX, vertoonde. Gebreken, die dezelve voor lang van tyd tot tyd, hadden doen agteruitgaan, erkenden zy: als mede dat naa dit noodlottig tydstip, de ontzettende veragteringen hadden stand gegreepen. De oorzaaken hier van zoeken zy, in de mindere Ontvangst, of den minderen Opbrengst der verhandelde Goederen, uit verscheide oorzaaken ontstaande, welke zy doen voorkomen als van het Bestuur niet afhangende. —— Vervolgens voeren zy redenen aan, waar om de Uitgaven, in het tydvak der laatste twaalf

XCV. BOEK. 1795. twaalf jaaren, die zy met de twaalf voorgaande vergelyken, zo aanmerkelyk veel ja meer dan Dertig Millioenen te boven gesteegen waren. Die buitengewoone Uitgaven moest men toeschryven aan de onkosten, welke de Compagnie verpligt was te doen, in den *Engelschen* Oorlog, en hadt men te zoeken, in het meerder bezwaar van het Krygsweezen, geduurende en naa denzelven; in de buitengewoone kosten, welke 'er by den aanzienlyken aanbouw van eigen Schepen, tot het inkoopen van sommige en het inhuuren van andere, hadden moeten besteed worden; als mede in de aanmerkelyk meerdere betaalingen, die ten behoeve van *Indien* hadden moeten geschieden; en eindelyk in het hoog beloop van Intrestgelden, voor opgenomen Penningen, die men zich hadt moeten aanschaffen, om die uitgaven te kunnen bestryden.

In de tweede plaats tragten zy te doen zien, in welken staat de *Oost-Indische* Maatschappy zich reeds, in dit loopende Jaar, zou hebben kunnen bevinden, indien 'er geen Oorlog was tusschen beide gekomen. Veel moesten zy hier veronderstellen; veel in het ruwe begrooten. Met meer zekerheids konden zy gewaagen van de waarde der Laadingen der zes in *Engeland* in beslag genomene Schepen, als mede van het *Chinaasche* Schip in *Ierland* aangehouden, en een van *Batavia* te *Lisabon* binnen geloopen, van acht Schepen, die de reis behouden tot aan de

de *Kaap de Goede Hoop* hadden voortgezet van de Schepen voor de tweede Bezending des Jaars MDCCXCV bestemd. —— Het deswegen opgehangen tafereel, „ vertoonde, zo zy vermeenden, ten klaarsten," dit zyn de eigene woorden, „ de voordeelige situatie, waar in de Maatschappy, in dit Jaar, zou hebben kunnen geweest zyn, wanneer niet onze Republiek ongelukkig in den Oorlog was geraakt; als wanneer men de Retouren voor MDCCXCIV en MDCCXCV, uit *Indië* gedestineerd, hier te Lande zou hebben mogen ontvangen, en dezelve, (daar als dan ook de algemeene Commercie niet zou zyn gestremd geweest,) alle voor behoorelyke pryzen zou hebben kunnen van de hand zetten: waar door dan de Compagnie niet alleen in de gelegenheid zou geweest zyn aan alle haare Engagementen te kunnen voldoen; maar ook haaren Handel met kragt door te zetten, en door Aflossingen haaren inwendigen staat te verbeteren; zo dat men zich als dan met grond hadt mogen vleijen, dat, wanneer geene nieuwe rampen de Compagnie mogten getroffen hebben, en met de inzameling der Retouren, op dien voet, mogt zyn voortgegaan, waar toe men mede gegronde hoop mogt voeden, de Maatschappy niet alleen zou hebben kunnen gerekend worden, voor den Lande behouden te zyn geweest; maar ook tot de beginzelen van den voorigen bloei hersteld zou zyn geworden."

XCVI. BOEK. 1795.

XCVI. BOEK. 1795. Voorts behelst dit Berigt eene breede wederlegging van het gestelde omtrent den algemeenen staat der Maatschappye hier te Lande. Men hadt de schulden alleen opgehaald, en niet in aanmerking genomen wat de Maatschappy nog bezat, 't welk intusschen noodig was tot het waare denkbeeld van het agterweezen. — Groot ook was het verschil van den toestand waar in de eerste Opzigters, en volgende Bestuurders zich bevonden. — De aangewende Middelen tot Herstel, waren niet zo geheel vrugtloos geweest. Zy beriepen zich op de voordeelige veranderingen aan de *Kaap de Goede Hoop* daargesteld, en de schikkingen op *Batavia* gemaakt. — Men hadt, zints lange, niet uit het oog verlooren de veranderingen in het Handelweezen van *Europa*. — De aanmerkingen door het voorige Landsbestuur op het Beheer der *Oost-Indische* Maatschappye gemaakt, werden erkend; doch in eenen geheel anderen zin geduid. — Zeer geraakt betoonen zy zich over de persooneele beschuldigingen van wanbestuur, onkunde, eigenbelang en agtloosheid.

Zy ontkenden niet, dat 'er, zedert lange, aanmerkelyke Veranderingen en Verbeteringen, in het Bestuur der *Oost-Indische* Maatschappye, en de behandeling der zaaken, zo hier te Lande, als in de *Indien*, noodig waren geweest. Doch of tot deeze de geheele vernietiging van het tegenwoordig Bestuur werd vereischt, en de invoering van een zodanig geheel nieuw Be-

Bestuur als door de Representanten van Holland thans werd voorgedraagen, was by hun aan zeer veele bedenkelykheden onderheevig. Bedenkelykheden, welke zy uitgewerkt aanvoeren. —— Of de nieuwe wyze van Bestuur minder omslagtig en minder kostbaar, dan het tegenwoordige, kon worden gerekend, was hun niet klaar; noch ook hoe hetzelve werkzaam zou weezen tot het bewerken van het vereischte Herstel; 't welk eene uitgebreide kunde en eene veeljaarige ondervinding vorderde. — Zy konden niet nalaaten in bedenking te geeven, welk eene geweldige schok eene volslaagene vernietiging van het Bestuur hier te Lande, en de Omkeering van een Lichaam, als dat der *Oost-Indische* Maatschappy, in de *Indiën* noodwendig zou veroorzaaken, zo wel by de Gevolmagtigden, en Bedienden der Compagnie zelve, als onder de Inlandsche Vorsten; die veelligt, door de vreemde *Europeesche* Natiën aangespoord, en van hunne zwakste zyde, die van Eigenbelang en schoonschynende Beloften aangetast, hier uit veelligt gelegenheid zouden ontleenen, om zich van de plaatshebbende Overeenkomsten ontslaagen te rekenen, zonder dat eene genoegzaame magt dezelve zou kunnen noodzaaken daar aan gestand te doen. —— Hier by voegen zy andere redenen, strekkende om te toonen, dat de invoering van een gansch Nieuw Bestuur onnoodig was, en dat het tegenwoordig Bewind, in allen gevalle, geschikter ware, dan nieuwe Be-

XCVI. BOEK.

1795.

XCVI. BOEK. 1795. Bestuurders, om, (tyden en omstandigheden zulks toelaatende,) de vereischte Verbeteringen te bewerkstelligen.

Tot eene nadere overweeging van het Plan zelve treedende, merken zy op, dat de Guarantie der Penningen, huns oordeels, geen genoegzaamen grond tot het veranderen des Bestuurs opleeverde. De Evenredigheid tusschen *Holland* en *Zeeland* daar by voorgesteld, was meer *Zeelands* dan hunne zaak; wat de Plaats der bestendige Zittinge van het Nieuwe Committé betrof, dit stondt daar mede gelyk, en hadt *Zeeland* daar het meeste belang by. Voorts waren veele veranderingen ten aanziene van de Ampten voorgeslaagen, welker nut zy niet begreepen.

Dan, ten besluite, hadden zy nog eenige aanmerkingen voor te stellen, zo dewyl de aart der zaake zulks vorderde, als om dat de Beëedigde Hoofddeelhebbers, te hunner Vergadering tegenwoordig, 'er byzonder op hadden aangedrongen. Hoofdzaaklyk kwamen dezelve hier op neder. — Dat het ontslaan des tegenwoordigen Bestuurs, waar van de Leden, uit kragte der benoemingen van Deelhebberen waren aangesteld, en het scheppen van een geheel nieuw Bestuur, buiten medewerking en goedkeuring van Deelhebberen, wier goederen en belangen 't zelve uitsluitend zou beheeren, eene daad zou weezen rechtstreeks aanloopende tegen de erkende Regten van den Mensch en Burger, volgens welke ieder de bevoegdheid heeft, om

om Beſtuurders zyner Eigendommen en Belangen zelve te verkiezen. De Octroyen kenden dit aan hun toe; en welke veranderingen ook in het Beſtuur waren voorgevallen, was nooit het plaatshebbend Beſtuur vernietigd, en door een ander, buiten toeſtemming of keuze der Deelhebberen vervangen.

XCVI. BOEK. 1795.

Verder zou die geheele Vervanging door anderen eene aanmerklyke verkorting der toegekende Regten inſluiten; naardemaal het Beëedigde Hoofddeelhebberen, volgens de Octroyen, vryſtondt de raadpleegingen der Bewindhebberen by te woonen, en daar een raadgeevende ſtem uit te brengen: van al 't welk zy werden uitgeſlooten.

Daarenboven vondt men, by het Plan der nieuw in te voeren Directeuren, geene melding gemaakt, of de Leden van het voorgeſtelde Committé, eenig Aandeel zouden moeten hebben in de Maatſchappy, gelyk, met veel wysheids, by de Octroyen was bepaald.

Eindelyk ſcheen men, by het voorgeſtelde Plan, niet bedagt geweest te zyn op eenige Schavergoeding, ten opzigte van het thans plaats hebbende en te ontſlaane Bewind, als mede de verdere Amptenaaren en Bediendens, wier gehouden gedrag zy meenden op eene overtuigende wyze verantwoord te hebben: behalven dat nog de meesten derzelven, ter zaake van hunne Posten, by den aanvange en jaarlyks, veele belastingen aan den Lande

XCVI. BOEK. 1795.

hadden moeten opbrengen, behalven de deelneemingen, ter oorzaake hunner Ampten, in de onderscheidene geforceerde Geldheffingen. Stukken van dien aart, dat zy zich ten uiterften verongelykt zouden kunnen rekenen, wanneer daar in niet werd voorzien (*).

Het Plan met eenige veranderingen aangenomen.

Het is onze taak niet te beslisfen, welk een gewigt deeze tegenbedenkingen hadden; maar te vermelden, dat dezelve, de beoogde Verandering in het Beheer niet terug hielden: dewyl het Plan daar toe gevormd, ftand greep; met deeze Verandering, dat door *Holland* zeventien, en door *Zeeland* zes Leden zouden worden benoemd; als mede dat, volgens het vorig gebruik, een vierde van de Uitrusting en Verzorging, welke door de Maatfchappy gefchiedt, aan *Zeeland* zou verblyven. — Onafgedaan bleef by dit Befluit en in handen gefteld, de bepaaling van den Finantieelen voet, en het in werking brengen van het nieuw bepaalde Committé; als mede of, en in hoe verre, de Leden van 't zelve deel in de Maatfchappye moesten hebben? of den Deelhebberen eenig toe- en inzigt, ten aanziene van het beheer van dit Committé zou toekomen? Of men een Jaargeld dan eene Schadeloosftelling zou toeftaan? en in hoe verre het Committé de Judicature over deszelfs On-

(*) Dit breede ftuk is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6381—6433.

Onderhoorigen en Suppoosten zou hebben? (*). XCVI. BOEK.

Eer het jaar ten einde liep, kwam 'er afdoening van deeze in bewerking gelaatene punten, en wel in deezer voege, dat aan den Secretaris 6000 Guldens en een gelyke fom aan den Advocaat Fiscaal, mits de laatfte niets vorderde ten koste van den Lande, zou worden toegelegd. De Vifitateur Generaal zou een Jaargeld van 4000 Guldens en tien Guldens Daggeld trekken, als hy, ter Vifitatie der Comptoiren, zou afweezig zyn. Een gelyk Jaargeld werd den Ontvanger Generaal toegelegd: dan zou deeze gehouden zyn een Borgtogt van 60,000 Guldens te ftellen.

1795. Nadere Vastftellingen en Bepaalingen.

Het *Committé tot de zaaken van de Oost-Indifche Handel*, zou den negentienden van Louwmaand des volgenden Jaars de werkzaamheden aanvangen. Het tegenwoordig Bewind kreeg, tot den laatften van Grasmaand des gemelden Jaars, tyd tot het doen van deszelfs verantwoording. —— Om verkiesbaar te weezen tot Lid van het Committé, werd geen Deelgenootfchap in de Compagnie vereischt. — Telken tweeden Woensdag in Louwmaand zou 'er eene Commisfie benoemd worden, beftaande uit vyf Leden, door de Hooge Regeering deezer Landen verkoozen, en vier Leden door de Deelhebberen in de Com-

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 16 Nov. 1795.

XCVI. BOEK. — 1795. Compagnie aangesteld, die de noodige inzage zou hebben van de Rekeningen en 't Beheer; ten einde hunne aanmerkingen daar op te kunnen inleeveren. — De Gouverneur Generaal en verdere Beampten, voorheen door den Stadhouder aangesteld, zouden nu door de Hooge Regeering deezer Landen, uit een ingediend getal benoemde Persoonen, gekoozen worden. — Het voorstel tot het geeven van Schavergoeding aan de nu aftreedende Leden van het Bewind bleef nog onbeslischt (*).

Het Octroy nog twee jaaren verlengd.

Inmiddels hadden Gecommitteerde Bewindhebberen der onderscheidene Kameren dier Handel Maatschappye ter Vergadering van Zeventienen, eenen Brief by hun Hoog Mogenden ingezonden, betreffende het eindigen van het Octroy, met den Jaare MDCCXCVI, en den voorslag inhoudende om dit Octroy nog, voor één of twee Jaaren, te verlengen. *Hollands* Afgevaardigden kreegen in last ter Algemeene Staatsvergaderinge voor te draagen, om dit Octroy, naa deszelfs voleindiging, nog voor twee jaaren te doen voortduuren, en daar toe in te stemmen, ten dage dat 'er een Besluit wegens de voorgestelde Verandering zou bepaald worden (†). — Overeenkomstig hier mede viel de Bepaaling,

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 30 Dec. 1795. Generaliteits Rapport.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795. Generaliteits Rapport.

ling, waar van, by openbaare Afkondiging, door de Algemeene Staaten kennis werd gegeeven (*). XCVI. BOEK.

De Burger J. REDELINGHUIS, reeds in den Jaare MDCCLXXXV van de *Kaap* herwaards gekomen, met een Volmagt der *Kaapsche* Burgeren, wier deugdlykheid door het Landsbestuur ten Jaare MDCCLXXXVII nooit betwist was geworden, hadt zich met een dringenden voordragt by het tegenwoordig Bestuur van *Holland* vervoegd, het een misdaad rekenende indien hy, in de hoedanigheid van Representant der Burgery van de *Kaap de Goede Hoop*, niet te hunner kennisse bragt zodanige zaaken, welke de aandagt der Vergadering diende bezig te houden, om door derzelver invloed te verhoeden, dat deeze Volkplanting, door de poogingen van eenen heerschzugtigen en veroverenden Nabuur, aan de *Bataafsche* Republiek, zo niet voor altoos verlooren, ten minsten voor het tegenwoordig tydstip, geheel nutloos gemaakt wierd.

1795. Voorstel van J. REDELINGHUIS wegens de *Kaap de Goede Hoop.*

Naa een opgehangen zwart gekleurde Schildery van het Bestuur aldaar, 't welk te wege bragt, „ dat," gelyk hy het uitdrukte, „ de Volkplanting langer dan anderhalve eeuw hadt moeten verstrekken „ ten prooije van den gouddorst en roofzugt der Naastbestaanden van Bewindhebberen der Maatschappy, en andere „ zogenaamde Grooten in de *Hollandsche* „ Re-

(*) *Resol. Gen.* 26 Nov. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

„ Republiek. Naastbestaanden en Gunstelingen, die alhier in *Europa* hun vermogen en hunne eer op de schandelykste wyze verspild en vernield hebbende, door de veragtlyke Bewindhebberen, na de Oostersche Volkplantingen der Republiek, in de aanzienlykste Regeeringsposten gezonden werden, om aldaar, door moord en plundering, hun zogenaamd fortuin te verbeteren." —— Naa het bybrengen van schreeuwende gevallen deswegen; en het aanwyzen van een zyner voorheen Medeafgevaardigden Marthinus Adriaan Bergh als een alzins gevaarlyk en den *Engelschen* toegedaan Man, die thans in een der *Britsche* Zeehavens gereed lag op het *Oost-Indisch* Schip *Oosthuizen*, om na zyn Vaderland te stevenen, en daar de *Britten* in de hand te werken, stelde hy voor, om ter voorkominge hier van, eene Commissie met de Souveraine Magt des *Bataafschen* Volks bekleed, met een *Americaansch* Schip, te *Amsterdam* gereed liggende, derwaards te zenden; in welk geval hy zyn persoon aanboodt om een Lid dier Commissie uit te maaken (*).

Gunstige tydingen van de *Kaap de Goede Hoop*.

Het verlangen na tydingen, wegens de gesteltenisse aan de *Kaap de Goede Hoop* en de Bezittingen in de *Oost-Indien*, kon niet uitblyven. Ten midden Zomer inloopende berigten hielden in, dat het aan de

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 19 Maart 1795.

de *Kaap*, in Sprokkelmaand alles in goeden ſtaat van verdeediging was (*). Men vernam vervolgens, dat de Volkplanting aan de *Kaap de Goede Hoop*, in Grasmaand, kundſchap ontvangen hadt van de Verandering der zaaken in het Vaderland. Wat men van daar meldde was gerustſtellende (†).

De *Engelſchen* komen aan de *Kaap*, en eiſchen dezelve op, voor den Prins van *Oranje*.

't Leedt niet lang of dit gelaad der dingen veranderde. Een Brief des Gouverneurs A. J. SLUYSKEN, in Zomermaand gedagtekend, hieldt in, dat drie *Engelſche* Schepen van 74 en drie van 64 Stukken, benevens twee Fregatten, en twee kleindere Schepen, onder den Admiraal ELPHINSTONE, zich in *Baai-Fals* bevonden; dat het uitgaande *Hollandsch* Schip *Columbia*, gevoerd door Schipper WILLIAM MALEI, by het inkomen van gemelde Baai, aangehouden was, met afneeming zyner Papieren zo voor *Batavia* als voor het Gouvernement aan de *Kaap*: waar voorts het gemelde Schip was aangekomen, zonder eenige Papieren, behalven eenige weinige, alleen tot het Schip betrekkelyk. De *Engelſche* Admiraal zondt een aantal door hem geopende Brieven aan de Regeering van de *Kaap*; maar tevens eenen Brief van den Prins VAN ORANJE, uit *Kew*, den zevenden van Sprokkelmaand laatstleden gedagtekend. Gemelde Admiraal boodt eerst den Ingezetenen van de *Kaap* den byſtand van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3464.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5029.

XCVI. BOEK. 1795. van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit aan, en noodigde vervolgens de *Kaapsche* Regeering en Inwoonders uit, om de Volkplanting onder de Bescherming zyns Konings te stellen, tot dat de Republiek zou hersteld weezen.

Die voorslag verworpen. Een voorslag die de *Kaapsche* Regeering, nevens de Ingezetenen, van de hand weezen, te gader beslooten hebbende om getrouw te blyven aan den Eed den Lande gedaan, de Volkplanting, tot het laatste te verdeedigen, te beschermen en het Land voor den wettigen Souverain te bewaaren. Ten deezen einde waren alle de Bewoonders der Buiten Districten, met allen yver, Kaapwaards gekomen: de voorige Geschillen vergeetende, of ter zyde stellende.

Oogmerk om de *Kaap* te verdeedigen. Intusschen hadden de *Engelschen* één Schip van *Batavia* komende, en twee Schepen derwaards bestemd, in beslag genomen. Buiten dit hadden 'er geene vyandlykheden plaats gegreepen; doch de Gouverneur Sluysken betuigde niet te mogen verzwygen, dat, indien de *Engelschen* het wilden onderstaan de *Kaap* te neemen, zy oneindig meer wederstands zouden vinden, dan zy verwagtende waren. Hy voegde 'er met zo veele woorden by, „ de animositeit is tot den hoogsten top geklommen, en het bloedbad „ zal verschriklyk zyn; terwyl dan zelfs, „ wanneer wy voor overmagt mogten „ moeten bukken, het nut, het welk „ den *Engelschen* als dan van de *Kaap*

„ zul-

„ zullen kunnen trekken, weinig zal wee- „ zen (*).” XCVI. BOEK. 1795.

Geene geringe ontzetting baarde dit berigt, en zondt men onverwyld, vol verontwaardigings over het gedrag des geweezen Stadhouders, een Affchrift deezes Briefs aan de Hoogleeraaren VOORDA en VALCKENAER, om daar van zodanig gebruik te maaken, in de Acte van Befchuldiging tegen den geweezen Stadhouder, als zy noodig oordeelden. Het gedrag en voorneemen des Gouverneurs van de *Kaap* werd, in het Dagblad, met lof vermeld. Uitwerking van dit berigt hier te Lande.

De *Engelfchen* hadden, eer zy iets verders tegen de *Kaap* ondernamen, meer verfterkings afgewagt. Die bekomen hebbende, volgde de daadlyke Opeifching, daar zy oordeelden eene Magt zamen te hebben, die te werk gefteld, allen tegenftand nutloos maakte. De Generaal CLARKE, de Vice-Admiraal ELPHINSTONE en de Generaal Major CRAIG, hielden zich, gelyk zy Nadere voorflagen der *Engelfchen* aan de *Kaapbewoners.*

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 19 Oct. 1795. — Wegens den verdeedigbaaren ftaat aan de *Kaap* in den Jaare 1792 verdient nageleezen te worden, de *Reizen van* CORNELIUS DE JONG *na de Kaap de Goede Hoop*, by F. BOHN 1802. I. D. bl. 110. en nog nader in den Jaare 1794 en 1795 het II. Deel dier Reizen bl. 73 en 84. Te welker laatstaangeduidde plaats DE JONG betuigt; „ dat, „ door de Uitvinding van den Colonel GORDON, „ de middelen ter Verdeediging zodanig veranderd „ waren, en de *Kaap* in eenen zo geduchten ftaat „ gefteld was, dat, zo 'er flechts 2500 man goede „ troepen meer waren, men met een Esquader „ veel moeite zou hebben om de plaats te neemen.”

XCVI. BOEK. 1795. zy te kennen gaven, zo wel bewust van de gevoelens huns Koninglyken Meesters, dat het voor denzelven veel aangenaamer zou zyn te verneemen, dat de Volkplanting de Befcherming van *Groot-Brittanje* hadt aangenomen, onder de aan de Ingezetenen reeds aangebodene voorwaarden; dan dat zy, door eene hardnekkige volharding in eene vrugtlooze verdeediging, zich blootftelden aan de rampen van eenen ftaat van Oorlog. In den gewoonen loop der Krygsverrigtingen kon geene Onderhandeling van deezen aart plaats grypen, als eer de Armée zich voor de Werken der Stad bevondt. —— De *Britfche* Bevelhebbers waren egter, volgens hun zeggen, zo zeer bezorgd, om, indien mogelyk, de Volkplanting te behoeden voor de onheilen, die met hunne vordering tot de gemelde Standplaats moesten gepaard gaan; zy wenschten zo zeer om alleen onder zodanige vriendlyke omftandigheden te naderen, als welken hun in ftaat konden ftellen, om de veiligheid van allen eigendom, van ieder foort te verzekeren; zy waren zo begeerig om 't Land te bewaaren voor de verwoesting, welke moest voortkomen uit de behoeftens van de Armée, in den loop van welker werkzaamheden Huizen moesten vernield worden om bouwftoffen tot de werken te verkrygen; men moest flaaven uitnoodigen, Vee verdelgen. Tuinen en Velden zouden weinig ontzien worden.

Vyandlykheden. De Gouverneur SLUYSKEN verwierp deeze voorflagen niet alleen, in de uitdruklykfte be-

bewoordingen: maar handelde tevens op eene wyze, welke blyken droeg van moedige tegenſtand te zullen bieden. Dit verſterkte het vermoeden der *Engelſchen*, dat het oogmerk des Gouverneurs was, de wooningen aan de *Simons-baai* in brand te ſteeken, uit welke alle Inwoonders zich reeds, op diens bevel, begeeven hadden. Om de uitvoering daar van te voorkomen oordeelden de *Engelſchen* het raadzaam, door eene Landing, zich in het bezit dier plaats te ſtellen. Acht honderd aan land gezondene Soldaaten volvoerden zulks.

XCVI. BOEK.

1795.

Krygsbedryven.

De Burger Krygsmagt en de Hottentotten hielden het Gebergte rondsom bezet, en het leedt ſlegts weinig dagen of zy vuurden op de *Engelſchen*, die last hadden geene vyandlykheden tegen de Krygsmagt der *Hollanderen* te bedryven. De *Kaapſche* Gewapenden hielden den *Muizenberg*, een gewigtige post (*), in; de *Engelſchen* oordeelden, naa de aangevangene vyandlykheden, hun van daar te moeten verdryven, 't geen zy, door het ſchieten

(*) Een *gewigtige post* ſchryven wy. De Heer JOHN BARROW, die, naa de Vermeestering van de *Kaap* door de *Engelſchen*, ons dien Uithoek beter, dan tot nog toe geſchied was, heeft doen kennen, beſchryſt de belangrykheid daar van met deeze woorden; „ De doortocht aan den voet van den „ *Muizenberg*, een ſteil en hoog Gebergte, door „ *Baai-Fals* beſpoeld wordende, is de weg van „ Gemeenſchap tusſchen *Simons-Baai* en de *Kaap*, „ en mag te regt voor onverwinbaar gehouden „ worden, ſchoon de *Hollanders* 'er zich gemaklyk deeden uitdryven; en uit hoofde van de „ borst-

XCVI. BOEK. 1795.

ten uit de Schepen onderſteund, boven verwagting deeden. Naa de volvoering hier van was de verſterking van Volk en van Krygsnoodwendigheden, van den Gouverneur van *St. Helena* gevraagd, opgedaagd. Zy vonden den Admiraal ELPHINSTONE in 't bezit van *Simons-Baai*, den Major Generaal CRAIG meester van den *Muizenberg*, en de *Kaapenaars*, naa een vrugtloozen aanval, na de *Kaapſtad* geweeken. Meer Volks werd den reeds gelanden, ter verſterking, toegevoegd, derzelver getal beliep omtrent negentienhonderd. Zy vonden de *Kaapenaars* in ſtaat van tegenweer. Men voer voort met meer Volks, benevens de Artillery, en andere Krygsnoodwendigheden te ontſcheepen, en zo naby de voorposten der *Hollanderen* te brengen als mogelyk was, verzamelde zo veel leevensmiddelen by een als men hoopte dat genoegzaam zou weezen om de *Kaapſtad* te bereiken, en de gemeenſchap te openen met de *Engelſche* Schepen in de *Tafelbaai*, en onderſtand te krygen uit het land, 't welk zy agter zich lieten.

Vordering der *Engelſchen.*

In deezer voege verſterkt en toegerust, toogen de *Engelſchen* van den *Muizenberg* op weg. De *Kaapenaars* konden alle hunne beweegingen zien. Het land was ter lengte van

„ borstweeringen, die 'er onlangs op de hoogten „ aangelegd zyn, zou een uitgeleezen troep Volks „ aldaar in ſtaat weezen van een geheel Leger te „ kunnen tegenhouden." BARROWS *Reizen in de Binnenlanden van het Zuidelyk gedeelte van Afrika.* Te *Haarlem* by F. BOHN I. D. bl. 19.

van eenige mylen, zeer gunstig voor de Kaapbewoonders, om te paard gezeten, en met zeer ver draagende Geweeren voorzien, den vyand afbreuk te doen. *Zy* vreesden ook voor veel ontrustings en afbreuks onder den weg; doch dit hadt niets te beduiden op den marsch na den *Wynberg*. Te deezer plaatze hadden zich de *Kaapenaars* versterkt, en verwagtten de *Engelschen* den hevigsten wederstand. De schikkingen door de Aanvallers gemaakt, bragten de *Kaapenaars* in 't naauw, en zy werden, ten zelfden tyde des aanvals, ontrust door het gerugt van drie Schepen uit de *Tafelbaai* gezonden om eene afwending van dien kant te maaken, aan welke zy zwakst waren. Naa het verlies van zeer weinig Volks, door het *Engelsch* kanon, trokken de *Kaapenaars* af, eer de *Engelschen* de bergtop konden bereiken. Het vervolgen der vlugtenden werd, om den vallenden avond, en de vermoeienis des Volks, gestaakt. Wel te vrede waren de *Engelschen* met den gunstigen door hun vermeesterden stand.

Daadiging.

De Generaal CLARKE hadt ten oogmerk, 's volgenden daags, den tocht voort te zetten. Dan de moed, om verderen wederstand te bieden, ontzonk den Gouverneur SLUYSKEN. Hy zondt een Officier met een Vlag, en een Brief, inhoudende een verzoek om Wapenstilstand voor acht en veertig uuren, tot het ontwerpen en aanbieden van de voorslagen, op welken hy de *Kaapstad*, den *Engelschen* zou overgeeven.

 Niet

XCVI. BOEK. 1795.

Niet meer dan de helft van dien tyd werd hem ingewilligd, en was deeze genoeg om de Voorwaarden te bepaalen, en des overeen te komen, op welke die gewigtige Bezitting in de handen des Vyands, op den drie en twintigsten van Herfstmaand, overging. De voorgestelde verdragspunten werden alle toegestaan, en de zeer gunstige voor den Gouverneur SLUYSKEN, tot één toe, volkomen ingewilligd.

De geregelde Krygslieden, te dier gelegenheid, krygsgevangen gemaakt, beliepen omtrent Duizend man. Groot was de voorraad van Geschut, Krygsvoorraad en Scheepsbehoeften, die den Vyand in handen viel. De Koopvaardyschepen waren prys, en die van Oorlog werden, zo ver men noodig keurde, onmiddelyk in *Engelschen* dienst gesteld (*).

Wat onze Ministers te *Parys* doen by het ontvangen berigt der overgave van de *Kaap*.

Het verlies van deezen gewigtigen Uithoek baarde op zich zelve groote ontzetting en teffens kommer voor 's Lands andere Bezittingen in het *Oosten*. Ydel bleeken de genomene voorzorgen van den beginne der Omwentelinge af genomen, om deeze dierbaare panden in veiligheid te stellen, tegen eene wel te duchten verrassing, en wel te wagten vermeestering. De tyding van dit verlies bereikte onze Afgezanten te *Parys* niet, of zy deelden dezelve mede aan den Minister der Buitenland-

(*) *Universal Magazine* Vol. XCVII. p. 351 en 355. Men zie de Verdragspunten in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7493.

landſche Zaaken, en ſchilderden hem de noodlottige gevolgen af, welke te wagten ſtonden, indien men aan de *Engelſchen* den noodigen tyd liet om zich daar, op eene geduchte wyze, te verſterken. De Minister was, met hun, daar van ten vollen overtuigd, en gaf de ſterkſte blyken van zyn verlangen om deeze en geene middelen voor te ſtellen en te beraamen, ten einde eene Vloot derwaards te zenden. De Minister der *Zeezaaken* verzogt hun byzonder, om, indien zy eenige uitzigten daar omtrent hadden, hem dezelve te willen aan de hand geeven. Zy maakten dit den Griffier QUARLES bekend, met bygevoegd verzoek om hun te willen opgeeven alles wat eenigzins dienſtig zou kunnen zyn, ter bereiking van dit heilzaam oogmerk (*).

XCVI. BOEK. 1795.

Hoe zy de O. I. Schepen tragten te beveiligen.

Die zelfde Afgezanten hadden zo dra de aankomst eeniger herwaards komende *Oost-Indiſche* Schepen, van 't gebeurde onbewust, te *St. Helena* binnen geloopen, niet verſtaan, of zy deeden poogingen by het *Fransch* Bewind om eene Vloot te verwerven in ſtaat om dien prooy den *Engelſchen* te ontzetten. Doch zy ontvingen, in 't eerst, kranken troost, uit hoofde van de zwakheid der *Franſche* Zeemagt, en de ſterkte der *Engelſche*, egter met genoegzaame verzekering van bereidwilligheid (†).

Dat

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 7 Dec. 1795. MSS.

(†) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan het Committé de Salut Publicq* 23 Aug. 1795. en het Antwoord den 7 *Fructidor*

XCVI. BOEK. — 1795.

Dat deeze niet alleen in woorden beſtondt bleek eerlang uit een meer beloovend geſprek. Immers zy gaven, naa een verder onderhoud, te verſtaan, dat in het Bureau van Marine ſterk werd gearbeid, dat de Admiraal TRUGUET, niets verzuimde, of verzuimen zou, om alle mogelyke magt by den anderen te brengen, ten einde aan het oogmerk te voldoen (*).

Vloot uit *Frankryk* gezeild.

Zints dien tyd hielden zy een waakzaam oog op die Scheepsuitzending. Zy zogten naauwe kennis te krygen met de Leden van het Committé de Marine, en 't was, uit kragte van deeze, dat zy, den tweeden van Wynmaand, den Griffier QUARLES konden melden, zelfs boven hunne verwagting geſlaagd te zyn; daar zes Linieſchepen, eenige Fregatten en Kotters, niet alleen toegerust en van de noodige leevensmiddelen, voor den tyd van drie maanden, voorzien; maar reeds, zints drie weeken in Zee gelopen waren. Met alle mogelyke geheimhouding was dit alles toegegaan, in de Nieuwspapieren werd niets van dit in Zee zeilen gevonden. BLAUW en MEYER hadden zich moeten verbinden, daar van geen woord te melden, vóór dat de Schepen daadlyk waren uitgeloopen; gelyk zy nu in een gecyferden Brieve deeden; welke tevens inhieldt, dat uit *Frankryk* eene aanzienlyke magt na de *West* gezonden was om de *Engel-*

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 25 Aug. 1795. MSS.

gelſchen afbreuk te doen (*). — Wy hebben deeze byzonderheden wel willen te boek ſtellen, ſchoon die pooging in het bereiken des doels miste.

XCVI. BOEK. 1795.

Geſteldheid in *Batavia*.

Engelſche Schepen uit *China* in *Engeland* gekomen, hadden in Oogstmaand, *Batavia* aangedaan. Zy bragten het den hunnen behaaglyk nieuws mede, dat de magt der *Hollanderen* aldaar zeer verzwakt was door ziektens, die veelen ten graave ſleepten. Volgens hunne opgave ging de Bezetting dier Stad geen twee honderd daadlyk dienst doende *Europeaanſche* Manſchappen te boven; en mogt men ſlegts drie honderd aan Inboorelingen tellen. Het getal der Zeelieden was even zeer gedund. Schoon 'er zeven Oorlogſchepen op de reede lagen, waar onder twee van vier en zestig Stukken, was de *Europeaanſche* Manſchap, bekwaam om dienst te doen, niet meer dan vierhonderd ſterk. Terwyl de *Engelſche* Schepen, die dit berigt bragten, zich te *Batavia* bevonden, kwam 'er een *Hollandsch* Fregat van de *Kaap de Goede Hoop*, met de tyding dat de *Engelſche* Admiraal ELPHINSTONE daar verſcheenen was; doch de zwakke toeſtand der *Hollanderen* te *Batavia* was, gelyk de *Engelſchen* ſchreeven, oorzaak dat men de vier *Oost-Indiſche* Schepen, onverhinderd liet vertrekken (†). On-

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 2 Oct. 1795. MSS.

(†) *Univ. Magaz.* Vol. XCVII. p. 444.

XCVI. BOEK.

1795. Hoe de *Engelschen Ceylon* vermeesteren.

Onze Bezittingen in het *Oosten*, zints lang, niet genoegzaam voorzien en versterkt, strekten ten gereeden prooye voor eene Mogenheid, ter Zee zo magtig. De schikkingen ter overweldiging gemaakt, werden daadlyk ondernomen, en volvoerd met eenen uitslag, waar op de *Engelschen*, te onzer beschaaminge, stoften. —— Het belangryk Eiland *Ceylon* was een der eerste voorwerpen van bemagtiging. De *Engelsche* Vice-Admiraal RAINIER, stevende van *Madras* derwaards, wel met geene groote; doch, zo 't bleek, genoegzaame magt, op het einde van Hooimaand, en kwam, den eersten van Oogstmaand, op de hoogte van *Trinconomale* en *Oostburg*, twee onzer belangrykste Steden en Sterkten. Het oogmerk deezer Opdaaging ontvouwden de *Engelschen*, van hunne zyde, op 't schoonste. Twee dagen werden in onderhandeling gesleeten. De *Hollandsche* Bevelhebber weigerde aan het dringend verzoek te gehoorzaamen. Geraaden vonden het de *Engelschen* daar op Krygsvolk te doen landen. Eén der Schepen, 't welk traage zeilders op het sleeptouw hadt, werkte sterk om tegen een geweldigen landwind de Baay op te zeilen; doch stiet, met zo veel gewelds, tegen een rots, in de kaarten niet aangeduid, dat het pompen van Zeelieden en Soldaaten niets kon helpen, en de Manschap naauwlyks tyds genoeg hadt om het ten gronde gaande Schip te ontkomen, waar uit niets van ee-

eenig aanbelang gered werd. Zulks veroorzaakte eene vertraaging van tien dagen. Geen wederftreeven van de zyde der *Hollanderen*, geene vyandlykheden greepen 'er by de ontfcheeping plaats. De *Engelfchen* bragten het noodige ter belegeringe aan wal; ten einde de tegenwoordige Bezitters, indien zy weigerden de *Engelfchen* als Vrienden te ontvangen, als Vyanden met geweld te onder te brengen. Dit laatfte ving tegen *Trinconomale* den achttienden van Oogstmaand aan. De Stad werd drie dagen daar naa befchooten, en welhaast hadt men bres. By de toerusting ter beftorming, werd de overgave andermaal gevorderd. Van de *Hollandfche* zyde deedt men eifchen, die de *Engelfchen* niet oorbaar keurden in te willigen; doch aan wier op nieuw gedaane eifchen, op den beftemden tyd, niet voldaan zynde, het vuur der Belegeraaren hervatte. Toen leedt het flegts weinige oogenblikken of de Witte Vlag werd opgeheesfen, en de Daadiging tot ftand gebragt.

De Bevelhebber van de Bezetting op *Oostenburg* hadt de opeifching afgeflaagen. De noodige toebereidzels om het voor Krygsgeweld te doen bukken, werden gemaakt; doch de voorgeftelde verdragspunten aangenomen, en *Jaffnapatnam* desgelyks overgegeeven. Met één woord, alle de Bezittingen der *Hollanderen* op de kusten van dit der *Oost-Indifche* Maatfchappye zo hoogstbelangryk Eiland,

XCVI. BOEK.

1795. *Malacca en Cochin aan de Engelschen overgegeeven.*

land, vielen in der *Engelschen* handen (*). Ten zelfden tyde stevende Capitein NEWCOME na *Malacca.* Een *Hollandsch Oost-Indisch* Schip zat ter reede in den modder. Op 't zelve door de *Engelschen* geschooten zynde, beantwoordde dit weerloos liggend Schip zulks met twee schooten, daar op onmidelyk de Vlag strykende. De landing geschiedde onverwyld. 'Er werd op de gelandden van de Battery door de *Hollanders* gevuurd; dan twee uuren naa de landing volgde de overgave. De *Hollandsche* Bevelhebber zondt een boode aan boord des *Engelschen* Zeebevelhebbers, met verklaaring van zyne gereedheid om *Malacca* over te geeven op de gevorderde voorwaarde. Dit scheen enkel eene Bezitneeming om de belangen van de oude *Hollandsche* Regeering tegen de *Franschen* te handhaaven. Ten deezen einde zou de Officier der *Britsche* Krygsmagt erkend worden als Bevelhebber van *Malacca*, en de Krygsposten daar aan onderhoorig, en een tweede plaats in den Raad bekleeden (†). —— *Cochin*, op de *Malabaarsche* kust viel in Wynmaand, met alle de daar liggende Sterktens en Factoryen den *Engelschen* in handen: zo dat zy zich mogten beroemen in 't bezit te zyn van alle der *Hollanderen* Bezit-

(*) *Univ. Magaz.* Vol XCVIII. p. 62. 224. *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 497—506.

(†) *Univ. Magaz.* Vol. XCVIII. p. 293. *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 1470.

zittingen op het Vasteland van *Indie* (*).

Eer het jaar ten einde liep, viel het besluit, om voor den Zeecapitein ENGELBERTUS LUCAS, eene Commissie af te vaardigen, by welke hy volmagt kreeg, om den Gouverneur Generaal, en alle de Leden van het Gouvernement en de Geemploieerden, in de onderscheide Vastigheden, aan de *Kaap de Goede Hoop*, en in de *Oost-Indien*, te ontslaan van den Eed aan den geweezen Stadhouder, en van dezelve af te neemen den Eed aan hun Hoog Mogenden, of die geenen, welken, door den wil van het Volk, tot het Landsbestuur zouden worden geroepen (†).

Besluit om E. LUCAS na de *Kaap* en *Oost-Indien* af te vaardigen.

Geen beter lot was der Bezittingen van den Staat in de *West-Indien* beschooren. Dan, eer wy tot het vermelden van die den Vaderlande zo droeve als schadelyke gebeurtenissen treeden, staat ons te boeken wat 'er, ten opzigte van het Beheer der Volkplantingen, in dat Werelddeel, hier te Lande, by de Staatsomwenteling, voorviel. Ten Jaare MDCCXCI zagen wy de *West-Indische Maatschappy* ontbinden, en het Beheer in andere handen overbrengen, ondanks allen tegenstand door *Zeeland* aan die verandering gebooden (§).

Toestand der Bezittingen in de *West-Indien.*

Zeer onmiddelyk naa de Omwenteling, immers zo vroeg als den elfden van Sprokkel-

Voorstel van P. PAULUS,

(*) *Univ. Magaz.* Vol. XCVIII. p. 225. 294.
(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 13 Nov. 1795.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D bl. 342-359.

XCVI. BOEK. kelmaand, was, by de Provifioneele Representanten des Volks van *Holland* bepaald, te raadpleegen over de *Colonie-Raad* van de *West-Indien*, en de betrekking waar in dezelve door de Vergadering van *Holland* zou behooren gefteld te worden. De dag daar toe bepaald was de vyfde van Lentemaand. De Voorzitter P. PAULUS deedt, ten dien ftonde, een breedvoerig voorftel, hoofdzaaklyk hier op nederkomende. —— Het was ontwyfelbaar zeker, dat, indien het Beheer over de Volkplantingen der Republiek in *Afrika* en *Amerika*, of in de zogenaamde *West-Indien*, eenmaal op een voeglyken voet zou gevestigd worden, waar door dezelve, zo wel in het Politieke, Juftitieele en Commercieele, als in het Militaire, onder eenpaarige en daar door voor den Lande meest heilzaame fchikkingen, zouden kunnen gebragt worden, daar over *één Algemeen Beheer* moest worden beraamd, gaande, zonder uitzondering, over alle de Volkplantingen van den Staat in de *West-Indien*, waar door alle derzelver belangen vereenigd, gelyklyk gekend en behartigd konden worden: terwyl dezelve thans onder zo veele verfchillende Directien ftonden, als 'er onderfcheide Volkplantingen waren.

1795. wegens het Beheer der *West-Indifche* Volkplantingen van den Staat.

De voorheen beftaan hebbende *West-Indifche-Compagnie* deezer Landen, merkte hy op, was oorfpronglyk, even als de *Oost-Indifche Maatfchappy*, een handeldryvend lichaam geweest; doch zedert veele

jaa-

jaaren vóór deszelfs vernietiging, geheel van aart en natuur veranderd, en nogthans, even of het nog een handeldryvend Lichhaam ware, in derzelver deelen zo bestuurd, dat ze in geen verband met elkander stonden, en ten opzigte van dezelve nimmer eenige gemeenschaplyke schikkingen konden worden gemaaakt. XCVI. BOEK. 1795.

Daarenboven werden deeze onderscheide Lichaamen eeniglyk bestuurd door Kooplieden en Regtsgeleerden; en kon het uit dien hoofde niet anders zyn, of derzelver staat van Verdeediging, zo te Water als te Lande, moest meest al verzuimd, kwalyk bestuurd, ten minsten niet zodanig behandeld worden, als men mogt en kon verwagten van Lieden, met genoegzaame kennis deswegen voorzien. Het lot der Volkplantingen, in den jongst gevoerden Oorlog met *Engeland* voerde hy ten bewyze aan.

Wyders merkte de Voorzitter op, dat de Ontaarting der *West-Indische Compagnie* van een *Handeldryvend Lichaam* in een van louter *Beheer*, haar langzaamerhand buiten staat gesteld hadt om zelfs de Intressen der gemaakte Schulden te betaalen; de houders van zeer groote opgenomene Hoofdsommen hadden de renten moeten missen, en de Compagnie was in een volslaagen wancredit vervallen, zodanig, dat het voorig Landsbestuur, by het einde des Octroys, dezelve geheel hadt moeten ontbinden.

Hier uit was een *Raad over de Colonien* in

XCVI. BOEK. 1795. *in America* en *over de Bezittingen van den Staat in Afrika*, ten Jaare MDCCXCII gebooren. Dan, met die verandering bleef 'er een drieledig beheer ſtand houden, *tot* groot nadeel der Volkplantingen, tot groote vermeerdering der kosten, vereischt tot goedmaaking eens zo drieledigen beſtuurs.

De Souverain miste, uit hoofde deezer ſchikking, allen behoorelyk berigt omtrent derzelver toeſtand, zo te Water als te Lande; kon 'er naauwlyks meer van weeten, dan het de onderſcheide Beſtuuren behaagde mede te deelen; en deeze, by hun lastbrieve, of byzondere bevelen, niet verpligt zynde om 'er, naar eisch, voor te zorgen, ja zelfs daar toe geheel ongeſchikt, was het gansch niet te bevreemden, dat die Volkplantingen, by het ontſtaan van eenen Oorlog, in een *ſlegten* toeſtand waren, tot aanmerkelyk voordeel van den Vyand, en tot onuitſpreeklyk nadeel van den Staat.

Daarenboven maakte het genoegzaam afzonderlyk beheer van ieder der Volkplantingen, alle onderlinge ſchikkingen, ten opzigte van elkanderen, niet alleen zeer moeilyk, maar zelfs ondoenlyk. Men merkte zich niet aan als Leden van het zelfde Lichaam; maar veel eer als onderſcheide Lichaamen, die een verſchillend belang hadden, die jalours ten opzigte van elkander waren. Hier van was het gevolg, dat, in ſtede van eene gemeenſchaplyke werking, ten algemeenen nutte, en tot een zo veel mogelyk eenpaarig

Be-

Beſtuur, eene geheimhouding omtrent elkanderen, en eene onverſchilligheid omtrent elkanders voorſpoed en geluk plaats hadt, welke onder eene welgeregelde Regeeringsvorm van een Land geene plaats behoorde te hebben.

Op deeze gronden deedt de Voorzitter de voorſtellen rusten om den tegenwoordigen Colonie-raad, met den aankleeve van denzelven, terſtond af te ſchaffen, om desgelyks te vernietigen de tegenwoordige *Societeit van Suriname* en de *Directie van de Colonie van Berbice*; en dat over *alle* deeze Volkplantingen van den Staat, zo in *America* als in *Africa*, *ééne* Generaale Directie en Adminiſtratie aangeſteld behoorde te worden, onder den Tytel van *Committé tot de zaaken van de Colonien en Bezittingen in Africa en America*, beſtaande uit één en twintig Perſoonen, welk Committé in die Volkplantingen en Bezittingen het beheer zou hebben over de Krygsmagt, de Fortificatien, de Magazynen, Arſenaalen, Hospitaalen, Geldmiddelen, en voorts alles wat daar toe en tot het beſtuur van den Handel met het Moederland eenigzins behoorde.

De één en twintig Perſoonen daar toe aan te ſtellen, zouden door hun Hoog Mogenden, uit alle de Gewesten, of liever uit de geheele Republiek, zonder onderſcheid, worden benoemd, zo nogthans, dat het aan de Stad *Amſterdam*, uit hoofde van haar onmiddelyk belang in *Suriname* en *Berbice*, zo voor zich zelven als haa-

XCVI. BOEK. haare Ingezetenen, zou vryſtaan om *zes* Perſoonen aan hun Hoog Mogenden, ten dien einde, voor te ſtellen.

1795. De werkzaamheden van dit Committé werden in deezer voege voorgedraagen. *Zeven* der Leden zouden byzonder belast weezen met alles wat tot den *Militairen Staat* der Volkplantingen behoorde; *Zeven* anderen met het *Huishoudelyk Beſtuur* in de Volkplantingen zelve; het overſchietend *Zevental* zou zich byzonderlyk moeten bezig houden met het Beheer van de *Handel*, zo op als uit de Volkplantingen, met het werk der Financien, of de beſchikking over de Penningen door alle de Gewesten opgebragt ten behoeve dier buitenlandſche Bezittingen, als mede van die, welke uit de Volkplantingen zelve, of uit de ontvangst van eenige Regten hier te Lande, op van daar inkomende Goederen mogten ſpruiten.

De Algemeene en Opperbeheering van alle deeze byzondere afdeelingen zou by het Committé gezamenlyk berusten.

Om aan de werking der Departementen meer gemaks toe te brengen, zou het aan ieder vryſtaan een afzonderlyke Secretaris aan te ſtellen, met de verder tot de werkzaamheden noodige Perſoonen. Het Committé zou zorgen, dat doorgaans *twee* of wel *vier* van deszelfs Leden zich in de voornaamſte Handelplaatzen bevonden, als te *Amſterdam vier*, te *Rotterdam twee*, te *Middelburg twee*, te *Hoorn* en *Enkhuizen twee*, en te *Groningen*, des noodig zynde, *twee*.

Ver-

Verder zou door hun Hoog Mogenden worden aangesteld een *Advocaat Fiscaal*, een *Secretaris* voor het geheele Committé, en een *Ontvanger Generaal.* — De Zittingen van het Committé zouden in den *Haage* gehouden worden, onder het opzigt van eenen om de acht dagen afwisselenden Voorzitter. Eindelyk zou het Committé bevoegd zyn om, zulks noodig oordeelende, ter Vergadering van hun Hoog Mogenden te verschynen.

Gansch gereeden ingang vondt dit Voorstel ter Vergadering der Vertegenwoordigeren des *Hollandschen* Volks; dan het werd by hun Hoog Mogenden door eenige Gewesten overgenomen (*).

Directeuren van *Berbice* vervoegen zich by de Municipaliteit van *Amsterdam* wegens het Beheer.

Terwyl deeze zaak hing, leverden de Directeuren van de Geoctroyeerde Colonie van *Berbice*, by de Municipaliteit der Stad *Amsterdam*, een breed Vertoog in, zich verheugende, dat die Stad een gelyk belang met hun hadt, ten opzigte van de Societeit van *Suriname.* Zy betuigden hunne bevreemding over het genomen, of te neemen, besluit ter vernietiging van de Directie over gemelde Volkplanting, met voordragt van hunne belangen in deezen. Ten welken einde zy ontvouwden, hoe de *Berbice* door Koop hun Eigendom geworden was, welks bezit en beheer hun diensvolgens toekwam, en naar de erkende Regten van den

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 5 Maart 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

den Mensch hun niet kon ontnomen worden. De gronden op welke men die ontneeming, in het tegenwoordige geval, wilde doen rusten, tragten zy te wederleggen (*). Hun inbrengen vondt luttel ingangs.

Voorſtel om nog twee Perſoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen.

De Burgers DIRK WESTRIK en ABRAHAM VEREUL, door het Stadsbeſtuur van *Amſterdam* aangeſteld, om de belangen dier Stad, in de zaaken tot de *West-Indiſche* Volkplantingen waar te neemen, deeden een Verzoek, dat de Vergadering van hun Hoog Mogenden, hangende de raadpleegingen der Bondgenooten, over het by *Holland* genomene Beſluit, het zy door toevoeging eener Commisſie aan den Colonie-Raad, of door eenig ander gepast middel, aan den wensch des Handels, en de begeerte der menigte daar by belang hebbende Ingezetenen, zou gelieven te voldoen: dewyl het geen tegenſpraak leedt, dat de wyze van overbrenging der eerſte tydingen wegens het gebeurde hier te Lande, als mede de wyze waar op het werk der Revolutie in de Volkplantingen beſtuurd werd, voor dezelve heilzaame of doodlyke gevolgen kon hebben: terwyl ook boven dien de door *Holland* voorgeſtelde vernietiging des Colonie-Raads en de overige oude Directien, met de gereed liggende Schepen overgebragt wordende, veel-

(*) Het ſtuk den 12. Maart gedagtekend, is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795. bl. 3144—3151.

veelligt by de onkundigen huiverigheid, en by anderen onwilligheid in het gehoorzaamen, zo als het behoort, van derzelver orders, aldaar zou kunnen doen gebooren worden. —— *Holland* wilde de zaaken ter Vergadering van hun Hoog Mogenden daar heen gestuurd hebben, dat men eenige bekwaame Persoonen benoemde om, staande dien tyd, in de Colonie-Raad zitting te neemen; ten einde de meestgeschikte middelen te beraamen, en daar te stellen (*).

XCVI. BOEK. 1795.

A. VEREUL en J. STAPHORST daar toe benoemd.

Ingevolge hier van werden VEREUL en JAN VAN STAPHORST benoemd om daar zitting te neemen, en zodanig te helpen besluiten, als met hunne bekende Burgertrouw best zou overeenkomen. De Afgevaardigden van *Zeeland* wilden aan hun Lastgeeveren voorbehouden, om, van wegen dat Gewest, 'er nog een Commisfaris by te voegen (†).

Tot de verandering in het Beheer beslooten.

Naa veel overweegens van het Voorstel door *Holland* ter baane gebragt, en veel aandrangs om hetzelve stand te doen grypen, viel, in Herfstmaand, het Besluit, dat de *Raad der Colonien*, de *Societeit van Suriname* en de *Directie van de Berbice* zouden vernietigd, en het voorheen verdeeld Beheer, vereenigd overgebragt worden aan een *Committé tot de zaaken van de Colo-*

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 23 Maart 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 28 Maart 1795.

XCV. BOEK. 1795.

lonien en Bezittingen in Africa en America, bestaande uit één en twintig Persoonen. Ten zelfden tyde verzogt men de Gecommitteerden tot de *West-Indische* zaaken, ten spoedigsten te onderzoeken de wyze waar op dit Besluit best uitgevoerd, de Leden en Ministers tot dat Committé benoemd, en 't zelve dus in werking gebragt worden. Hun Hoog Mog. maanden de Afgevaardigden der Gewesten aan, om zich, zo ras mogelyk, te bekwaamen tot het benoemen der Persoonen, vertrouwende, dat dezulken zouden worden voorgedraagen, van dewelken men, of uit hoofde van derzelver erkend en onmiddelyk belang by den bloei en welvaart der Volkplantingen, of wel door hunne ondervinding, yver en kunde in de vakken van werkzaamheid, in zodanig een *Bestuur* voorkomende, met reden kon verwagten, dat zy het hun toe te vertrouwen Beheer, tot onderling nut van dit Gemeenebest, en van de Colonien, zouden uitoefenen.

Wat *Zeeland* bedingt en verwerft.

De Afgevaardigden van *Zeeland* hadden verklaard, tot het Besluit niet te kunnen instemmen, dan onder beding, dat aan hun Gewest het regt gelaaten wierd aan 't zelve toegekend by het Besluit van hun Hoog Mogenden op den eersten van Zomermaand des Jaars MDCCXCII genomen, en by het XIV. en XVI. Artykel van den Lastbrief voor de *Colonie-raad* bepaald. Hun Hoog Mogenden bewilligden hier in, schoon de Afgevaardigden van *Holland*

on-

onder de toestemmenden niet behoor- XCVI. BOEK. 1795.
den (*). —— Van het Besluit der Vernietiging des Colonie-raads, en de inplaatsstelling van het Committé gaven hun Hoog Mogenden den drie en twintigsten van Wynmaand by Afkondiging den Ingezetenen kennis (†).

Het nieuw Committé door hun Hoog Mogenden benoemd, bestondt uit de volgende Leden en Ministers, ABRAHAM SANDRA, QUIRYN WILLEM VAN HOORN, G. H. MULDERS, J. P. DU QUESNE, L. NOLST, J. A. DE MIST, A. S. LOCHMAN, G. A. W. RUISCH, D. J. DE KEMPENAAR, D. WESTRIK, C. B. VAN CITTERS, H. ZWAANENBURG, ALLARD SCHELTINGA; H. K. STEENBERGEN, A. VEREUL en B. F. VAN LIEBEHERR. A. HARTMAN werd tot Ontvanger, WILH. IRHOVEN VAN DAM tot Secretaris, en J. SPOORS tot Fiscaal gekoozen. A. VEREUL bekleedde het eerste Voorzitterschap (§). — Het Committé benoemd.

Dan hoedanig was het met de *West-Indische* Bezittingen van den Staat middelerwyle gesteld! De na *Engeland* geweeke WILLEM DE V. deedt, ten opzigte van *Suriname*, eene pooging, eenigermaate gelyksoortig met die hy, omtrent de *Kaap de Goede Hoop* te werk stelde (**). Een Brief — Brief van WILLEM DEN V. aan den Gouverneur van *Suriname*.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 7 Sept. 1795.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6108.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6627.
(**) Zie hier boven bl. 187.

XCVI. BOEK. 1795.

Brief aan den Gouverneur van *Suriname* JURIAAN FRANCOIS FREDERICI toegezonden, uit *Kew* den zevenden van Sprokkelmaand MDCCXCV gedagtekend, hieldt woordlyk in, „ Wy hebben noodig geagt „ UE. by deezen aan te schryven, en te „ gelasten, om, zo te *Paramaribo*, als ver„ der in de Colonie van *Suriname*, te ad„ mitteeren de Troepen, die van wegen „ zyne *Groot-Brittannische* Majesteit der„ waards zullen worden gezonden, en op „ de Rivieren zodanige Oorlogschepen, „ Fregatten of gewapende Vaartuigen, „ die van wegen Hoogstgemelde zyne „ *Groot-Brittannische* Majesteit derwaards „ zullen worden gezonden, en dezelve te „ consideereeren als Troupen en Schepen „ van eene Mogenheid, die in Vriend„ schap en Alliantie is met hun Hoog „ Mogenden, en die komen om te be„ letten, dat die Colonie door de *Fran*„ *schen* worde geinvadeerd.'

Voorstel wegens het gedrag des Gouverneurs.

De Burger A. VEREUL zondt een Afschrift van deezen Brieve, uit naam van Directeuren der Colonie *Suriname*, op den derden van Oogstmaand, aan hun Hoog Mogenden, en boodt denzelven der verontwaardiging van de Algemeene Staaten aan. Met vermelding dat deeze misdaadige pooging, ten einde de braafheid des Gouverneurs te verrassen, den voorgestelden uitslag niet gehad hadt; dat deeze integendeel, gehoorzaam aan de bevelen van hun Hoog Mogenden, door hem ontvangen, by herhaaling betuigde alles

te

te zullen verrigten, wat men van een Man van Eer, die alle zyne pligten kende, en het behoud der Colonie voor het Moederland boven alles ſtelde, kon en mogt verwagten. — De laatst ontvangene Brief uit die Volkplanting, den vyf en twintigſten van Bloeimaand gedagtekend, behelsde het aangenaam berigt, dat de goede orde en rust in de Volkplanting bleef voortduuren.

XCVI. BOEK.

1795.

Aandoening, welke 's Prinſen Brief verwekte.

Zo aangenaam dit ſlot deezes Briefs der Vergaderinge was, zo zeer verwekte de *verraaderlyke pooging des geweezen Stadhouders* derzelver hoogſte verontwaardiging. Men beſloot den Gouverneur, van wegen hun Hoog Mogenden, derzelver genoegen, over diens braaf gedrag tot heden gehouden, op het volledigst te betuigen, en hem aan te moedigen tot een manlyk volharden op dit zelfde ſpoor. Wegens den Brief des Prinſen van *Oranje* zou men nader beſluiten (*).

Beſluit omtrent deezen Brief by *Holland* genomen.

Den Burgeren HAHN, P. GEVERS, P. PAULUS en LA PIERRE werd de zo veel verontwaardigings wekkende Brief in handen geſteld om de Vergadering van *Holland* des met hun berigt te dienen. Zy volvoerden dien last, op 't einde van Herfstmaand. By de ontvouwing vingen zy woordlyk, in deezer voege aan —

„ Wy zouden ten opzigte van den Brief
„ des geweezen Stadhouders, Burgers Re-
„ pre-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 4 en 5 Aug. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

„ presentanten! U reeds lang van onze „ Confideratien hebben kunnen dienen; „ maar de gestadige verwagting, dat het „ zogenaamde Huis van *Oranje*, deszelfs „ ondankbaarheid jegens zyn Vaderland, „ eerlang zou bekroonen met een open- „ baar Manifest, en eene gewapende Ag- „ gressie van hetzelve, heeft ons terug- „ gehouden, daar zulks in dit en in an- „ dere Landen werd verzekerd, en wy ver- „ onderstelden, dat Gylieden van zodanig „ een Manifest legale kennis krygende, „ de behandeling van dit alles dan liever „ in ééns zoudt hebben afgedaan. —— „ Dan wy willen, en wy mogen niet lan- „ ger draalen, om aan uwen last te vol- „ doen, en hebben zeer weinig woorden „ van nooden, om de zwaarte van de „ Misdaad in deezen, tegen den gehee- „ len Staat gecommitteerd, te doen op- „ merken, niet slegts naar de beginzelen „ van dat algemeene Staatsregt, dat op „ de Natuur en op de Rede steunt; maar „ ook naar de meer bekrompene en zo- „ genaamde Constitutioneele inrigtingen, „ hier te Lande dus verre plaats heb- „ bende."

Naa eene optelling van des geweezen Stadhouders bedryven, zints den Jaare MDCCLXXX, ten opzigte van den Lande, en bovenal omtrent deszelfs Patriottische Ingezetenen, tot den dag dat hy zich met de zynen, uit den Lande weg maakte; — naa die zwarte lyst, en het ophaalen des besluits van hun Hoog Mogenden, om aan al-

alle Collonels of Commandeerende Officieren van Regimenten en Corpſen in dienst van den Staat, mitsgaders aan de Gouverneurs of Commandeerende Officieren, kennis te geeven, dat zyne Hoogheid zich voor eenigen tyd geabſenteerd hadt, en dat ook zyne beide Zoons van het Commando waren ontſlaagen, vaaren zy dus voort, „ dat, naa dit alles WILLEM DE V, evenwel zyne verraaderlyke dienstbaarheid aan *Engeland*, zo verre den teugel heeft gevierd, dat hy, zonder eenige Magt of Authoriteit daar toe te hebben, den Gouverneur van eene zo belangryke Colonie van den Staat *ſub-* en *obrectief*, en alzo verraaderlyk, tot eene daad heeft getragt te verleiden, waar van de gevolgen voor den Lande, indien dezelve aan zyne verraaderlyke oogmerken beantwoord hadden, allerverderflykst zouden zyn geweest — dat WILLEM DE V. zich aan de Misdaad van *Hoogverraad*, ten aanzien van de Republiek, heeft ſchuldig gemaakt, daar aan vermeenen wy, dat door niemand meer kan worden getwyfeld, en dat de opnoeming der daadzaaken, ten betooge daar van, alleen genoegzaam is. XCVI. BOEK. 1795.

„ Ondertusſchen moeten wy bekennen, dat dit alles ons minder verwonderd dan verontwaardigd heeft. 'Er is niets onder alle de openbaare en heimlyke aanrandingen van het Volk van *Nederland* in 't algemeen, en van de Vryheid en Onafhangelykheid van *Holland*

XCVI. BOEK. 1795.

„ in 't byzonder, dat men van WILLEM „ DEN V, naa alles, wat men tot hier „ toe heeft zien gebeuren, niet zou ver- „ wagten, en onder alle Stadhouders, „ waar van de Historie melding heeft „ moeten maaken, kennen wy 'er geenen, „ wiens misdaaden tegen het Vaderland, „ die van den laatsten, in aanhoudenheid „ en vermetelheid evenaaren, en wiens „ Acte van Beschuldiging alzo ligter op „ te maaken zou weezen.

„ Het is daarom, Burgers Represen- „ tanten! dat wy het allernoodzaaklykst „ oordeelen, dat deeze in behoorlyke „ form worde vervaardigd. —— *Europa* „ zal dan zien, dat de Afschaffing van het „ Stadhouderschap geen ligtvaardig besluit „ was. Elk Vryheidsminnaar zal hetzel- „ ve, en onzer gezegende Revolutie, toe- „ juichen; zyne Aanhangers zullen schaam- „ rood worden, en aan veelen waarschyn- „ lyk de schillen van de oogen eens val- „ len. —— Wy zyn egter van gedagten „ dat deeze Procedure niet te naauwkeu- „ rig en plegtig kan aangevangen, bestuurd „ en ten einde gebragt worden. En, om- „ ziende na geschikte Mannen om den „ Lande en Ulieden daar in te dienen, „ hebben wy geoordeeld, en wy zouden „ Ulieden derhalven adviseeren, om, ge- „ lyk de bovengemelde Missive van den „ geweezen Stadhouder, uit de Vergade- „ ring van hun Hoog Mogenden ter tafel „ van deeze Vergadering is gebragt door „ uwe Gecommitteerden ter Generaliteit,

„ zo

„ zo ook hetzelve wederom, benevens dit XCVI.
„ Advys in handen te stellen van de Ge- BOEK.
„ committeerden, met last om daar van
„ hun Hoog Mogenden kennis te geeven, 1795.
„ en het voorts aldaar daar heenen te di-
„ rigeeren, dat deeze Stukken, met den
„ meesten spoed werden gesteld in han-
„ den van de *Leydsche* Hoogleeraaren BA-
„ VIUS VOORDA en JAN VALCKENAER,
„ ten einde hun Hoog Mogenden te die-
„ nen van consideratien en advys, no-
„ pens den aanleg en de directie der *Cri-*
„ *mineele Procedure* ten deezen: zo wel
„ als om aan hun Hoog Mogenden te
„ suppediteeren eene Succinte Acte van
„ Accusatie tegen den voorschreeven WIL-
„ LEM DEN V, met faculteit om, van
„ hunne zyde, zodanig iemand te assu-
„ meeren, of in het werk te stellen, en
„ visie van zodanige Staatspapieren te mo-
„ gen neemen, als zy tot volvoering van
„ hunne Commissie noodig zouden oor-
„ deelen."

Dat van hun H. Mog.

Overeenkomstig met deezen voordragt viel het Besluit ter Vergadering van *Holland*, in dit zeer zonderling geval (*). Eenstemmig daar mede beslooten hun Hoog Mogenden (†).

Advys van VOORDA

Vaardiger, dan veel al in gevallen van deezen aart, bragten de bovengemelde Hoog-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 29 Sept. 1795.
(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 7 Oct. 1795.

XCVI. BOEK. 1795. en VALCKENAAR.

Hoogleeraars den van hun verzogten Raadſlag uit, naamlyk op den zevenden van Louwmaand des volgenden Jaars, en kwam 't zelve hier op neder, „ dat WILLEM VAN
„ NASSAU, bekend onder den naam van
„ WILLEM DEN V, geweeze Stadhouder
„ van de *Vereenigde Nederlanden*, door
„ zyn ſchryven aan de Gouverneur van
„ de Volkplantingen van den Staat, den
„ zevenden van February MDCCXCV, zich
„ ſchuldig gemaakt hadt aan Ontrouw,
„ Myneed, Aanmaatiging van Hoog Ge-
„ zag, Misbruik en Overtreeding van
„ Magt, en aan Hoog Verraad tegen zyn
„ Vaderland; ten minſten, dat 'er zeer
„ gegrond fundament voorhanden was,
„ om hem van die Misdaaden Criminee-
„ lyk te beſchuldigen, en in Regten te
„ vervolgen. Behoudens nogthans alle
„ middelen van Verdeediging, die hy,
„ in den tyd, zou goedvinden te ge-
„ bruiken."

Twee aanmerkingen voegden zy 'er nevens, hier op nederkomende, dat, ſchoon WILLEM DE V, *volgens de Deciſie der Rapporteurs*, eene lyst van euveldaaden ten zynen laste hadt, en dit ſtuk eer eene *Beſchuldiging* dan een Verſlag mogt heeten, *die Predeciſie niets afdeedt: met de Beſchuldigden moest den gewoonen weg van Juſtitie bewandeld worden.*

Dan voor welk een Regtbank zou hy te regt ſtaan? De bevoegdheid der Regtbanke was toch het voornaamſte en gewigtigſte ſtuk in een Lyfſtraflyk Regtsgeding.

ding. Ten deezen aanziene deeden zich, XCVI. BOEK. 1795.
omtrent den geweezen Stadhouder, zo veele moeilykheden op, dat zy het onmogelyk vonden een bepaald Advys uit te brengen. Alleen gaven zy eenige bedenkingen op, ſtrekkende om aan te toonen aan welke en hoe veele zwaarigheden zodanig eene Regtsvordering onderheevig was, ontſtaande uit 's Prinſen betrekkingen als *Krygsman* en *Burger*. In het eerſte geval zou de *Raad van Staaten* de bevoegde Regter weezen; doch deeze was vernietigd, en ten aaziene van het Committé van het Bondgenootſchap te Lande, durfde men niet beſlisſen of het uit Perſoonen beſtondt, bevoegd tot het waarneemen der Crimineele Juſtitie. —— Niet klaarder was het in het andere geval, het *Burgerlyke:* dewyl het veel bedenkens leedt te bepaalen, waar de geweeze Stadhouder eigenlyk gewoond hadt. Wel het meest hadt hy zich in *Holland* onthouden; maar zulks gaf den Hove van *Holland* de bevoegdheid niet om hem te vonnisſen; en ook niet aan de *Magiſtraat van den Haage* —— *Gedelegeerde Regters* te benoemen hadt al het haatlyke van het gebeurde met OLDENBARNEVELD en DE GROOT. Het gevoegelykst zou nog weezen, uit elk der Provinciaale Hoven één of meer Leden te verkiezen, of de Oudſte Helft die dan te gader een Regtbank, bepaaldlyk voor dit geval beſtemd, zouden uitmaaken.

De beide Hoogleeraars oordeelden voorts zich

XCVI. BOEK. 1795.

zich te kunnen onthouden van het inleeveren eener Acte van Beschuldiging: „ dewyl zy dat werk voor hun reeds zaaklyk vonden afgedaan in het Rapport der Heeren HAHN; GEVERS, PAULUS en LA PIERRE, 't welk zy beschouwden als een beknopt Register, geschreeven in eenen treffenden styl." — Verstond men door die Acte van Beschuldiging een judicieel stuk om 'er de Regtspleeging op aan te vangen, dan moesten zy tot hun leedweezen betuigen, en konden zy verzekeren, „ dat zo iets in de geheele *Nederlandsche Crimineele Praktyk* onbekend was." — Zy voegen 'er nevens, „ dat 'er veel omslags en werks zou noodig weezen om de Betichtingen in het Rapport voorkomende, aan de Gronden van het Regt te toetzen, en de daar toe behoorende Stukken by een te zamelen. Een *Juridicq Advys*, over alle die daadzaaken, één voor één, ten lasten van WILLEM DE V. te geeven, zou een arbeid voor verscheide jaaren opleveren, en de gewisse gaapingen, by het naslaan der Staatsregisters en andere Papieren, te duchten, deedt hun vreezen, dat veelligt die geheele arbeid voor het Vaderland nutloos zou bevonden worden."

Poogingen omtrent *Demerary* en *Essequebo*.

Een Brief van gelyken inhoud als wy hier boven opgaven aan den Gouverneur van *Suriname*, door WILLEM DEN V. toegeschikt, werd den Gouverneur Generaal te *Demerary* en *Essequebo*, VAN GROVESTEINS,

STEINS, den vierden van Bloeimaand, door den eersten Luitenant van het *Engelsche* Fregat *de Zebra* aangebragt; deeze ging vergezeld door eenen anderen van den *Engelschen* Admiraal CALDWELL, en den Generaal VAUGHAN, verzoekende plaats te maaken voor zeshonderd man Krygsvolks, dagelyks uit de *Barbados* te wagten, en voor deeze Rivier bestemd.

XCVI. BOEK. 1795.

De Gouverneur Generaal ontboodt tot zich alle de by de hand zynde Raaden, als mede Officieren der Land en Zeemagt, deelde de Brieven mede. De uitslag der raadpleeging was, met eenpaarige stemmen, in antwoord te schryven, „ dat zy „ aan de Orders van den Ex-Stadhouder „ niet konden defereeren; alzo zy beve- „ len van den Souverain ontvangen had- „ den, van geene andere Troupen, dan „ *Hollandsche* of *Fransche*, in te neemen; „ maar integendeel zich tegen het inko- „ men van Troepen van andere Natien „ met geweld te moeten verzetten; dat „ zy voor geene invasie der *Franschen* be- „ ducht waren; alzo zy officieele berig- „ ten hadden ontvangen van de gemaakte „ en geslootene Vrede en Vriendschap „ met de *Fransche* Republiek."

Besluit aldaar om geen *Engelschen* in te neemen.

De Brief aan den *Engelschen* Generaal en Admiraal door den Gouverneur geschreeven, was in vry zagter woorden begreepen, dan dit Besluit. „ Ik moet," dus luidde dezelve, „ uwe Excellentie „ berigten, dat ik afschriften van De- „ peches gekreegen heb van wegen hun

Brief des Gouverneurs VAN GROVESTEINS.

„ Hoog

XCVI. BOEK. 1795.

„ Hoog Mogenden de Staaten Generaal „ der *Vereenigde Nederlanden*, myne Sou- „ verainen, my kennis geevende van de „ Vriendſchap tusſchen de *Franſche* Natie „ en de Republiek der *Vereenigde Neder-* „ *landen* beſtaande, en dat, uit dien hoof- „ de, de uitvoering der gegeevene Orders „ ter defenſie tegen de genoemde Natie „ ophoude. — Ik moet, derhalven, uwe „ Excellentie berigten, dat de gemelde „ omſtandigheden, verbonden met de ver- „ dere Inſtructien, welke my ten zelfden „ tyde zyn toegezonden, my in de on- „ mogelykheid ſtellen om aan het ver- „ zoek te voldoen."

Wat 'er voorviel na het vertrek des Gouverneurs.

De Raaden en Krygshoofden dagten dat de *Engelſche* Officier alleen met die boodſchap zou afreizen; doch zy vernamen, dat de Gouverneur VAN GROVESTEINS met hem na boord van *de Zebra* was vertrokken. Wanneer 's volgenden daags dit vertrek openbaar bekend werd, ontſtondt 'er in *Stabroek* veel beweegings. Tusſchen de zeventig en tachtig Inwoonders kwamen in een Herberg byeen. Men wist in den beginne niet wat te doen. 'Er werd geſprooken om zekere BEAUJON en BOLLERS als zeer aan den Gouverneur verknogt, af en vast te zetten, de Regeering te veranderen, en een nieuwe Gouverneur te benoemen. Dan men werd te raade, vier Gecommitteerden van *Stabroek* te benoemen om vertoogen, wegens de geſteltenis van zaken aan de Regeering te doen. Dit geſchiedde. Zy ſchreeven de

de andere Divisien van *Esſequebo* en *Demerary* aan om desgelyks Gecommitteerden te zenden; ten einde met hun te raadpleegen, en te bezien wat in deeze tydsomſtandigheden te doen ſtondt. Terwyl men die Vergadering van gezamenlyke Afgevaardigden verbeidde, ontſtondt 'er, door eenige weinigen, met die voorshandſche ſchikkingen en gedaane benoemingen niet te vrede, zo veel onrusts en tweedragts, dat een Burger Capitein, met eenige vrywillige Burgers in de wapenen kwam, en het oproer dempte, vier der voornaamſte onrustverwekkers vattende, en voorts in handen des Geregts overleeverende. Hier mede was alles ſtil. Op voordragt van Kiezers werden eenige buitengewoone Raadsleden benoemd. Het Gouvernement werd waargenomen door twee Leden, welke telkens voor acht dagen zaten, een Lid van *Demerary*, en een Lid van *Esſequebo*.

XCVI. BOEK.

1795.

Nadere Brief door de *Engelſchen* gezonden.

By deeze waarneemers des Gouvernements bragten twee *Engelſche* Officieren een Brief, houdende aan de *Voornaamſte Magiſtraaten en Conſuls van Demerary.* Geen gewag maakte dezelve van WILLEM DEN V, en was in deeze woorden begreepen. „ Zyne *Britſche* Majeſteit noodig „ geoordeeld hebbende ten ſpoedigſten af „ te zenden eene Order aan de Gewa„ pende Magt, om de Bezetting van *De*„ *merary* en deszelfs Onderhoorigheden „ te protecteeren tegen de *Franſche* Wa„ penen, (de regeerende Magten van

„ *Frank-*

XCVI. BOEK. 1795. „ *Frankryk* bezit genomen hebbende van „ *Holland*,) zo noodigen de Officieren „ commandeerende de *Britſche* Zee- en „ Landmagt voor *Demerary* en deszelfs „ Dependentien, de Perſoonen der boven- „ gemelde Colonien uit, om zich te ver- „ voegen onder de milde Beſcherming van „ het *Britſche* Gouvernement.

„ De Godsdienst, de Perſoonen en „ Eigendommen der Inwoonderen zullen „ geëerbiedigd worden, zo lange zy voort- „ gaan in goede verſtandhouding met de „ *Britſche* Natie te leeven: terwyl het „ onvermydelyk, in den tegenwoordigen „ toeſtand van *Holland*, ter nadere beſliſſing „ zal moeten worden overgelaaten, van „ welke *Europeeſche* Magten, de Volkplan- „ ting van *Demerary* en derzelver Onder- „ hoorigheden, voor het *vervolg*, beſcher- „ ming zullen ontvangen, wanneer de „ groote ſtryd, zo belangryk voor het ge- „ heele Menschdom, door eenen Vrede, „ tusſchen de Oorlogende Natien zal zyn „ beſlischt (*).”

Hoe beantwoord. Het toenmaalig Beſtuur der Volkplanting gaf van deezen Brieve, by openbaare afkondiging, berigt, en teffens van het antwoord den *Engelſchen* toegezonden. 't Zelve kwam hoofdzaaklyk hier op neder. By het toeſchikken eens Afſchrifts van den Brieve des ver-

(*) Deeze Brief was 16 Mey gedagtekend, en onderſchreeven door HENRY WAWE, commandeerende de Zeemagt zyner *Britſche* Majeſteit, en JOHN RITCHIL, commandeerende de Troepen.

vertrokken Gouverneurs aan den Generaal VAUGHAN en den Admiraal CALDWELL (*), waar uit bleek het bekomen der tyding van de herstelde Vriendschap tusschen de *Fransche* Natie en de *Nederlandsche* Republiek, verklaarden zy, dat deeze omstandigheden, en tevens de ontvangene Orders, van welke die Brief gewaagde, alle Protectie, ten hunnen behoeve, tegen de *Franschen* volkomen deeden vervallen en onnoodig maakten; waarom zy zich aan het gemelde antwoord gedroegen, met uitdruklyk berigt, dat zy, de van wegen zyne *Brittannische* Majesteit aangeboodene bescherming, op geenerlei wyze, konden of mogten aanneemen; bestaanbaar met de getrouwheid aan den wettigen Souverain verschuldigd. —— Zy veronderstelden, dat de *Engelsche* Land- en Zeebevelhebbers geene kennis gedraagen hadden van die tyding, en deeze orders hunner Hoog Mogenden, hun op eene wettige wyze toegeschikt, en door daar toe geregtigde Persoonen getekend, waar om zy zich vleiden, dat van der *Engelschen* zyde hun Besluit zou gebillykt worden. „ Zy „ zouden immers," dus schryven zy in 't slot, „ ongetrouw zyn aan hunne wet- „ tige Souverainen, die zy hulde hadden „ gezwooren, en aan 't geen overigs hei- „ lig is, ja zelfs de aandagt noch be- „ scherming van zyne *Groot-Brittanni-* „ *sche* Majesteit, of van eenige Natie, ver- „ die-

XCVI. BOEK.

1795.

(*) Zie hier boven bl. 221.

XCVI. BOEK. 1795. „ dienen, maar veel eer hunne veragting, „ wanneer zy, onder soortgelyke omstan- „ digheden, als zy nu ontdekt hadden, „ aan de uitnoodiging of het verlangen „ der *Engelschen*, voor die opheldering, „ te kennen gegeeven, voldeeden, en daar „ door zich aankantten tegen de orders „ hunner Hoog Mogenden aan hun toe- „ gezonden, waar door dezelve, onder „ andere geene geringe blyken hadden ge- „ geeven van hunne steeds blyvende On- „ afhanglykheid, en ondergeschiktheid aan „ 't *Vry en Vereenigd Nederland.*"

De Afgevaardigden met dit bescheid, kreegen van de *Engelsche* Bevelhebbers, ten antwoord; „ Wy verzoeken ons Com- „ pliment aan de Regeering te maaken; „ en 't is wel!" Uit een verder byzon- der gesprek met de *Engelsche* Vloot- en Legerhoofden hadden zy kunnen ontwaa- ren, dat derzelver oogmerk alleen geweest was de Volkplanting te beschermen, in- dien zulks der Regeeringe aangenaam was; dan dat zy, naa het bekomene antwoord, weder met hunne Scheepsmagt zouden ver- trekken (*).

Gesteldheid aldaar. In deezer voege lieten zich de *Engel- schen* dit maal afwyzen, en het Beheer der Volkplantinge kwam, door moed en be- daardheid, de onrust, uit inwendige par- tyschappen hervoortkomende, te boven, niet tegenstaande de Gouverneur dezelve, in de hachlykste omstandigheid, op het on-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5388.

onverwagtst, verliet. In Oogstmaand ontstondt 'er een onheilspellende opstand onder de *Bosch Negers*, welker euvelmoed in het verbranden en afloopen van drie Plantadien, met moeite beteugeid werd. Zy hadden op dien tyd een grooten voorraad van Koffy, doordien 'er geen Schepen ter verzending vertrokken; voorts gebrek aan alles, aan leevensmiddelen, aan geld en kleeding voor het Krygsvolk, alle waaren steegen ten verbaazenden pryze, of waren volstrekt niet te bekomen (*).

XCVI. BOEK.

1795.

Gesteldheld op *Curacao*.

Omtrent gelyktydig viel 'er op *Curacao* onder de *Negers* een geweldige opstand voor, die door Krygsvolk, zo dat op het Eiland gelegerd was, als van de daar liggende Oorlogschepen, met veel moeite, gedempt, en van zwaare strafoefening gevolgd werd (†). Dit Eiland bleef, toen ten tyde, door de *Engelschen* ongemoeid.

De Vice-Admiraal BRAAK na de *West-Indien* gezonden.

Gelyken last als wy aan den Zee-capitein E. LUCAS, ten opzigte van de *Kaap* en de verdere *Oost-Indische* Bezittingen, hoorden geeven (§), ontving de Vice-Admiraal BRAAK, om in de *West-Indien* alle Amptenaars uit den ouden Eed te ontslaan,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7485. J. C. DE LA COSTE, een Inwooner van *Demerary*, heeft twee stukjes uitgegeeven, onder deezen Tytel, *Geschiedkundig en waar Verbaal der Gebeurtenissen, welke in de Colonie Demerary by en zedert het vertrek des Barons* VAN GROVESTEINS *hebben plaats gehad.* Uit het *Fransch* vertaald. In '*s Haage* by H. C. SUSAN.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7124.

(§) Zie hier boven bl. 291.

XCVI. BOEK. 1795. ſlaan, en den nieuwen af te neemen (*).

In eenen onzekeren en hachlyken ſtaat dobberden onze Buitenlandſche Bezittingen, die niet door de *Engelſchen* reeds bemagtigd waren, en hoe de overige meerendeels dat zelfde lot te beurte viel, ondanks de gedraagene voorzorgen en de toegeſchikte zwakke hulpbieding, zal het Geſchiedblad des volgenden Jaars vermelden.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 13 Nov. 1795.

*

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Bezending van wegen de Leydsche Hoogeschoole by den Voorzitter der Provisioneele Representanten van Holland. Dezelve verkiest den Hoogleeraar NICOLAAS SMALLENBURG *tot Rector. Bezending der Leydsche Studenten. Nieuw verkoozene Curatoren van 's Lands wege* WILLEM ANNE LESTEVENON, PIETER PAULUS *en* JACOB GEORGE HIERONYMUS HAHN. *De Leydsche Hoogeschool voor een Lands Universiteit verklaard. Andere Voorstellen de Vrydommen en Voorregten betreffende. Gemaakte schikkingen op het beheer der Hoogeschoole. Het verzoek der Vrydommen afgeslaagen, en deswegen gemaakte schikkingen. Verdere voordragt van Bezwaaren ten opzigte van de Hoogeschool. Wat deswegen, en omtrent den inhoud van het Diploma voorviel. Aanschryving aan de Vierschaar der Hoogeschoole om Regt te doen in den naam des Volks van Hol-*

XCVII. BOEK.

XCVII. BOEK.

Holland. BAVIUS VOORDA *als Hoogleeraar herſteld.* C. BOERS, A. KLUYT *en* PESTEL *van hunne Ampten vervallen verklaard.* YSBRAND VAN HAMELSVELD *en* J. VALCKENAER *tot Hoogleeraars beroepen. De Harderwykſche Hoogeſchool bleef in rust. Nieuwe Verordening aldaar, om de Studenten van allen Wapenhandel af te houden. Veranderingen op de Hoogeſchool van Stad en Lande.* FREDRIK ADOLPH VAN DER MARK *in zyn Hoogleeraarampt herſteld. Het lot der Hoogeſchoole te Franeker. Hoogleeraars, by de Omwenteling afgezet. Herſtel aan* IME FREDERIKS TIGCHELAAR *toegekend. Aanmerking hier over. Lotgevallen der Utrechtſche Hoogeſchoole. De Hoogleeraar* FREDERICUS SAXE *keert derwaards weder. De Hoogleeraar* WILLIAM LAURENCE BROWN *verlaat die Stad, en zyn Ampt. Verliest door den dood den Hoogleeraar* STEVEN JAN VAN GEUNS Matthyszoon. *Rouwbetooning over hem, door twee Academieburgers* P. W. PROVO KLUIT *en* D. A. J. TROUILA. *De Hoogleeraar* JODOCUS HERINGA Elizaszoon *houdt, van wegen de Maatſchappy* Tot Nut van 't Algemeen *een Lykreden. Leevensverſlag van* S. J. VAN GEUNS Matthyszoon. *Dood van* ALLARD HULSHOFF. *Leevensverſlag. Diens Zoon* WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF *ſterft. Iets wegens hem.* JOHANNES FLORENTIUS MARTINET *ſterft. Beknopt Leevensberigt. Iets wegens* HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK.

De

De groote Staatsomwenteling, dus verre door ons in 't breede beschreeven, die haaren werkzaamen invloed heinde en verre uitstrekte, baarde desgelyks eene zeer merkbaare en door deezen hoog gepreezene, en door andere diep veroordeelde uitwerking op de anderzins stille verblyfplaatzen der Geleerdheid en Weetenschappen. Het voornaamste des betreffende mogen wy niet onvermeld laaten. Verbaazend groot was, ten deezen opzigte, de ommezwaay; ging dezelve, in eenige opzigten, zagter toe, hardigheden ontbraken des niet. Men houde zich te vrede met deeze algemeene aanmerking; daar wy, volgens ons doorgaand gevolgd plan, alleen Gebeurtenissen vermelden, en de beoordeeling den Leezeren overlaaten. —— Zeer zal het voegen, en wy ons zelven gelyk blyven, wanneer wy, ten besluite deezes Boeks, als zeer eigenaartig hier pasfende, aan Vaderlandsche Mannen gedenken, in een en ander vak uitsteekende, die den Lande, ten deezen Jaare, ontvielen; wier naamen en voornaamste verrigtingen onvermeld te laaten, eene onthouding of tekortschieting zou mogen gerekend worden, in eene anderzins zo breedspraakige Landsgeschiedenis, als wy dus verre ondernomen en uitgevoerd hebben.

XCVII. BOEK.

1795.

Stoffe deezes Boeks.

Zo vroeg reeds als den zesden van Sprokkelmaand, verscheen in de Vergadering der Provisioneele Representanten van *Holland*, eene Bezending, uit naam van den

Bezending van wegende *Leydsche* Hoogeschoole.

XCVII. BOEK. 1795. den Senaat der *Leydsche* Univerfiteit, met gelukwenfchingen, en voordragt van eenige ftukken 's Lands Hoogefchool betreffende, omtrent welke zy de voorziening der Vergadering verzogten. Als daar was de verkiezing van eenen Rector uit een drietal, 't welk voorheen den Stadhouder werd aangeboden. Onverwyld diende deeze verkiezing te gefchieden.

N. SMALLENBURG tot Rector verkoozen. Uit een drietal werd onmiddelyk de Hoogleeraar in de Regten, NICOLAAS SMALLENBURG verkooren. De verandering in de Stadsregeering, door de Omwenteling te wege gebragt, zou veele verfchikkingen in de zaaken der Hoogefchoole ten onvermydelyken gevolge hebben, te midden van welke veranderingen zy wenschten, dat dezelve als een Lands Univerfiteit, en voortaan niet als Stedelyk, mogt befchouwd worden (*).

Bezending uit de *Leydsche* Studenten. Het leedt flegts weinig dagen of eene Bezending uit de letteroefenende Jeugd dier Hoogefchoole liet zich aanmelden by den Voorzitter van *Holland*, met verzoek om ter Vergaderinge den last haar gegeeven, te ontvouwen. Toegelaaten, deedt de Burger VAN HAMELSVELD, naa het uitboezemen van geluk- en zegenwenfchen, het verzoek, dat de Univerfiteit als eene Nationaale Hoogefchool mogt worden befchouwd, en voor eerst, zo in het Beftuur als in de Regtspleeging, zo in het Bur-

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 6 Feb. 1795.

Burgerlyke als Lyfstraflyke, blyven in den zelfden ſtand, en in gemengde gevallen het Committé van Juſtitie der Stad *Leyden* gelast worden om een gelyk getal uit hun midden, met die van den Senaat te benoemen. Ten aandrange hier van beweerende, dat de Hoogeſchool te *Leyden*, als eene Nationaale School, geen meer betrekking tot die Stad hadt dan tot andere; dat dezelve daar was geplaatst, uit hoofde van het loflyk gedrag der Burgeren tegen den algemeenen Vyand, en 'er derhalven geene byzondere beſtelling over die Hoogeſchool, door eene byzondere Stad, behoorde gemaakt te worden; maar door het Volk gerepreſenteerd, by eene Vergadering als die der Vertegenwoordigeren van *Hollands* Volk, kunnende de Jongelieden, die uit alle Steden en Oorden van *Holland*, en andere plaatzen, kwamen, niet als Burgers van *Leyden* beſchouwd worden. Naa dankbetuiging voor de Zegengroete en Zegenwensch werd hun, by de toezegging, van eene nadere raadpleeging over hunne voorſtellen, de eer der zittinge aangeboden (*).

XCVII. BOEK. 1795.

Nieuw verkoozene Curatoren.

De onmiddelyk gedaane verkiezing eens Rectors voor het volgend Academie Jaar, ſchonk voldoening; doch de verandering in het Lands- en Stadsbeſtuur baarde zwaarigheid in de afneeming van den Eed des nieuw gekoozen Rectors, en wat meer daar

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep: van Holland* 9 Feb. 1795.

XCVII. BOEK. 1795. daar aan vast ware. De Senaat verlangde Curatoren door de Vergadering van *Holland* benoemd, en den staat der Hoogeschoole op een vasten voet gesteld te zien. Onverwyld tradt men tot de aanstelling van nieuwe Curatoren, en werden hier toe verkooren WILLEM ANNE LESTEVENON, PIETER PAULUS en JACOB GEORGE HIERONYMUS HAHN. Men liet de benoeming van Curatoren van Stadswegen aan de Municipaliteit van *Leyden*.

De Hoogeschool voor een 's Lands Universiteit verklaard.

Door die aanstelling en beschikking was een en ander punt der noodige voorzieningen, den Voorzitter medegedeeld, en voorts der Vergaderinge ter overweeginge aangeboden, weggenomen. Andere bleeven 'er over, en werden in handen gesteld der nieuwe Curatoren. Dan, op 't verzoek zo van den Rector en Senaat, als van de Letteroefenende Jeugd, betuigden de Provisioneele Representanten van *Holland*, dat de Universiteit te *Leyden* gevestigd, eene *Lands Universiteit* was, en by voorraad, zou blyven.

Andere voorstellen, de Indemniteiten betreffende.

In de gedaane voorstellen werd gewaagd van het behoud der duslang genootene Indemniteiten, als Vrydom van Accynsen en Inlegering van Krygsvolk. Dan de Letteroefenende Jeugd, dit verneemende, verklaarde, op gronden van Gelykheid, zich de opoffering dier Vrydommen, zo ver hun betrof, wel te willen getroosten (*).

De

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 9 Feb. 1795. Terwyl wy dit, in den Jaare 1804, ter

De nieuw aangeſtelde Curatoren bragten het verzogte Verſlag uit op een en ander der voorſtellen van den Senaat der Hoogeſchoole, in zo verre daar aan niet reeds daadlyk voldaan was. By de Inwyding des nieuwen Rectors, zou de geheele Municipaliteit van *Leyden* verzogt worden tegenwoordig te zyn. Tot handhaaving der Juſtitie zou de Vierſchaar der Univerſiteit blyven beſtaan in de Rector en vier Asſesſoren, benevens drie Perſoonen uit de Stads Burgery, door de Vergadering van *Holland*, op voordragt van Curatoren, te verkiezen; en drie Perſoonen uit het Committé van de Stads Juſtitie, door dat zelfde Committé te benoemen, mitsgaders, voor zo verre het Crimineele betrof, de Schout of openbaare Aanklaager van die Stad als Promotor, naar voorige gewoonte. — Ten zelfden tyde werden, op voordragt der Curatoren, tot het helpen uitmaaken van de Vierſchaar der Univerſiteit benoemd de Burgers JOOST ROMSWINKEL, WILLEM VAN RIEBECQ en ANTONIE CORNELIS MALNOË (*). De Titulature deezer Vierſchaar zou vervolgens moeten zyn *Burgers en Vaders*. De jaarlykſche Secreta-

XCVII. BOEK.

1795.

Gemaakte ſchikkingen.

ter perſſe zenden, zien wy dat die Vrydommen weder verzogt en ook weder verkreegen en door de Letteroefenende Jeugd met blydſchap ontvangen zyn, Zie *Algem. Kunst- en Letterbode* voor 1804. I. D. bl. 99.

(*) Deeze laatstgemelde bedankte voor die post, uit hoofde van zwakheid. *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

XCVII. BOEK. 1795. taris ftondt zyne aanftelling te verkrygen van Rector, Curatoren en Asſesſoren; verder zou ook door dezelven alles worden verrigt, 't geen te vooren door Rector, Curatoren, Burgemeesteren en Asſesſoren pleeg te gefchieden.

Het verzoek der Vrydommen afgeflaagen. Wat het verzogte behoud der Vrydommen van Belastingen, Inlegering, als anderzins, voorheen by de Hoogleeraaren, en derzelver Weduwen, genooten, betrof, werden de Verzoekers geweezen op de onlangs gedaane Publikatie (*), die *alle* Vrydommen van deezen aart introk, zonder eenige de minfte uitzonderingen, en van welken aart die vergunningen ook zouden mogen geweest zyn, en waar aan dat misbruik den oorfprong verfchuldigd mogt weezen; doch zou aan ieder der Profesſoren, als mede aan *derzelver Weduwen*, 's jaarlyks, boven derzelver gewoone Jaarwedden, de fom van twee honderd en vyftig Gulden, zonder meer, worden toegelegd. Overeenkomftig met deezen voordragt viel het befluit (†).

Verdere voordragt van Bezwaaren ten opzigte van de Hoogefchool. Wegens deeze te gemoetkoming betoonden Rector en Senaat hun genoegen; maar op den grond, dat de Univerfiteit eene Lands Univerfiteit was, wel aan de Stad *Leyden* gegeeven tot derzelver voordeel; doch die egter nooit aan het Beftuur der Stad kon onderworpen zyn, en waar in der-

(*) Deeze was van 5 February.
(†) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 16 Feb. 1795.

derhalven geene Stedelyke ſchikkingen, zonder toeſtemming der Univerſiteit, eenige kragt konden hebben, vooral wanneer dezelve zouden ſtrekken om het werk der Hoogleeraaren en de Letteroefeningen der Academiſche Jeugd eenigzins te belemmeren of te verhinderen. Als zodanige merkten zy aan alle inrigtingen die konden ſtrekken om den toevloed der Studenten derwaards te ſtremmen; hier ten voorbeelde bybrengende, het niet beveiligd zyn van Militaire Conſcriptien, het doen van Schutterlyke dienſten, in de Burgerwagt der Stad; het blootſtaan voor inlegeren van Krygsvolk by Ouderen, die hunne Kinderen ter Hoogeſchool vergezellen; het bezwaar om Hoogleeraaren van elders te krygen by de verkorting der oude voorregten. „ De Stad *Leyden*," dus lieten zy zich hooren, „ zal aan Rector „ en Senaat altoos dierbaar zyn, en de „ Leden van dat Collegie durven zich „ gerust op het getuigenis van hun Ge„ weeten beroepen, dat zy het hunne, „ naar vermogen, tot onderſteuning der „ Godshuizen en Armen, vrywillig toe„ brengen. Maar het ſchynt hun tegen „ de gronden van eene waare Gelykheid „ te ſtryden, dat zy zulke Stadslasten en „ Imposten, welke nergens in *Holland*, „ dan in *Leyden*, geheeven worden of Ste„ delyke Contributien verpligt zouden „ worden te draagen; daar zy, als *Provin„ ciaale Amptenaars*, tot *Leyden* niet meer, „ dan tot andere *Hollandſche* Steden, be„ trek-

XCVII. BOEK.

1795.

XCVII. BOEK. 1795.

„ trekking hadden; even gelyk het tegen „ de waare Gronden der Democratie „ ſtreedt, dat zy belast werden door zulken, welke hunne Repreſentanten *niet* „ waren, of door welken zy niet waren „ aangeſteld. — Het is dan onze wensch, „ dat, om de zaaken der Univerſiteit „ voor een proviſioneel verloop der Studenten, (het welk even als het verloop „ eener riviere, doorgaans onherſtelbaar „ is,) te bewaaren, door de Vergadering „ der Repreſentanten van *Holland*, de afgeſcheidenheid van het Lichaam der Univerſiteit, ten opzigte van het Stedelyke „ of Municipaale Lichaam, in alle derzelver gevolgen, naar den geest van het „ XXXVIII. en XL. Artykel der Statuten, erkend worde."

By de vroegere voordragt van bedenkingen, waar toe de Omwenteling, met de nieuwe inrigtingen daar uit voortvloeijende, aanleiding gaf, hadden zy niet geſprooken van de Belastingen in *Holland*, en ook in *Leyden* en andere Landen en Steden onbekend, aan welke de Studenten, van elders, en bovenal van buiten de *Nederlanden* komende, niet konden onderworpen worden, en welker invordering veelen zou afſchrikken van hunne Letteroefeningen daar voort te zetten, en te voltrekken. Om niet te ſpreeken van dat gering aantal van Geleerden en Kunſtenaaren, welke door de weinige Vrydommen der *Leydſche* Univerſiteit uitgelokt, hunne ſtille dagen aldaar kwamen doorbrengen uit

uit allerlei Steden en Gewesten des Lands, en door hunne verteeringen zeer aanmerkelyke fommen, niet alleen in den boezem der Burgery; maar ook in 's Lands en Stads Kasfen 's jaarlyks uitftortten.

XCVII. BOEK.

1795.

Verfcheide Amptenaars en mindere Bedienden der Univerfiteit, wier waarlyk zeer geringe bezoldingen door de geheele of gedeeltlyke bevryding van Stads en Lands Imposten, werden vergoed, behoorden niet minder dan de Hoogleeraars fchadeloos gefteld te worden. Deeze voordragt werd in handen van Curatoren gegeeven (*).

Wat 'er wegens het Diploma voorviel.

Hangende deeze verrigtingen zonden de Raaden in den Hove van *Holland* en *Zeeland* eenen Brief aan de Provifioneele Reprefentanten van *Holland*, met kennisgeeving, dat HENRICUS MALECOTIUS hun hadt aangeboden het Diploma zyner bevordering tot Doctor in de Regten, met betuigd verlangen om tot Advocaat van dien Hove toegelaaten en in den Eed genomen te worden. Zy vonden het geheel op den ouden voet ingericht (†); terwyl zy ook op het daar aan hangende Zegel, be-

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 3 Maart 1795.

(†) De woorden, welke hunne aandagt byzonder trokken, waren *Qua propter poteftate nobis ab Excellentisfimo Principe Guielmo Nasfoviæ Hollandiæ ac Zeelandiæ Gubernatore nec non ab illuftribus ac potentibus Hollandiæ Zeelandiæque Ordinibus concesfa, eundem Henricum Malecotium Doctrum Utriusque Juris pronunciavimus &c.*

XCVII. BOEK. 1795. behalven het Wapen van *Holland* en der Stad *Leyden*, nog een derde Wapen hadden opgemerkt, 't welk hun toeſcheen het Wapen te zyn van WILLEM DEN I. als Grondveſter der *Leydſche* Univerſiteit, op wien ook de aangeduidde woorden zagen. Hoe zeer dit een en ander, naar 's Raads inzien, eene Hiſtoriſche Waarheid behelsde, zou dit in 't vervolg wel eenige verandering noodig hebben (*).

Wegens dit Stuk gaven Rector en Senaat te kennen, dat de woorden, het Hof bedenkelyk voorkomende, ſloegen op het oorſpronglyk Diploma, by 't welk, naa het roemrugtig Ontzet van *Leyden*, de Univerſiteit was opgerigt, in naame van *Holland* en *Zeeland*, en welk Handveſt, over twee honderd en twintig jaaren gegeeven, met geene mogelykheid, naar de tegenwoordige Conſtitutie kon hervormd worden. Zy betuigden hunne bereidvaardigheid om over het Formulier der Promotiebrieven, hunne gedagten mede te deelen; terwyl zy op gronden van Regten durfden vertrouwen, dat de reeds afgegeeve Promotiebrieven, door den Hove van *Holland* zouden worden erkend, gelyk door geheel *Europa* geſchiedde. — Ten aanziene van het Zegel meenden zy geene magt in hun boezem te hebben, om daar eenige verandering in te maaken, het was een Regt van de Opperſte Magt

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

Magt om aan een Collegie een Publicq Zegel te geeven (*).

De Univerfiteits Vierfchaar van *Leyden* kreeg eerlang aanfchryvens om voortaan Regt te doen in naam van het *Volk van Holland*, op dien voet als by alle andere Vierfchaaren gefchiedde. Ten welken einde dezelve ook alle Plakaaten, Publikatien, even als andere Regeeringen in *Holland* zou ontvangen (†).

Geene geringe verandering baarde de Omwenteling wyders, ten opzigte van eenige Hoogleeraaren. In 't breede hebben wy te boek geflaagen het voorgevallene, ten opzigte van den Hoogleeraar Bavius Voorda, en hoe hy, ten Jaare MDCCXC door Staaten van *Holland* „ om „ reden hun daar toe moveerende" van zyne Bediening als Hoogleeraar ontflaagen was. Hoe zeer zulks ook afweek van den gewoonen ftyl der Vonnisfen by Staaten van *Holland*, en men het lot des ontflaagen Hoogleeraars verzagtte, door het toeleggen van een jaarlyks inkomen, overeenkomftig met zyne gedaane dienften en de omftandigheden waar in hy verkeerde (§), oordeelde men thans dit Vonnis voor van onwaarde, en hem te moeten herftellen als *Hoogleeraar in het Roomsch en He-*

XCVII. BOEK.

1795.

Aanfchryving om regt te doen in den naam des *Volks van Holland.*

B. Voorda als Hoogleeraar herfteld.

(*) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 3 Maart 1795.

(†) *Decreeten der Provifioneele Rep. van Holland* 18 Maart 1795.

(§) Zie dit alles in 't breede in onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 276—293.

XCVII. BOEK. — 1795. *Hedendaagsch Regt*, met toelegging eener jaarlykſche Bezolding van 2400 Guldens; terwyl men hem, wegens zyne gevorderde jaaren, van het houden van byzondere Lesſen verſchoonde (*).

Boers, Kluyt en Pestel van hun Ampten vervallen verklaard. Hamelsveld en Valckenaar beroepen.

Een ander lot trof, uit hoofde van verſchil in Staatsbegrippen, drie Hoogleeraaren. De tegenwoordig aangeſtelde Curatoren der *Leydſche* Hoogeſchoole, vonden goed van hunne Posten verlaaten te verklaaren C. Boers, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, A. Kluyt, Hoogleeraar in de Oudheden en Geſchiedenis, boven al de Diplomatie der *Vereenigde Nederlanden*, en Pestel, die als Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid onderwys gaf (†). — By de wederwerking werd Y. van Hamelsveld, te *Utrecht* afgezet (§), de plaats van Boers opgedraagen, en J. Valckenaar, dien wy van de *Franeker* Hoogeſchool zagen ontzetten (**), geroepen om Pestel op te volgen (††).

De

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* 1795. III. D. bl. 73.

(†) *N. Algem. Konst- en Letterbode* III. D. bl. 73.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 133.

(**) Zie het voorgevallene met Valckenaar, ten Jaare 1787 te *Franeker*, in onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 21 *enz.* en hoe hy, te *Utrecht* te dien zelfde Jaare, daar voor by de Staatsomwenteling, bedankte, onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165.

(††) Naa de Staatsverandering ten Jaare 1801, zyn de bovengemelde Hoogleeraars herſteld. De gryze Pestel, kwam uit *Duitschland*, werwaards hy zich begeeven hadt, terug, om zyn post te hervatten. Valckenaar, die naa eene zevenjaarige vry-

De *Gelderfche* Hoogefchool bleef in rust. Om de Letteroefenende Jeugd by hunne taak te houden, en van alle bemoeijingen, des vreemd, te verwyderen, vaardigden de ten Landdage vergaderde Reprefentanten des Volks van *Gelderland* een bevel uit, dat den Studenten zou verboden worden het waarneemen van Burgerdag- en nagtwagten, of zich te laaten betrekken in de gewapende Burgery, als ftrookende geenzins met het oogmerk hunner beftemminge en verblyf aan de oefenplaats der Geleerdheid, om aldaar door eene vlytige waarneeming hunner Letteroefeningen, en door de befchaaving hunner

XCVII. BOEK.

1795. De Hoogefchool te *Harderwyk* bleef in rust. Nieuwe Verordening aldaar.

vrywillige ballingfchap wederkeerde tot de post van Hoogleeraar, aanvaardde dezelve met eene Redenvoerig geheel aan den tyd beantwoordende. Immers hy handelde *de Officiis Civis Batavi, in turbata Republica*, dat is, *over de Pligten van een Bataafsch Burger ten tyde eener Omwenteling*, (*N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 122.) Doch deeze het Gezantfchap te *Madrid* verkiezende, werd de Hoogleeraar CRAS te *Amfterdam*, (die reeds in 1788 de opvolging van VOORDA geweigerd hadt,) tot het onderwys van het Natuur- Volken- en Staatsregt te *Leyden* genoodigd; maar wees hetzelve ook toen van de hand: waar op de Hoogleeraar HAGEMAN van *Harderwyk* werd beroepen. In 1799 werd aan Profesfor CRAS op nieuws de Leerftoel te *Leyden* aangeboden. Hadt deeze zulks aanvaard, dan zouden, door een zamenloop van omftandigheden, thans drie Hoogleeraars denzelfden tak van Weetenfchap aan *Leydens* Hoogefchool onderwyzen; terwyl een vierde, te weeten J. VALCKENAAR ook nog daadlyk *Profesfor Honorair* aan die zelfde Hoogefchool is. *Algem. Kunst- en Letterbode* voor het Jaar 1803 II. D. bl. 179.

XCVII. BOEK.

1795.

Veranderingen op de Hoogeschool van *Stad en Lande*. F. A. v. D. MARCK hersteld.

ner Zeden, zich tot nuttige Leden van den Staat te vormen. Met dit Artykel werden de Wetten dier Hoogeschool vermeerderd (*).

Zagen wy den Hoogleeraar B. VOORDA te *Leyden* in eer en post hersteld (†). Diens Amptgenoot in het Regtsgeleerd onderwys, FREDRIK ADOLPH VAN DER MARCK, die van de Hoogeschool in *Stad en Lande*, ten Jaare MDCCLXXIII was afgezet (§), en vervolgens deeze post op de *Pruisſische* Hoogeschool te *Lingen* bekleedde, tot dat de Bestuurders en Bezorgers der Doorlugtige School te *Deventer* goedvonden dien Vryheids Voorstander tot Hoogleeraar in het Natuurlyke en Burgerlyke zo wel als in het Vaderlandsche en *Romeinsche* Regt te beroepen en het groot Burgerschap, ten Jaare MDCCLXXXIII aan te bieden, door hem met vol genoegen aanvaard (**), en bekleed tot hy in MDCCXCIII het Protectoraat van het *Gymnasium* te *Burg-Steinfurd*, hem opgedraagen, aannam (††), genoot de terugroeping tot zyne eerste Standplaats, uit welke men hem, met zo veel bitterheids, geweerd hadt, gedreeven door Kerklyke en

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 66.
(†) Hier boven bl. 241.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken vervolge op* WAGENAAR XXIV. D. bl. 337—351.
(**) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D bl. 336. Hier strekte hy ten steun der Patriottische Partye. *Ald.* XVIII. D. bl. 72.
(††) *Algem. Kunst- en Letterbode* XI. D. bl. 33.

en Staatkundige Heerschzugt en Onverdraagzaamheid, welke zyne opgeklaarde en vryheidademende gevoelens niet konden verdraagen. De Reprefentanten des Volks van *Stad en Lande* herftelden hem in zyne voorige waardigheid op de Hoogefchool, met het genot derzelfde Jaarwedde en Voordeelen. Vergoeding kreeg hy voor het Huis aan 't Gewest behoorende, en eertyds door hem bewoond. De Hoogleeraar L. C. SCHROEDER ftondt hem af het onderwys in het Natuur- Volken- en Staatsregt; zelve voortaan in het *Roomfche* Regt met den aankleeve van 't zelve, onderwyzende. Vóór het einde deezes Jaars hervatte de gryze VAN DER MARCK die post (*), van welke hy over twee en twintig jaaren beroofd was. Hy hervatte die post, fchoon hoog bejaard, met het vuur der Jeugd. Geroepen na *Utrecht* als Raad in den Hove van Juftitie, werd hem door eene ftaatlyke bezending, den Hoogleeraar CHEVALLIER aan 't hoofd hebbende, in eene treffende aanfpraak te kennen gegeeven, dat zyne *Groningfche* Medeburgers begeerig waren om wel eenige Lesfen over het Natuurregt van hem te willen

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* III. D. bl. 130. en IV. D. bl. 154. Hy nam ten onderwerpe zyner Intreed Redenvoering; *de Jure, hominis naturæ infito, fingulis æqualiter tribuendo, perenni rerum publicarum ftabilimento* Dat is, „ Over het „ Regt de Menschlyke Natuur ingefchaapen, aan „ een iegelyk gelyklyk toe te deelen, als zynde de „ fteun van het algemeen beftuur." *Ald.* bl. 186.

XCVII. BOEK. 1795. len hooren, en dat hy het beroep na *Utrecht* mogt afslaan. Eene begeerte, aan welke hy voldeedt: waarom hy eene Schets van dit Onderwys aanboodt, zyne Vrienden verklaarde hy onder andere; „Weest „verzekerd, dat ik, zonder menschen„vreeze, onverschrokken zal voortvaaren „de Godlyke Regten der Natuur open„hartig te leeraaren, en derzelver gren„zen uit te breiden zo veel in myn ver„mogen is (*).”

Het lot der Hoogeschool te *Franeker*. Diep hadden zich, reeds in den Jaare MDCCLXXXVI de Hoogleeraars J. VALCKENAAR, G. COOPMANS, TH. VAN KOOTEN en S. H. MANGER in de Staatsonlusten gemengd (†), en zulks hun, by de Staatswoelingen des volgenden Jaars, toen zy weigerden aan een Verbod van toenmaalige Curatoren te gehoorzaamen, bewogen, om de door hun duslang met roem bekleedde posten, gelyktydig neder te leggen (§). Naar gelange *Franeker*, 't welk ten zetel van het eene gedeelte des toenmaalig gespleeten Beheers diens Gewests strek.

(*) Zie de Voorreden van een *Schets over de Rechten van den Mensch, het Algemeen Kerken- Staats- en Volkenregt, ten dienste der Burgery ontworpen, als mede Tafereel van Deelen, Afdeelingen en Hoofdstukken tot een Algemeen Bataafsch Wetboek, beknoptlyk geschetst* door F. A. VAN DER MARCK. Te *Groningen*, by de Wed. JACOB BOLT 1798. Deeze Voorreden is alzins leezenswaardig, zo om 's Mans begrippen als om zyne lotgevallen te leeren kennen.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIII. D. bl. 150 *enz.*

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 18—30.

ſtrekte, deel genomen hadt in den twee-ſpalt, was het lot dier Stad vernederend en werd dezelve dermaate het hoofd ingedrukt, dat het wederopheffen onmogelyk ſcheen. In dit lot moest de Hoogeſchool, die zo waardige Hoogleeraars verlooren hadt, deelen (*).

1795.

Curatoren en Hoogleeraars by de Omwenteling afgezet.

Aan de naaween van dit ongeval kwynde de Hoogeſchool, en naa eenigzins bekomen te zyn, braken, met de Omwenteling deezes Jaars, de wonden op nieuw open. De Curatoren en den Secretaris werden van hunne Posten verlaaten. Zommige Hoogleeraars werden van hunne Ampten ontzet (†), anderen ſtierven kort daar naa, en nog anderen deeden vrywillig afſtand van hunne Posten. Drie geheele Faculteiten, de Godgeleerde, de Regtsgeleerde en de Geneeskundige begonnen te ontbreeken. Slegts drie of vier Hoogleeraaren bleeven 'er over. Den zodanigen die zich in de Godgeleerdheid en Regtskunde wilden oefenen, werd byna alles tot aanmoediging ontnomen: over het geheel was het getal der letteroefenende Jonglingſchap zo gering, dat men het, naar 't getuigenis van den Hoogleeraar E. WASSENBERG, niet durft noemen: waar by, volgens diens ſchryven, nog kwam, dat de meeste Staatsleden lieden waren, die, van alle Geleerdheid ontbloot, en daar door geheel onverſchillig wa-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 170.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXXII. D. bl. 103.

XCVII. BOEK. 1795. Herstel aan I. F. TIGCHELAAR toegekend.

waren omtrent het *Academisch* Onderwys. Zo scheen het met de Hoogeschool te *Franeker*, ras geheel gedaan te zullen zyn; maar die zelfde ongeleerde Lieden maakten het, op het einde, naar het oordeel des gemelden Hoogleeraars, beter, dan hunne Voorgangers, ja overtroffen zich zelven door het neemen van dit merkwaardig Besluit, „ de *Friesche Academie* „ moet hersteld, 'er moeten, hoe eer hoe „ beter nieuwe Professoren beroepen, en „ alles daargesteld worden, wat tot wel„ zyn derzelve geoordeeld wordt te be„ hooren." Dit besluit wil hy dat *Frieslands* Hoogeschool alleen te danken heeft aan IME FREDRIKS TIGCHELAAR, een ongeletterd Man, ten dien dage zitting hebbende in de hooge Staatscollegien; door wiens gedaane voorstellen, raadgeevingen en veelvermogenden invloed hetzelve tot stand gekomen is (*).

Aanmerking hier over.

Hoe breed de roem van deezen TIGCHELAAR ook uitgemeeten worde, meenen des wel onderrigtten, dat deezes Mans toeleg geenzins geweest hebbe om de Hooge-

(*) EVERWINI WASSENBERGH *Oratio*, *de varia Academiæ Franequeranæ nuper fortuna*; *Habita publice*, *quum Magistratu Academico*, *quartum abiret* A. D. XIII. Junii 1803. *Leovardiæ* apud D. V. D. SLUIS. Deezen Hersteller geen *Latyn* verstaande, begroet de Hoogleeraar, te midden zyner *Latynsche* Redenvoering, met een zeer hoog gestemd *Nederduitsch* Lofdicht. Te vreemder is die uitboezeming geweest, indien TIGCHELAAR, zich by het doen dier Redenvoeringe niet tegenwoordig bevonden hebbe, gelyk men ons verhaald heeft.

gefchool van *Franeker*, als een Kweek- XCVII. BOEK.
fchool van eigenlyk gezegde Geleerdheid,
ftaande te houden, of te herftellen; maar 1795.
om 'er eene Kweekfchool van algemeene
Volksverlichting van te maaken, die hy
dan voor een ieder wilde opengezet hebben; dan hy zou alleen, dewyl men hem
beduid hadt, dat dit doel niet bereikt kon
worden, wanneer men eerst de Academie
floopte, zich hebben laaten overhaalen,
om vooraf te zorgen, dat het onderwys
in de oude Geleerdheid 'er ook werd aan
den gang gehouden; waar by TIGCHELAAR egter zyn hoofddoel van algemeen
Volksonderwys zo weinig uit het oog verloor, dat op zyn voordragt, by de aanftelling van nieuwe Curatoren, de bepaaling kwam, „ dat twee van de vier geen
Latyn verftaan mogten." Hy zelve was
een der gekoozenen (*).

SAXE keert na *Utrecht* weder. BROWN verlaat die Hoogefchool.

De Staatsomwenteling, ten deezen Jaare, gaf aan de Hoogefchool van *Utrecht*
weder den Hoogleeraar in de Regten FREDERICUS SAXE, dien men zyn post by de
Omwenteling des Jaars MDCCLXXXVII ontzegd hadt (†); doch de Leeraar der *Engel-*

(*) *Algemeene Vaderlandfche Letteroefeningen, voor den Jaare* 1803. I. D. bl. 595. Volgens berigt, te gemelder plaatze gegeeven, is TIGCHELAAR in die post gebleeven, tot dat het Departementaal Beftuur onlangs wyslyk begreep, dat men aan zulke Lieden als TIGCHELAAR en zyns gelyken het beftuur over hunne Academie niet kon in handen laaten.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165. *N. Algem. Kunst- en Letterbode* V. D. bl. 12.

XCVII. BOEK. 1795.

gelsche Kerke WILLIAM LAURENCE BROWN D. D., wiens zamenstemming in Staatkundige begrippen, met die der Bestuurderen van de *Utrechtsche* Hoogeschool, ten laatstgemelden Jaare, hem het Hoogleeraarschap in de Zedelyke Wysbegeerte en Kerklyke Geschiedenis deedt opdraagen (*), verliet by de inrukking des *Franschen* Krygsvolks zyn post, en vertrok na het land zyner geboorte *Schotland* (†).

Verliest door den dood S. J. VAN GEUNS M. Z.

De herkomende luister van *Utrechts* Hoogeschool, die in het barnen der Staatsonlusten zo zeer getaand was, vermeldende, mogten wy, in 't byzonder spreeken van 't geen de Hoogleeraars in het vak der Geneeskunde VAN GEUNS, Vader en Zoon (§), daar toe bybragten. Groot was het verlies 't geen die Hoogeschool leedt, door het afsterven van den laatstgemelden STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon*, op den zestienden van Bloeimaand deezes Jiars.

Rouwbetooning over hem door PROVO

Terstond naa 's jeugdigen Hoogleeraars overlyden, boodt de Academische Senaat der in diepe droefheid wegsmeltende zwangere Weduwe CLASINA JOHANNA JACOBA DE

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 166.

(†) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 10. De Eerw. BROWN heeft zich hier, op geene onvoordeelige wyze bekend gemaakt door zyne *Proeve over de Natuurlyke Gelykheid der Menschen, en over de Regten en Pligten, welke uit die Gelykheid voortvloeijen*, voorhanden in het XIII. D. der *Verhandelingen van* TEYLERS *Godgeleerd Genootschap* bl. 171.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 300.

STEPH. JOANN. VAN GEUNS.
MATH. FIL. & COLLG.

R. Vinkeles, fecit

DE VLIEGER, volgens gewoonte, het doen eener Lykreden aan; doch zy bedankte hier beleefdlyk voor. 't Geen haare heuschheid niet verlangde, vorderde de algemeene hoogagting hem toegedraagen, van meer dan eenen kant, des te ernſtiger. Betreurden een VAN SONSBEEK en een VAN LENNIP, Leerlingen van den in den voorleden Jaare, vroegtydig weggerukten Hoogleeraar P. NIEUWLAND op de *Leydſche* Hoogeſchoole diens naagedagtenis, kort naa het affterven (*), twee Academieburgers te *Utrecht* volbragten weinig tyds naa het affterven aan VAN GEUNS dienzelfden pligt. P. W. PROVO KLUIT, ſchoon in een ander vak, de *Rechtsgeleerdheid*, zich oefenende, en D. A. J. TROUILA, die onder hem de *Geneeskunde* leerde, gaven een gepast blyk van de hooge agting waar in VAN GEUNS, zo by de geheele Academiſche Jongelingſchap, als by zyne Leerlingen ſtondt. De eerstgemelde deedt eene *Lykreden*, en de andere ſprak een *Lykdicht* uit: beiden behaagden, zo om derzelver inhoud, als de wyze van uitvoering. Een gepast treurmuzyk vermeerderde den indruk, welke beide die ſtukken maakte op de aanzienlyke menigte Burgers en Burgereſſen in de groote Gehoorzaal der Academie zamengevloeid (†). By

XCVII. BOEK.

1795. KLUIT en TROUILA.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVIII. D. bl. 159.

(†) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* III. D. bl. 183. Beide deeze zyn gedrukt en uitgegeeven te *Utrecht* by de Wed. J. VAN TERVEEN *en Zoon*.

XCVII. BOEK. 1795. By dit zeldzaam rouwbetoon liet men het niet berusten. Een yverig Voorstander van de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* was de Overledene geweest, en laatst als Voorzitter van het aanzienlyk *Utrechts Departement* afgetreeden. By 't zelve werd beslooten diens gedagtenis, met eene plegtige Redenvoering te vereeren. Het agtenswaardig Medelid de Hoogleeraar JODOCUS HERINGA *Elizaszoon* volbragt dien Lykdienst, in de *Pieters* of *Fransche* Kerk, met eene *Nederduitsche* Lykreden. Een schoon uitgevoerd Treurmuzyk, naar drie Zangstukjes door bovengemelden PROVA KLUIT vervaardigd, stemde de gemoederen vooraf tot treurigheid, verving tusschenbeiden de klagt des Redenaars, en sloot eindelyk de Redenvoering met zorgzagtende troosttoonen. Alle de Leden der Maatschappye verscheenen in rouwgewaad. De Leerlingen des afgestorvenen, schoon de viertyd der Academie reeds begonnen was, waren meest allen tegenwoordig, en was voorts de Vergadering, ter bywooninge van die plegtigheid, zeer aanzienlyk (*).

Hoe

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 1. De Redevoering ziet het licht te *Utrecht* by G. T. VAN PADDENBURG *en Zoon*. Dezelve gaat gepaard met veele *Byvoegzelen*, strekkende om ons nader den betreurden VAN GEUNS te doen kennen, „ zo „ als hy door zyn edel Character, en door zynen „ Eerbied voor GOD en Godsdienst voor allen die „ op hem betrekking hadden, hoogst beminlyk, „ en tevens door zyn uitgebreide Geleerdheid, en „ vooral door het aanleggen derzelve, ter getrou„ we

XCVII. BOEK. 1795. Leevensverflag van dien Overledenen.

Hoe veel gronds men hadt tot deeze zeldzaame en uitfteekende vereering, zal een kort verflag zyns Leevens uitwyzen (*) Binnen *Groningen* zag hy het leevenslicht (†). By de eerfte ontluiking zyner zielsvermogens vertoonde zich reeds een gunftige aanleg tot iets groots en edels. Lees- leerzugt en uitfpanningen tekenden dit af. Eene voor zyn altoos zagtaartig, aandoenlyk en toegeevend Character vreemde begeerte, werd door de tydsomftandigheden en verkeering in hem gaande gemaakt. Nog te jong om na de Academie te gaan, fchoon daar toe genoegzaam onderlegd, wilde hy den tusfchentyd ter zee doorbrengen, en als Adelborst dienen by eenen Zeecapitein, wiens moed en beleid in den toenmaaligen *Engelfchen* Oorlog betoond, hoog geroemd werd. Zulks zou, behalven het voldoen van een ontvlamd heldenvuur in zyn jeugdigen boezem, dienen om teffens verzadiging te be-

„ we waarneeming zyner moeilyke Posten, tot heil
„ van het Algemeen, voor de ganfche Maatfchappy
„ onwaardeerbaat was."

(*) Het moge, benevens het door ons elders vermelde, wegens P. NIEUWLAND, eenigermaate dienen, om de eer van vroeg ontluikende en rype verftanden, ook ten deezen tyde, in ons Vaderland op te houden, en dezelve te handhaaven tegen de ongunftige gevoelens deswegen ingeboezemd, door den Heere J. MEERMAN, in de aanvange der Voorrede, geplaatst voor de *Vergelyking der Gemeenebesten* door HUGO DE GROOT I. D. Te *Haarlem* by A. LOOSJES Pz. 1801.

(†) Op den 18 Nov. 1767.

XCVII. BOEK. 1795. bezorgen aan zyn zugt om vreemde Landen te zien, vreemde Dieren en andere voorwerpen der Natuurlyke Historie, die hem reeds vroeg bekoorde, te zien en te verzamelen.

Kinderpligt deedt hem van dit ontwerp afzien, en tot het gezet aanvangen der Academische Studien te *Harderwyk*, waar zyn Vader toen Hoogleeraar was, besluiten. Op verscheide voorbereidende Letteroefeningen lag hy zich volvlytig toe. Dan eerlang werden de onderscheide deelen der Geneeskunde zyn meer bepaald voorwerp. En smaak en gelegenheid wrogten zamen, dat de Kruid- en Scheikunde bovenal zynen werkzaamen geest bezig hielden. Van zyne vorderingen, in het eerstgemelde vak strekte ten blyke, de vaardig opgestelde beantwoording eener vraage by de Maatschappy der Weetenschappen te *Haarlem* zonder gelukkig gevolg reeds tweemaal uitgeschreeven, over de onderwerpen der Natuurlyke Historie, van welke de verdere naspeuring ten nutte van ons Vaderland strekken konde. Het antwoord van deezen nog geen twintigjaarigen Jongeling, werd met den Gouden Eerprys bekroond (*). Het zelfde jaar, 't welk hem deeze Letter- en Kunsteer schonk, zag nog een openbaar blyk van zynen onvermoeiden vlyt en vordering in de

(*) Werken van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen XXVI. Deel.

de Plantkundige Weetenſchap het licht en vermeerderde zyn roem (*). XCVII. BOEK.

Intusſchen bleef de Scheikunde onder andere Letteroefeningen een aanzienlyk deel zyner bemoeijing, terwyl zyn Vader hem ook in de bewerking van dit deel zyns vlytbetoons ten ſterkſten aanmoedigde, en daar in voorging op het voetſpoor der thans nieuwe leerwyze. 1795.

Onder de Candidaaten, eerst der Wysbegeerte, en vervolgens der Geneeskunde aangenomen, begaf hy zich na de *Leydſche* Hoogeſchool, en maakte zich de lesſen der groote Mannen daar bloeijende, ten nutte, terwyl hy van hunne vriendſchap de onderſcheidenſte blyken genoot. In *Holland* ſtonden de Kabinetten en verzamelingen der ſchoonſte en leerrykſte voorwerpen in de Natuurlyke Historie voor hem open: bovenal dat van de *Leydſche* Academie onder beſtuur van den Hoogleeraar BRUGMANS, dat der *Hollandſche* Maatſchappy der Weetenſchappen en van TEYLERS Stichting te *Haarlem*, waar de toegang en het volledig gebruik, anders niet gereedlyk te bekomen, hem allergemaklykst gemaakt werd door den Opzigter Dr. VAN MARUM, zyns Vaders oude vriend. Te *Leyden* maakte hy kennis met den jongen JACQUIN van *Weenen*, dien hy op de Plantkundige uittochten vergezelde.

Ne-

(*) Dit werk was getyteld *Plantarum Belgii confœderato indigenarum Specilegium, quo Davidis Gorterii viri Cl. Flora Provinciarum locupletatur.*

XCVII. BOEK. 1795.

Nevens zyn ouder Broeder JAN VAN GEUNS (*), tot Doctor in de Wysbegeerte bevorderd, zou hy naa het eindigen van den Academifchen loop, op twee Vaderlandfche Hoogefchoolen, den tytel van Doctor in de Geneeskunde hebben kunnen aanvaarden. Dan de voldoening der vroegere reislust, nu anders en bepaalder gewyzigd, deedt hem vooraf, een en andere Hoogefchool bezoeken, niet zo zeer om op eenige buitenlandfche Hoogefchool nog lesfen te gaan neemen, als wel om nader kennis te maaken met verdienstlyke Mannen, en voornaamlyk om zyne kundigheden in de onderfcheide vakken der Natuurlyke Historie verder te volmaaken, byzonder in de Delfftofkunde.

Door *Westphalen* na *Hanover* reizende, en onder den weg alles opneemende wat zyner aandagt waardig was, kwam hy te *Gottingen*, hoorde de beroemdfte Mannen, wisfelde die lesfen af met twee opfpeurende tusfchenreizen. *Gottingen* vaarwel gezegd hebbende, toog hy na *Wolfenbuttel* en *Brunswyk*; bezogt het merkwaardig *Haatzgebergte*. *Leipzig* en *Dresden* hielden hem eenigen tyd; de Academien van *Halle* en *Jena* vergat hy zo min te bezoeken als het *Saxisch* Ertsgebergte. Bezoeken by, en kennismaakingen met Mannen van

(*) Thans Leeraar by de *Doopsgezinden* te *Leyden*. De dag der bevordering deezer beide Zoonen, was der Ouderen vyf en twintig jaarigen Trouwdag.

van naam ontbraken op deeze Reize niet. XCVII. BOEK.

Alles hadt hy voorbereid om, by zyne t'huiskomst tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd te worden. Eene plegtigheid door zynen Vader verrigt. Als Arts zette hy zich te *Amsterdam* neder, en maakte ras veel opgangs. Vriendschaplyke verbintenis met geleerde Mannen, en de twee aanzienlyke Gezelschappen *Felix Meritis* en *Concordia*, dienden tot kweeking van zyn lust en yver voor de Weetenschappen (*). 1795.

De aanbieding van het Hoogleeraarschap in de Kruid- en Scheikunde op de *Harderwyksche* Hoogeschool sloeg hy, om kiesche reden, af. Dan welhaast werd deeze grootmoedigheid beloond, door eene nog aanzienlyker bevordering, die hem tot Amptgenoot zyns Vaders op de Hoogeschool te *Utrecht* maakte (†). Hy kreeg de aanstelling tot gewoon Hoogleeraar in de Genees- Kruid- en Natuurkennis des Menschlyken Lichaams (§).

By uitgestrekter Hoogleeraarlyken arbeid lag

(*) Van *Utrechts* Departement der Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen*, 't welk hem met de gemelde naagedagtenis vereerde, was hy een yverig werkend Medelid; zo maakte hy zich ook bekend by de *Haarlemsche*, *Zeeuwsche*, *Utrechtsche*, *Groningsche* en *Gottingsche* Maatschappyen, welke hem onder haare Leden hadden aangeschreeven.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 302.

(§) Den 26 van Sept. 1791. aanvaarde hy die post met eene Intreeredenvoering *de instaurando inter Batavos studio Botanico*. *Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D bl. 134.

XCVII. BOEK. 1795. lag hy meer en meer eers in: deeze veraangenaamd door een allergewenschte Egtverbintenis, fpelde hem eene ruime maate van aardsch genoegen; dan zeven maanden, naa die gewenschte Egtvoltrekking, werd hy, op den zestienden van Bloeimaand des Jaars MDCCXCV door een zagten dood uit den aardfchen kring zyner werkzaamheid gerukt, flegts den ouderdom van zeven en twintig jaaren bereikt hebbende.

Volgens zyne begeerte werd hy aan de *Bild*, in de open lugt, ter aarde befteld. Zyne Leerlingen gingen de treurkoets vooruit, namen, met eene hartroerende ftaatlykheid het lyk huns geweezen Leermeesters en Vriends op hunne fchouderen en droegen het grafwaards, waar hy nederzonk in de *Verzamelplaats van naverwante Dooden*, door zynen Vader, by deeze gelegenheid, aangelegd.

Eene welgemaakte geftalte, een weinig beneden de middelbaare groote, hadt hy omgedraagen; een leevendig doordringend oog cierde zyn bevallig en van frisfche gezondheid bloeiend gelaad, dat alzins vriendelykheid en menschlievendheid uitdrukte. By een aandoenlyk geftel en zeer gevoelig hart hadt hy een ernftig nadenkend gemoed, eenen opregten inborst. Hy was een gemoedlyk Belyder des *Christendoms*, en werd tot het Genootfchap der *Doopsgezinden*, door den Doop ingelyfd, fchoon hy, buiten de door hem aangenomen Doop der Bejaarden, zich met dien

Doop

ALLARD HULSHOFF.

Rein.^r Vinkeles, sculp.

Doop niet verbondt aan eenig byzonder Kerkgenootschap. Te *Harderwyk* geene Gemeente van die gezindheid bestaande, geschiedde zulks te *Amsterdam*, en te meer dewyl zyns Vaders oude Boezemvriend ALLARD HULSHOFF, aldaar Leeraar was (*).

XCVII. BOEK. 1795.

'T Is dien Leeraar, wiens dood, ten deezen Jaare, op den dertigsten van Hooimaand, voorviel. Wy zouden, het ons ten pligt gesteld hebbende, in onze Geschiedenis, Vaderlandsche Mannen van uitsteekende bekwaamheden en verdiensten, te gedenken, een onverschoonlyken misslag begaan, indien wy van deezen Man niet met onderscheiding spraken. 's Mans waardige Amptgenoot WILLEM DE VOS, heeft diens Leeven en Character voorgesteld in eene Lykreden (†). Wy neemen daar uit de trekken over om zyne gedagtenis, tot eere van ons Vaderland, te vereeuwigen, en die hulde te bewyzen, aan hem, dien wy van naby kenden, met wien wy, in een zelfde oefenperk, drie jaaren sleeten, en dien wy het ons eene eere rekenen, onder onze Vrienden te hebben mogen tellen.

Dood van ALLARD HULSHOFF.

Het eerste leevenslicht aanschouwde ALLARD HULSHOFF, op den twintigsten van Sprok-

Leevensberigt.

(*) *Leevensschets van* STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon. N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 193 *enz.*

(†) *Leeven en Character van* ALLARD HULSHOFF, *voorgesteld door* WILLEM DE VOS. Te *Amst*, by J. VAN HULST en G. WARNARS. 1795.

XCVII. BOEK. 1795. Sprokkelmaand des Jaars MDCCXXXIV te *Groningen*. Uit deftige Ouderen gesprooten, schynt hy meer door eigen lust, dan ouderlyke bestemming of aansporing van buiten, reeds vroeg eenigen Leevensstand, met de Weetenschappen verknogt, boven het handelberoep zyns Vaders, gekoozen te hebben. Een eerst aankomend Jongeling, vertoonde hy weinig anders dan zich ook laat opmerken in duizenden. Gansch niet gelukkig van geheugen, moest hy op de Latynsche Schoole, den spyt gevoelen, hoe veelen hem voorbystreefden; doch ook in de Natuur zyn Eik en Ceder ongemeen langzaam in derzelver aanwas, maar eerlang verheffen zy staatlyk de agtbaare kruinen en blyven dan zeer aanzienlyk onder het geboomte des wouds. Sleet hy zeven jaaren in die Taaloefening, zonder dat hy eenigzins uitstak, onder de Academiejeugd zyner Geboortestad opgeschreeven, en zich zes volle jaaren, in meenigerlei vakken, onder het geleide van uitsteekende Hoogleeraaren oefenende, ontwikkelden zich, door eene gezetheid en yver, die weinig wedergade vondt, zyne zielsvermogens, en deeden zich de blyken op van den aanstaanden uitmuntenden Man. Bovenal was hy geheel ingenomen met de Redeneer- met de Wis- en met de Natuurkunde, zo in het proefondervindelyke, als in dat bespiegelend gedeelte derzelve, hetwelk tot het onzigtbaare en onstoflyke voornaamlyk betrekking heeft. Openlyk werd hy tot Doctor in de Wysbegeerte op

op het einde des Jaars MDCCLV bevorderd (*). XCVII. BOEK.

Met een fchat van Taal- en andere voorbereidende kundigheden voorzien, kon hy met dezelve zich tot een meer gezette beroeps-ftudie bepaalen. Vroeg hadden zyne gedagten geloopen op het Predikampt; maar hy liet dezelve eerlang vaaren, en fchikte zich, in 't volgend Jaar, om de Studien in de Geneeskunst, waar toe hy reeds veel opgedaan hadt, verder aan *Leydens* Hoogefchool te voltooijen; reeds hadt hy, te dier Stede na eene wooning omgezien en dezelve befprooken. Maar op die eigene reis van *Groningen* na *Leydens* Academie kwam hy tot andere gedagten. Van deeze keuze en verandering geeft hy zelve deeze rekenfchap (†) — „ zestien jaaren bereikt hebbende, was myn oogmerk om my tot „ den Predikdienst bekwaam te maaken. „ Doch, alle vooroordeelen ter zyde zettende, fcheen het my, om de veelheid „ en bepaaldheid der Geloofs-Artykelen „ by de meeste Gezindheden, niet alleen „ onmogelyk, de plaats van *Leeraar* te „ bekleeden, maar zelfs by eenige tot „ Lidmaat te worden aangenomen. Dit „ deedt 1795.

(*) De ftoffe door hem verkooren, droeg blyk van de toen by hem meest geliefde Studie; de Tytel was *Disfertatio Philofophica Inauguralis qua Entis Realisfimi Exiftentia a priori demonftratur.*

(†) Uit twee Brieven, in September en December 1756 aan zyn Leermeester en Vriend den Hoogleeraar D. VAN DE WYNPERSSE.

XCVII BOEK. 1795. „ deedt my besluiten tot de Studie der „ Medicynen; schoon my de Praktyk derzelve eenigzins vreeslyk voorkwam. „ Terstond naa myne Promotie in de „ Wysbegeerte besloot ik dit verder voort „ te zetten. Doch aan de Praktyk gedenkende, begon ik te aarzelen. Het „ verworpen ontwerp trok weder myne „ aandagt. En door eenige kennis en „ naauwkeuriger verneemen, naar de gesteldheid van zommige *Doopsgezinde* Gemeentens, byzonder te *Amsterdam* (*), „ meende ik de voorige tegenwerpingen „ eenigzins te kunnen oplossen. Hier „ beschouwde ik de vryheid van gevoelens en prediken in haaren vollen luister, en bespeurde, dat de tydlyke uitzigten voor een bekwaam Leeraar niet „ zeer duister waren. Of deeze schikking over 't geheel de beste zy, wil „ ik niet beslissen. Zy scheen my zodanig voor myn persoon in 't byzonder. „ Ik pleegde hier op raad met eenige „ bekwaame Mannen (†). —— Niemand „ derzelven zogt my myn inzigt af te raaden. Veelen zetten 'er my toe aan. „ En voorts lettende op myne verkreegene, schoon geringe kundigheden; en „ bo-

(*) Te *Groningen* behoorden de Ouders tot de Gemeente der *Doopsgezinden*, welke den naam droegen van *Oude Vlamingen*.

(†) Deeze waren inzonderheid der *Doopsgezinden* Hoogleeraar F. NIEUWENHUIS, de Oud-Leeraar P. FONTEIN, de Leeraar K. DE VRIES, de Heeren J. WAGENAAR en J. VAN MAURIK.

„ bovenal op eigen genegenheid, heb ik
„ ten laatsten best geoordeeld, my met
„ opregten, en zo veel ik weet onparty-
„ digen yver, onder den Zegen des Al-
„ lerhoogsten, tot de Studie der Godge-
„ leerdheid, te *Amsterdam* te bepaalen,
„ terwyl ik met aandagt wensch te lee-
„ zen, of liever niet wil ophouden zon-
„ der vooroordeel te leezen de Schriften
„ van andere Godgeleerden, wier uitge-
„ breide kennis, schranderheid en getal
„ my billyk agting inboezemt; en waar
„ van ik, zints een geruimen tyd, reeds
„ verscheiden, met vrugt en genoegen,
„ gewoon ben te onderzoeken."

Aan die Kweekschool stak HULSHOFF uit in naarstigheid. Hy genoot het onderwys van den schranderen Hoogleeraar F. NIEUWENHUIS, verzuimde niet die van der *Remonstranten* Hoogleeraar J. KIRCHHOUT, by te woonen, en A. VAN DER MEERSCH in de Kerklyke Geschiedenissen zo bedreeven, te hooren. Zyne Leermeesters spraken van 's Jongelings voortreflykheid tot de overige Jongelingen, onder welken hy, reeds eer als een kundig Voorganger, dan als een Medeleerling, te beschouwen viel. Niet lange naa zyne bevordering tot Proponent, zogt eene en andere Gemeente zyn dienst te verkrygen; doch eene Leeraarsplaats te *Amsterdam* openvallende, leedt geen twyfel, of hy was de man, geschikt om dezelve te vervullen: gelyk hy die met den aanvang des Jaars MDCCLX daadlyk aanvaard-

XCVII. BOEK. 1795. de: en vyf en dertig jaaren waarnam. Ten deezen Jaare MDCCXCV, door eene kwaale aangetast, werd hy te raade van Ampt en Jaarwedde afſtand te doen. Zyne verzwakking nam toe, en maakte een einde aan het leeven van eenen Man, die als Geleerde, als Openbaar Onderwyzer, als een Verkondiger van het Euangelie, en als een voorbeeldlyk *Christen*, uitſtak.

In alle die opzigten hem te ſchetzen, valt buiten ons beſtek. Eene en andere byzonderheid roeren wy ſlegts aan. Als Geleerde leefde HULSHOFF tot Eer en Roem niet alleen van de *Doopsgezinde* Broederſchappe, der Stede zyner Inwooninge, maar ook van geheel ons Vaderland. Door zynen vroegen Leermeester ENGELHARD opgeleid; maar meest, door eigene diep doorgezette oefening doorzult in de Wysbegeerte en Leermethode van LEIBNITZ en WOLFF, waar van zyne bovenaangetoogene Verhandeling blyk draagt, gaf hy, te *Amſterdam*, andere begrippen gekreegen hebbende, nog Student zynde, eene Proeve in het licht, onder een verſierden naam (*), ter ganſche ontzenuwing, naar het ſcheen van den grooten omvang en de voornaamſte ſterkte, waar op

(*) De Tytel was *Beſchouwing der beste Wereld, of Filoſophiſche bedenkingen over Gods Goedheid en Wysheid, de Vryheid der Menſchen, en hunnen ſtaat in dit en het toekomend Leeven van* ALETHOPHILUS FILEUSEBIUS. *Amſt.* 1758.

op het zogenaamde *Stelzel van de beste Wereld* rustte; ten einde doorzigtige Aanhangers verder op deszelfs ftrekking uit te lokken en wakker te maaken. Met graagte werd dit Werkje geleezen. De aanval was geweldig. Veelen hielden het Gefchrift voor onwederleglyk; allen voor een Meesterftuk. De groote MERIAN gaf 'er, in buitenlandfche Tydfchriften, de vleiendfte en gunftigfte beoordeelingen en uittrekzels van.

XCVII. BOEK. — 1795.

Wy kunnen, om een en andere reden, niet nalaaten hier het flot van MERIANS fchryven, mede te deelen. „ Zonder in „ dit gefchil party te kiezen, laat ik voor „ de *Leibnitziaanen* de zorg over om dee- „ ze voornaame fterkte, dat Heiligdom „ hunner Leer, zelve te verdeedigen. „ Doch ik kan niet eindigen, zonder den „ *Hollandfchen* Wysgeer het regt te doen, „ 't geen men hem verfchuldigd is. Zyn „ gefchrift is diep overdagt, deszelfs dee- „ len zyn zeer zamenhangend. — En „ om het te wederleggen, zal het, gelyk „ maar al te veel gefchiedt, niet genoeg „ zyn, deeze of geene enkele zinfneede „ of afdeeling aan te tasten. Nog min- „ der zal hy hier kunnen flaagen, die zich „ ten ftryde vertoont, enkel gewapend met „ eenige der gemeen bekende ftellingen „ uit de Bovennatuurkunde van WOLFF. „ Men ontmoet hier fcherpe redeneerin- „ gen, keurige ontvouwingen; geheel het „ onderwerp is met kunst behandeld, en „ ten zelfden tyde met juistheid en naauw-

XCVII. BOEK. 1795. „ keurigheid; — met één woord, men „ moet iets meer zyn, dan enkel behooren tot den grooten hoop der Bovennatuurkundigen, om met zo bekwaam een Tegenſtander eenen kans te waagen. — De fraaije ſtyl, waar in dit Werk geſchreeven, en de ſchoone trekken, waar mede het doorzaaid is, wyzen eenen opſteller aan, die aan *Nederland* en deszelfs Taal eere aandoet. — Men ziet 'er in de daad uit, hoe ryk de *Nederduitſche* Taal zy in haaren eigen aart; hoe vrugtbaar bovenal dezelve zy in Wysgeerige uitdrukkingen. Hier toe heeft zy eigen oorſpronglyke bewoordingen, niet ontleend van uitheemſchen; en welke de meeste taalen niet in ſtaat zouden zyn haar aan de hand te geeven."

Te recht merkt de Eerw. DE VOS, dit getuigenis van MERIAN bygebragt hebbende, aan; „ Welk eene Lofreden van eenen Buitenlander over onze Taal, over den toen nog onbekenden Schryver, en over HULSHOFF, toen nog onder de Scholieren op het Kweekſchool der *Doopsgezinden* verkeerende."

By de openbaarwording, dat HULSHOFF de Schryver was, baarde alles verwondering, bovenal de losſe en alleruitgeleezendſte Schryftrant, mitsgaders de verbaazende ommekeer des jongen Schryvers, die beſcheiden, maar moedig, het aangewende ſpoor verliet, en meer der waarheid, dan de by hem zelf eertyds hoog-

hooggeſchatte begrippen hulde wilde doen. XCVII. BOEK.

Hoe zeer ook het Leeraarampt, althans in den beginne, al den arbeid van HULSHOFF eischte, wist hy egter tyd uit te koopen tot een aanhoudend en diep bezien der gewigtigſte onderwerpen, raakende de Godheid, derzelver Eigenſchappen en Bedoelingen, betreffende den menschlyken Geest, de eerſte gronden onzer verpligtingen; en bovenal om de Leer der heilryke Openbaaringe met de hoogſte bepeinzingen van den ſchranderen Wysgeer zamen te ſtrengelen. Wy moeten ons vergenoegen met het een en ander ſlegts aan te roeren. Een ſchoon Vertoog over de *Zedelyke Opvoeding* droeg een uitſteekenden Zilveren Eerprys weg by de *Haarlemſche Maatſchappy der Weetenſchappen*; laater in dit Genootſchap aangenomen zynde, betoonde hy zich een verdienstlyk Medelid. By de Academie te *Berlyn* werd hy nu nog meer bekend, door twee uitmuntende ſtukken, en het was van daar inzonderheid, dat veele vermaarde *Duitſchers*, zo van beter als ſlechter geruchte, hem zints, als om ſtryd, met hun bezoek overlaadden, en hy met eenigen briefwisſeling onderhieldt. 1795.

By de gewigtigſte ontdekkingen in andere vakken was hy ſteeds opmerkzaam op den ſtaat der Godgeleerdheid en Zedekunde in *Duitschland*. Met den gang daar van, geduurende zyn geheele leeven, bleef hy ten vollen bekend. En hoe veel verdriets hem dit ook aanbragt, een Geſchied-

en

XCVII. BOEK. en Oordeelkundig verflag deswegen, ware van zyne hand allerwenschlykst geweest (*).

1795. HULSHOFF beleefde een tyd, waar op veele Stichtingen in ons Vaderland, ter

(*) Wy mogen, als een ftaal hier van, aanvoeren, een gedeelte zyns Antwoords, op de Vraag van TEYLERS Godgeleerd Genootfchap, *Is het Inwendig Bewys, afgeleid uit de Goedheid en Godebetaamelykheid, of wel uit de ftrekking der Christlyke Leer ter bevordering van 's Menfchen Gelukzaligheid, genoegzaam ter overtuiging dat dezelve waarlyk Godlyk, dat is, met de daad op Godlyken Last, door* JESUS *en de Apostelen verkondigd is? Of moet 'er, om eene gegronde en volkomene overtuiging des aangaande voort te brengen, het Uitwendig Bewys, ontleend uit de Euangelifche Gefchiedenis en de Wonderwerken, door de eerfte Predikers dier Leere verrigt, bykomen?* Het gevoelen der laatere Schryveren, die alleen het Inwendig Bewys voldingend houden, en het Uitwendige klein of niets agten, bybrengende het gevoelen veeler *Verlichters* of *Nieuwe Hervormers* beftrydende, geeft hy veelvuldige Aanhaalingen uit hunne Werken, en zegt 'er, ten flot dit van, „ Bykans alles, wat in dit Hoofd„ deel voorkomt, moest belegd worden met be„ wyzende Aanhaalingen; om, by zommigen, de „ Verdenking af te weeren, van vergrooting uit „ partydige Bitterheid. Indien ik hier toe, eenige „ jaaren lang, aantekeningen had verzameld uit de „ voorkomende nieuwfte Schryvers, en voorts ge„ bruik wilde maaken van de gewoone Hulpmid„ delen en Woordenboeken, zou ik eene ryke „ *Bloemleezing* van deezen aart kunnen aanbieden. „ Doch de *Ruiker*, hoop ik, zal genoegzaam be„ vonden worden ter bereiking van het Oogmerk." Zie *Verhandelingen van* TEYLERS *Godgeleerd Genootfchap* XV. D. bl. 316. Deeze Verhandeling werd gedrukt toen de Eerw. Schryver op diens ziek en fterfbedde lag, en hy, zo als wy in 't zekere onderrigt zyn, was zo begeerig om de uitvoering

daar

bearbeiding van Prysvraagen over ftoffen, naar zynen fmaak gelegenheid begonnen te geeven. Gunftig was zulks voor zynen Roem en het Nut van 't algemeen. Gouden en Zilveren Eerpryzen behaalde hy een en anderwerf, zo by het dingen na den Prys by het *Stolpiaansch Legaat*, als by TEYLERS Godgeleerd Genootfchap. En hoe veel eers hem door menigvuldige bekrooningen beweezen zy, zal niemand ontkennen, dat HULSHOFF de Stichtingen verheerlykt en daar door anderen tot loflyken nayver aangefpoord heeft. Een bekroond Vertoog by het *Haagfche Genootfchap tot Verdeediging van den Christlyken Oodsdienst*, ging reeds lang op zyn naam, en heeft hy gewild, naa zyn dood, als Vervaardiger bekend te worden (*).

De geheele reeks deezer Opftellen van HULSHOFF ftrekt, om hem als een Geleerd Vernuft van den eerften rang te fchetzen en te doen bewonderen. Keurigheid kenmerk-

daar van te zien, dat het hem tot zonderling genoegen ftrekte, de afgedrukte bladen van dezelve en die zyner Mededingeren te ontvangen. Zyne Verhandeling werd met een Zilveren Penning bekroond.

(*) De Verhandeling ftrekte om aan te toonen, welke de voornaamfte oorzaaken waren, dat allerlei Schriften, die of den Geopenbaarden Godsdienst in 't gemeen, of de voornaamfte Waarheden van dezelve in 't byzonder beftryden, in onze dagen grooter opgang maaken dan voorheen, door CHRISTIAAN, *Verhandelingen van het Haagsch Genootfchap ter Verdeediging van den Christlyken Godsdienst.* 1791.

XCVII. BOEK. 1795. merkte zyne Schriften, als mede eene ryke volheid van oorspronglyke gedagten, alles met schoone wendingen, en alles gewyzigd door zulk eene onnavolgbaare *Naiviteit*, en eene zo eigene manier van uitdrukken, dat de gansche zamenvoeging steeds een sterk treffend en teffens veelal behaagend geheel uitmaakte, nieuwe gezigtpunten aanwees, en altoos uitgebreide en heerlyke gedagten voor den geest stelde. Iet zo eigens hadt hy in styl en voordragt, dat by geleerde Genootschappen de vermomde of vreemde hand, by de Beoordeelaars, den oorspronglyken Schryver, bezwaarlyk dekken kon. —— Hy bezat eene wondere begaafdheid om zyn styl naar de verschillende onderwerpen te schikken (*).

In zyn eigenlyk vak, dat van Kerklyk Redenaar en *Euangelisch* Onderwyzer, stak hy even zeer uit. Dit was onder zo veel bywerks als hy ter hand nam, steeds de hoofdzaak gebleeven. Schoon het uiterlyke geene onmiddelyke vooringenomenheid baarde, of iet wegsleepens in zich hadt, ontbrak het aan geen natuurlyk- en deftigheid. De luisterende aandagt ging welhaast tot bewondering over. Onverwagt klom het eenvoudige voorstel tot kiesche onderscheiding op, en liep uit in de

(*) Men ziet dit, met een voorbeeld, gestaafd, in *Iets over en van den Eerw.* A. HULSHOFF in de *Algem. Vaderl. Letteroefeningen, voor* 1796. II. Stuk bl. 37.

de verheevenfte en aaneenverbondene af- XCVII.
leidingen. Hy wist aan zyne woorden een BOEK.
zonderlingen klem by te zetten. Hy fprak
niet alleen tot het verftand; maar ook tot 1795.
het hart. Om de hartstogten te beweegen en de verbeelding, zonder te groote fpanning, te treffen, en de nevelagtige of verwyderde voorwerpen des verftands onderfcheidener te maaken, en nader onder 't oog te brengen, en den geest gevangen te neemen, bezigde hy een groote kunst, doch wist tevens dat kunftige te verbergen.

Hoog ftondt, by alles, wat ter Godsvrugt kan opleiden, ten allen tyde de Euangelifche Bedeeling, het Geloof in den gekruisten Verlosfer, 't geen ten werkzaamen beginzel wordt, om uit eene vuurige dankbaarheid en wederliefde tot alle Godverheerlykende en den menfchen nuttige vrugten aan te fpooren. Wy zouden dit overtollig rekenen op te merken in een Christen-leeraar, indien, ten deezen opzigte, by HULSHOFF niet iets byzonders plaats greep; en hy, in de laatere jaaren zyns leevens, wegens zommige bepaalingen, nopens de volftrekte vorderingen der Godlyke Regtvaardigheid, door zommigen minder gunftig beoordeeld, door anderen des te hooger gepreezen en gewaardeerd werd. Hy zelf heeft, wegens zyne veranderde gevoelens fterker en geftrenger gefprooken, dan veelen in ftaat geweest zyn, uit de vergelyking zyner vroegere en laatere gefchriften op te maaken. Die hem van naby gekend hebben, kunnen zich geen

XCVII. BOEK. 1795. geen tydperk in HULSHOFFS leeven herinneren, waar in hy die gronden des *Christendoms*, zou voorbygezien, of getragt hebben, de eigene kragt van de uitspraaken der Heilige Bladeren hier over weg te redeneeren. Een uiterste waar toe veelen in deezen tyd voortholden. HULSHOFF doorzag waar op dit in 't einde zou uitloopen. De gemaatigder denkwyze van veelen, die, in alle opregtheid, in het Kruis van CHRISTUS roemen, kon in 't einde hem niet langer voldoen (*). *Hy* vondt eerlang alleen gerustftelling voor zich zelven, door *in zommige ftukken*, nader te komen aan de meer algemeen heerfchende gevoelens by de *Contra-Remonftrantfche* Godgeleerden. — 's Mans Amptgenoot en Lykredenaar DE VOS, dit vermeldende, voegt 'er. met zo veele woorden, die wy affchryven, nevens. „ Ik zeg „ met nadrnk, *in zommige ftukken*; want „ toch in veele andere verfchilde hy mer„ kelyk. Ver was het 'er af, dat men „ hem, in eenig ander Genootfchap, aan „ veele regelen gebonden, zou hebben „ kunnen verplaatzen. —— Aan het volle „ geheel van zulk een onvaranderlyk za„ menftel zou hy niet ligt verkleefd heb„ ben kunnen zyn. —— HULSHOFF voer-

„ de

(*) Wy gedenken hier een breedvoerig gefprek met HULSHOFF gehouden, vóór dat hy openlyk deeze veranderde begrippen ten kansfel voerde; waar in hy betuigde, den tot dus lang gehouden *middenweg* niet langer te kunnen betreeden.

„ de altoos zyne eigene en dikwerf nieu- XCVII. BOEK.
„ we redenen aan. Niemand was minder
„ dan hy gesteld op Schoolsche benaa-
„ mingen, zo men ze voor betere ver- 1795.
„ wisselen kon. Door partyzugt werd
„ hy nimmer gedreeven. Belang kon, al-
„ thans in zynen Stand, geheel niet in
„ aanmerking komen."

HULSHOFF, zo zeer aan zyn Amptwerk, en daar aan paalende Letteroefeningen, overgegeeven, deedt zich als Vaderlander niet byzonder kennen. Zelfs in de veel omwisselenden staat onzes Vaderlands, die niet weinige Leeraars aftrok van hunne Beroepsbezigheden, liet hy zich door dien maalstroom niet wegvoeren. Zo veel wy ons herinneren, was hy een rechtschaapen Voorstander van Vryheid; en meenen wy in 't zekere onderrigt te weezen, hoe hy, op een der jongste Bededagen zyns leevens het woord voerende, het sterke en zwakke der twistende Partyen in den Lande, met eene onpartydigheid schetste, dat elk over den Redenaar verbaasd stondt. Wy mogen niet nalaaten hier op te tekenen, dat HULSHOFF, op den merkwaardigen dag voor ons Vaderland, den negentienden van Louwmaand deezes Jaars, schoon hy niet buitens huis geweest was, en alles alleen by gerugte vernomen hadt, hy egter aan eenen Boezemvriend, daar van eene fraaije tekening gaf; en is het daar uit dat men hem eenigzins, ten deezen aanziene, kan leeren kennen; althans duidt het aan, dat hy verre van onver-

XCVII. BOEK. schillig was, en zich berigten liet toekomen van den loop der zaaken. Wy aarzelen niet, schoon het bekende, en door
1795. ons elders breedvoerig beschreevene gebeurtenissen behelze, zulks over te neemen. „ Het gebeurde alhier, myn waarde Vriend! schynt miraculeus — of een Droom! Nog gisteren ochtend sprak men van dapperheid in het vernielen der Environs van *Schoonhoven* en *Woerden*, als of men *Holland* wilde defendeeren. 's Avonds was Dr. KRAYENHOFF reeds bekend als Commandant. De toevloed op den *Dam*, in 't *Wapen van Embden*, en andere Clubs boven alle beschryving —— De vreugde was luidruchtig, maar niet woest. Naa elf uuren was alles stil en de nagt zeer vreedzaam en ongestoord — Voor acht uur heden de Dam, de Environs, Raadhuis, binnen en boven in den Tooren vol —— Vryheidsboomen! —— Zonderlinge geestdrift! eene nooit geziene algemeene Vriendlykheid, behulpzaamheid, begroeting, veiligheid; zonder vloek op iemand — als ware 'er geene andere party geweest — als ware vergeeflykheid *Mode* en *Point d'honneur* — Naa het afgaan der Regeeringe, eene Intrim Municipaliteit verkoozen, die bedaard delibereeren kan over Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, en ondertusschen de zaaken aan den gang houden —— Een groote trein in orde geschaard, heeft de Mannen

„ uit

„ uit het Werkhuis afgehaald, en men „ zegt dat VISSCHER tot Hoofd-officier „ is benoemd —— De Schuttery van „ MDCCLXXXVII aanvangelyk georgani- „ ſeerd —— Kleindere Officianten uit, en „ eenigen in den Eed genomen —— On- „ ze dienstdoende Militairen moeten nog „ één of twee dagen op orde wagten — „ Na en van de Posten hebben de *Duit-* „ *ſche* Knegten een Carmagnolen Leids- „ man —— Van waar komt het Lint, „ reeds in gebruik by twee à drie hon- „ derd duizend Perſoonen? —— Couran- „ ten, Boekjes en Prenten, moeten *en de-* „ *tail* verhaalen —— Ik meld maar zo in „ 't algemeen, dat alles hier perfect vreed- „ zaam en beſcheiden toegaat, zonder „ dat men ergens eenig ongeluk vernee- „ me —— Te *Haarlem* ſchynt men even „ ver te zyn. —— Wat groote dingen nu „ te wagten! Plannen, om zeven onder- „ ling kibbelende Staaten tot één te maa- „ ken — met éénheid is alles; met afſchaf- „ fing van *enz. enz. enz.* Doch ik moet „ niet vooruitloopen —— Gave de goede „ Voorzienigheid dat vervolg en uitkomst „ aan dit *goede begin* mogten beantwoor- „ den!" (*).

XCVII. BOEK. 1795.

Eer nog deeze Leeraar, ten wiens op- zigte- zyne Lykredenaar verklaart, „ al „ wie

Diens Zoon W. VAN OOS-

(*) Getrokken uit een Brief van HULSHOFF aan zynen Boezemvriend den Hoogleeraar M. VAN GEUNS geplaatst in de *Aantekeningen* agter de Lykreden van de Eerw. W. DE VOS bl. 77. By deeze is een Lyst gevoegd der gedrukte Werken van HULSHOFF.

XCVII. BOEK. 1795. TERWYK HULSHOFF sterft.

„ wie HULSHOFF niet heeft toegeëigend „ een Character, dat onder de *oorsprong-* „ *lyke* en zeldzaame; dat onder de *groote* „ en verhevene, dat onder *agting- lof-* en „ *verwonderingswaardige* te tellen valt — „ van dien durf ik wel ronduit zeggen, „ dat hy HULSHOFF nooit recht gekend „ heeft," zynen laatsten dag zag, ontviel hem weinig weeken voor zynen dood, een Zoon, dien wy niet onvermeld mogen laaten. WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF, behalven ééne Dogter, de eenige vrugt van 's Vaders Huwelyk met ANNA DEBORA VAN OOSTERWYK, den zesden van Lentemaand des Jaars MDCCLXXI gebooren, was als het volle beeld zyns Vaders, zo niet gevormd om deezen nog te overtreffen. Hy weidde zich, van vroeg af der Weetenschappen en Godgeleerdheid toe. In de eerste beginzelen der oude Taalen reeds vry verre gevorderd, werd hy daar in al speelende by de hand geleid door de in alles uitmuntenden, en in alles verwonderenswaardigen PIETER NIEUWLAND (*). Tot hooger onderwys den grondslag gelegd hebbende, hoorde hy de lessen der *Amsterdamsche* Hoogleeraaren WYTENBACH, WALRAVEN en VAN ZWINDEN, en vervolgens met het bepaalder doel des Leeraarampts, der *Doopsgezinden* Hoogleeraar HESSELINCK. Allen roemden

(*) Van deezen hebben wy omstandig gesprooken in het XXVIII Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 158, en elders. Zie ter aangetoogene plaatze.

den om ſtryd zynen Geest, zyn Oordeel, zyne Zeden; en werd hy andere Kweekelijngen in de Weetenſchappen, als een voorbeeld, aangepreezen. XCVII. BOEK. 1795.

Schoon reeds, in den Jaare MDCCXCII, onder het getal der Proponenten by de *Doopsgezinden* aangenomen, hadt hy niet ten oogmerk zich terſtond aan een vast beroep in eene Gemeente te verbinden. Het plan om zyne Letteroefeningen elders nog verder voort te zetten, wèrd volvoerd. Op *Utrechts* Hoogeſchoole hoorde hy, twee jaaren, de Lesſen der Hoogleeraaren BONNET en ROYAARDS over de Godgeleerdheid, en van ROSYN en HENNERT, over de Natuur- en Wiskunde. Met zo veel vlyts zette hy de beoefening der laatstgemelde Weetenſchappen voort, dat hy tot het beklimmen van den trap van Meester in de Wysbegeerte volkomen bevoegd verklaard werd. In onderſcheidene *Doopsgezinde* Gemeentens liet hy zich, ſtaande dit verblyf op de *Stichtſche* Hoogeſchoole, hooren, en voldeedt als Kansſelredenaar by uitſtek. De tyd naderde, op welken hy ten oogmerk hadt zich, als gewoon Leeraar, aan deeze of geene Gemeente te verbinden, en ten dienſte derzelve zyne opgedaane kundigheden te beſteeden. Dan, de bekommering, welke, van vroeg af, wegens zyn zwak lichaamsgeſtel by Ouders en Vrienden plaats greep, werd maar al te gegrond gevonden. De bloedſtortingen, welke voorheen zich menigmaalen eenigzins herſteld had-

 den,

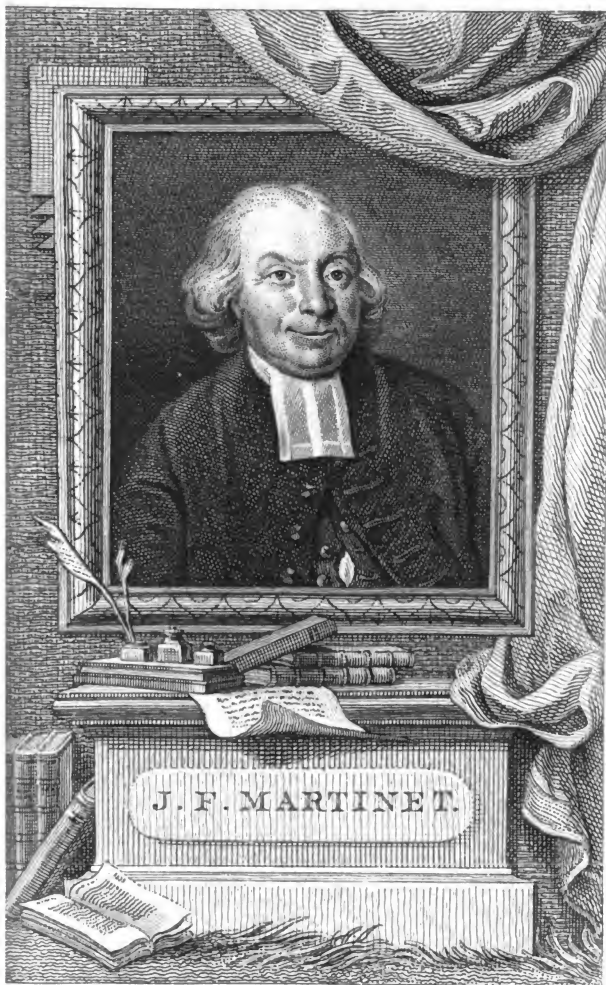
XCVII. BOEK. — 1795. den, braken, in Sprokkelmaand deezes Jaars, met zo veel gewelds uit, dat 'er niets anders dan eene langzaame uitteering te voorzien was. Die zukkelingen hielden egter niet lang aan, duurden tot den zeventienden van Bloeimaand, wanneer hy, tien weeken vóór zynen Vader, nevens hem in 't zelfde huis, aan eene zelfde kwaal zukkelende, zagtlyk den laatsten adem uitblies (*).

In andere opzigten het spoor zyns Vaders betreedende, zette hy zich ook tot het behaalen van Eerpryzen. Het Eeregoud werd hem, van wegen de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* toegeweezen, als Schryver van de *Geschiedenis van* JOSEPH, een Schoolboek. Twee andere Verhandelingen, de een getyteld JOSEPH *in zyne Kinderliefde en Trouw*, en de andere *Over het wederzien in de Eeuwigheid*, hadden de goedkeuring van het *Haagsche Genootschap*, en ieder een Zilveren Eereprys weggedraagen. Behalven deeze ziet nog van hem het licht eene Verhandeling *over het Nut onzer Onkunde in toekomende Gebeurtenissen* (†).

Was

(*) Dus één dag laater dan zyn Vriend, en Zoon des Boezemvriends zyns Vaders, de *Utrechtsche* Hoogleeraar STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon*, aan wien wy hier boven bl. 250. in 't breede gedagten.

(†) Het eerstgemelde is een der meest gezogtste Schoolboeken dier Maatschappye. De twee volgende zyn in de Werken der Maatschappy, aan welke zy gerigt waren, te vinden. En het laatste is

R. Vinkeles, del. et sculp.

Was 'er reden om zich te beklaagen over het vroegtydig afsterven deezer twee Vrienden VAN GEUNS en HULSHOFF, langer genot mogt het Vaderland trekken van eenen allerbekwaamsten en werkzaamsten Man, die, in zyn tyd, zo veel, en meer dan iemand, deedt, om lust tot onderzoek en oefening in verscheide vakken, by zyne Land- en Tydgenooten op te wekken, den smaak te zuiveren en Godsdienstkennis te bevorderen; doch ook, in dit Jaar het Vaderland en der Weetenschappen ontviel. Ik bedoel den Eerw. JOHANNES FLORENTIUS MARTINET, van deezen mag ons Geschiedblad de voornaamste Leevensbyzonderheden niet verzwygen, en wy betaalen, met genoeglyk herdenken, den tol der naagedagtenisse, aan eenen onzer oude bekenden. XCVII. BOEK. 1795. J. F. MARTINET sterft

'sMans Vader bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, in de voormaalige *Meyery van 's Hertogenbosch* op het Dorp *Deurne*, waar MARTINET het eerste leevenslicht, op den twaalfden van Zomermaand des Jaars MDCCXXIX aanschouwde. Dan zynen Vader werd hem door den dood ontrukt, toen hy slegts tien jaaren telde. *'s Hertogenbosch*, werwaards zyne Moeder zich Beknopt Leevensberigt.

is voorhanden in het *Nieuw Algemeen Magazyn van Weetenschap, Konst en Smaak* III. D. N. 4. by de Erven P. MEYER en G. WARNARS 1795. Zie breeder over den jongen HULSHOFF, Vos *Lykreden op den Ouden* bl. 49. En *Iets over den Schryver van de Geschiedenis van* JOSEPH, door de Eerw. R. KOOPMANS, voor dat Werkje geplaatst.

XCVII. BOEK. 1795. zich met hem vervoegde, was de eerste Kweekschool van Taalgeleerdheid, en de plaats waar hy zich op de gronden der hoogere Weetenschappen toelei. De *Leydsche* Hoogeschool ontving den veelbeloovenden Jongeling, die zich, in het beoefenen van allerlei Takken van Weetenschappen, welke met zyn toekomend Beroep van Leeraar in betrekking stonden, volvlytig kweet. En het aantal Proponenten, waar onder hy, ten Jaare MDCCLII werd aangesteld, 't geen toen *ten tyde*, eenige honderden beliep, en dat hy van den Hoogleeraar ALBERTI in de Godgeleerdheid het onderwys ontvangen hadt, wiens Leerlingen min gezogt werden dan die van andere Hoogleeraaren, welke de naam eener zuiverder Regtzinnigheid, dan ALBERTI naging, waren oorzaaken, dat hy drie en een half jaar geene standplaats bekwam. Wel verre van dien tyd in ledig wagten te slyten, of nutloos door te brengen, besteedde hy denzelven grootendeels in het opvolgen zyner overheerschende neiging tot de Wysbegeerte, en lag zich naarstig toe op de by hem geliefde tak, de Natuurlyke Historie. Ten blyke zyner vordering strekte eene *Verhandeling over de Ademhaaling der Insecten*, welke hy in 't openbaar verdeedigde, ter gelegenheid dat hy den eeretrap van Meester in de Vrye Kunsten beklom.

De Gemeentens te *Gellekum* en *Renoy* koozen hem ten Leeraar in den Jaare MDCCLVI. Hy verbleef 'er ruim drie jaaren,

ren, deeze Gemeentens voor die van *Edam* verwisselende. Eene voor hem, zeer gewenschte verplaatzing, welke hem als Leeraar, in wyder kring deedt arbeiden, en tevens nader by zyne hoogagters en vrienden bragt, welke hy reeds in merkelyken getale telde. Zestien jaaren bediende hy de Gemeente in die *Noord-Hollandsche* Stad onder het vlytig voortzetten van zyne geliefde Letteroefeningen, en verwisselde die Standplaats voor *Zutphen*. Op beide zyne eerste Standplaatzen hadt hy onder zyn huislyk opzigt en onderwys eenige Jongelingen genomen, die in hem een bekwaamen Leermeester en yverigen Voorganger vonden. Eene drieledige Vraag van de *Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem*, wat 'er tot dien tyd over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland geschreeven ware? wat 'er nog aan ontbrak? en welk de beste wyze was waar op die Historie zou dienen geschreeven te worden? viel te zeer in zyn smaak, was te overeenkomstig met het geen hy, ten deezen opzigte, reeds gedaan hadt, dan dat hy zyne poogingen niet in 't werk stelde om den opgehangen Gouden Eerprys te stryken. Deeze viel den Leeraar der *Remonstranten* te *Rotterdam* CORNELIUS NOZEMAN te beurt, dan met geen minder lof werd die van MARTINET bekroond, toen de beide Stukken in 't licht verscheenen (*). Het slot deezer Verhandelinge heeft

XCVII. BOEK.

1795.

(*) Men vindt ze in het XI. Deel van de *Verhan-*

XCVII. BOEK. 1795. heeft iets MARTINET zo zeer kenmerkende, dat wy het, als een trek zyns characters, niet kunnen nalaaten hier plaats te geeven. Naar den eisch van het laatste lid der Vraage een Plan opgegeeven hebbende, wegens de beste wyze waar op de Natuurlyke Historie des Vaderlands zou dienen geschreeven te worden, laat hy 'er op volgen; „ Dan, heeft de eigenliefde „ my te gunstig van myn plan doen denken? Zyn 'er onoverkomelyke zwaarigheden, die de uitvoeringe stremmen „ en geheel zullen tegenhouden? Doorziet de Maatschappy dezelve volkomen, „ daar ze geheel voor myn oog verborgen zyn? —— Ja, zal ze daarom het „ myne, zo dra deszelfs leezing ten einde „ is, afkeuren? Wel aan, ik ga haar „ helpen myn eigen Plan, hoe zeer het „ my bekoort, den bodem in te slaan, „ en wil haar een ander voorstellen, *Zy „ verklaare in 't openbaar, dat zy nooit de „ hand aan de Beschryvinge van de Natuurlyke Historie onzes Vaderlands zal slaan, „ en met genoegen zal zien, dat wy den „ Heere* J. LE FRANCQ VAN BERKHEY „ *helpen in zyn begonnen werk* (*), dan zal „ ik

handelingen der Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen by J. BOSCH 1769.

(*) Getyteld de *Natuurlyke Historie van Holland*, waar van het Eerste Deel het licht zag in 1769, en tot het vierde Deels Eerste Stuk in 1769 vervolgd is; maar toen, tot leedweezen aller Liefhebberen van de Natuurlyke Historie des Vaderlands, is blyven steeken.

„ ik alle myne Landgenooten bidden, XCVI. BOEK. 1795.
„ dat zy zich met my vereenigen, om
„ alle onze Waarneemingen aan *Hem* te
„ zenden, en met alle kragten zo te on-
„ dersteunen, dat men, naa verloop van
„ weinig tyds, niet behoeve te vraagen,
„ *Waar is de Natuurlyke Historie van Ne-*
„ *derland?*"

Wel zeer regtmaatig hadt deeze Vaderlander de Eere verdiend om Lid te worden van de Maatschappye, die eene zo uitsteekende Verhandeling van zyne hand ontving; op de beklaaglyke waarneeming, die omtrent veele Geleerde Maatschappyen, geldt, dat in het aanneemen der Leden, waardige en verdienstlyke Vaderlanders voorbygegaan, en Vreemden, naauw in naam bekend, met het Lidmaatschap vereerd worden; of dat byzondere betrekkingen en omstandigheden, meer dan weezenlyke kundigheden, de wegen zyn om eene eere te verwerven, die van betere oorzaak behoort af te hangen, maakte onze MARTINET eene uitzondering, daar, ten volgende jaare, op de lyst der Leden zyn naam pronkte. Geen ydel vermeldde naam. Hy betoonde zich een der werkzaamste Leden. Een door hem beredeneerd Register op de achttien eerste Deelen van de Verhandelingen dier Maatschappye, wyst uit, dat niemand van alle de Leden zo veele bydraagen tot die Verhandelingen geleeverd heeft als de vlytige MARTINET: dezelve liepen over Natuur-

ver-

XCVII. BOEK. verschynzels en de Natuurlyke Historie onzes Vaderlands (*).

1795. Geen wonder dat ook andere Geleerde Genootschappen een Man van zo uitgestrekte kunde en naam aanzogten, en het Lidmaatschap opdroegen. Die eer viel hem in den Jaare MDCCLXXX ten deele by het *Zeeuwsche Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen*, en zeven jaaren laater by het *Bataafsche Genootschap en van de Proefondervindelyke Natuurkunde te Rotterdam*. Dan beide deeze Genootschappen trokken zo veel voordeels niet van den arbeid deezes Lids als de *Haarlemsche* Maatschappy. Slegts ééne Verhandeling over het *Grond-ys* werd door hem by het *Zeeuwsche* Genootschap ingeleeverd, en in deszelfs Werken geplaatst.

MARTINET mag onder de voorbeeldig werkzaame Schryvers gerangschikt worden; werkzaamheid was by hem zints langen tyd, eene behoefte geworden. Eene lyst van Werken door hem zelven opgesteld, of door hem in 't licht gegeeven, draagt des getuigenis. Hy arbeidde meest in het vak der Natuurlyke Historie en der Kerklyke en Wereldlyke Geschiedenissen, en inzonderheid die des Vaderlands. Zyn Werk, getyteld *Katechismus der Natuur*, waar van het

(*) MARTINET verzamelde in den laatsten tyd zyns leevens in één Boekdeel de *Verhandelingen en Waarneemingen over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland*, uitgegeeven te *Amsterdam* by J. ALLART. 1795.

het eerste Deel ten Jaare MDCCLXXVII het licht zag, hadt een verbaazenden opgang, naauwlyks ooit zyn wedergaa, en maakte den smaak in de Natuurlyke Historie, ten smaak zyner Landgenooten: en hoe veel bykomend lichts uit de waare Natuurkennis te scheppen, verspreidde dit Werk! Hoe zeer diende het om veel by- en waangeloofs te verbannen! Het werd niet alleen in 't *Hoogduitsch* vertaald; maar, zo men ons stellig verzekerd heeft, in *Noord-America*, in 't *Engelsch* vertolkt (*). Zyne *Historie der Wereld*, maakte een zyner hoofdwerken uit. Andere Schriften werden door hem uitgegeeven of vertaald (†).

Herhaalde aanvallen van beroerte hadden op 't laatst zyns leevens zyn denken spraakvermogen niet weinig geknakt. In den Zomer deezes Jaars MDCCLXXXV hadt hy zich na *Amsterdam* begeeven, om te zyner herstellinge, de kragt der Electrieke bewerkingen te beproeven; dan naa een gerusten nagt doorgebragt te hebben, over-

(*) Men zie de lyst zyner Werken agter de *Leevensberigten van* J. F. MARTINET, door den Eerw. A. VAN DEN BERG.

(†) Dit is reeds iets zeldzaams; dan veel zeldzaamer, het geen men in de Berigten uit *Japan*, in Slachtmaand 1784 ontvangen, leest, „ dat de „ voornaamste lieden in dat magtig Ryk zich zeer „ sterk begonden toe te leggen op het aanleeren „ van de *Hollandsche* Taal, en zeer verlangden na „ de beste *Hollandsche* Boeken; en dat SAMMON „ SAMMÉ, Landheer van *Tamba*, bezig was, met de „ overzetting van de *Katechismus der Natuur*, in „ de taal van zyn Land." A. V. D. BERG als boven.

XCVII. BOEK. 1795. overviel hem, onder het ontbyt, zyne oude kwaal, die op een ſlaapziekte uitliep, en, naa vyf dagen, aan zyn ruim zes en zestigjaarig leeven, op den vierden van Oogstmaand, een einde maakte.

By deeze kenſchets van 's Mans leeven moeten wy nog van zyn Character gewaagen. Zo veel ſchryvens zou veelligt doen denken, dat hy aan dit Bywerk al zyn tyd opofferde, en van zyn grooten pligt als Leeraar weinig werks maakte; doch de Gemeentens, in welke hy dit ampt bekleedde, draagen getuigenis van het tegendeel. Hy was een getrouw aankleever van alle de Leerſtukken, die het Kerkgenootſchap, waar toe hy behoorde, van andere Christlyke Gezindheid onderſcheidde; doch teffens een zeer gemaatigd Godgeleerde, vervuld met eenen onverzettelyken afkeer van allen liefdeloozen yvergeest. Hy was in alle opzigten een bekwaam Kanzelredenaar. Uitſteekend blaakte zyne zugt, en daar aan geëvenredigd zyne bekwaamheid tot byzonder onderwys. De *Zutphenſche* Jongelingen en Jongedochters, gaf hy zestien jaaren lang weeklyks geregeld lesſen in de Natuurlyke Historie, en bragt die t'huis tot den Godsdienst. Lieden van een laager ſtand bezorgde hy dat onderweezen wierden. Hy verſpreidde het licht van Godsdienstkennis in de nabuurſchap zyns Zomerverblyfs op eene ongemeene en zyne naagedagtenis vereerende wyze. Raadgeeving was op zyne lippen. Daadlyke onderſteuning

ning ontvingen de armen van zyne verſtandig beſtuurde liefdaadigheid; die in veele gevallen arbeidzaamheid bevorderde. Hy was, om dit alleen te vermelden, de Man, die met en nevens de Heeren VAN DER CAPELLEN en MEESTER, een groote Fabriek te *Zutphen* oprichtte, welke nog ſtand houdt, en aan meer dan honderd menſchen werk, brood en vergenoegen ſchenkt.

MARTINET was een opregt liefhebber zyns Vaderlands; de treurige lotgevallen van 't zelve gingen hem diep ter harte. Zyn Wysgeerige geest en Geſchiedkunde ontdekte hem, wat zyns oordeels behoorde te geſchieden, om de rust en het welvaaren daar in te herſtellen; doch nooit mengde hy zich in de veelvuldige verwarringen, welke hy beleefde. Een en ander zyner Schriften ſtrekken tot getuigen van zyne Vaderlandsliefde, daar zy het nut van 't zelve ten zigtbaaren doel hebben. Het uitbarſten des voorigen Oorlogs met *Engeland* wekte by zyne Landgenooten den geest van kloeke zelfsverdeediging ter Zee. MARTINET deedt het zyne, ſchreef het *Zeemans Handboek*, en gaf aan het leeven van den Matroos, eene zo vereerende en bevallige gedaante, als recht geſchikt was om lust tot deezen leevensſtand in de gemoederen op te wekken, en den braaven Zeeman, in de oogen van anderen agtenswaardig te maaken. Hy gaf den Vaderlandſchen Matroos goede voorbeelden van Deugd en Dapperheid; hy voor-

XCVII. BOEK. 1795. voorzag hem van nuttige voorschriften voor zyn leeven en voor zyne daaden; hy spoorde hem op tot eerbied voor God en zynen dienst, en vervrolykte het hart door Vaderlandsche Gezangen.

Wanneer men, in den Jaare MDCCLXXXI de dapperheid der gesneuvelde Vaderlandsche Zeelieden op *Doggersbank*, met ondersteuning aan derzelver Weduwen zogt te vergelden, was MARTINET de man, die dit stuk met zo veel yvers zynen Stadgenooten aanprees, dat deezen hem in staat stelden, om eene, naar gelange van het vermogen vry aanmerklyke somme aan dat Fonds toe te schikken. Waarom de Bestuurders van de *Amsterdamsche* Zeeschool die daar uit, naar het ontwerp en door de kragtdaadige medewerking van den Heere G. TITSINGH gesprooten is, hem als hun Medecommissaris erkend en zyn Naam als zodanig op hunne lysten geplaatst hebben.

Het laatste Werk, 't geen deezen onvermoeiden Man zynen Landgenooten, ruim twee jaaren voor zynen dood, geschonken heeft, zyn *Vaderlandsch Huisboek*, is, als 't ware, de oogst zyner veelvuldige waarneemingen in de Menschkunde. In dit stuk treedt hy alzins te voorschyn in zyn beminnenswaardig en inneemind character. Hy spreekt als een waar liefhebber zyns Vaderlands; maar wiens ziel een diepgaand verdriet heeft over het algemeen bederf der Zeden en de verbastering van den Godsdienst, welke, gelyk een geweldige

dige ſtroom, die dyken en dammen nederwerpt, in den Vaderlande inbreeken, zich allerwegen verſpreiden, en met allen tegenſtand den ſpot dryven — als een Grysaart, die met het beste hart, nog eene laatſte proeve waagt. Het vondt grooten byval, niet alleen om den Naam des verdienstvollen Schryvers, niet alleen door den aandoenlyken voordragt van het lofwaardig oogmerk en de edele beweegreden van den Opſteller; maar van wegen den inhoud, welke een ſchat behelst van heilzaame, op eene zeer inneemende en overtuigende wyze voorgeſtelde aanwijzingen, raadgeevingen en vermaaningen. Het ontwerp en de aanleg van dit Werk is, in allen deele, pryslyk en heilzaam, en de uitvoering daar aan evenredig. Deugd, in de uitgeſtrektſte betekenis van dit woord, onder alle Leden der byzondere Huisgezinnen aan te kweeken, en daar door de goede orde en het geluk dier kleine Maatſchappye te bevorderen, was eene pooging den Wysgeer en den Christen-leeraar waardig (*).

XCVII. BOEK. 1795.

De Genootſchappen van onderſcheiden aart en aanleg in den Vaderlande geeven nu en dan gelegenheid, om de Gedagtenis van

Iets wegens H. G. Oosterdyk.

(*) Wie MARTINET ten vollen wenscht te kennen, die leeze de *Levensberigten van* J. F MARTINET, door A. VAN DEN BERG, voorgeleezen in het Genootſchap van Natuurlyke en andere Weetenſchappen, onder de zinſpreuk PRODESSE CONAMUR te *Arnhem*, van 't welk MARTINET Medelid van Eere was. Te *Amſt.* by J. ALLART 1796.

XCVII. BOEK. 1795. van derzelver Leden, op eene meer onderscheidene wyze, te bewaaren, dan dezelve anderzins tot de Nakomelingschap zou zyn overgaan. Aan deeze handelwyze hebben wy te danken een Leevensberigt en Schets van den *Amsterdamschen* Arts, HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK. De Heer JERONIMO DE BOSCH, vereeuwigde op die wyze den Naam van dien Man, zyn Kunst- en Boezemvriend, te midden van het Genootschap *Concordia & Libertate*, en stelt ons in staat om dien veelzins waardigen Vaderlander, in onze Geschiedenis te gedenken.

Katwyk aan den Rhyn was, op den negentienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXXXI, de Geboorteplaats van H. G. OOSTERDYK; doch hy verwisselde, daar zyn Vader, te gemelder plaatze Leeraar by de Hervormden, te *Utrecht* beroepen werd, die Stad voor de plaats zyner Geboorte. Meer behaagen vondt de Jongeling in het *Latyn* dan in het *Fransch*. Vader en Grootvader verloor hy op twee elkander volgende dagen; laatstgemelde was Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Leyden*. Deeze hadt hem sterk aangezet om Geneesheer te worden; schoon zyne zinnelykheid meer overhelde om 's Vaders beroep te volgen. Dan zyn Oom JOANNES OOSTERDYK SCHACHT, Hoogleeraar in de Geneeskunde op *Utrechts* Hoogeschool, raadgeever omtrent het aanleggen van 's Kweekelins Studien geworden zynde, naa dat hy met lof de *Latynsche* Schoole verlaaten hadt,

hadt, bevlytigde hy zich, onder de vermaardſte Mannen der *Stichtſche* Hoogeſchoole van deezen tyd, op de voorbereidende Weetenſchappen, en zette zich voorts bepaald tot de Geneeskunde. Naa een achtjaarig verblyf op die Hoogeſchoole werd hy tot Doctor in de Medicynen bevorderd, en koos *Amſterdam* ter woonplaatze. Tyds genoeg vondt hy in den aanvange om zyne Letteroefeningen voort te zetten en by tusſchenpoozen, aan zyn lust tot de *Latynſche* Dichtkunst bot te vieren; een lust die hem van zyn vroege jeugd af bezield hadt, en op de Hoogeſchool, van tyd tot tyd, was aangekweekt. Dan eene gemeenzaame verkeering met *Nederduitſche* Dichteren, gepaard met het genoegen, 't geen hy in den Schouwburg vondt, deedt de *Latynſche* Poëzy, voor eene wyl, plaats maaken voor de *Nederduitſche*. Veele zyner *Hollandſche* Gedichten zyn gedrukt, maar ſteeds op eigen kosten, en aan zyne Vrienden medegedeeld. Dan vervolgens kennis en vriendſchap gemaakt hebbende met den Geleerden JERONIMO DE BOSCH, beving hem van nieuws de lust om zyne kragten in de *Latynſche* Dichtkunst te beproeven, 't geen hy met eenen gelukkigen uitſlag beſtondt.

De Dichtkunst ſtrekte nu ter verpoozinge van een werkzaam beroep: want hy was als Arts by de *Amſtelaaren* zeer geagt en gezogt. Die zelfde kunst nam hy te baate, toen, in de laatſte jaaren

XCVII. BOEK. 1795. zyns leevens de Burgerlyke Oneenigheden, welke het Vaderland schokten, eenen aanmerklyken invloed op OOSTERDYKS inwendige rust verkreegen, in zo verre dat droefgeestigheid de beheerscheresse van zynen geest begon te worden. Zulks spoorde hem aan tot eene onderneeming, welke noodwendig zyne gedagten van den toestand zyns Vaderlands veelal moest aftrekken. HORATIUS was zyn geliefd Dichter. Nu en dan hadt hy een Lierdicht in *Nederduitsche* verzen overgebragt, thans ondernam hy alle de Boeken van dien *Latynschen* Lierdichter op dezelfde wyze te behandelen; en het mogt hem gebeuren, weinig dagen voor dat de ziekte hem aan zyn kamer verbondt, daar aan de laatste hand te leggen (*).

Op het ziek- en doodbedde strekte het leezen der Dichteren OOSTERDYK niet alleen tot uitspanning en vervrolyking, „ maar," dat wy hier de woorden zyns Lofredenaars afschryven, „ den dood voe- „ lende naderen, was hy niet alleen zon- „ der vrees; maar sloeg de hand aan de „ Lier om het Opperweezen, in wellui- „ dende Verzen, voor zyne beweezene „ weldaad te danken: wanneer hy niet „ afliet, de byzondere gunst van GOD „ te

(*) De Heer DE BOSCH geeft ons hoope, dat dit belangryk werk door den druk zal worden gemeen gemaakt. Gelyk hy ook een Bundel uitgeleezen Gelegenheids Verzen, als buiten twyfel te verwagten, aankondigt.

„ te erkennen, welke hem in zyne ziekte XCVII.
„ vergund hadt, zich met die Letteroe- BOEK.
„ feningen te verlustigen, waar van hem,
„ in zyne gezonde dagen, zyne menig- 1795.
„ vuldige bezigheden veeltyds hadden af-
„ getrokken. Terwyl de Voorschriften
„ van een redelyken Godsdienst, en een
„ vast geloof in die Leer, welke door
„ JESUS CHRISTUS is aan het licht ge-
„ bragt, de bekommernissen deeden ver-
„ dwynen, en de aangenaamste uitzigten
„ opleverden: zo dat hy nu de zalige
„ rust inging met een welbereid en vro-
„ lyk gemoed, en dien dag, verschriklyk
„ voor anderen, aanmerkte als een geze-
„ gend tydstip, wanneer hy, van alle
„ aardsche zorgen ontslaagen, ruime stof-
„ fe zou vinden tot uitbreidinge van de
„ oneindige goedertierenheden des Aller-
„ hoogsten (*)."

Aan zodanig een Sterfbedde beantwoordde 's Mans Leeven, 's Mans geheele Character. Hy zag zyn laatsten dag op den negentienden van Grasmaand des Jaars 't welk wy beschryven.

Wy zouden deeze lyst van den Vaderlande door den dood ontrukte waardige Mannen kunnen vergrooten; doch, 't is voor

(*) Dit *Latynsch* Gedicht, door OOSTERDYK op zyn Sterfbedde gemaakt, vindt men agter de *Lofreden op* HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK, door JERONIMO DE BOSCH. Te *Amst.* by P. DEN HENGST 1795 uit welk Stukje wy het bovengemelde ontleenden, en waar in wy zyn braaf Character met gepaste woorden geschilderd vinden.

XCVII. BOEK. 1795. voor onze Gefchiedenisfe genoeg, de voornaamfte en die zich meest deeden kennen, vermeld, en hier door de eer van ons Vaderland, ten deezen aanziene, opgehouden te hebben. Ons beftek duldt geen meer vermeldingen, en roept ons om byzonderheden van eenen geheel anderen aart te behandelen.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

hef-

Ver-

Stad

West-

W.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

Het Pourtrait van S. J. van Geuns, tegen over . . . . bl. 250.

Het Pourtrait van A. Hulshoff, tegen over . . . . . bl. 258.

Het Pourtrait van J. F. Martinet, tegen over . . . bl. 278.

